

แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์
และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย

โดย

พันตำรวจโท พงษ์ธร ธัญญสิริ
ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม
กระทรวงยุติธรรม

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๕
ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยส่วนบุคคล เรื่อง “แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย” ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา ของ พันตำรวจโท พงษ์ธร ธีญญศิริ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๕ ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖

พลโท

(ชาติชาย ชัยเกษม)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี
ของหน่วยงาน บังคับใช้กฎหมาย

ลักษณะวิชา สังคมจิตวิทยา

ผู้วิจัย พันตำรวจโท พงษ์ธร ธัญญสิริ   **หลักสูตร** วปอ.   **รุ่นที่** ๖๕

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษา เรื่อง แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ที่ส่งเสริมระบบยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการยุติธรรมและสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๓ ที่เน้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสันติวิธี ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และศึกษาแนวคิด วิธีการ และรูปแบบการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ด้วยการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ผลการศึกษา พบว่า การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย (๑) การขยายบทบาทของอัยการให้มากขึ้นในการจัดการความขัดแย้ง โดยเพิ่มบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (๒) การขยายบทบาทการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน โดยจะต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการรับเป็นคดีความหรือเข้าสู่ระบบคดี (๓) การขยายบทบาทของคณะกรรมการหมู่บ้านในพื้นที่ต่างจังหวัดและเป็นพื้นที่นอกเขตเมือง โดยให้มีความเชื่อมต่อกับศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ กระทรวงมหาดไทย (๔) การขยายบทบาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม โดยให้มีกฎหมายออกมารองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ (๕) การขยายบทบาทของศูนย์ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทชุมชนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม โดยให้รองรับตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ มากขึ้น

Abstract

Title The Conflict Resolution through the Restorative Justice and Peaceful Resettlement by Thai law enforcement and legal authorities
Field Social - Psychology
Name Phongthon Thanyasiri   **Course** NDC   **Class** 65

This research study shows the findings about “the Conflict Resolution through the Restorative Justice and Peaceful Resettlement by Thai law enforcement and legal authorities”. This application for restorative justice and peaceful conflict resolution is in line with the national strategy (2018 - 2037) that promotes an alternative justice system, community justice, and public participation in the justice system. In addition to the strategic plan, the application is also settled in according to the 2017-2020 National Reconciliation Strategic Plan which emphasizes the role of restorative justice and peaceful resettlement. The objective of this research is to study the relevant laws and regulations, patterns and mechanisms of conflict resolution, methods, and appropriate conflict management models in enhancing reconciliation through peaceful conflict management under the operation of law enforcement agencies and legal authorities throughout the country both in the central and provincial areas. The results of the study found that (1) the prosecutor should participate more in the community mediation; (2) The police should do more in the mediation process prior to the case being accepted into a lawsuit or entering the case to the criminal justice; (3) The village committee should be another active actor for mediation who works together with the Damrongtham District Center of the Ministry of Interior in provincial and non-urban areas; (4) the Community Justice Center by the Ministry of Justice should hold more legal authorities in conflict resolution and dispute mediation according to the new law come out to support their operation; and (5) the Right and Liberties Protection Department should enhance the coverage and the number of regulated mediator through the role of the community dispute mediation center under the Conciliation Act B.E. 2562 (2019).

คำนำ

จากการที่มีข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคม รัฐได้มีการออกกฎหมายเพื่อเป็นการสนับสนุนแนวทางการไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์และกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยเป็นแนวทางหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่มุ่งให้ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และชุมชนเข้ามาหาข้อยุติของปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและเกิดความพึงพอใจทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างแท้จริงและสร้างความสันติสุขในสังคมได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งสามารถที่จะช่วยลดภาระของภาครัฐได้อีกส่วนหนึ่ง

ในการนี้ รูปแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยยังไม่มีการศึกษาหรือรวบรวมให้เห็นชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการบางส่วนดังกล่าวยังไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมาย จึงเห็นควรให้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย จะสามารถนำมาเป็นแนวทางแบบอย่างในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้บังคับใช้กฎหมายในหน่วยงานอื่น ๆ ในด้านการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต

พันตำรวจโท

(พงษ์ธร ธัญญศิริ)

นักศึกษาวិทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๕

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเล่มนี้ผู้วิจัยขอขอบแต่กระบวนการยุติธรรมไทยและวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรที่ได้ให้โอกาสผู้วิจัยได้มาศึกษาและเพิ่มพูนความรู้ ณ ที่แห่งนี้ และขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษา พลเอก ราเมศวร์ สันติบุตร รวมถึง ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการที่ปรึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่เป็นสถาบันหลักแห่งหนึ่งในการรักษาความมั่นคงภายในของชาติ ซึ่งเป็นการทำให้การวิจัยนี้มีความสมบูรณ์และสำเร็จได้ด้วยดี

พันตำรวจโท

(พงษ์ธร ัญญศิริ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๕

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๓
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๕
คำจำกัดความ	๕
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งด้วย	
กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	๗
หลักการและแนวทางการปฏิบัติสากลในการจัดการความขัดแย้งด้วย	
กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	๒๔
กฎหมาย นโยบาย และแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง	
ด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของประเทศไทย	๒๙
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๑
กรอบแนวคิดของการวิจัย	๔๖
สรุป	๔๖
บทที่ ๓ กลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	๔๘
กลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของประเทศไทย	๔๘
การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในต่างประเทศ	๕๗
สรุป	๖๔

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔ แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมด้วยกระบวนการ	
สมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย	๖๖
การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของอัยการ	๖๙
การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของตำรวจ	๗๕
การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	
ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	๘๓
การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	
ของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	๙๒
การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	
ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	๑๐๑
ผลการประชุมกลุ่มย่อยเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วย	
กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี	๑๐๘
สรุป	๑๑๔
บทที่ ๕ สรุปและข้อเสนอแนะ	๑๑๕
สรุป	๑๑๕
ข้อเสนอแนะ	๑๒๘
บรรณานุกรม	๑๓๕
ประวัติย่อผู้วิจัย	๑๓๗

สารบัญตาราง

ตารางที่

๔-๑ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ๕ หน่วยงาน

หน้า

๖๖

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและสำคัญของปัญหา

ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐) ได้กำหนดแนวทางในการส่งเสริมระบบ ยุติธรรมทางเลือก ระบบยุติธรรมชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการยุติธรรม โดยส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกในรูปแบบต่าง ๆ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่ กระบวนการยุติธรรม การช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม การพัฒนารูปแบบของการมี ส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมให้มีความหลากหลาย การสร้างความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน การพัฒนาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเสรีภาพประชาชนผู้ได้รับ ผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐเอกชน และชุมชน ภายใต้กรอบ การสร้างกระบวนการยุติธรรมเคารพสิทธิมนุษยชนและปฏิบัติต่อประชาชนโดยเสมอภาค ของยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ นอกจากนี้ยังมี ความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสามัคคีแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ - ๒๕๖๓ โดยกำหนดกรอบทิศทางและแนวทางในการดำเนินการในด้านการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรม ให้มีความโปร่งใสและเที่ยงธรรมบนพื้นฐานความไว้วางใจ รวมตลอดถึงการพัฒนายุติธรรมชุมชน ยุติธรรมสามัคคี และการฟ้องคดีแบบกลุ่ม และการสร้างโอกาส และบรรยากาศในการสานเสวนา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทการเจรจาต่อรอง การสร้างฉันทามติและการใช้วิธีที่สันติอื่น ๆ ในชุมชนและสังคม ซึ่งล้วนแต่เป็นนโยบายที่ส่งเสริมให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในการจัดการความ ขัดแย้งแทนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ถูกมองว่าไม่สามารถที่แก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ อย่างแท้จริงและสร้างปัญหาอื่นให้กับสังคม เช่น จำนวนคนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีมากขึ้นไป เป็นภาระของรัฐในการจัดการ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่ามีคดีอาญาและข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคมมีการยุติ ในชั้นของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นจำนวนมากโดยไม่มีการนำคดีสู่ชั้นพนักงานอัยการ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่มีกฎหมายรองรับ แม้การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะเป็นไปโดยสุจริตตามความประสงค์ของคู่กรณีอันเป็นการสร้างความสามัคคีและความสงบสุข สังคม แต่ก็ยังมีความเสี่ยงต่อความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ จึงมีความพยายามที่จะ เสนอกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพนักงานสอบสวนเพื่อให้เป็นหลักประกัน รองรับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการปฏิบัติและ สามารถตรวจสอบได้ ซึ่งจากแนวโน้มของการออกกฎหมายดังกล่าวเป็นการสนับสนุนแนวทางการไกล่เกลี่ย ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมสามัคคีและกระบวนการยุติธรรมชุมชนที่มุ่งให้ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย และชุมชนเข้ามาหาข้อยุติของปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีและเกิดความพึงพอใจทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างแท้จริงและสร้างความสันติสุขในสังคมได้อย่างยั่งยืน รวมทั้ง สามารถที่จะช่วยลดภาระของภาครัฐได้อีกส่วนหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ตามรูปแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยยังไม่มีการศึกษาหรือรวบรวมให้เห็นชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการบางส่วนดังกล่าวยังไม่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายจึงมีการดำเนินการอย่างไม่เปิดเผยและมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ แต่เมื่อมีความพยายามในการทำให้การไกล่เกลี่ยของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับการรับรองตามกฎหมาย การศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายเพื่อสามารถนำมาเป็นแนวทางแบบอย่างในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้บังคับใช้กฎหมายในหน่วยงานอื่น ๆ ได้ในด้านการไกล่เกลี่ยในกรณีพิพาทต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษากฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งที่หน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
๒. เพื่อศึกษา วิเคราะห์แนวคิด รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ด้วยการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีเปรียบเทียบของประเทศไทยและต่างประเทศ
๓. เพื่อเสนอรูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายไทย ตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งไม่รวมถึงการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของสำนักงานศาลยุติธรรม ในมาตรา ๒๐ ตรี แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยมีประเด็นในการศึกษาดังนี้

- ๑.๑ รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- ๑.๒ ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย
- ๑.๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนากฎหมาย รูปแบบ และกลไกของการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสมของหน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมาย

๒. ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ โดยเป็นเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ๕ หน่วยงาน ทั้งหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ประกอบด้วย สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงาน

ตำรวจแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยเจาะจงไปยังกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ จำนวนอย่างน้อย ๑ คนของหน่วยงานทั้ง ๕ หน่วยงานใน ๕ พื้นที่ พื้นที่ละ ๕ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดอย่างน้อย ๒๕ คน

๓. ขอบเขตด้านการวิจัยเชิงพื้นที่

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ดำเนินการศึกษาหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายไม่น้อยกว่า ๔ หน่วยงาน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้

๔. ขอบเขตด้านเวลา

เริ่มการศึกษาวินิจฉัยตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๕ จนถึง เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๖

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวินิจฉัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยศึกษาเนื้อหาต่าง ๆ ของการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ดังนี้

๑. การรวบรวมข้อมูล

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth interview) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลได้ โดยเป็นเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ๕ หน่วยงาน ทั้งหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ประกอบด้วย สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยเจาะจงไปยังกลุ่มผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ จำนวนอย่างน้อย ๑ คน ของหน่วยงานทั้ง ๕ หน่วยงานใน ๕ พื้นที่ พื้นที่ละ ๕ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดอย่างน้อย ๒๕ คน โดยสามารถแจกแจงรายละเอียดจำแนกตามพื้นที่ได้ดังนี้

๑.๑.๑ ส่วนกลาง

๑.๑.๑.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด

๑.๑.๑.๒ สถาบันส่งเสริมงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๑.๑.๑.๓ สำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

๑.๑.๑.๔ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด กระทรวงยุติธรรม

๑.๑.๑.๕ กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

- ๑.๑.๒ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่)
- ๑.๑.๒.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย และการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานอัยการสูงสุด
- ๑.๑.๒.๒ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองเชียงใหม่ สำนักงานตำรวจ แห่งชาติ
- ๑.๑.๒.๓ อำเภอเมืองเชียงใหม่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- ๑.๑.๒.๔ ศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
- ๑.๑.๒.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม
- ๑.๑.๓ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น)
- ๑.๑.๓.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย และการบังคับคดีจังหวัดขอนแก่น สำนักงานอัยการสูงสุด
- ๑.๑.๓.๒ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองขอนแก่น สำนักงานตำรวจ แห่งชาติ
- ๑.๑.๓.๓ อำเภอเมืองขอนแก่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- ๑.๑.๓.๔ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดขอนแก่น สำนักงานปลัดกระทรวง ยุติธรรม
- ๑.๑.๓.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน จังหวัดขอนแก่น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม
- ๑.๑.๔ ภาคกลาง (จังหวัดนครปฐม)
- ๑.๑.๔.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย และการบังคับคดีจังหวัดนครปฐม สำนักงานอัยการสูงสุด
- ๑.๑.๔.๒ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองนครปฐม สำนักงานตำรวจ แห่งชาติ
- ๑.๑.๔.๓ อำเภอเมืองนครปฐม กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
- ๑.๑.๔.๔ ศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
- ๑.๑.๔.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน จังหวัดนครปฐม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม
- ๑.๑.๕ ภาคใต้ (จังหวัดสุราษฎร์ธานี)
- ๑.๑.๕.๑ สำนักงานอัยการจังหวัดสุราษฎร์ธานี สำนักงานอัยการสูงสุด
- ๑.๑.๕.๒ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี สำนักงาน ตำรวจแห่งชาติ
- ๑.๑.๕.๓ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

๑.๑.๕.๔ ศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
กระทรวงยุติธรรม

๑.๑.๕.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท จังหวัดสุราษฎร์ธานี
กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

นอกจากนี้ยังมีการประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ
ที่เกี่ยวข้องในด้านกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย จำนวน ๑๕ คน

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ ดำเนินการโดยการศึกษาจากตำราเอกสาร และเว็บไซต์ต่าง ๆ

๒. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้นำข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่ม มาจำแนก
จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นในกรอบแนวคิดการวิจัยและวิเคราะห์การจัดการความขัดแย้งด้วย
กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓. การนำเสนอข้อมูล

นำเสนอข้อมูลและสรุปผลการศึกษาโดยใช้รูปแบบการพรรณานำมาอธิบาย
เชื่อมโยงกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ที่ได้จากการวิจัย

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึงกฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งที่หน่วยงาน
ผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

๒. ทำให้ทราบถึงสภาพการณ์ปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
ความขัดแย้งที่หน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

๓. ผลการวิจัยจะทำให้มีแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วย
กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นรูปธรรม

คำจำกัดความ

ความขัดแย้ง	หมายถึง	ความไม่ลงรอยกันหรือสภาวะที่ไม่เห็นพ้องต้องกัน หรือความเป็นปฏิปักษ์กัน ระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม บุคคลตั้งแต่ ๒ กลุ่ม ขึ้นไป โดยมีสาเหตุมาจาก วัตถุประสงค์ที่ไม่สามารถเข้ากันได้ ความไม่ลงรอยกัน ทางด้านความต้องการ ความปรารถนา ค่านิยม ความเชื่อหรือทัศนคติ
การเสริมสร้างความสมานฉันท์	หมายถึง	การดำเนินการใด ๆ ที่นำไปสู่การป้องกันแก้ไขและ จัดการกับปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งในด้าน ต่าง ๆ ทั้งในระดับบุคคลและที่สืบเนื่องจาก กฎหมายและนโยบายสาธารณะ โดยรวมถึงการ ส่งเสริมแนวทางในการป้องกัน แก้ไขและจัดการกับ

	<p>ปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ในรูปแบบต่าง ๆ การส่งเสริมกระบวนการยุติธรรม ทางเลือกและการสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น ภายใต้ หลักการและแนวทางการมีส่วนร่วมอย่าง สันติวิธี และความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์</p>
<p>กระบวนการยุติธรรมทางเลือก หมายถึง</p>	<p>กระบวนการจัดการกับปัญหาข้อพิพาทและความ ขัดแย้งที่ได้มีการใช้รูปแบบที่แตกต่างออกไปจาก กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยสามารถ นำมาใช้ได้ในช่วงขั้นตอนใดก็ได้ในกระบวนการ ยุติธรรม</p>
<p>กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง</p>	<p>กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้กระบวนการ สมานฉันท์ อันมีผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และบุคคล อื่นที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมหรือสมาชิก ชุมชน (ถ้ามี) มาเข้าร่วมในการหาทางออกหรือ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมที่เป็นผลลัพธ์ แบบสมานฉันท์ ซึ่งข้อตกลงกันที่เกิดขึ้นจาก กระบวนการสมานฉันท์อาจจะเป็นในรูปแบบของ การช่อมแซม การชดเชย การชดใช้ การบำเพ็ญ สาธารณะประโยชน์ให้กับสังคมตามความต้องการ ของบุคคลและสังคมและความรับผิดชอบของภาค ส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายของการ อยู่ร่วมกันของเหยื่อและผู้กระทำผิดและโดยทั่วไป จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ประสานงาน/ผู้ไกล่เกลี่ย</p>
<p>สันติวิธี หมายถึง</p>	<p>การปฏิบัติที่ปฏิเสธความรุนแรงทุกชนิดโดยเน้น ความเอื้ออาทร ความเสมอภาคเท่าเทียมกันความคิด เชิงบวกการสานเสวนาหรือหันหน้ามาพูดคุยกันและ ตระหนักถึงคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อ ให้เกิดความสมานฉันท์</p>

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย มีการศึกษาทบทวนวรรณกรรม เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ นโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎหมาย งานวิจัย โดยแบ่งหัวข้อในการศึกษาออกเป็น ๔ หัวข้อดังต่อไปนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี
๒. หลักการและแนวทางการปฏิบัติสากลในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี
๓. กฎหมาย นโยบาย และแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของประเทศไทย
๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๕. กรอบแนวคิดของการวิจัย
๖. สรุป

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

๑. แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

“ความขัดแย้ง” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖) หมายถึง การไม่ลงรอยกัน สำหรับในมุมมองของสากล ความขัดแย้ง หรือ “Conflict” ใน Webster’s Dictionary มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “CONFLIGERE” ซึ่งหมายถึง “การต่อสู้ การสงคราม ความพยายามที่จะเป็นเจ้าของ การเผชิญหน้าเพื่อมุ่งร้าย การกระทำที่เป็นไปในลักษณะตรงกันข้าม การไม่ถูกกันเมื่อความสนใจ ความคิดหรือการกระทำไม่เหมือนกัน” (พรนพ พุกกะพันธ์, ๒๕๔๒) โดยลักษณะของความขัดแย้ง ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของสังคมมนุษย์ และมีความเป็นพลวัตร สาเหตุของความขัดแย้งสามารถเกิดจาก ความไม่ลงรอยกันของเป้าหมาย ความปรารถนา ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ หรือวิถีชีวิตของคนในสังคม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หรือ กลุ่มบุคคล ตั้งแต่ ๒ กลุ่มขึ้นไป และผลของความขัดแย้ง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหาย หรือการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ซึ่งผลของความขัดแย้งดังกล่าวขึ้นอยู่กับรูปแบบ วิธีการและกระบวนการในการจัดการความขัดแย้ง (อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ, ๒๕๕๘) สำหรับประเภทของความขัดแย้งมีความแตกต่างกันตามมุมมองแต่ละด้านที่สำคัญ ประกอบด้วย เช่น จอร์น แมคคอนแนล และคริสโตเฟอร์ มัวร์ (อ้างถึงในอาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ, ๒๕๕๘) อธิบายความขัดแย้งในระดับสังคม โดยแบ่งความขัดแย้งออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ได้แก่ ข้อมูลขัดกัน ขาดข้อมูล เข้าใจผิด ขาดการสื่อสาร หรือสื่อสารไม่ถูกต้อง สับสนเรื่องหน้าที่ มุมมองต่างกันในเรื่องของข้อมูล

๒. ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) ได้แก่ ขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรทางด้านธรรมชาติ หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ปรารถนาและต้องการ เช่น อำนาจ ตำแหน่งหน้าที่ เป็นต้น

๓. ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relation Conflict) ได้แก่ บุคลิกภาพและพฤติกรรมที่ต่างกัน พฤติกรรมทางลบที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และวิธีการในการทำสิ่งต่าง ๆ ต่างกัน เช่น วิธีการทำงานต่างกันการตัดสินใจต่างกัน

๔. ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) ซึ่งหมายถึง การแก่งแย่ง โดยเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์เดิมด้วย ความขัดแย้งเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขัดแย้งเนื่องจากขาดความยุติธรรม

๕. ความขัดแย้งด้านคุณค่า หรือค่านิยม (Value Conflict) ได้แก่ ศาสนา โลกทัศน์ หรือความเชื่อต่างกัน การให้ความสำคัญที่ต่างกัน เกณฑ์ประเมินต่างกัน ภูมิหลังทางวัฒนธรรมต่างกัน ภูมิหลังส่วนบุคคลต่างกัน พื้นฐานทางประวัติศาสตร์

โดยรูปแบบของความขัดแย้งในการวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่ความขัดแย้งที่เป็นอาชญากรรมและพฤติกรรมที่ขัดต่อบรรทัดฐานทางสังคมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมให้การยอมรับและยึดถือในการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นก็จะมีผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ละฝ่ายแตกต่างกันไป แต่โดยทั่วไปผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งในเชิงอาชญากรรมจะส่งผลทางลบให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการที่ดีเพื่อลดความรุนแรงของผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังจากเกิดความขัดแย้ง

๑.๒ ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict theory)

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง (Conflict perspective) เริ่มต้นขึ้นในช่วงศตวรรษที่ ๑๙๓๐-๑๙๔๐ จากการมองสังคมสมัยใหม่เป็นแบบพหุสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายโดยธรรมชาติซึ่งแตกต่างจากสังคมแบบดั้งเดิมที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวในด้านของความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรม นักอาชญาวิทยาด้านความขัดแย้งเสนอว่า ความขัดแย้งทางสังคมเกิดจากความสนใจและความต้องการที่ไม่เหมือนกัน และความขัดแย้งทางวัฒนธรรมเกิดจากการมีความเชื่อ ค่านิยม และการให้ความหมายความถูกผิดที่แตกต่างกัน ซึ่งความขัดแย้งเหล่านี้นำไปสู่การเกิดของอาชญากรรมขึ้นในสังคม โดยมีนักอาชญาวิทยาที่มีแนวคิดด้านความขัดแย้งหลายท่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทอร์สเทน เซลลิน (Thorsten Sellin, 1938) เสนอว่า อาชญากรรมนั้นเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางวัฒนธรรม โดยในสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียว ค่านิยมและบรรทัดฐานทางสังคมที่ประชาชนในสังคมยึดถือมักจะเป็นอย่างเดียวกัน แต่ในสังคมสมัยใหม่นั้นมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดวัฒนธรรมรองหลายกลุ่มขึ้นในสังคม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน อันจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเหล่านี้โดยหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยกลุ่มที่มีอำนาจกว่าจะเป็นวัฒนธรรมหลัก ซึ่งมักจะเป็นวัฒนธรรมของคนกลุ่มมากหรือส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ก็กลายเป็นวัฒนธรรมรอง ซึ่งเมื่อมีความขัดแย้ง การกระทำของกลุ่มวัฒนธรรมรองจะถูกมองว่าเป็น

สิ่งที่ผิดหรืออาชญากรรมผ่านทางกรบตบัญญัติทางกฎหมาย จากแนวคิดนี้ยิ่งสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นทำให้เกิดอาชญากรรมมากขึ้นตามไปด้วย

จอร์จ โวลด์ (Gorge Vold, 1958) เป็นนักอาชญาวิทยาแนวขัดแย้งอีกท่านหนึ่ง ที่เสนอว่า อาชญากรรมเกิดจากความขัดแย้งด้านผลประโยชน์และความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยการรวมกันของคนเป็นกลุ่มนั้นเกิดจากความต้องการที่เหมือนกัน ซึ่งแต่ละกลุ่มอาจจะมีความต้องการที่แตกต่างกันและเหมือนกันบ้าง ทำให้เกิดการแข่งขันกันขึ้น และหนึ่งในพื้นที่การแข่งขัน คือ การตรากฎหมายเพื่อรักษาผลประโยชน์และความต้องการของกลุ่ม โดยผู้ที่ชนะในการแข่งขันส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้มีอำนาจหรือคนรวย ส่วนคนกลุ่มน้อยซึ่งมักจะเป็นคนยากจนก็จะถูกจำกัดให้อยู่ภายใต้กรอบกฎหมายที่ถูกบัญญัติออกมา แต่เพื่อให้บรรลุความต้องการของกลุ่มตนเองจึงจำเป็นต้องละเมิดกฎหมายที่ถูกตราโดยกลุ่มที่มีอำนาจเหนือกว่า จึงเกิดเป็นอาชญากรรมขึ้นในสังคม

ออสติน เติร์ก (Austin Turk, 1969) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับสาเหตุของอาชญากรรมเกิดจากการต่อสู้เอาตัวรอดระหว่างกลุ่มต่าง ๆ โดยกลุ่มที่มีอำนาจทางกฎหมายจะออกกฎหมายต่าง ๆ ควบคุมพฤติกรรมของกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็นภัยต่อกลุ่มของตน ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดและรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง ซึ่งกลุ่มที่มีอำนาจทางกฎหมายมักจะเป็นคนละกลุ่มกับกลุ่มที่เป็นเจ้าของกำลังการผลิต/แรงงาน และกลุ่มทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้มักจะถูกมองว่าจะมาแย่งชิงทรัพยากรการผลิตจากกลุ่มผู้มีอำนาจ ทำให้กลุ่มผู้มีอำนาจต้องกำหนดให้พฤติกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเหล่านี้ เป็นภัยต่อความอยู่รอดของกลุ่มผู้มีอำนาจจำเป็นต้องควบคุมโดยใช้วิธีการทางกฎหมาย

ริชาร์ด ควินนีย์ (Richard Quinney, 1980) เป็นนักอาชญาวิทยาอีกท่านหนึ่งที่สนใจแนวคิดความขัดแย้ง โดยควินนีย์ได้เรียกทฤษฎีนี้ว่า ความจริงทางสังคมของอาชญากรรม (Social reality of crime) ซึ่งเกิดอยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้งในสังคม ตามทฤษฎีนี้ควินนีย์ได้อธิบายถึงการเกิดอาชญากรรมในสังคมไว้ ๖ ประการดังนี้

๑. คำนิยามอาชญากรรมอย่างเป็นทางการของอาชญากรรม เป็นประเด็นแรก ที่ควินนีย์ได้กล่าวถึงเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการอธิบายถึงอาชญากรรมในสังคม โดยเขาได้กล่าวว่า อาชญากรรมเป็นสิ่งที่กลุ่มผู้มีอำนาจในการปกครองเป็นผู้กำหนดขึ้นว่าพฤติกรรมใดเป็นความผิดบ้าง ดังนั้น อาชญากรรมจะยิ่งมากขึ้นเมื่อมีการออกกฎหมายมากขึ้น

๒. การสร้างคำนิยามอาชญากรรม ในประเด็นนี้อาชญากรรมเป็นพฤติกรรมที่มีความขัดแย้งกับผลประโยชน์ของกลุ่มผู้ออกกฎหมายหรือนโยบาย ซึ่งกฎหมายหรือนโยบายนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงอำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายหรือนโยบาย ซึ่งในประเด็นนี้เป็นส่วนที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งอย่างชัดเจนที่สุด โดยหากยังมีความขัดแย้งทางผลประโยชน์มากยิ่งขึ้นทำให้ผู้มีอำนาจ มีโอกาสสูงที่จะออกกฎหมายควบคุมอีกฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้ควินนีย์ได้เสนอว่า กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ สามารถเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีการปรับเปลี่ยนทางโครงสร้างของผลประโยชน์ เช่น การเปลี่ยนกลุ่มผู้มีอำนาจ นอกจากสาเหตุนี้แล้วการปรับเปลี่ยนทางโครงสร้างของผลประโยชน์สามารถเกิดขึ้นได้จาก การเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคม การเกิดผลประโยชน์ใหม่ขึ้น ความต้องการในการปกป้องผลประโยชน์มากขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของ

ผลประโยชน์สาธารณะ ดังนั้น ประวัติศาสตร์ของกฎหมายสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของผลประโยชน์

๓. การใช้คำนิยามอาชญากรรม เมื่อมีการนิยามอาชญากรรมแล้ว การนำคำนิยามนั้นไปใช้บังคับในสังคมก็จะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งทางผลประโยชน์และอำนาจของกลุ่มในสังคม โดยกลุ่มผู้มียอำนาจมากกว่าจะเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย เพื่อปกป้องผลประโยชน์และอำนาจของกลุ่มตนไว้ แต่จะมากจะน้อยขึ้นอยู่กับระดับความขัดแย้ง โดยหากการบังคับใช้กฎหมายของตำรวจและศาลจะเพิ่มขึ้นเมื่อผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มียอำนาจถูกคุกคาม ซึ่งโดยทั่วไปการบังคับใช้กฎหมายไม่ได้ทำโดยกลุ่มผู้มียอำนาจโดยตรง แต่จะมอบอำนาจให้ตัวแทนในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินการ ทำให้ระดับการบังคับใช้กฎหมายแตกต่างกันตามการประเมินพฤติกรรมของบุคคลของตัวแทนที่ได้รับมอบอำนาจ

๔. การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมจากคำนิยามอาชญากรรม ในประเด็นนี้จะอธิบายถึงการเกิดของพฤติกรรมอาชญากรรมของคนในสังคม ซึ่งเกิดจากการที่บุคคลมีประสบการณ์เรียนรู้จากทั้งผู้ที่สร้างคำนิยามอาชญากรรมและผู้ที่ถูกนิยามว่าเป็นอาชญากร และสร้างรูปแบบพฤติกรรมของตนเองขึ้นมาเพื่ออยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม โดยรูปแบบพฤติกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมีแนวโน้มที่จะถูกมองว่าเป็นอาชญากรรมขึ้นอยู่กับ ๑) โอกาส ๒) ประสบการณ์ ๓) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ ๔) ความเป็นตัวตน ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปจะพัฒนารูปแบบพฤติกรรมที่เป็นอาชญากรรมจากการถูกจัดอยู่ในกลุ่มผู้ที่ถูกนิยามว่าเป็นอาชญากร และถูกมองเช่นเดียวกันจากกลุ่มผู้มียอำนาจ ทำให้มีการพัฒนาพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน

๕. การสร้างคตินิยมของอาชญากรรม คตินิยมของอาชญากรรมประกอบด้วย เช่น ภาพลักษณ์อาชญากรรม ลักษณะของอาชญากร การตอบสนองต่ออาชญากรรม และความเกี่ยวข้องของอาชญากรรมกับกฎเกณฑ์ทางสังคม ถูกสร้างขึ้นและขยายตัวในสังคมโดยผ่านการสื่อสารทั้งในแบบส่วนบุคคลและสื่อต่าง ๆ นอกจากนี้ การแสดงภาพลักษณ์และบทบาทของอาชญากรรมสามารถทำได้โดยผ่านทางนโยบายการควบคุมอาชญากรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ในสังคม

๖. การสร้างความจริงทางสังคมของอาชญากรรม ในส่วนนี้ความจริงทางสังคมของอาชญากรรมเกิดจากการให้คำนิยามอาชญากรรมอย่างเป็นทางการ การสร้างคำนิยามอาชญากรรม การใช้คำนิยามอาชญากรรม การพัฒนารูปแบบพฤติกรรมจากคำนิยามอาชญากรรม และการสร้างคตินิยมของอาชญากรรม นั่นคือ การรวมทุกขั้นตอนตั้งแต่ข้อ ๑-๕ เข้าด้วยกันเป็นเหมือนกับกระบวนการหรือวงจรของอาชญากรรม

คาร์ล มาร์ค (Karl Marx, 1818-1883) เป็นผู้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ โดยสังคมมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรมาสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมแบบทุนนิยม ซึ่งมาร์คมองว่า ในสังคมทุนนิยมผู้ที่แข็งแกร่งที่สุดเป็นผู้ที่อยู่รอดและมีลักษณะของปลาใหญ่กินปลาเล็ก กลุ่มคนจำนวนน้อยที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินและเครื่องมือการผลิต กลุ่มนั้นคือ กลุ่มนายทุน (Bourgeoisie) ส่วนประชาชนจำนวนมากก็จะกลายเป็นลูกจ้าง (Proletariat) มากขึ้นเรื่อย ๆ และจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมทุนนิยมนี้ทำให้มีการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนทำให้เกิดการว่างงานมากขึ้น ดังนั้นในระยะยาวคนในกลุ่มชนชั้น

แรงงานจะประสบกับความยากจนขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มและชนชั้นที่ต่างฝ่ายต่างต้องการจะรักษาผลประโยชน์ของตนเองตามหลักการของระบบทุนนิยม ที่เน้นเรื่องการแข่งขันทำกำไรให้มากที่สุด ซึ่งจะนำไปสู่การกดค่าแรงงานให้ต่ำที่สุดของกลุ่มนายทุน และในขณะที่กลุ่มแรงงานก็จะต่อต้านนายทุนและมีความต้องการที่จะล้มล้างระบบทุนนิยม เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งนี้ มาร์คได้เสนอว่าต้องเปลี่ยนสังคมเป็นแบบสังคมนิยม (พรชัย ชันดี และคณะ, ๒๕๔๓)

แนวคิดของมาร์คไม่ได้กล่าวถึงพฤติกรรมอาชญากรรมโดยตรง แต่ในมุมมองของมาร์ค อาชญากรรม ที่เกิดขึ้นจากคนที่อยู่ในชนชั้นกรรมาชีพ หรือที่เรียกว่า ชะยะสังคม เกิดจากการโต้ตอบเนื่องจากการตกเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยม ที่กระตุ้นให้คนเกิดความโลภและความอยากได้อะไรก็มี แต่ถูกกีดกันจากสถานะทางสังคมของตนเอง ดังนั้น ในแนวคิดนี้สาเหตุของอาชญากรรมคือ ระบบทุนนิยม และวิธีการที่จะขจัดปัญหาอาชญากรรมให้หมดสิ้นไปจากสังคมก็คือ การเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมแบบสังคมนิยม ที่ทุกคนในสังคมจะมีความเท่าเทียมกัน โดยมีรัฐเป็นผู้จัดการผลประโยชน์ให้ทุกคนอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการแข่งขันแย่งชิงกัน ความเห็นแก่ตัวก็จะไม่เกิด ทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องชนชั้นและไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้น ส่งผลให้ไม่มีอาชญากรรม

วิลเลียม บองเกอร์ (Willem Bongers) เป็นนักอาชญาวิทยาชาวเนเธอร์แลนด์ คนแรกที่น่าเอาแนวคิดของมาร์คมาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งปรากฏในผลงานชื่อ Criminality and Economic Conditions ในปี ๑๙๐๕ (Bongers, 1916) โดยบองเกอร์มองว่า องค์กรในสังคมนิยมแบบทุนนิยมเป็นสาเหตุของอาชญากรรม ซึ่งในสังคมนิยมแบบนี้เอกชนจะเป็นเจ้าของกระบวนการผลิตและมีการมุ่งหวังต่อผลกำไร ทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้น ไม่มีความตระหนักรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม สังคมลักษณะแบบส่งเสริมให้คนมีแนวโน้มที่จะก่ออาชญากรรมได้ง่ายขึ้น

นอกจากนี้บองเกอร์ยังมองว่า กฎหมายถูกใช้เป็นเครื่องมือของชนชั้นนายทุน ในการกำหนดว่าพฤติกรรมใดเป็นความผิดหรือเป็นอันตรายต่อสังคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมของคนในชนชั้นกรรมาชีพ ส่งผลให้การกระทำของคนในชนชั้นกรรมาชีพหรือคนจนส่วนใหญ่เป็นอาชญากรรม และมีบทลงโทษที่หนักสำหรับพฤติกรรมอาชญากรรมเหล่านั้น ในขณะที่เดียวกันกลับละเลยพฤติกรรม อันก่อให้เกิดความเสียหายของกลุ่มพวกเดียวกัน โดยอาจจะไม่กำหนดให้เป็นความผิดหรือเป็นความผิด แต่มีบทลงโทษน้อยทั้ง ๆ ที่การกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายมากกว่า พฤติกรรมการกระทำผิดของคนในชนชั้นกรรมาชีพ และทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหอาชญากรรมคือการเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมแบบสังคมนิยมตามแนวคิดของมาร์ค

ตามแนวคิดของบองเกอร์ อาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยชนชั้นกรรมาชีพภายใต้ระบบทุนนิยมสามารถแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. อาชญากรรมเศรษฐกิจ (Economic crimes) เกิดขึ้นจากความโลภที่ต้องการที่จะมีความร่ำรวยมั่งคั่งของคนในชนชั้นกรรมาชีพที่ถูกกระตุ้นด้วยระบบทุนนิยม

๒. อาชญากรรมเกี่ยวกับเพศ (Sexual crimes) เกิดจากความเป็นอยู่ของคนในชนชั้นกรรมาชีพที่มีการปลูกฝังแนวความคิดเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์แบบสัตว์ชั้นต่ำมีความหมกมุ่นในกาม

๓. อาชญากรรมการเมือง (Political crimes) เกิดจากการที่ชนชั้นกรรมาชีพทำการต่อต้านหรือต้องการที่จะล้มล้างชนชั้นปกครองที่เป็นผู้มีอำนาจและเป็นกลุ่มนายทุน

๔. อาชญากรรมแก้แค้น (Vengeful crimes) เกิดจากสภาวะทางเศรษฐกิจที่กระตุ้นให้บุคคลต้องต่อสู้แข่งขันกันทางการค้า ทำให้คนภายใต้ระบบทุนนิยมไม่รู้จักรักการแพ้ มีแต่ความทะเยอทะยานต้องการเอาชนะ

แนวคิดของมาร์คถูกนำมาใช้เป็นพื้นฐานในทฤษฎีสมัยใหม่หลายทฤษฎีและโดยมากนักอาชญาวิทยาสมัยใหม่ในแถบยุโรปจะมีแนวคิดสอดคล้องกับมาร์คเกี่ยวกับความเป็นธรรมชาติของกระบวนการยุติธรรม และการลงโทษซึ่งไม่สามารถที่แก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคมได้

๑.๓ แนวทางการจัดการความขัดแย้ง

การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution) เป็นการทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงอาจจะโดยให้ทุกฝ่ายตกลงกัน โดยวิธีการแก้ไขความขัดแย้งมี ๓ วิธี ได้แก่

๑. วิธีชนะ-แพ้ (Win-Lose Method) คือ มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้สิ่งที่ต้องการเป็นฝ่ายชนะไปส่วนอีกฝ่ายเป็นฝ่ายแพ้ เหตุของการแพ้อาจเกิดจากการใช้อำนาจหน้าที่หรือการใช้เสียงข้างมากในการดำเนินการ เสียงข้างน้อยจึงแพ้ซึ่งผู้แพ้อาจเกิดความรู้สึกสูญเสียและภาวะคับข้องใจเกิดขึ้น วิธีแบบนี้ประกอบด้วยวิธีย่อย ๆ คือ

๑.๑ วิธีการบังคับ (Forcing) โดยอีกฝ่ายหนึ่งมีอำนาจเหนือกว่าอีกฝ่ายและไร้อำนาจ ของตนเองบังคับให้อีกฝ่ายยินยอมและยุติข้อขัดแย้งซึ่งวิธีนี้อาจนำไปสู่ความคิดแก้แค้น เพราะการแก้ไขแบบนี้มีใช้การแก้ที่สาเหตุของปัญหา จึงทำให้ปัญหายังคงอยู่

๑.๒ วิธีการทำให้สถานการณ์ของความขัดแย้งสงบลง (Smoothing) วิธีการแบบนี้มีลักษณะเป็นการเข้าไปทำให้สถานการณ์ของความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นให้สงบลงมา เพื่อไม่ให้ความขัดแย้งขยายวงกว้างขวางมากขึ้นโดยการเข้าไปขอร้องไห้ยุติความขัดแย้ง พยายามชักจูงคู่กรณีให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นไม่มีความสำคัญเพียงพอที่จะต้องเสียเวลาไปกับมัน ทำให้สมาชิกของกลุ่มที่ขัดแย้งกันเห็นถึงความสำคัญของการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเห็นถึงผลเสียของการแตกแยกกัน วิธีการนี้ไม่ใช่เป็นการเข้าไปแก้ไขปัญหาคือสาเหตุของปัญหา หากแต่เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ดังนั้น ปัญหายังจะดำรงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลหรือกลุ่มที่มีความรู้สึกว่าคุณเองเป็นฝ่ายแพ้เพราะการที่พวกเขาอมยุดีความขัดแย้ง อาจจะมาจกสาเหตุของการขอร้องหรือเห็นแก่บุคคลอื่นก็ได้ ในสภาพเช่นนี้ความขัดแย้งที่ยุติลงไปในนั้นจึงเป็นความสงบชั่วคราวเท่านั้นและความขัดแย้งพร้อมที่จะปะทุขึ้นมาอีกเมื่อไรก็ได้

๑.๓ วิธีการหลีกเลี่ยง (Avoiding) วิธีการแบบนี้มีลักษณะเป็นการที่ผู้บริหารไม่สนใจ ที่จะเข้าไปเผชิญกับสถานการณ์ของความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นอาจจะทำเป็นไม่รู้ว่ามี ความขัดแย้งเกิดขึ้น เฉยเมยหรือไม่มีการตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของผู้ใต้บังคับบัญชาหรือพยายามยืดเวลาโดยไม่ยอมตัดสินใจแก้ปัญหา เป็นต้นการใช้วิธีการแบบนี้ไม่สามารถก่อให้เกิดประสิทธิผลในการแก้ไขความขัดแย้งได้เลยเพราะการหลีกเลี่ยงแท้ที่จริงก็คือการไม่ยอมเข้าไปแก้ไขสาเหตุของปัญหานั้นเองและที่ร้ายไปกว่านั้นหากผู้บริหารใช้วิธีการแบบนี้กับการเรียกร้องของผู้ใต้บังคับบัญชาแล้วจะทำให้เกิดความรู้สึกกลายเป็นผู้แพ้ขึ้นมาเพราะข้อเสนอของพวกเขาไม่ได้รับความสนใจเลย

สภาพเช่นนี้จะทำให้ความขัดแย้งยิ่งบานปลายและรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ และแทนที่ความขัดแย้งควรจะถูกลดลงมาให้กลายเป็นสภาวะที่สร้างสรรค์ กลับมีลักษณะเป็นการทำลายมากขึ้น

๑.๔ วิธีแพ้ทั้งคู่ (Lose-Lose Method) หมายถึงว่าเป็นวิธีที่ทำให้ทั้งสองฝ่ายที่เป็นคู่กรณีของความขัดแย้งนี้ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตนเองต้องการได้ทั้งหมดแต่อาจจะได้มาเป็นบางส่วนเท่านั้น ดังนั้น จึงเรียกว่าทั้งสองฝ่ายเป็นผู้แพ้วิธีการแบบนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดที่ว่า การได้มาบางส่วนดีกว่าไม่ได้เลยซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านเห็นว่าเป็นวิธีการแก้ไขความขัดแย้งที่ดีกว่าวิธีการที่ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ชนะและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แพ้

๒. การประนีประนอม (Compromising) หรือบางครั้งอาจจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการเจรจาต่อรอง (Bargaining) ซึ่งมีลักษณะเป็นการแก้ไขความขัดแย้งโดยการพบกันครึ่งทางซึ่งแต่ละฝ่ายจะไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตนเองต้องการได้ทั้งหมดต้องมีการลดเป้าหมายของตนเองลงไปยังวิธีการแบบนี้ ก็มีจุดอ่อนในการนำมาใช้แก้ไขความขัดแย้งเช่นกันเพราะไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขสาเหตุของ ความขัดแย้งได้อย่างแท้จริง อันเนื่องมาจากว่าเป้าหมายที่แท้จริงของคู่กรณียังไม่สามารถบรรลุได้ตามที่ต้องการนั่นเอง ดังนั้นความขัดแย้งอาจจะยุติลงเพียงชั่วคราวเท่านั้น และที่ร้ายไปกว่านั้นวิธีการประนีประนอมจะไม่สามารถนำไปสู่การสร้างสรรค์ขึ้นมาได้เลย

๓. วิธีการที่ทั้งสองฝ่ายเป็นผู้ชนะ (Win-Win Method) วิธีการนี้คู่กรณีของความขัดแย้ง ประสบผลสำเร็จในการแก้ปัญหาาร่วมกันและทำให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ตามที่ทั้งสองฝ่ายต้องการดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงเป็นผู้ชนะ

สำหรับวิธีการที่นิยมใช้กันคือการแก้ไขปัญหาร่วมกัน (Integrative Problem Solving) ซึ่งบางครั้งมีนักวิชาการเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการเผชิญหน้ากัน (Confrontation) วิธีการแบบนี้จะไม่มีการเข้าไปกำจัดความขัดแย้ง หรือประนีประนอมกันใด ๆ ทั้งสิ้นหากแต่เป็นการเปิดโอกาสให้คู่กรณีของความขัดแย้งเข้ามาาร่วมกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับตัวพวกเขา ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางแก้ไขที่ทั้งสองฝ่ายพึงพอใจและยอมรับกันได้ในการใช้วิธีการแบบนี้ผู้บริหารจะต้องทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือคู่กรณีของความขัดแย้งเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่าสมาชิกภายในองค์กรทุกคนสามารถทำงานร่วมกันได้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันและต้องสร้างบรรยากาศให้คู่กรณีของความขัดแย้งสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเป็นอิสระ กล่าวคือ ใช้กลยุทธ์ดังนี้

๓.๑ กลยุทธ์การมีความเห็นสอดคล้องโดยยึดหลักการหาวิธีการแก้ปัญหาที่จะเป็นที่ยอมรับร่วมกันจากทุกฝ่ายที่มีปัญหามุ่งตอบสนองความต้องการของทั้ง ๒ ฝ่าย ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งทั้ง ๒ ฝ่ายที่มีความขัดแย้งกันต้องดำเนินการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยมีหลักสำคัญ คือ

๓.๑.๑ ยอมรับแนวความคิดสมัยใหม่ที่ว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ที่นำมาซึ่งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นและความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งที่มาคุกคามหรือทำให้เกิดการต่อต้าน

๓.๑.๒ มุ่งมองที่ตัวปัญหามากกว่าตัวบุคคล โดยพยายามค้นหาสาเหตุของปัญหาให้ได้และเน้นการแก้ปัญหา หรือเอาชนะปัญหา มากกว่าเน้นเรื่องความต้องการความปรารถนาส่วนบุคคล

๓.๑.๓ มุ่งหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับปัญหาให้มากที่สุดไม่กล่าวโจมตีว่าใครผิดหรือถูก

๓.๑.๔ มีความจริงใจเปิดเผยและใจกว้างยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น
ไม่ยึดมั่นในความคิดของตนฝ่ายเดียว

๓.๑.๕ หลีกเลี่ยงการเน้นถึงความต้องการของตนโดยที่ความต้องการนั้น
ไปขัดขวางความต้องการของผู้อื่น

๓.๑.๖ อาจต้องอาศัยบุคคลที่สามเข้ามาดำเนินการช่วยเหลือและควร
หลีกเลี่ยงการใช้เสียงข้างมากตัดสิน หรือใช้การแลกเปลี่ยนแบบ “หมูไปไก่มา” หรือ “ยื่นหมูยื่นแมว”

๓.๒ กลยุทธ์การตัดสินใจแบบผสมผสานวิธีการนี้เกี่ยวเนื่องจากผลสืบเนื่อง
ของกระบวนการตัดสินใจซึ่งต้องอาศัยลำดับขั้นต่อนมากขึ้นเพราะต่างฝ่ายที่ขัดแย้งกันยังยึดหลักของ
วิธีการแก้ปัญหาบางประการของตนไว้และแต่ละฝ่ายจะนำจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของตนมารวมกัน
และจึงจะนำไปสู่การหาวิธีการแก้ปัญหาโดยให้มีการยอมรับร่วมกันองค์ประกอบของการตัดสินใจและ
ผสมผสานมีดังนี้

๓.๒.๑ การทบทวนและการปรับตัวโดยเน้นทางด้านความสัมพันธ์ที่ดี
ต่อกันด้านการรับรู้และด้านทัศนคติ

๓.๒.๒ ระบุปัญหาให้ชัดเจน

๓.๒.๓ การแสวงหาแนวทางการแก้ไข

๓.๒.๔ ตัดสินใจแบบให้มีความเห็นสอดคล้องกัน

วิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกันหรือแบบชนะทั้งคู่ (Win-Win Method) สามารถนำไปสู่
การแก้ไขปัญหของความขัดแย้งได้อย่างแท้จริงเพราะมันเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การค้นหาแหล่งที่มา
ของปัญหาและสามารถกำหนดวิธีการแก้ไขได้อย่างสมเหตุสมผล ซึ่งในท้ายที่สุดจะทำให้เกิดผลในทาง
สร้างสรรค์ต่อองค์กร

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ นักวิชาการด้านสังคมวิทยาได้ชี้ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาคความ
ขัดแย้งในยุคปัจจุบันนี้มีมักจะมีรูปแบบดังต่อไปนี้ กล่าวคือ แบบประนีประนอม แบบกลืนกลาย
แบบศรัทธาในอำนาจของผู้นำ แบบใช้กำลังบังคับอีกฝ่ายหนึ่งและแบบประชุมปรึกษาหารือ ในขณะที่
การแก้ไขในเชิงของการผสมผสาน และบูรณาการแนวคิดที่สื่อด้วยการประนีประนอม การกลืนกลาย
การศรัทธาในผู้มีอำนาจ และการประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน แต่ในขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนา
ไม่ค่อยเห็นด้วยกับกรณีของการใช้กำลังด้วยสงคราม เพื่อให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสมยอมต่ออำนาจของ
ตนเอง

ในขณะที่ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มองว่า การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งปัญหาอันเนื่องมาจากชาติพันธุ์นั้น ควรมุ่งเน้นไปที่มาตรการในการ “เสริม-ป้อง” (Provention)
โดยอาศัยการคำนึงถึงการเมืองอย่างใหม่โดยให้ความสำคัญกับความเมตตาและการให้อภัย เพราะว่า
การเมืองแห่งความเมตตาไม่มีใช้การหาทางออกให้แก่ฝ่ายของตัวเองเท่านั้น หากแต่เป็นการหาทางออก
ให้แก่คู่กรณีทั้งสองฝ่าย ซึ่งน่าจะทำให้ข้อตกลงหรือผลเจรจาเป็นไปอย่างมั่นคง และเอื้อต่อ
ความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ของทั้งสองฝ่ายได้ดี ฉะนั้น การป้องกันและการเสริมความขัดแย้งที่นำไปสู่
ความรุนแรงจะเป็นการลดเงื่อนไขความขัดแย้งและความรุนแรงที่อยู่ในโครงสร้างของสังคมและ
การเมือง และขณะเดียวกันก็เสริมสร้างวัฒนธรรมของการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติวิธีด้วย
กระบวนการกลมกลืนและกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

รอปบินส์ (Robbins) ได้นำเสนอเทคนิคการสำหรับแก้ปัญหาความขัดแย้งไว้เอาไว้
อย่างน่าสนใจว่า ควรที่จะประกอบไปด้วยกลยุทธ์ที่สำคัญดังต่อไปนี้

๑. การแก้ไขปัญหาลักษณะเผชิญหน้ากัน หรือร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหา จุดแข็งของ
วิธีนี้มีประสิทธิภาพเมื่อความขัดแย้งเกิดจากอุปสรรคของการสื่อสาร เข้าใจไม่ตรงกัน วิธีการแก้ไขปัญหานี้
นี้จะช่วยบรรเทาได้

๒. การพิจารณาวัตถุประสงค์ระดับสูง ใช้เมื่อกรณีในกลุ่ม ๒ กลุ่ม หรือมากกว่ามี
ความขัดแย้งกัน เนื่องจากที่แต่ละกลุ่มมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน จุดเด่นของวิธีนี้คือ เน้นความ
ร่วมมือที่ต้องพึ่งพากัน จุดอ่อน คือ ยากที่จะต้องตั้งวัตถุประสงค์สูงสุดได้

๓. การเพิ่มทรัพยากร จุดแข็งของวิธีนี้คือ ทำให้กลุ่มได้รับชัยชนะ จุดอ่อนคือ ถ้ามี
ทรัพยากรน้อยยากที่จะเพิ่มได้

๔. การหลีกเลี่ยงจุดเด่น ง่ายที่จะกระทำ อาจทำให้กลุ่มต่าง ๆ ใจเย็นลง จุดอ่อนของ
วิธีการนี้ไม่มีประสิทธิภาพเพราะความขัดแย้งไม่ได้ขจัดไปแต่เป็นการระงับไว้ชั่วคราว

๕. กลบให้เรียบ ลืมความแตกต่าง เน้นส่วนที่เหมือนกัน จุดอ่อนของวิธีการนี้ คือ
ความต้องการไม่ได้เปิดเผย เป็นการระงับไว้ชั่วคราว

๖. การประนีประนอม จุดแข็งคือไม่มีใครต้องแพ้อย่างเด็ดขาดเป็นลักษณะของ
ประชาธิปไตย เป็นวิธีการที่เหมาะสมภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลา เป็นการแก้ไขปัญหาชั่วคราว

๗. การใช้อำนาจบังคับเป็นการแก้ปัญหาแบบผู้บริหารใช้อำนาจในตำแหน่งบังคับ

๘. การเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล โดยการให้การศึกษา การฝึกความมีเหตุผล
มนุษยสัมพันธ์ จุดเด่นคือ บรรเทาสาเหตุของความขัดแย้ง จุดอ่อนยากที่จะทำได้สำเร็จ เสียเวลา และ
เสียค่าใช้จ่ายมาก

๙. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เปลี่ยนแปลงสมาชิกของกลุ่ม เพิ่มตำแหน่ง
ประสานงาน พัฒนาระบบ จุดแข็งคือ เป็นการแก้ปัญหาย่างถาวร ผู้บริหารมีอำนาจทำได้เต็มที่
จุดอ่อนคือ เสียค่าใช้จ่ายสูง

ในขณะที่ พอล วอลเลนสทีน (Paul Wallensteen) ได้นำเสนอวิธีการในการเข้าไป
ระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นว่าควรที่จะประกอบด้วยยุทธวิธีดังต่อไปนี้

๑. พยายามหลีกเลี่ยงเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ หากเป็นเรื่องทรัพยากรก็หาทางทำ
ให้ความจำเป็นในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในเวลาพร้อม ๆ กันนั้นต่างกันออกไป เพื่อลด
ภาวะความเป็นไปด้วยกันไม่ได้

๒. การเบี่ยงเบนประเด็นความขัดแย้งจากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่งที่สามารถ
ประนีประนอมกันได้ก่อน โดยอาจจะหาประเด็นที่สามารถหาประโยชน์ร่วมกันได้ก่อน

๓. การควบคุมความขัดแย้งด้วยวิธีการต่าง ๆ ตั้งแต่การจำกัดประเด็นไม่ให้ขยายตัว
ออกไป หรือขยายกลุ่มที่ขัดแย้งออกไป การทำข้อเท็จจริงให้กระจ่าง การเปลี่ยนการต่อสู้ให้เป็นการ
ถกเถียงบนฐานของเหตุผล

๔. การลดพฤติกรรมความขัดแย้งที่เป็นอันตราย หรือมีความรุนแรง เช่น การปราบปราม
การใช้อาวุธ การกำหนดเขตที่เป็นกลาง

๕. การเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง และจัดให้มีแนวทางดำเนินการเมื่อเกิดปัญหาขัดแย้งที่ตกลงกันไม่ได้ (Routinized Conflict)

กลุ่มนักแก้ไขความขัดแย้งในกลุ่มอเมริกาเหนือได้ร่วมกันนำเสนอแนวทางหรือวิธีการในการไขความขัดแย้งเอาไว้ ๗ แนวทางด้วยกัน กล่าวคือ

๑. การแข่งขัน การบังคับ และการผลักดัน (Competing, Forcing and Compelling) ซึ่งวิธีการแข่งขันจะใช้เมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ความสำคัญกับจุดหมายมากกว่าความสัมพันธ์บุคคลนั้นอาจใช้อำนาจในการช่วยให้บรรลุจุดหมาย รวมถึงการใช้อำนาจในการทำให้ผู้อื่นทำตามด้วยยิ่งไปกว่านั้น เขาอาจจำเป็นต้อง “ลุกขึ้นสู้” เพื่อปกป้องหลักการและสิทธิที่ตนสมควรได้วิธีการนี้เน้นวิธีการแบ่งปันส่วน (Distributive Approach) เป็นแนวทางในการเจรจาไกล่เกลี่ยการใช้วิธีการนี้อาจจะทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งชนะ หรือแพ้ก็ได้ เพราะว่ามันเน้นเรื่องผลประโยชน์ (Interest) มากกว่าเน้นเรื่องความสัมพันธ์ (Relationship)

๒. การโอนอ่อนผ่อนตาม หรือการทำให้ราบรื่น (Accommodation or Smoothing) การโอนอ่อนตามผู้อื่นอาจนำมาใช้ในกรณีที่มีความห่วงใยต่อความสัมพันธ์มากกว่าเป้าหมายในการแก้ไขความขัดแย้ง ซึ่งเป้าหมายของข้อตกลงประเภทนี้ จะออกมาในรูปของการเอื้อประโยชน์ ให้แก่ฝ่ายอื่นโดยที่เราต้องยอมเสียประโยชน์ พฤติกรรมในการโอนอ่อนผ่อนตาม รวมถึงการทำตามคำสั่ง หากเห็นคล้ายตามความคิดผู้อื่น หรือการยอมให้เป็นไปตามความปรารถนาของอีกฝ่ายลักษณะนิสัยดังกล่าว มักจะถูกมองว่าอ่อนแอ หรือต้องการความสงบในสังคมตะวันตก ลักษณะเหตุการณ์ประเภทนี้จะไม่ถูกมองในเชิงลบสังคมที่มีการให้คุณค่าความสัมพันธ์อันราบรื่น และให้ความนับถือผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ ยอมรับต่อสถาบัน เพราะฉะนั้นวิธีการนี้ เน้นการใช้ความสัมพันธ์เป็นหลัก (Relation in Orientation) และอาจเป็นแนวทางอื่นตามผู้อื่นที่เขาคล้ายตาม เช่น วิธีการแบ่งปันส่วน (Distribution) หรือวิธีแบบบูรณาการ (Integrative) ตามแต่ผู้อื่นต้องการว่าจะใช้วิธีไหน การมุ่งเน้นวิธีการนี้อาจจะทำให้มองว่าเกิดความราบรื่นในการแก้ไขปัญหา แต่ถึงกระนั้น ก็ยังทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแพ้หรือชนะ

๓. การประนีประนอม (Compromising) การประนีประนอมจะเป็นการดำรงอยู่บนฐานของเป้าหมายและความสัมพันธ์ โดยมุ่งเน้นไปที่การแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นการได้รับผลประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย วิธีการนี้อาจจะใช้ไม่ได้ผลเมื่อเกิดมีความขัดแย้ง ในประเด็นที่ว่าด้วยค่านิยม ความเชื่อทางศาสนา และวัฒนธรรม

๔. การหลีกเลี่ยง หรือการถอนตัว (Avoiding or Withdrawing) วิธีการนี้เป็น การหลบฉาก หรือถอนตัวออกจากประเด็นที่กำลังมีความขัดแย้งกัน ในอเมริกาเหนือบริบทของการหลีกเลี่ยงเป็นวิธีไม่ก้าวร้าวแต่ไม่ร่วมมือ แต่ในสังคมหรือชุมชนจำนวนมากที่ยึดถือค่านิยม เช่น ชาวเอเชีย และชาวละตินอเมริกา เชื่อว่า วิธีการหลีกเลี่ยงปัญหา และการโอนอ่อนผ่อนตามนั้นมีประโยชน์อย่างยิ่งในการรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเอาไว้ ในบางกรณี การใช้วิธีหลีกเลี่ยงและการโอนอ่อนตามถือว่าการช่วยรักษาหน้าให้แก่ตัวเองและผู้อื่น แต่จุดอ่อนของวิธีการนี้อาจจะเน้นความสัมพันธ์และอาจไม่รับรู้ความเป็นไปได้ในการบูรณาการสถานการณ์ ซึ่งการแก้ปัญหาอาจทำให้ชนะด้วยกันทั้งคู่หรือแพ้ด้วยกันทั้งคู่ก็ได้

๕. การร่วมมือ หรือการแก้ปัญห (Collaborating integrating or problem solving) การร่วมมือกันในบางครั้งอาจหมายถึงการบูรณาการ หรือการแก้ไขปัญห ซึ่งมักจะให้ความสำคัญและจุดมุ่งหมายเช่นกัน เป็นทั้งการรุกและร่วมมือ คือเกิดการบูรณาการผลประโยชน์ร่วมกันของทุก ๆ ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบ เป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เน้นวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยและไกล่เกลี่ยคนกลาง เป็นการใช้ทั้งวิธีบูรณาการ และแบ่งสันปันส่วนในการเจรจาไกล่เกลี่ยแม้แนวทางนี้จะให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ แต่เป้าหมายก็มุ่งเน้นไปที่การยุติความขัดแย้ง และผลการเจรจายุติความขัดแย้งที่ตามมาภายหลัง

๖. การโน้มน้าว (Persuasion) วิธีนี้เป็นวิธีการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลพยายามที่จะเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนวิธีคิด ความรู้สึก และความคิดเห็น โดยใช้วิธีการอุปมาอุปมัย หรืออุปทาน รวมถึงรูปแบบที่ใช้เหตุผลประกอบ บางครั้งวิธีการที่ใช้เพื่อโน้มน้าวผู้อื่นอาจรวมถึงการแข่งขันที่จะโน้มน้าวด้วยการ “ต้อ” ซึ่งวิธีการนี้คู่กรณีจะใช้วิธีการในการชักชวนอย่างแน่วแน่จนกระทั่งฝ่ายหนึ่งต้องยอมจำนนด้วยเหตุผลเพราะการต้อ

๗. การสนับสนุน (Supporting) คือ การให้ออกาสบุคคลที่อยู่ภายใต้ความกดดันสามารถระบายความรู้สึก ความคิดเห็น ความโกรธ หรือความไม่พอใจ และช่วยให้การตัดสินใจง่ายขึ้นจะทำอะไร ผู้สนับสนุนไม่จำเป็นต้องเจรจาไกล่เกลี่ยเสมอไป คืออาจใช้ความสนับสนุนเป็นช่องทางเพื่อหลีกเลี่ยง การเจรจาไกล่เกลี่ย หรือแทรกแซง

๑.๔ ทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

ทฤษฎีการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory) เป็นแนวคิดด้านการบริหารงานยุติธรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากการที่กระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิมไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหอาชญากรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามที่ ฮาร์อล เป็ปินสกี (Harold Pepinsky) และริชาร์ด ควินนีย์ (Richard Quinney) ผู้ที่เสนอแนวคิดทฤษฎีการสร้างสันติภาพ ได้ให้ทรรศนะว่า แม้ว่าเราจะตรากฎหมาย ลงโทษผู้กระทำความผิด หรือใช้วิธีการต่าง ๆ ในการตอบสนองต่อปัญหอาชญากรรม แต่อาชญากรรมก็ไม่ลดลงแม้แต่น้อยในทางตรงกันข้ามปัญหอาชญากรรมกลับทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จากปัญหาดังกล่าว ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์มองว่าสิ่งที่เป็สาเหตุของปัญหอาชญากรรมคือ ความทุกข์ (Suffering) ซึ่งประกอบด้วย ความยากจน การเหยียดผิว การกดขี่ ช่มแวง การแบ่งแยก หรือ ความทุกข์ในรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหอาชญากรรมในสังคมให้มีประสิทธิภาพต้องจัดการกับความทุกข์เหล่านี้ให้หมดไปก่อน (Pepinsky & Quinney, 1991) นอกจากนี้ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์ยังมองว่า รัฐ ก็เป็นอาชญากรได้ โดยการใช้นโยบายที่โหดร้ายทารุณต่อผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการลงโทษประหารชีวิต การจำคุกเป็นระยะเวลานาน ซึ่งเป็นการทำร้ายสังคมและประชาชน ดังนั้นทฤษฎีเชิงสมานฉันท์จึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหอาชญากรรมด้วยการเปลี่ยนจากแนวทางที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice) ไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)

ทฤษฎีความละอายเชิงบูรณาการ (Reintegrative shaming theory) แนวคิดนี้ถูกพัฒนาขึ้นโดย จอห์น เบรทเวท (John Braithwaite) นักอาชญาวิทยาชาวออสเตรเลียในปี 1989 โดยการรวมเอาทฤษฎีวัฒนธรรมรอง ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม ทฤษฎีความกดดันทางสังคม และทฤษฎีการประทับตรา ซึ่งเป็นแกนหลักของทฤษฎีนี้ เบรทเวทได้เสนอ

ทฤษฎีนี้เพื่ออธิบายถึงสาเหตุที่บางสังคมมีจำนวนอาชญากรรมมากกว่าบางสังคม โดยในสังคมที่มีอาชญากรรมจำนวนมากเกิดจากความล้มเหลวของสังคมที่ไม่สามารถทำให้คนที่กระทำความผิดเกิดความรู้สึกละอายใจ ซึ่งมักจะมีสาเหตุมาจากการที่ ความผูกพันทางสังคมที่ลดน้อยลงโดยเฉพาะในสังคมเมือง อันเป็นผลให้ผู้ที่ถูกสังคมตีตราว่าเป็นอาชญากรยังคงกระทำความผิดต่อไป ซึ่งหากอาชญากรถูกทำให้รู้สึกละอายใจหรือรู้สึกผิดกับสิ่งที่ทำก็จะหยุดกระทำความผิด แต่อย่างไรก็ตามความละอายต้องเป็นในลักษณะของการนำผู้กระทำความผิดกลับเข้าสู่สังคม (Reintegrative shaming) มากกว่าความละอายใจที่นำไปสู่การแบ่งแยก (Stigmatic shaming) (Braithwaite, 1989) เบรทเวทได้ยกตัวอย่างโดยการเปรียบเทียบระหว่างสังคมอเมริกาที่มีสถิติอาชญากรรมสูงกับสังคมญี่ปุ่นที่มีสถิติอาชญากรรมต่ำ ซึ่งในสังคมญี่ปุ่นประชาชนในสังคมมีความผูกพันทางสังคม มีความเห็นอกเห็นใจ และให้อภัยซึ่งกันและกันระหว่างคนในสังคม มากกว่าประชาชนในสังคมอเมริกา

ทฤษฎีนี้มองว่าธรรมชาติของมนุษย์มีแนวโน้มจะกระทำพฤติกรรมอาชญากรรมเพื่อประโยชน์และความสุขส่วนตัว โดยถ้าบุคคลใดขาดสิ่งยึดเหนี่ยวไว้ก็จะลงมือกระทำความผิดได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีการควบคุมทางสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมและตัวบุคคลเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงพฤติกรรมอาชญากรรม ลักษณะเหล่านี้ เช่น การว่างงาน ระดับการศึกษา ความยากจน ชนชั้นทางสังคม สถานภาพโสด และวัยรุ่นชาย ซึ่งลักษณะเหล่านี้ยังนำไปสู่การมีความผูกพันกับสังคมที่ต่ำด้วย ซึ่งในทางตรงกันข้ามคนที่ไม่มีลักษณะเสี่ยงต่อการกระทำความผิดมักจะเป็นบุคคลที่แต่งงานมีครอบครัวและมีงานทำและอยู่ในสังคมที่มีความผูกพันกันสูง ตัวอย่างเช่นในสังคมญี่ปุ่น เบรทเวทเชื่อว่าความละอายใจเป็นปัจจัยที่สำคัญในการป้องกันอาชญากรรมและการนำอาชญากรกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติ ในสังคม โดยแนวคิดของเบรทเวทนำไปสู่การสร้างกระบวนการเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ขึ้นมาใช้เป็นทางเลือกใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคม ซึ่งแนวคิดนี้ถูกนำไปใช้ในหลาย ๆ สังคมรวมทั้งสังคมไทยด้วย โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยชาวเผ่าพื้นเมือง ในประเทศนิวซีแลนด์และแคนาดา

นอกจากนี้ ทฤษฎีที่ถูกนำมาสนับสนุนทฤษฎีของเบรทเวทและการใช้หลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อีกทฤษฎีหนึ่งคือ ทฤษฎีความยุติธรรมเชิงกระบวนการ (Procedural justice theory) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า หากผู้ต้องหาได้มีประสบการณ์ที่เป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาคดีและตัดสินคดี เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมอาชญากรรมของเขา ผู้ต้องหาก็จะมีแนวโน้มที่จะยอมรับความผิดรับผิดชอบต่อการกระทำของตน เนื่องจากชอบธรรมของเจ้าหน้าที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการพิจารณา อันจะส่งผลให้ผู้ต้องหานั้นยอมกลับตัวไม่กลับไปกระทำความผิดอีก (Tyler, Sherman, Strang, Barnes, & Woods, 2007) ซึ่งกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถที่ตอบสนองความต้องการของผู้ต้องหาในส่วนนี้ได้ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาได้มีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินพิจารณาคดีความผิดของเขาด้วยความสมัครใจและเปิดกว้างในการสื่อสารระหว่างคู่กรณีในฐานะมนุษย์เหมือนกัน ซึ่งแตกต่างจากกระบวนการยุติธรรมหลักที่มีข้อจำกัดมากมายสำหรับผู้กระทำความผิด

๑.๕ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) หมายถึง กระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้กระบวนการสมานฉันท์ (Restorative process) อันมีผู้เสียหาย

ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมหรือสมาชิกชุมชน (ถ้ามี) มาเข้าร่วมในการหาทางออกหรือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมที่เป็นผลลัพธ์แบบสมานฉันท์ (Restorative outcomes) ซึ่งข้อตกลงกันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์ อาจจะเป็นในรูปแบบการตอบสนองโครงการต่าง ๆ เช่น การซ่อมแซม การชดเชย การชดใช้ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้กับสังคม ตามความต้องการของบุคคลและสังคมและความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของเหยื่อและผู้กระทำผิด และโดยทั่วไปจะได้รับความช่วยเหลือจากผู้ประสานงาน/ผู้ไกล่เกลี่ย โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นวิธีการที่แก้ไขปัญหาคือต้นเหตุที่มีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งนำไปสู่ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด เครือข่ายทางสังคม หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และชุมชน เข้ามาเจอกัน โดยอยู่บนพื้นฐานของหลักการที่ว่า อาชญากรรมไม่ใช่แค่เป็นการกระทำฝ่าฝืนกฎหมายแต่ยังมีการก่อให้เกิดความเสียหายหรือทำร้ายเหยื่อและชุมชนด้วย ดังนั้นจึงควรมีการพูดคุยถึงผลที่เกิดขึ้นตามมาด้วย โดยผู้กระทำผิดและผู้ได้รับความเสียหายได้มาคุยกัน และมีการให้ความช่วยเหลือหากคู่กรณีร้องขอ กระบวนการสมานฉันท์เป็นวิธีการแก้ไขปัญหอาชญากรรมที่เน้นไปที่การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเหยื่อ ให้ผู้ที่กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้กระทำไป และนำชุมชนมาร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายเป็นส่วนที่สำคัญของกระบวนการที่จะนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ การเจรจาไกล่เกลี่ย การแสวงหาข้อตกลงเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการของทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิด เป็นการทำให้ทุกฝ่ายมีความรู้สึกในการควบคุมกระบวนการบางส่วนได้ (Braithwaite, 1998; UNODC, 2005; Van Ness & Strong, 2002)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลายประเทศมีที่มาจากความไม่ค้อยพอใจกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหอาชญากรรมและความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมได้ จึงเกิดกระบวนการทางเลือกขึ้นมา โดยส่วนใหญ่มาตรการทางเลือกที่นำมาใช้จะให้โอกาสคู่กรณีและชุมชนในการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งและเยียวยาความเสียหายจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้ง/อาชญากรรม ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างความสมานฉันท์และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม ซึ่งวิธีการนี้เป็นการกระตุ้นให้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งด้วยวิธีการสันติ เป็นการส่งเสริมความอดทนและความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เป็นการสร้างความเคารพต่อความแตกต่าง และส่งเสริมให้มีการร่วมรับผิดชอบของชุมชน (UNODC, 2005)

ในมุมมองด้านอาชญาวิทยากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เกิดจากทฤษฎีเชิงการสร้างสันติภาพ (Peace-making theory) ซึ่งเป็นแนวคิดด้านการบริหารงานยุติธรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากการที่กระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิมไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหอาชญากรรมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Pepinsky & Quinney, 1991) แนวคิดทฤษฎีนี้ได้เสนอว่า แม้จะมีการตรากฎหมายเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด หรือใช้วิธีการต่าง ๆ ในการตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรม แต่อาชญากรรมก็ไม่ลดลงแม้แต่น้อยในทางตรงกันข้ามปัญหาอาชญากรรมทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จากปัญหาดังกล่าว ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์มองว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมคือ ความทุกข์ (Suffering) ซึ่งประกอบด้วย ความยากจน การเหยียดผิว การกดขี่ข่มเหง การแบ่งแยก หรือ ความทุกข์ในรูปแบบอื่น ๆ ดังนั้นการที่จะแก้ไขปัญหอาชญากรรมในสังคมให้มีประสิทธิภาพต้องจัดการกับความทุกข์เหล่านี้ให้หมดไปก่อน นอกจากนี้ทฤษฎี

เชิงสมานฉันท์ยังมองว่า รัฐ ก็เป็นอาชญากรเช่นกัน โดยการใช้นโยบายที่โหดร้ายทารุณต่อผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยการลงโทษประหารชีวิต การจำคุกเป็นระยะเวลานาน ซึ่งเป็นการทำร้ายสังคมและประชาชน ดังนั้น ทฤษฎีเชิงสมานฉันท์จึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาอาชญากรรม ด้วยการเปลี่ยนจากแนวทางที่เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice) ไปสู่การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) เป็นแนวคิดที่เปลี่ยนหลักการบริหารงานยุติธรรมจากการลงโทษทางอาญาไปสู่การเยียวยา สร้างความสมัครสมานสามัคคีระหว่างเหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำผิดและชุมชน โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการมองอาชญากรรมในมิติที่ว่า อาชญากรรมเป็นเรื่องของความขัดแย้งระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการมองในอีกมิติหนึ่งที่แตกต่างไปจากแนวคิดเดิมที่มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบซึ่งรัฐกำหนดไว้ภายใต้อำนาจอันชอบธรรมเพียงมิติเดียว แต่อย่างไรก็ตามทฤษฎีเชิงสมานฉันท์เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเดิมยังคงต้องมีอยู่เพื่อใช้ในการควบคุมอาชญากรรมที่รุนแรง เช่น การฆาตกรรม การข่มขืน การชิงทรัพย์ และการทำร้ายร่างกาย ส่วนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับอาชญากรรมที่ความรุนแรงน้อยเช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ยาเสพติด ความผิดของเด็ก และคดีเล็กน้อยอื่น ๆ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชน (Community justice) ที่ใช้อยู่ในระบบวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น นิวซีแลนด์ ที่มีการอำนวยความยุติธรรมแบบเมารี (Maori justice) วิธีการดั้งเดิมเหล่านี้ทำให้เกิดการพัฒนาต่อมาเป็น การประชุมกลุ่มครอบครัว หรือการประชุมกลุ่มชุมชน (พงษ์ธร ธัญญสิริ, ๒๕๕๙; Stobe, 2016)

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) มีหลักการสำคัญด้วยกัน ๓ ประการ ดังนี้ (Van Ness & Strong, 2002)

๑. กระบวนการยุติธรรมควรสามารถที่จะเยียวยาทั้งผู้ที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมสังคม รวมทั้งผู้กระทำความผิดด้วย
๒. ผู้ที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมควรมีโอกาสที่จะเข้าร่วมในการหาทางออกร่วมกัน
๓. รัฐเป็นเพียงผู้สนับสนุนให้เกิดหรือรักษากระบวนการที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมอย่างสมานฉันท์

เบรทเวท (Braithwaite, 1998) มองว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับสู่สภาพดีดังเดิม ทำให้เหยื่ออาชญากรรมเป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันก็บูรณาการผู้กระทำผิดและสังคมเข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก คือการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมอันได้แก่ การบรรเทาความเสียหายด้วยการเยียวยาอาการบาดเจ็บ การบรรเทาความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่สูญหายไป การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรี การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและได้รับความเป็นธรรมที่แท้จริง เป็นต้น นอกจากนี้วิธีการที่ใช้ในการจัดการกับอาชญากรรมนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกสูญเสีย ซึ่งครั้งแรกก็มีความรู้สึกสูญเสียกับการกระทำผู้กระทำผิด และต่อมาก็รู้สึกสูญเสียให้กับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมโดยพวกเหยื่ออาชญากรรมต้องเก็บความรู้สึกเหล่านี้ไว้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

จึงเป็นการยังให้เกิดความยุติธรรมที่แท้จริง เป็นวิธีการที่ใช้ความสุจริตนุ่มนวลจัดการกับผลที่เกิดตามมา จากอาชญากรรม และสามารถป้องกันตนเองจากอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วย

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รู้จักกันในหลายชื่อ (term) เช่น communitarian justice, making amends, positive justice, relational justice, reparative justice, community justice และ restorative justice เป็นต้น (UNODC, 2005) และรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก็มีด้วยกันหลายรูปแบบ (UNODC, 2005) ดังนี้

๑. การไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิด (Victim-offender mediation/victim-offender reconciliation: VOM) เป็นรูปแบบแรก ๆ ของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ถูกนำมาใช้ โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของเหยื่อและให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่สามารถดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐและองค์กรไม่หวังผลประโยชน์ และมักใช้กับคดีอาชญากรรมที่มีความร้ายแรงไม่มากนัก คดีสามารถส่งมาจากตำรวจ อัยการ ศาล และเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ โปรแกรมเหล่านี้สามารถจัดขึ้นในช่วงก่อนตั้งข้อหา ช่วงหลังแจ้งข้อกล่าวหา และหลังฟ้องคดี โดยความสมัครใจของเหยื่อและผู้ต้องหา เมื่อมีการนำโปรแกรมมาใช้ก่อนมีการลงโทษ ผลลัพธ์จากการเจรจาไกล่เกลี่ยมักจะถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งในการฟ้องคดีหรือการพิจารณาของศาล โปรแกรมสามารถนำมาใช้ในระหว่างการคุมขังผู้ต้องหาและสามารถเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟู แม้ผู้ต้องหาจะต้องโทษจำคุกระยะยาว ที่ผ่านมากการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะประสบความสำเร็จเมื่อมีการพบหน้ากันได้ แสดงความรู้สึกของแต่ละฝ่ายและพัฒนาความเข้าใจใหม่ในสถานการณ์เมื่อมีการพูดคุยกัน โดยมีผู้ประสานงานเป็นคนช่วยให้บรรลุข้อตกลงระหว่างกัน ซึ่งมักจะไปพบแต่ละฝ่ายก่อนการมาพบคุยกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือในการเตรียมตัวสำหรับการมาพบกัน เพื่อให้เหยื่อไม่เป็นเหยื่อซ้ำเมื่อเจอกัน ให้แน่ใจว่าผู้กระทำผิดรู้สึกรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและอยากเจอกับเหยื่อจริง ๆ บางครั้งการเจรจาไกล่เกลี่ยอาจจะไม่ต้องมาพบกันโดยตรง แต่จะให้ผู้ประสานงานพบแต่ละฝ่ายแยกกันเพื่อหาข้อตกลงที่พอใจทั้งสองฝ่าย

เงื่อนไขในการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดมี ๓ ประการ คือ

๑. ผู้กระทำผิดต้องยอมรับผิดขอต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้น
๒. ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิดต้องสมัครใจที่จะเข้าร่วม
๓. ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำผิดต้องพิจารณาความปลอดภัยในการเข้าร่วม

กระบวนการ

ในกระบวนการเจรจามักจะให้ผู้เสียหายเป็นคนเริ่มพูดก่อนเพราะถือว่าเป็นฝ่ายที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยอาจจะกล่าวถึงผลกระทบที่ได้รับจากอาชญากรรมและสิ่งที่ต้องการจากผู้ที่ทำให้กระทำผิดหรือบดทลงโทษ โดยความช่วยเหลือของผู้เจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการนี้จะนำไปสู่การชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่ทั้งสองฝ่ายเห็นด้วย

๒. การประชุมกลุ่มชุมชนและกลุ่มครอบครัว (Community and family group conferencing) รูปแบบนี้ถูกนำมาใช้ในนิวซีแลนด์สำหรับกระบวนการยุติธรรมของเด็กและเยาวชนเมื่อปี ค.ศ.๑๙๘๙ คดีส่วนใหญ่ถูกดำเนินการโดยตำรวจ หลักการอยู่บนพื้นฐานของการลงโทษแบบดั้งเดิมของชนพื้นเมืองเผ่าเมารี รูปแบบนี้ถูกใช้แพร่หลายในหน่วยงานตำรวจในออสเตรเลียใต้

แอฟริกาใต้ ไอร์แลนด์ และในเมือง มินเนสโซตา เพนซิลวาเนีย และมอนทานา สหรัฐอเมริกา โดยในการจัดประชุมกลุ่มจะมีผู้อำนวยความสะดวกให้ จุดมุ่งหมายของการประชุมกลุ่มจะกว้างกว่าการเจรจาไกล่เกลี่ย เนื่องจากจะมีการนำญาติและเพื่อนของผู้เสียหายและผู้กระทำผิด รวมทั้งสมาชิกบางคนในชุมชนมาร่วมในการประชุมกลุ่มเพื่อแสวงหาทางออกของปัญหาร่วมกัน ผลกระทบที่เกิด และแนวทางในการป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เกิดขึ้นอีกครั้ง โดยในคดีที่ร้ายแรงอาจจะมีการพิจารณาวิธีการควบคุมพฤติกรรมหรือความเป็นในการกักขังด้วย เนื่องจากมีคนเกี่ยวข้องมากจึงเป็นข้อดีในการที่จะมีคนช่วยทำให้มั่นใจว่าผู้กระทำผิดจะทำตามข้อตกลงและช่วยสอดส่องพฤติกรรมของผู้ที่กระทำผิดด้วย

๓. การพิจารณาโทษแบบล้อมวง (Circle sentencing) รูปแบบนี้มักใช้ในชุมชนท้องถิ่นในแคนาดา โดยประกอบด้วยผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ตำรวจ เขี้ยว ผู้ต้องหา และญาติทั้งสองฝ่าย และสมาชิกในชุมชน มานั่งเผชิญหน้าพูดคุยกัน ซึ่งจะใช้ในกรณีที่ผู้ต้องหายอมรับสารภาพเท่านั้น การพูดคุยกันเป็นการหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับคดี โดยคำนึงถึงการคุ้มครองชุมชน ความต้องการของเขี้ยว และการเยียวยาฟื้นฟูผู้ต้องหา โดยรูปแบบนี้ทั่วไปจะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมหลัก สำหรับหลักการในการดำเนินการคือ การลงโทษมีความสำคัญน้อยกว่ากระบวนการที่ใช้ในการได้มาซึ่งบทสรุปในการลงโทษ ดังนั้นรูปแบบนี้เป็นตัวอย่างการนำกระบวนการสมานฉันท์เข้ามาใช้ในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักที่มีการกระจายอำนาจหน้าที่ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ เช่น

๓.๑ การนำบุคคลให้กลับมาสู่ครอบครัวและชุมชนและสามารถใช้ชีวิตร่วมกันได้

๓.๒ การสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมใหม่

๓.๓ การเสริมสร้างความตระหนักและเคารพคุณค่าและชีวิตของผู้อื่น

๓.๔ การได้ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย โดยเฉพาะเขี้ยว

๓.๕ การมุ่งเน้นไปที่สาเหตุมากกว่าแค่ลักษณะของปัญหา

๓.๖ การรู้จักใช้แหล่งทรัพยากรในการรักษาที่มีอยู่และสร้างแหล่งใหม่

๓.๗ การมีส่วนร่วมหน่วยงานของท้องถิ่นและหน่วยงานรัฐ

๓.๘ การสร้างมาตรการป้องกันชุมชนขึ้นมาใหม่

๔. คณะกรรมการชุมชน (Community justice committee/board/panel) รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชุมชนที่เป็นคณะกรรมการชุมชน ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มองค์กรในชุมชน กลุ่มที่มีผลประโยชน์ในชุมชน และหน่วยงานยุติธรรม จะทำหน้าที่ในการพิจารณาว่าคดีไหนเหมาะสมที่จะนำเข้ามาสู่วงล้อมพิจารณา เตรียมความพร้อมให้คู่กรณี แสวงหาข้อตกลงที่ทุกฝ่ายเห็นด้วย และคอยตรวจสอบการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำผิด โดยผลของการพิจารณาโดยคณะกรรมการในวงล้อมนี้จะถูกส่งไปยังศาลยุติธรรม ซึ่งอาจจะนำไปใช้ในการพิจารณาลงโทษทั้งหมดหรือไม่ก็ได้แล้วแต่ดุลพินิจ

๕. กระบวนการยุติธรรมตามแบบพื้นเมืองและประเพณี (Indigenous and customary justice forums) เป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เป็นแบบไม่เป็นทางการโดยยึดหลักขนบธรรมเนียมประเพณีประจำท้องถิ่นเป็นหลักในการพิจารณาและดำเนินการ มักจะพบในแถบชนบทของออสเตรเลียและแคนาดา ซึ่งผู้ที่เข้าร่วมในการพิจารณาจะประกอบด้วยคน

ในชนเผ่า ผู้อาวุโส คนในครอบครัว และญาติพี่น้อง แต่อย่างไรก็ผลลัพธ์ที่ได้ไม่ใช่ได้มาจากความยินยอมของผู้ต้องหาเสมอไป

๖. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียน มีหลากหลายรูปแบบ เช่น peer mediation/conflict resolution circles เพื่อตอบสนองต่อปัญหาอาชญากรรมหรือความขัดแย้งในโรงเรียน เช่น การทะเลาะวิวาท การประจาน การลักเล็กขโมยน้อย การทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน เป็นต้น

ยุติธรรมชุมชน เป็นยุทธศาสตร์และยุทธวิธีส่งเสริมสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการป้องกันแก้ไขและจัดการกับปัญหาข้อพิพาทและความขัดแย้ง เยียวยาความเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบและมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยมีหลักพื้นฐานมาจากแนวคิดที่ว่า ชุมชนหรือหมู่บ้าน คือ โครงสร้างทางการปกครองที่เล็กที่สุด และสำคัญที่สุดเนื่องจาก หมู่บ้านหรือชุมชน คือ จุดที่สำคัญของการแก้ปัญหาและการพัฒนาในทุกมิติ ดังนั้นควรที่จะแก้ปัญหาที่หมู่บ้านหรือชุมชนก่อน ซึ่งการแก้ปัญหาดังกล่าวควรจะใช้ยุติธรรมชุมชนเข้าไป ทั้งนี้เป็นเพราะสมาชิกของชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในบริบทของความขัดแย้ง ย่อมสามารถเข้าใจเรื่องราวความขัดแย้งและสามารถจัดการได้ดีกว่าบุคคลหรือหน่วยงานที่มาจากภายนอก ซึ่งนั่นย่อมหมายถึงการเกิดขึ้นของสิ่งที่เรียกว่ายุติธรรมชุมชนโดยชุมชน โดยในปัจจุบันการขับเคลื่อนเรื่องยุติธรรมชุมชนกำลังเป็นประเด็นสำคัญทั้งในสังคมไทยและต่างประเทศ ทั้งนี้การเกิดขึ้นของยุติธรรมชุมชน มีพื้นฐานมาจากความคิดที่ว่า ชุมชนควรเป็นผู้จัดการความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ได้นำยุติธรรมชุมชนมาใช้ในรูปแบบการเสริมสร้างความสมานฉันท์บุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี โดยจังหวัดบุรีรัมย์ มีแนวคิดชุมชนตัวอย่างคือ “โครงการบุรีรัมย์สันติสุข ๙ ดี” เนื่องจากการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาประเทศโดยภาพรวมที่ผ่านมา ยังคงเป็นเรื่องที่ขับเคลื่อนค่อนข้างยากลำบาก เพราะแนวทางและวิธีการยังเป็นการขับเคลื่อนจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง กล่าวคือเป็นการกำหนดนโยบายและกิจกรรมจากรัฐบาล กระทรวง ทบวง กรม ผ่านหน่วยงานราชการลงสู่ประชาชนในระดับพื้นที่ และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง และที่สำคัญ ประชาชนยังคงมองว่า ปัญหาความมั่นคง เป็นหน้าที่และภารกิจของหน่วยงานราชการต้องรับผิดชอบดำเนินการ เช่น ฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจ ฯลฯ จึงให้ปัญหาต่าง ๆ ด้านความมั่นคงเหล่านี้ที่วิวกวามรุนแรงขึ้นตามลำดับ ตัวอย่างเช่น ในบางหมู่บ้าน/ชุมชน พบมีการมั่วสุมค้ำหรือเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ประชาชนกลับปล่อยปละละเลยคิดว่าไม่เกี่ยวข้องกับตน แต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองหรือตำรวจต้องมาจับกุมและปราบปราม ซึ่งประชาชนอาจไม่สนใจหรือให้ความร่วมมือเลย บางรายยังช่วยกันปกปิดข้อมูลไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ทำให้การแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างไม่สามารถดำเนินการให้สมบูรณ์และยั่งยืนได้เท่าที่ควร เพราะการดำเนินการต้องอาศัยปัจจัยและความร่วมมือจากหลายด้าน ที่สำคัญคือ การทำให้ประชาชนทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ในการดำเนินการทั้งหมดของจังหวัดบุรีรัมย์ จะมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ภายใต้การใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นเครื่องมือเชื่อมระหว่างภาครัฐกับประชาชน ใช้กฎหมายผสมผสานกับจารีตประเพณี ในการบูรณาการทุกกิจกรรม เพื่อให้เกิดความมั่นคงในพื้นที่ เน้นสร้างการพึ่งพาตนเองของประชาชนสู่ความมั่งคั่ง และสร้างองค์ความรู้ การปฏิบัติ ร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับ

ประโยชน์ พร้อมสร้างระบบทนายความยั่งยืน ดังนั้นประชาชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ไม่ใช่เพียงเป็นราษฎรหรือ People หมายถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย เพื่อให้เป็นพลเมืองที่เรียกว่า Citizen หมายถึงผู้ที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของแผ่นดิน รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อรักษาและพัฒนาผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ใช่ประชาชนผู้อาศัยและรอรับการช่วยเหลือหรือรับคำสั่งจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว

หลักการและแนวทางการปฏิบัติสากลในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับหลักการและแนวทางการปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานสากลในการจัดการความขัดแย้งกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี มุ่งเน้นศึกษาในประเด็นบทบาทของสหประชาชาติในการจัดการความขัดแย้งและการสร้างความสมานฉันท์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ได้รับหลักการพื้นฐานในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในระบบงานยุติธรรมในเดือนสิงหาคม ๒๐๐๒ (Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters) ซึ่งถูกพัฒนาขึ้นจากการประชุมสหประชาชาติเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๙๙ (Development and implementation of mediation and restorative justice measure in criminal justice) และการประชุม the Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and Treatment of Offenders, the Vienna Declaration on Crime and Justice: Meeting the Challenges of the Twenty-first Century เมื่อปี ค.ศ. ๒๐๐๐ โดยหลักการพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

๑. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการตอบสนองต่ออาชญากรรมอยู่บนพื้นฐานของการเคารพต่อศักดิ์ศรีและความเท่าเทียมของบุคคล การสร้างความเข้าใจ และการส่งเสริมความสมานฉันท์ของสังคมด้วยการเยียวยาผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดและชุมชน

๒. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถทำให้ผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมได้แลกเปลี่ยนความรู้สึกและประสบการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะตอบสนองความต้องการได้ถูกต้อง

๓. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการเปิดโอกาสให้เหยื่อได้รับการชดเชย รู้สึกปลอดภัยขึ้นและอยู่ในสังคมได้ตามปกติ ให้ผู้กระทำผิดได้รู้สึกอย่างแท้จริงถึงผลกระทบของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและให้แสดงความรับผิดชอบด้วยวิธีที่เหมาะสม ส่วนสังคมก็จะเข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้น สร้างความสงบสุขในสังคม และป้องกันอาชญากรรมได้

๔. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ก่อให้เกิดมาตรการที่มีความยืดหยุ่นในการปรับใช้ในกระบวนการยุติธรรมภายใต้เงื่อนไขด้านกฎหมาย สังคมและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ

๕. กระบวนการยุติธรรมไม่มีผลกระทบต่ออำนาจหน้าที่ของรัฐในการฟ้องผู้ต้องหา

๖. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจถูกนำไปใช้ในทุกขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมขึ้นอยู่กับกฎหมายของแต่ละประเทศ

๗. กระบวนการสมานฉันท์จะถูกนำไปใช้เฉพาะในกรณีที่มีพยานหลักฐานเพียงพอในการเอาผิดกับผู้ต้องหาโดยอยู่ภายใต้ความสมัครใจยินยอมของทั้งเหยื่อและผู้ต้องหา และทั้งสองฝ่ายสามารถที่จะล้มเลิกความสมัครใจได้ทุกเมื่อในระหว่างกระบวนการสมานฉันท์ ข้อตกลงควรจะมาด้วยความสมัครใจและภาระหน้าที่ผูกพันที่มีเหตุผลและเหมาะสม

๘. ในกระบวนการสมานฉันท์ทั้งเหยื่อและผู้ต้องหาควรเห็นตรงกันกับข้อเท็จจริงในคดีการมีส่วนร่วมในกระบวนการสมานฉันท์ของผู้ต้องหาไม่ควรถูกนำไปเป็นพยานหลักฐานในการยอมรับสารภาพหากมีการฟ้องร้องต่อไป

๙. ในการที่จะนำคดีไปสู่กระบวนการสมานฉันท์ควรคำนึงความแตกต่างที่นำไปสู่ความไม่สมดุลทางอำนาจและความแตกต่างทางวัฒนธรรมระหว่างคู่กรณี

๑๐. ในการที่จะนำคดีไปสู่กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ควรคำนึงความปลอดภัยของคู่กรณีทั้งหมด

๑๑. เมื่อกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ไม่เหมาะสมหรือเป็นไปได้ ควรจะนำคดีกลับเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลักโดยไม่ชักช้า ในคดีเหล่านั้นเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมควรพยายามให้ผู้ต้องหาแสดงความรับผิดชอบต่อเหยื่อและสังคม รวมทั้งการสนับสนุนผู้ต้องหาและเหยื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ตามปกติ

๑๒. ประเทศสมาชิกควรพิจารณาจัดทำแนวทางและมาตรฐานสำหรับใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีหลักการพื้นฐานดังนี้

๑๒.๑ เจื่อนไขในการส่งคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

๑๒.๒ การจัดการคดีในกระบวนการสมานฉันท์

๑๒.๓ คุณสมบัติ การฝึกอบรม และการประเมินผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกหรือคนกลาง

๑๒.๔ การบริหารจัดการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

๑๒.๕ กฎเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการกำกับดูแลการดำเนินการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

๑๓. กระบวนการที่เป็นหลักคุ้มครองความยุติธรรมแก่ผู้ต้องหาและเหยื่อในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประกอบด้วย

๑๓.๑ ภายใต้กฎหมายของประเทศ เหยื่อและผู้ต้องหาควรมีสติในการปรึกษาทนายในเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการสมานฉันท์ ได้รับสิทธิการแปลความหมายหากจำเป็นต้องใช้ล่ามแปลสำหรับเด็กควรมีสติในการได้รับความช่วยเหลือจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

๑๓.๒ ก่อนที่จะตกลงเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดควรจะทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ขั้นตอนทั้งหมด และผลที่อาจจะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์

๑๓.๓ ทั้งเหยื่อและผู้ต้องหาไม่ควรถูกบังคับหรือชักจูงด้วยวิธีการที่ไม่เป็นธรรมให้เข้าร่วมในกระบวนการสมานฉันท์หรือผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์

๑๔. การพูดคุยในกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่ไม่ได้เกิดขึ้นในที่สาธารณะควรจะเป็นความลับและไม่ควรเปิดเผยเว้นแต่ได้รับความยินยอมจากผู้ที่เกี่ยวข้องหรือถูกกำหนดโดยกฎหมายของประเทศ

๑๕. ผลของการทำข้อตกลงจากกระบวนการสมานฉันท์ควรถูกกำกับดูแลโดยศาลยุติธรรมหรือนำไปใช้ในกระบวนการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรมหากเห็นว่าเหมาะสม หากเป็นเช่นนั้นผลที่ได้ก็ถือว่าเป็นคำพิพากษาเช่นเดียวกับศาลยุติธรรมและควรจะไม่มีการฟ้องคดีด้วยข้อเท็จจริงอันเดิมอีก

๑๖. หากไม่สามารถมีข้อตกลงระหว่างผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการสมานฉันท์คดีดังกล่าวควรจะถูกนำกลับเข้าไปสู่กระบวนการยุติธรรมหลักโดยไม่ชักช้า และความล้มเหลวจากการทำข้อตกลงกันเพียงอย่างเดียวไม่ควรถูกใช้ในการดำเนินคดีในภายหลัง

๑๗. การไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงในกระบวนการสมานฉันท์ได้ ควรนำคดีกลับสู่กระบวนการยุติธรรมหลักหากกฎหมายของรัฐกำหนดไว้เพื่อที่จะดำเนินการตามกฎหมายต่อไปโดยไม่ชักช้า การไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพิพากษาของศาลไม่ควรถูกใช้เป็นเหตุในการลงโทษผู้ต้องหาเพิ่มขึ้นในการดำเนินคดีภายหลัง

๑๘. ผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในกระบวนการสมานฉันท์ต้องดำเนินการด้วยความเป็นกลางเคารพศักดิ์ศรีและให้เกียรติทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและควรควบคุมให้ทุกฝ่ายปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพต่อกัน รวมทั้งทำให้ทุกฝ่ายร่วมหาทางออกด้วยกัน

๑๙. ผู้ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในกระบวนการสมานฉันท์ต้องมีความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชนเป็นอย่างดีและหากเป็นไปได้ควรได้รับการอบรมก่อนที่จะทำหน้าที่ดังกล่าว

๒๐. ประเทศสมาชิกควรพิจารณาดำเนินการสร้างนโยบายหรือแผนระดับชาติในการพัฒนาโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และสร้างวัฒนธรรมที่จะสามารถนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ในกลุ่มของผู้บังคับใช้กฎหมาย ผู้พิพากษาและนักสังคม รวมทั้งชุมชนในแต่ละพื้นที่

๒๑. ควรมีการประชุมหารือกันอย่างเป็นประจำระหว่างเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมหลักและผู้ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อพัฒนาความเข้าใจร่วมกันและเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการสมานฉันท์และผลลัพธ์ที่ได้ เพื่อให้มีการใช้กระบวนการสมานฉันท์มากขึ้น เพื่อหาแนวทางในการนำกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ในงานยุติธรรม

๒๒. ประเทศสมาชิกควรสนับสนุนให้มีการทำวิจัยและประเมินผลกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อที่จะทราบระดับผลสำเร็จของกระบวนการสมานฉันท์ มีการส่งเสริมหรือเป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมหลักและมีผลเชิงบวกสำหรับทุกฝ่ายหรือไม่ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน จึงต้องมีการประเมินผลโครงการเหล่านั้นและนำผลการวิจัยที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและโครงการต่อไป

๒๓. นิยามที่สำคัญในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประกอบด้วย เช่น

Restorative justice programme หมายถึง โครงการต่าง ๆ ที่ใช้กระบวนการสมานฉันท์และแสวงหาผลลัพธ์แบบสมานฉันท์

Restorative process หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ที่เหยื่อ ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่น ๆ ในสังคมที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม เข้ามามีส่วนร่วมในการหาทางออกหรือแก้ไข ปัญหาที่เกิดจากอาชญากรรม ซึ่งโดยทั่วไปจะมีผู้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้ โดยกระบวนการ สมานฉันท์อาจจะประกอบด้วย การเจรจาไกล่เกลี่ย การประนีประนอม การประชุมร่วม และการ ลงโทษก็ได้

Restorative outcome หมายถึง ข้อตกลงกันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์ อาจจะเป็นในรูปแบบการตอบสนอง โครงการต่าง ๆ เช่น การซ่อมแซม การชดเชย การชดใช้ การ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้กับสังคมตามความต้องการของบุคคลและสังคมและความรับผิดชอบ ของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการบรรลุเป้าหมายของการอยู่ร่วมกันของเหยื่อและผู้กระทำผิด

Parties หมายถึง เหยื่อ ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่นหรือสมาชิกในสังคมที่ได้รับ ผลกระทบจากอาชญากรรมที่อาจจะเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการสมานฉันท์

Facilitator หมายถึง คนที่จะทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกด้วยความ เป็น กลางและยุติธรรมในการกระบวนการสมานฉันท์

นอกจากนี้องค์การสหประชาชาติได้เผยแพร่คู่มือสำหรับการดำเนินการกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในปี ค.ศ.๒๐๐๕ (Handbook on Restorative Programmes: Criminal Justice Handbook Series) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กับ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในระบบงานยุติธรรมที่เป็นทางการ การทำงานขององค์กรอิสระและ ชุมชนเพื่อจัดการกับความขัดแย้งและอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะช่วยลดปัญหาและอุปสรรค ที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมหลัก นำคดีออกจากระบบงานยุติธรรม และสร้างแนวทางการลงโทษ ที่สร้างสรรค์ขึ้นในระบบงานยุติธรรม (UNODC, 2005) โดยมีหลักการที่สามารถนำมาใช้ในการ ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สำคัญดังนี้

๒๓.๑ หลักการที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของคู่กรณี (ความต้องการและสิทธิ)

๒๓.๑.๑ คู่กรณีทุกฝ่าย

๒๓.๑.๑.๑ การมีส่วนร่วมด้วยความสมัครและการให้ความยินยอม

๒๓.๑.๑.๒ ไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นคดีใดก็ตาม

๒๓.๑.๑.๓ การเข้าถึงความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒๓.๑.๑.๔ การคุ้มครองความปลอดภัยในระหว่างกระบวนการ

๒๓.๑.๑.๕ การยังคงสามารถเข้าถึงวิธีการแก้ไขปัญหานั้นไป/

กระบวนการยุติธรรมหลัก

๒๓.๑.๑.๖ สิทธิพิเศษควรจะใช้สำหรับข้อมูลที่สามารถเปิดเผย

ได้ในกรณีพิจารณาในชั้นศาล

๒๓.๑.๑.๗ สิทธิพลเรือนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ควรได้รับการ

การเคารพ

๒๓.๑.๑.๘ ความปลอดภัยส่วนตัวควรได้รับการคุ้มครอง

๒๓.๑.๒ ฝ่ายผู้ได้รับความเสียหาย

๒๓.๑.๒.๑ ความต้องการและความรู้สึกที่ต้องการอย่างแท้จริง

- ๒๓.๑.๒.๒ ความเสียหาย/สูญเสียชีวิตที่ควรรับรู้
- ๒๓.๑.๒.๓ สิทธิในการเรียกร้องค่าความเสียหายที่เกิดขึ้น
- ๒๓.๑.๓ ฝ่ายผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหาย
- ๒๓.๑.๓.๑ สิทธิในการเสนอการช่วยเหลือชดเชยก่อนที่จะมีการเรียกร้องอย่างเป็นทางการ
- ๒๓.๑.๓.๒ สิทธิในความยุติธรรมเช่นเดียวกับการพิจารณาในชั้นศาล รวมถึงการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ก่อนที่จะมีการพิจารณาตัดสินคดี
- ๒๓.๑.๓.๓ การชดเชยความเสียหายควรมีความเหมาะสมกับความสามารถของผู้กระทำผิดที่จะทำได้และความเสียหายที่เกิดขึ้น
- ๒๓.๑.๓.๔ การชดเชยความเสียหายนั้นควรจะต้องสอดคล้องกับหลักการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ที่กระทำผิด
- ๒๓.๒ หลักการสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของชุมชนและสังคม
- ๒๓.๒.๑ ควรส่งเสริมความปลอดภัยของชุมชนด้วยวิธีการที่เป็นการป้องกันอาชญากรรม ลดอันตราย/ความเสียหาย และสร้างความสมานฉันท์ในสังคม
- ๒๓.๒.๒ ความสามัคคีกลมเกลียวในสังคมควรได้รับการส่งเสริมโดยวิธีการให้ความเคารพต่อความแตกต่างทางวัฒนธรรม
- ๒๓.๒.๓ ความสามัคคีกลมเกลียวในสังคมควรได้รับการส่งเสริมด้วยการยึดหลักศีลธรรมและความเคารพต่อกฎหมาย
- ๒๓.๓ หลักการสำหรับหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับระบบงานยุติธรรม
- ๒๓.๓.๑ ควรพิจารณาไม่ให้เกิดการฟ้องคดีในกรณีที่มีการดำเนินการสมานฉันท์ เว้นแต่เป็นกรณีที่มิระดับความเสียหาย ความเสี่ยงที่จะมีความเสียหายตามมา เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ หรือความเห็นต่างกันในข้อเท็จจริงหรือผลลัพธ์ ที่ต้องให้ศาลพิจารณา
- ๒๓.๓.๒ การใช้ดุลยพินิจทั้งในส่วนตัวบุคคลและระบบไม่ควรจะกระทบต่อสิทธิตามกฎหมายหรือนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ
- ๒๓.๓.๓ มาตรการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรจะสำคัญน้อยกว่ามาตรการอื่นในกระบวนการยุติธรรม เช่น มาตรการการเบี่ยงเบน หรือมาตรการฟื้นฟู
- ๒๓.๔ หลักการสำหรับศาลยุติธรรม
- ๒๓.๔.๑ เป้าหมายหลักของกระบวนการทางศาลควรเป็นการนำทุกฝ่ายกลับมาอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข
- ๒๓.๔.๒ การซ่อมแซมความเสียหายควรเป็นวัตถุประสงค์หลักในการจำหน่ายคดี
- ๒๓.๔.๓ ความต้องการสมานฉันท์ควรเหมาะสมกับลักษณะของคดี
- ๒๓.๔.๔ เมื่อความต้องการสมานฉันท์สามารถดำเนินการได้และมีความเหมาะสม ให้ศาลมีคำสั่งให้คู่กรณีเข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์โดยไม่ต้องคำนึงถึงความต้องการของคู่กรณี หากผู้เสียหายปฏิเสธก็ให้มีตัวแทนผู้เสียหายเข้าร่วมแทน

๒๓.๔.๕ ความตั้งใจที่แท้จริงของผู้กระทำผิดที่จะซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้นควรจะถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาจำคุก

๒๓.๔.๖ เนื้อหาของการไกล่เกลี่ย/เจรจาประนีประนอมที่จะได้รับการพิจารณาควรเกี่ยวข้องกับประโยชน์ของสาธารณชน

๒๓.๕ หลักการสำหรับหน่วยงานที่ดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

๒๓.๕.๑ แนวทางการปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของสิทธิคือ การที่ต้องให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงสิทธิของตนและมีการแนะนำให้แสวงหาคำแนะนำหรือที่ปรึกษาก่อนที่จะตกลงใจเข้าร่วมกระบวนการสมานฉันท์

๒๓.๕.๒ ผู้ไกล่เกลี่ยที่ไม่เอนเอียง

๒๓.๕.๓ ผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลาง

๒๓.๕.๔ ควรเก็บข้อมูลของคู่กรณีทุกฝ่ายเป็นความลับ

๒๓.๕.๕ ควรอำนวยความสะดวกการเข้าร่วมของฝ่ายที่อ่อนแอกว่าในการเจรจา

๒๓.๕.๖ ยึดมั่นในหลักศีลธรรมอันดีในการปฏิบัติตนระหว่างการดำเนินขั้นตอนการเจรจาไกล่เกลี่ย

๒๓.๕.๗ ผู้ไกล่เกลี่ยไม่ควรมีบทบาทอื่นในคดีเดียวกัน

๒๓.๕.๘ ยึดมั่นในแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศในกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์

๒๓.๕.๙ ได้รับการฝึกอบรมที่มีมาตรฐาน

๒๓.๕.๑๐ มีความยึดมั่นในหลักการที่สังคมยอมรับ

๒๓.๕.๑๑ มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานโดยการเข้าร่วมในการทำงานวิจัย

๒๓.๕.๑๒ มีการพัฒนาตนเองในการปฏิบัติงานด้วยการทบทวนการปฏิบัติและการพัฒนาตนเองในส่วนของการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

กฎหมาย นโยบาย และแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของประเทศไทย

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย และแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสมานฉันท์ของประเทศไทย มุ่งเน้นศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๖๐ ไม่ได้มีการเขียนบทบัญญัติในหมวดความขัดแย้งไว้โดยตรงเป็นการเฉพาะ แต่ในเนื้อหาได้สอดแทรกถึงหลักการต่าง ๆ ที่จะช่วยลดทอนหรือบรรเทาความขัดแย้งในสังคมในหมวดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการยอมรับเรื่องความเท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ หลักการมีส่วนร่วมของบุคคลและชุมชน หลักการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ เสรีภาพในการ

นับถือศาสนาและการสนับสนุนการทำนุบำรุงศาสนาอย่างเท่าเทียม ยอมรับค่านิยมและความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมถึงการกำหนดหน้าที่ของรัฐ นโยบายภาครัฐ และแนวทางการปฏิรูปประเทศที่จะต้องคำนึงถึงการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การจัดการผูกขาด และการชดเชยเยียวยากรณีที่มีผู้ได้รับความเสียหายจากนโยบายภาครัฐ ซึ่งสามารถนำมาเป็นกรอบในการจัดการความขัดแย้งและการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในภาพรวมได้ โดยได้บัญญัติเป้าหมายในการปฏิรูปประเทศในมาตรา ๒๕๗ หมวด ๑๖ การปฏิรูปประเทศ ดังต่อไปนี้

๑.๑ ประเทศชาติมีความสงบเรียบร้อย มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านวัตถุกับการพัฒนาด้านจิตใจ

๑.๒ สังคมมีความสงบสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกันเพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ

๑.๓ ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้มีการดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่าง ๆ (มาตรา ๒๕๘) ให้เกิดผลและบรรลุเป้าหมายในการปฏิรูปประเทศ ดังต่อไปนี้

๑. ด้านการเมือง
๒. ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน
๓. ด้านกฎหมาย
๔. ด้านกระบวนการยุติธรรม
๕. ด้านการศึกษา
๖. ด้านเศรษฐกิจ
๗. ด้านอื่น

๒. แผนการปฏิรูปประเทศ

สืบเนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๕ กำหนดให้รัฐจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับ มาตรา ๒๕๗ มาตรา ๒๕๘ และมาตรา ๒๕๙ กำหนดให้ทำการปฏิรูปประเทศเพื่อวางรากฐานการพัฒนาไปสู่ประเทศที่มีความสามัคคีปรองดอง มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสมดุล ประชาชนในสังคมมีโอกาสทัดเทียมกัน และมีคุณภาพชีวิตที่ดี รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญกำหนดให้เริ่มดำเนินการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ จึงได้มีการจัดทำแผนปฏิรูปประเทศขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ และตามพระราชบัญญัติแผนและขั้นตอนการดำเนินการปฏิรูปประเทศ พ.ศ. ๒๕๖๐ ทำให้มีการจัดทำแผนปฏิรูปประเทศขึ้นจำนวน ๑๑ ด้าน ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ ด้านการเมือง
- ๒.๒ ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน
- ๒.๓ ด้านกฎหมาย

๒.๔ ด้านกระบวนการยุติธรรม

๒.๕ ด้านเศรษฐกิจ

๒.๖ ด้านสิ่งแวดล้อม

๒.๗ ด้านสาธารณสุข

๒.๘ ด้านสื่อสาร

๒.๙ ด้านสังคม

๒.๑๐ ด้านพลังงาน

๒.๑๑ ด้านป้องกันและปราบปรามการทุจริตมิชอบ

โดยมีประเด็นขับเคลื่อนการปฏิรูปที่สำคัญ ๖ มิติ ดังนี้

๑. การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

๒. การพัฒนาเศรษฐกิจ

๓. การสร้างสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง

๔. การฟื้นฟูและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕. การสร้างประสิทธิภาพและความโปร่งใสในกระบวนการทำงานของภาครัฐ

๖. การพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในด้านการปฏิรูปประเทศ ด้านกฎหมาย โดยมีการกำหนดให้มีการพัฒนากฎหมาย โดยการตรากฎหมายที่มีประโยชน์ต่อประชาชนและสังคม เน้นการสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ โดยเสนอให้มีการตรากฎหมายขึ้นใหม่ เช่น กฎหมายรับรองสิทธิชุมชนเพื่อเป็นกลไกรองรับสิทธิชุมชนเพื่อส่งเสริมและแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเสนอให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตรากฎหมาย การเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน การส่งเสริมระบบยุติธรรมชุมชน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

๓. นโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๖๔

วัตถุประสงค์ข้อหนึ่งในนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๖๔ มีความต้องการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างความปลอดภัย ความมั่นคง และความสมานฉันท์ในชาติเพื่อลดการเผชิญหน้า และการใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ โดยได้กำหนดแนวทางไว้ในนโยบายที่ ๒ เกี่ยวกับการสร้างความเป็นธรรม ความปลอดภัย และความสมานฉันท์ในชาติ ดังนี้

๓.๑ ปฏิรูปกลไกการบริหารประเทศทุกระดับ ปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างเหมาะสม มุ่งสร้างความเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำ กระจายอำนาจและทรัพยากรและเปิดโอกาสให้ประชาชนอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติอาทิดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุโดยยึดผลประโยชน์ส่วนรวมและเป็นไปโดยสอดคล้องกับการบริหารจัดการในระดับชาติ รวมทั้งการได้รับสวัสดิการทางสังคมโอกาสทางการศึกษา และการบริการด้านสาธารณสุขจากภาครัฐอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง

๓.๒ สร้างความเชื่อมั่นต่อกลไกและกระบวนการยุติธรรม ในการพัฒนาโลกและมาตรฐานกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างรวดเร็ว และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเป็นธรรม ยึดหลักสิทธิ

มนุษยชนขั้นพื้นฐาน รวมถึงทบทวนและปรับปรุงกฎหมายที่เอื้อต่อการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม

๓.๓ แก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมในการถือครองที่ดิน จำกัดการผูกขาดที่ดินขนาดใหญ่ของภาคเอกชน และกระจายโอกาสการถือครองที่ดินทำกินให้กับประชาชนที่ยากจน

๓.๔ ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชาติ อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความรักความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทยและเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง โดยมีแนวทางหรือการดำเนินการที่ส่งเสริมค่านิยมที่ดีของสังคมไทย การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคที่เท่าเทียมกัน และการยอมรับความคิด ความเชื่อ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต ภาษาและวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกัน

๓.๕ สนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการบริหารงานของภาครัฐ ทั้งในการให้ข้อคิดเห็นเชิงนโยบายและตรวจสอบกระบวนการดำเนินงานตลอดจนการติดตามประเมินผลของภาครัฐ รวมถึงการเสริมสร้างบรรยากาศในการหารือเปิดรับฟังข้อเท็จจริง เหตุผล ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากทุกฝ่าย เพื่อให้การบริหารของภาครัฐเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ป้องกันความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายของภาครัฐ และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง

๔. ยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๗๙)

ยุทธศาสตร์ชาติได้กำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศไทยให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ในการที่จะบรรลุวิสัยทัศน์และทำให้ประเทศไทยพัฒนาไปสู่อนาคตที่พึงประสงค์นั้น จำเป็นจะต้องมีการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะยาวและกำหนดแนวทางการพัฒนาของทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์ชาติในระยะยาว เพื่อถ่ายทอดแนวทางการพัฒนาสู่การปฏิบัติในแต่ละช่วงเวลาอย่างต่อเนื่องและมีการบูรณาการ และสร้างความเข้าใจถึงอนาคตของประเทศไทยร่วมกัน และเกิดการรวมพลังของทุกภาคส่วนในสังคมทั้งประชาชน เอกชน ประชาสังคม ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเพื่อการสร้างและรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติและบรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าว ได้กำหนดกรอบในการดำเนินการออกมาเป็น ๖ ยุทธศาสตร์ ได้แก่

๔.๑ ยุทธศาสตร์ ด้านความมั่นคง

๔.๒ ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน

๔.๓ ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน

๔.๔ ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม

๔.๕ ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๔.๖ ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ

เมื่อพิจารณาถึงสาระสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติทั้ง ๖ ด้าน จะเห็นถึงหลักการสำคัญที่จะช่วยในการพัฒนาภายใต้ความสามัคคีปรองดองและสมานฉันท์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างค่านิยม การพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อสังคม ฯลฯ

โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์ ด้านความมั่นคงมีประเด็นยุทธศาสตร์หลายส่วนที่ระบุเนื้อหาถึงการสร้างความสามัคคีปรองดอง สันติวิธี และการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง

๕. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔)

การจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๒ ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๗๙) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย ๔.๐ ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนี้ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องเพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” โดยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมความสมานฉันท์ ดังนี้

ส่วนที่ ๔ ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ ๖ การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และธรรมาภิบาลในสังคมไทย...

๓.๖ ปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีความทันสมัย เป็นธรรม และสอดคล้องกับข้อบังคับสากลหรือข้อตกลงระหว่างประเทศ เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างเสมอภาค ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความมั่นใจ ยอมรับ และปฏิบัติตามกติกา เอื้อต่อการกิจการภาครัฐ การลงทุนและดำเนินธุรกิจภาคเอกชน ดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด และมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการวินิจฉัยคดีมีความถูกต้อง รวดเร็วโปร่งใส และเป็นธรรม ตามหลักนิติธรรมและลดปริมาณผู้กระทำผิดในที่ควบคุม โดย

๓.๖.๑ ปฏิรูปกฎหมายให้ทันสมัย

๑. เร่งรัดให้กระทรวง กรม หรือหน่วยงานเทียบเท่า ปรับปรุงแก้ไขยกเลิกกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ที่ล้าสมัย ไม่เป็นธรรม หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์และความพร้อมของการนำไปปฏิบัติ เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิต ไม่เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างประเทศ และเป็นอุปสรรคต่อการยกระดับสู่ประเทศที่มีรายได้สูงตามข้อกำหนดในพระราชกฤษฎีกาการทบทวน ความเหมาะสมของกฎหมาย พ.ศ. ๒๕๕๘

๒. ควรนำเครื่องมือการวิเคราะห์ผลกระทบของการออกกฎหมาย (Regulatory Impact Assessment: RIA) มาใช้ตรวจสอบความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงกฎหมายเดิม และการออกกฎหมายใหม่ทุกครั้งก่อนเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในลักษณะสหวิชาให้สามารถพัฒนาและใช้เครื่องมือการวิเคราะห์ผลกระทบการออกกฎหมายตั้งแต่ก่อนออก ระหว่างบังคับใช้ และภายหลังการบังคับใช้ไประยะหนึ่ง

๓. เพิ่มศักยภาพหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่เสนอความเห็นทางกฎหมายให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็ว ตลอดจนเพิ่มศักยภาพบุคลากรภาครัฐของหน่วยงาน

ทางกฎหมายให้สามารถเข้ามามีส่วนให้ความรู้และเสริมศักยภาพทางกฎหมายมหาชน การดำเนินคดีทางปกครอง การยกร่างกฎหมาย และการตีความกฎหมาย

๔. พัฒนาและตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ศึกษาวิจัยเชิงลึก เพื่อพัฒนาหรือปรับปรุงกฎเกณฑ์หรือประเภทของกฎหมายที่ต้องทำการประเมินผลกระทบก่อนประกาศใช้ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณาคุณภาพรายงานผลกระทบของการ ออกกฎหมายของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับร่างกฎหมายให้หน่วยงานของรัฐถือปฏิบัติให้เป็นแนวทางเดียวกัน และสนับสนุนการให้ข้อมูลแก่ประชาชนหรือผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากการร่างกฎหมาย

๓.๖.๒ ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ

๑. ปฏิรูปองค์กรศาล องค์กรอัยการ องค์กรทนายความ และหน่วยงานตำรวจให้สามารถอำนวยความสะดวกได้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดย

๑.๑ องค์กรศาล ปฏิรูปโครงสร้างขององค์กรศาล พัฒนาระบบวิธีพิจารณาคดีและระบบองค์คณะในองค์กรศาล แก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่เชี่ยวชาญในแต่ละองค์กรศาล และสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรศาล

๑.๒ องค์กรอัยการ กำหนดองค์กรอัยการเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ปฏิบัติหน้าที่เป็นทนายแผ่นดิน มีอำนาจสอบสวนร่วมกับพนักงานสอบสวน ให้อัยการมีอำนาจพิจารณาคดีให้เป็นไปตามหลักกฎหมายได้โดยอิสระ ปราศจากการแทรกแซง รวมทั้งต้องพิจารณาความเหมาะสมในการเข้าร่วมเป็นกรรมการรัฐวิสาหกิจหรือกิจการอย่างอื่นของรัฐ

๑.๓ องค์กรทนายความและพัฒนามาตรฐานวิชาชีพ ขยายขอบเขตการทำหน้าที่ให้ครอบคลุมการให้บริการทางกฎหมายอื่น ๆ อาทิ การให้คำปรึกษากฎหมาย การควบคุมที่ปรึกษากฎหมายต่างประเทศ กำหนดให้การประกอบวิชาชีพทนายความมีมาตรฐานชั้นสูง ยกเลิกใบอนุญาตว่าความตลอดชีพ และให้ทนายความสามารถเป็นทนายแก่ต่างให้กับหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้

๑.๔ หน่วยงานตำรวจ สร้างความเป็นอิสระของหน่วยงาน ปราศจากการแทรกแซงทางการเมือง ถ่ายโอนภารกิจที่มีใช้ภารกิจหลักของตำรวจกลับไปให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการสร้างกลไกการตรวจสอบ ถ่วงดุลการใช้อำนาจของตำรวจ รวมทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกิจการของตำรวจ และมีการประเมินผลความพึงพอใจของประชาชนในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

๒. พัฒนาระบบการประเมินประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมด้วยตัวชี้วัดคุณภาพกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ และมีกระบวนการกำหนดตัวชี้วัดเป็นระบบเปิดให้สามารถเป็นเครื่องมือให้รัฐบาลและประชาชนติดตามตรวจสอบคุณภาพและประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมได้ทั้งในระยะกลางและระยะยาว

๓. เร่งรัดดำเนินการคดีในกระบวนการยุติธรรม และพิจารณานำมาตรการลงโทษระยะปานกลางมาใช้

๔. ส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและการช่วยเหลือประชาชนให้เข้าถึงความเป็นธรรม โดยการสร้างความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้กับ

ประชาชนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และพัฒนากลไกคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรมและความขัดแย้งระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน

๕. พัฒนากลไกการกำกับดูแลและส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมแก่ประชาชนของประเทศ

๖. พัฒนาระบบการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร โดยพัฒนาการสืบสวน สอบสวนและดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด พัฒนาระบบเทคโนโลยีในกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและอาญาเพื่อเป็นช่องทาง (Platform) รองรับการเข้าถึงของประชาชนได้อย่างสะดวก รวดเร็ว รวมทั้งพัฒนาระบบฐานข้อมูลสารสนเทศกลางของกระบวนการยุติธรรมทั้งทางแพ่งและอาญา

๕.๗ การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและการให้ความช่วยเหลือประชาชน

๑. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนด้านกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

๒. สนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ

๓. ส่งเสริมการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเบื้องต้นแก่ประชาชน

๔. ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอย่างทั่วถึง

๖. ยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ระยะ ๒๐ ปี

กระทรวงยุติธรรมได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ๒๐ ปี ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่ส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจจะต้องดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดให้มีการจัดทำแผนแม่บท ระยะต่าง ๆ เพื่อรองรับนโยบายการขับเคลื่อนประเทศโดยยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติระยะยาว โดยในยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ๒๐ ปีนั้น ประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์ ๖ ข้อด้วยกัน โดยมียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์และสันติวิธี ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันทางสังคม โดยได้จัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์และสันติวิธีแห่งชาติ (พ.ศ.๒๕๕๙ - ๒๕๖๓) เพื่อพัฒนาพัฒนาการในการยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในสังคม สืบเนื่องจากปัญหาความขัดแย้งในสังคมเป็นปัญหาสำคัญซึ่งปัจจุบันความขัดแย้งหลายเรื่องได้กลายเป็นปัญหาระดับชาติ อย่างไรก็ตามก็ตีความกันว่าปัญหาความขัดแย้งหลายเรื่องไม่อาจใช้การบริหารราชการหรือกระบวนการยุติธรรมตามปกติเข้ามาแก้ไขจัดการได้ ซึ่งในอนาคตข้างหน้าสถานการณ์ความขัดแย้งในสังคมจะมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจากปัญหาความเหลื่อมล้ำ การแย่งชิงทรัพยากร และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติในอีก ๒๐ ปี ข้างหน้าจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างกลไกในการจัดการยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในสังคมที่มีประสิทธิภาพ โดยการพัฒนาการกลไกและเครื่องมือในการจัดการความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นการจัดตั้งคณะกรรมการอิสระเพื่อจัดการความ

ขัดแย้ง การตั้งกรรมการร่วมการใช้ยุทธธรรมชุมชนแทนการนำความขัดแย้งสู่การพิจารณาคดี การใช้กระบวนการดำเนินคดีแบบกลุ่ม ให้เกิดขึ้นจริง รวมทั้งการพัฒนาและส่งเสริมยุทธธรรมชุมชนเพื่อการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน โดยมีกิจกรรมในการขับเคลื่อนยุทธธรรมชุมชน ดังนี้

กิจกรรมที่ ๑ โครงการสนับสนุนสำนักงานยุติธรรมจังหวัด (สยจ.) ในการพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.) และอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน (อส.ยช.) ประกอบด้วย

๑.๑ จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.) ในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ตามจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

๑.๒ จัดตั้งอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน (อส.ยช.)

กิจกรรมที่ ๒ โครงการสนับสนุนการจัดทำโครงการร่วมกับศูนย์ยุติธรรมชุมชน (ศยช.) โดยการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมด้านยุติธรรมชุมชนภายใต้กรอบภารกิจ ๕ ด้านของ ศยช. ประจำปีทุกปี

กิจกรรมที่ ๓ โครงการ นิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนประจำปีทุกปี

กิจกรรมที่ ๔ โครงการเสริมสร้างศักยภาพคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ประจำปีทุกปี

กิจกรรมที่ ๕ จัดทำพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชน พ.ศ. .... และระเบียบกระทรวงยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง

ยุทธศาสตร์ที่ ๖ การเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ซึ่งมีแนวทางที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมาย ประกอบด้วย ๓ แผนงาน ๘ แนวทางดำเนินการ ดังนี้

แผนงาน ๑ การใช้หลักนิติธรรมและยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เพื่อจัดการความขัดแย้ง

๑. ใช้หลักกฎหมายแยกแยะกลุ่มคดีและสถานะทางคดี เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการยุติธรรม

๒. สร้างความเชื่อมั่นในหลักนิติธรรมและการบังคับใช้กฎหมาย

แผนงาน ๒ จัดตั้งศูนย์ประสานงานและข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง

๑. ศึกษาวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ทางการปรองดองสมานฉันท์ โดยให้หลักกฎหมายและภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒. พัฒนาปรับปรุง จัดทำกฎหมายและระเบียบข้อบังคับในการแก้ไขเยียวยา และฟื้นฟูผู้ได้รับผลกระทบ

๓. จัดทำระบบฐานข้อมูลปัญหาความขัดแย้ง

๔. เยียวยา ฟื้นฟู และดูแลผู้ที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ

แผนงาน ๓ สร้างภาวะที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

๑. เร่งรัดผลักดันการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธี

๑.๑ ส่งเสริมและพัฒนากลไกของรัฐในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเพื่อจัดการความขัดแย้งในระดับชาติ

๑.๒ โครงการผลิตสื่อสร้างสรรค์เพื่อเสริมสร้างสันติวิธีและความ
สมานฉันท์ในสังคม

๑.๓ สร้างและพัฒนาเครือข่ายด้านความปรองดองสมานฉันท์ใน
ชุมชนและสถานศึกษาเพื่อปลูกฝังสันติวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง

๑.๔ โกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทและจัดการความขัดแย้งโดยใช้กลไก
ยุติธรรมชุมชนด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

๒. ลดและขจัดความเหลื่อมล้ำในสังคมที่บ่มเพาะความขัดแย้ง โดยมี
การผลักดันการปฏิรูปโครงสร้างทางสังคม (Social – economic structure) เพื่อลดปัญหาความ
เหลื่อมล้ำอันเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง

๗. แผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๓

แผนยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๓
ได้กำหนดแนวคิดพื้นฐานเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินการในการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย
และสร้างสังคมสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ตามหลักการแนวคิดพื้นฐาน ๔ ประการ ดังนี้

๗.๑ การเสริมสร้างความสมานฉันท์ของชาติต้องเริ่มจากการสร้างสันติวัฒนธรรม
และการยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งทัศนคติความเชื่อ
อาจนำมาซึ่งความไม่เข้าใจ ให้ประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

๗.๒ ปัจจัยสำคัญในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการจัดการความขัดแย้งคือการพัฒนา
กลไกในการเฝ้าระวังสถานการณ์ความขัดแย้ง และกลไกในการจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ
ซึ่งยังเป็นช่องว่างของของระบบกระบวนการยุติธรรมไทย รวมถึงการพัฒนาระบบกระบวนการ
ยุติธรรมให้สามารถตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเสริมสร้างสังคมสมานฉันท์ที่มี
ประสิทธิภาพ

๗.๓ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และเกิดกระบวนการ
มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจนโยบายภาครัฐ และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมจะช่วย
ขจัดปัญหาต้นตอของความขัดแย้ง และทำให้เกิดสันติสุขที่ยั่งยืน

๗.๔ ลักษณะความขัดแย้งมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาตามพัฒนาการของสังคม
ซึ่งความขัดแย้งแต่ละอย่างต่างก็มีสาเหตุ ลักษณะเฉพาะ และกลไกที่เหมาะสมในการจัดการความ
ขัดแย้งที่แตกต่างกัน จำเป็นจะต้องมีการศึกษาและพัฒนาต้นแบบรวมถึงกลไกในการจัดการความ
ขัดแย้งที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และความขัดแย้งในรูปแบบต่าง ๆ
ที่เปลี่ยนแปลงไป

โดยมีวิสัยทัศน์ให้ “สังคมสมานฉันท์ด้วยการปฏิรูปสังคม อำนวยความยุติธรรม
อย่างมีส่วนร่วมบนพื้นฐานคุณธรรม จริยธรรมกับคนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้สังคมพหุ
วัฒนธรรม” และมีสิ่งที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด ได้แก่

๑. ส่งเสริมการร่วมมือของประชาชนในทุกขั้นตอน ร่วมทำ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ
ตรวจสอบและประเมินผล

๒. ส่งเสริมการปฏิรูปสังคมและชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ด้านการศึกษา ด้าน
เศรษฐกิจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเมือง และด้านสังคมอย่างยั่งยืน

๓. ส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรม ให้มีความโปร่งใสและเที่ยงธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไปบนพื้นฐานความไว้วางใจและการมีมิตรร่วมกัน

๔. สร้างต้นแบบด้านการเสริมสร้างความสมานฉันท์โดยบูรณาการทำงานจากหลาย ฝ่ายในการป้องกันความขัดแย้ง ภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อสร้างโอกาสและบรรยากาศการ ประองตองในสังคมที่เคารพความแตกต่างทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ ทางเพศสภาพและในฐานะทาง เศรษฐกิจและสังคม

๕. ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม วิถีชีวิตที่ดีงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ สภาพแวดล้อม ที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างความ สมานฉันท์ของประเทศไทยในระยะเวลา ๔ ปี รวมทั้งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นใน อนาคตแผนยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติฉบับนี้ จึงกำหนดเป้าหมายหลักในการ ดำเนินงานไว้ ๔ ประการ ดังนี้

เป้าหมายที่ ๑ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกภาคส่วนและทุกระดับ มีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมไทยให้มีความสันติสุขอย่างยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๒ เพื่อส่งเสริมชุมชน เครือข่าย อาสาสมัคร เยาวชน และกิจกรรมให้ เป็นรากฐานการพัฒนาในทุกมิติโดยให้ความสำคัญกับประชาชนควบคู่การส่งเสริมบทบาทชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

เป้าหมายที่ ๓ เพื่อพัฒนาให้ระบบกระบวนการยุติธรรมมีความโปร่งใส และ ยุติธรรมต่อประชาชนทุกภาคส่วนและทุกระดับโดยเท่าเทียมกัน และเสมอภาค

เป้าหมายที่ ๔ เพื่อพัฒนาทักษะและกลไกในการป้องกันและเปลี่ยนแปลงความ ขัดแย้งโดยสันติวิธี โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วม

เป้าหมายที่ ๕ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้มีคุณธรรม และจริยธรรมและรู้จักพึ่งตนเอง ในการดำเนินชีวิต โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามและหลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความ เหลื่อมล้ำ ช่วยให้สังคมประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ต่อกัน และกันโดยปราศจากความรุนแรงนำไปสู่ชีวิตที่ สงบสุข

จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการดำเนินงานที่สอดคล้อง และเป็นไปใน ทิศทางเดียวกัน เพื่อให้สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติและหน่วยงานภาคี ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ของประเทศ ได้ใช้กรอบทิศทางและแนวทางในการดำเนิน ต่อไป ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ การมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชนในประเด็นที่มีความเห็นต่าง โดยอาศัยการถกแถลงด้วยเหตุผล การรับฟังซึ่งกันและกันและการตัดสินใจร่วมกัน

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ การปฏิรูปเครือข่ายสังคมให้มีความเข้มแข็งและมีสันติวัฒนธรรม สามารถลดความเหลื่อมล้ำและมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมให้มีความโปร่งใสและเที่ยง ธรรมบนพื้นฐานความไว้วางใจ รวมตลอดถึงการพัฒนายุติธรรมชุมชน ยุติธรรมสมานฉันท์ และการ ฟ้องคดีแบบกลุ่ม

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ สร้างโอกาส และบรรยากาศในการสานเสวนา การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การเจรจาต่อรอง การสร้างฉันทามติและการใช้วิธีที่สันติอื่น ๆ ในชุมชนและสังคม

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ ปลุกฝังการดำเนินชีวิตของประชาชนด้วยคุณธรรม และจริยธรรมบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๘. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อให้การส่งเสริมความสมานฉันท์และป้องกันความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรงตามนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔ โดยนำไปสู่ก่อตั้งสำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติได้ขึ้นตามระเบียบนี้ ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เป็นรองประธานกรรมการ และมีกรรมการประกอบด้วย ปลัดกระทรวงยุติธรรม ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานกบประมาณ อัยการสูงสุด เลขาธิการสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า นายกสภทนายความ และผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่เกินแปดคนซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบุคคลที่มีบทบาทและมีความรู้ความเข้าใจหลักการและแนวทางเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขและจัดการความขัดแย้งและข้อพิพาทด้วยสันติวิธี การสร้างความสมานฉันท์ กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การประชาเสวนาและธรรมาภิบาล เป็นกรรมการ ซึ่งคณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

๑. เสนอแนะและให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีในการกำหนดนโยบายและแนวทางการเสริมสร้างความสมานฉันท์

๒. เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีให้มีการแก้ไขกฎหมายระเบียบข้อบังคับหรือมติคณะรัฐมนตรีเพื่อให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความสมานฉันท์

๓. จัดทำแผนแม่บทและยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรี

๔. ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงานและงบประมาณเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์อย่างต่อเนื่อง

๕. ส่งเสริมให้มีกระบวนการในการสร้างสันติวัฒนธรรมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกภายใต้หลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอำนวยความสะดวกแก่หลักยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย

๖. ส่งเสริมให้มีการดำเนินการวิจัยและพัฒนาประชาสัมพันธ์ฝึกอบรมและจัดกิจกรรมในระดับต่าง ๆ รวมทั้งดำเนินการโครงการนำร่องหรือโครงการทดลอง ใด ๆ ให้เป็นไปตามนโยบายการเสริมสร้างความสมานฉันท์

๗. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการเสริมสร้างความสมานฉันท์การมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี

๘. พิจารณาให้ความเห็นชอบแผนงานของสำนักงาน

๙. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อดำเนินการตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

๑๐. เชิญข้าราชการพนักงานลูกจ้างผู้ปฏิบัติงานอื่นในหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาสอบถามข้อเท็จจริงรวมทั้งเรียกเอกสารจากหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาเพื่อประกอบการพิจารณา

๑๑. สรุปรายงานสถานการณ์และการดำเนินงานเสนอต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

๑๒. ปฏิบัติการเกี่ยวกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ตามที่คณะรัฐมนตรีหรือนายกรัฐมนตรีมอบหมาย

๙. กฎหมายที่เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๗) พ.ศ. ๒๕๕๐ ให้อำนาจหน้าที่อำเภอในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาททางอาญาในความผิดที่ยอมความกันได้และไม่ใช่คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ ถ้าผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหายินยอม หรือแสดงความจำนง ให้นายอำเภอ ของอำเภอนั้นหรือปลัดอำเภอนายอำเภอตั้งกล่าวมอบหมายเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามควรแก่กรณี และเมื่อผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหายินยอมเป็นหนังสือตามที่ไกล่เกลี่ยและปฏิบัติตามคำไกล่เกลี่ยดังกล่าวแล้ว ให้คดีอาญาเป็นอันเลิกกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในกรณีที่ผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาไม่ยินยอมตามที่ไกล่เกลี่ย ให้จำหน่ายข้อพิพาทนั้นแต่เพื่อประโยชน์ในการที่ผู้เสียหายจะไปดำเนินคดีต่อไป อายุความการร้องทุกข์ตามประมวลกฎหมายอาญาให้เริ่มนับแต่วันที่จำหน่ายข้อพิพาท โดยมี กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ. ๒๕๕๓ เป็นกฎหมายลูกซึ่งได้กำหนดวิธีการและขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยไว้

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดวิธีการในการไกล่เกลี่ยในคดีการกระทำความผิดรุนแรงในครอบครัวไว้โดยเฉพาะ ในมาตรา ๑๖ เพื่อให้มีการยอมความกัน ตามมาตรา ๑๒ โดยวิธีการไกล่เกลี่ยสามารถทำได้โดยพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาล แล้วแต่กรณี อาจมีการแต่งตั้งผู้ประนีประนอมประกอบด้วยบุคคลหรือคณะบุคคล ซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความหรือบุคคลที่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือศาลเห็นสมควร เพื่อให้คำปรึกษา หรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกันก็ได้

นอกจากนี้ ในปีพ.ศ.๒๕๖๒ ได้มีการตรา พ.ร.บ.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจหน่วยงานภาครัฐ รวมทั้งตำรวจ ในการไกล่เกลี่ยคดีความบางประเภททั้งคดีทางแพ่งและทางอาญา เพื่อสร้างความสมานฉันท์ในสังคมและลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ และสร้างความยุติธรรมที่แท้จริงให้เกิดขึ้นในสังคม โดยให้

ความสำคัญกับความยินยอมของคู่กรณี และคุณสมบัติผู้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย โดยความผิดทางอาญาที่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประกอบด้วย

๑. คดีความผิดอันยอมความได้
๒. คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๙๐ มาตรา ๓๙๑ มาตรา ๓๙๒ มาตรา ๓๙๓ มาตรา ๓๙๔ มาตรา ๓๙๕ และมาตรา ๓๙๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๓. ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติได้แก่

- ๓.๑ ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุลมุนต่อสู้และมีผู้ถึงแก่ความตายจากการชุลมุนต่อสู้
- ๓.๒ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย
- ๓.๓ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยมีเหตุฉกรรจ์
- ๓.๔ ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุลมุนต่อสู้และมีผู้ได้รับอันตรายสาหัสจากการชุลมุนต่อสู้
- ๓.๕ ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส
- ๓.๖ ความผิดฐานลักทรัพย์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

กฤษณพงศ์ พุตระกูล และคณะ (๒๕๖๒) ได้เสนอแนะแนวทางในการลดจำนวนผู้กระทำผิดในกระบวนการยุติธรรมและผู้ต้องขังในเรือนจำ จำแนกขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยในขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีซึ่งอยู่ในอำนาจของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย ประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญดังนี้

๑. การส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ เป็นแนวทางในการยุติปัญหาข้อขัดแย้งก่อนที่จะเป็นคดีความเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาใช้กับอาชญากรรมที่ความรุนแรงน้อยเช่น คดีเกี่ยวกับทรัพย์ ยาเสพติด ความผิดของเด็ก และคดีเล็กน้อยอื่น ๆ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชน (Community justice) ซึ่งทำได้ในหลายรูปแบบ โดยจะเน้นการนำทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามาพูดคุยเจรจายุติปัญหากัน หลายประเทศได้มีการนำกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์มาใช้และประสบความสำเร็จทำให้จำนวนคดีอาญามีจำนวนน้อย เช่น แคนาดา ลาว นิวซีแลนด์ และฟิลิปปินส์ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยกลไกภายในชุมชนในการไกล่เกลี่ยคดี มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน ดังนั้น สำหรับสังคมไทยควรมีการส่งเสริมให้แต่ละชุมชน/พื้นที่นำหลักการกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของตนเองอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ รัฐควรมีกฎหมายรองรับกระบวนการสมานฉันท์ในชุมชนอย่างชัดเจน

๒. การเบี่ยงเบนคดีก่อนการฟ้อง เป็นการเบี่ยงเบนผู้กระทำผิดออกจากกระบวนการยุติธรรมอาญาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดจำนวนคนที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก โดยมีตัวอย่างที่สำคัญคือการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแทนการฟ้องดำเนินคดีอาญา โดยทำให้ลดจำนวนคนที่เข้าไปสู่เรือนจำได้อย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงมีผู้กระทำผิดจำนวนมากถูกส่งเข้าสู่เรือนจำ ทั้งที่ความผิดบางประเภทสามารถที่จะนำมาตราการอื่นมาใช้ในการลงโทษแทนการฟ้องคดีอาญา สำหรับมาตรการแทนการฟ้องคดีอาญาสามารถทำได้โดยให้อำนาจตำรวจช่วยไกล่เกลี่ยคดี และให้อัยการมีอำนาจสั่งชะลอการฟ้องศาลได้โดยรูปแบบการเบี่ยงเบนคดีจากการฟ้องคดีต่อศาล ประกอบด้วยวิธีการดังนี้

- ๒.๑ การปล่อยตัวโดยมีเงื่อนไขหรือไม่มีเงื่อนไข
- ๒.๒ การลงโทษด้วยวาจา
- ๒.๓ การเจรจาโดยอนุญาโตตุลาการ
- ๒.๔ การให้ชดใช้ความเสียหายแก่เหยื่อ
- ๒.๕ การบริการทางสังคม
- ๒.๖ การเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด
- ๒.๗ การประชุมกลุ่มครอบครัว
- ๒.๘ การใช้กระบวนการสมานฉันท์อย่างอื่น

การเปลี่ยนแนวคิดในการลงโทษ ไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการลงโทษด้วยการดำเนินคดี เพื่อนำตัวผู้กระทำผิดเข้าสู่เรือนจำเพียงอย่างเดียว หรือเป็นทางออกเดียวของการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคม ด้วยแนวคิดการแก้ไขปัญหาแบบเดิมนี้ทำให้เรือนจำมีผู้ต้องขังจำนวนมาก ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมจึงควรมีการใช้วิธีการลงโทษทางเลือกมากขึ้น

โสรรัตน์ กลับลีลา และคณะ (๒๕๖๑) ได้ศึกษาวิจัยกระบวนการจัดการความขัดแย้งและการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในประเทศสมาชิกอาเซียนและพบการนำกระบวนการสมานฉันท์ไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งทางอาญาที่น่าสนใจในประเทศฟิลิปปินส์ โดยฟิลิปปินส์ได้นำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมีการนำมาใช้อย่างกว้างขวางในกระบวนการดำเนินคดีอาญา โดยเฉพาะในส่วนของขั้นตอนก่อนแจ้งความต่อตำรวจจะมี Katarungang Pambarangay หรือ Barangay Justice System เป็นระบบยุติธรรมพื้นฐานในประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ตามกรอบของกฎหมาย REPUBLIC ACT NO. 7160 หรือ LOCAL GOVERNMENT CODE OF 1991 ซึ่งดำเนินการโดยหน่วยราชการท้องถิ่นที่เล็กที่สุดใน Barangay และกำกับดูแลโดยผู้นำที่ได้รับการคัดเลือกอย่างเป็นทางการจากผู้ปกครองเมือง Barangay เป็นหนึ่งในคณะกรรมการที่ตัดสินใจเรื่องความขัดแย้งและประเด็นอื่น ๆ ที่เป็นระบบแบบดั้งเดิมของท้องถิ่นในการแก้ปัญหาข้อพิพาท ระบบนี้มีอยู่เพื่อช่วยลดภาระให้กับศาลและเป็นทางเลือกสำหรับชุมชนในการระงับข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งหรือเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยในระดับหมู่บ้าน เมื่อได้รับการร้องเรียน (วาจาหรือลายลักษณ์อักษร) ผู้นำจะแจ้งวันของการประชุมในวันรุ่งขึ้นเพื่อแจ้งให้สมาชิกเตรียมการประชุมล่วงหน้าก่อนการไกล่เกลี่ย ถ้าหลังจากผ่านไป ๑๕ วันนับจากการประชุมครั้งแรกของการไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จ จะต้องมีขั้นตอนที่เป็นทางการมากขึ้นเรียกว่า Pangkat Tagapagkasundo (ขั้นตอนในการพิจารณาคดี

ต่อเนื่อง) สำหรับการประนีประนอม หากการตกลงไม่เป็นผล โจทย์จะสามารถยื่นฟ้องคดีได้ในระบบ การพิจารณาคดีปกติของสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

เฉลิมพงษ์ เดชคำภู (อ้างถึงใน อรรถการ สัตยพาณิชย์ และคณะ, ๒๕๕๙) ศึกษาเรื่อง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุงกับการจัดการความขัดแย้งของเยาวชนในงานบุญ ประเพณี มีวัตถุประสงค์เพื่อ การจัดการปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะในการจัดการความขัดแย้งของ เยาวชนในงานบุญประเพณี โดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเยาวชน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการความขัดแย้งของเยาวชนในงานบุญประเพณี ในพื้นที่ที่มีวิธีการจัดการ ๕ วิธี คือ การเอาชนะ การยอมรับ การหลีกเลี่ยง การร่วมมือ และการประนีประนอม โดยวิธี ที่ดำเนินการมากที่สุดในพื้นที่ได้แก่ การเอาชนะ ด้วยการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการ จัดการความขัดแย้ง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ดำเนินการตามกฎหมายกับผู้ที่เกี่ยวข้องให้เกิดความขัดแย้ง มีข้อเสนอแนะในการจัดการความขัดแย้ง ควรมีการบูรณาการร่วมกันของทุกภาคส่วนในพื้นที่ในการ จัดการความขัดแย้งในชุมชน และดำเนินการตามแนวทางที่บูรณาการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม ควรมี การจัดระบบเพื่อควบคุมเพื่อมิให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน ควรจัดให้มีแผนงาน โครงการ หรือ กิจกรรม ที่เยาวชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกัน ควรสร้างจิตสำนึกให้ผู้นำหมู่บ้าน หรือชุมชน ผู้ปกครอง และเยาวชน ให้เคารพกฎ กติกา ที่ตั้งไว้ในหมู่บ้านหรือชุมชน และควรสร้างจิตสำนึกให้ หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน ผู้นำหมู่บ้านปลະผู้ปกครอง ให้ความสำคัญและเอาใจ ใส่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของเยาวชน

อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ (๒๕๕๘) ได้นำเสนอตัวอย่างของการดำเนินงาน เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนตาม “โครงการบูรณารมย์สันติสุข ๙ ดี” ซึ่งเป็นการเพิ่มความ เข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) หรือคณะกรรมการชุมชนเมือง (กช.) ในจังหวัดบุรีรัมย์ เนื่องจาก การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาประเทศโดยภาพรวมที่ผ่านมา ยังคงเป็นเรื่องที่ขับเคลื่อน ค่อนข้างยากลำบาก เพราะแนวทางและวิธีการยังเป็นการขับเคลื่อนจากข้างบนลงสู่ข้างล่าง กล่าวคือ เป็นการกำหนดนโยบายและกิจกรรมจากรัฐบาล กระทรวง ทบวงกรม ผ่านหน่วยงานราชการลงสู่ ประชาชนในระดับพื้นที่ และขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจริงจัง และที่สำคัญ ประชาชน ยังคงมองว่า ปัญหาความมั่นคง เป็นหน้าที่และภารกิจของหน่วยงานราชการต้องรับผิดชอบดำเนินการ เช่น ฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจ ฯลฯ จึงให้ปัญหาต่าง ๆ ด้านความมั่นคงเหล่านี้วิวัฒนาการขึ้น ตามลำดับ ตัวอย่างเช่น ในบางหมู่บ้าน/ชุมชน พบมีการมั่วสุมค้าหรือเสพยาเสพติด ซึ่งเป็นสิ่งผิด กฎหมาย แต่ประชาชนกลับปล่อยปละละเลยคิดว่าไม่เกี่ยวข้องกับตน แต่เป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครอง หรือตำรวจต้องมาจับกุมและปราบปราม ซึ่งประชาชนอาจไม่สนใจหรือให้ความร่วมมือเลย บางราย ยังช่วยกันปกปิดข้อมูลไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ทำให้การแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างไม่สามารถ ดำเนินการให้สมบูรณ์และยั่งยืนได้เท่าที่ควร เพราะการดำเนินการต้องอาศัยปัจจัยและความร่วมมือจาก หลายด้าน ที่สำคัญคือ การทำให้ประชาชนทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ ในการดำเนินการ ทั้งหมดของจังหวัดบุรีรัมย์ จะมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกหมู่บ้าน/ชุมชน โดยมี คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ภายใต้การใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ๙ ดี เป็นเครื่องมือเชื่อมระหว่างภาครัฐกับประชาชน ใช้กฎหมายผสมผสานกับจารีตประเพณี ในการบูรณาการ ทุกกิจกรรม เพื่อให้เกิดความมั่นคงในพื้นที่ เน้นสร้างการพึ่งพาตนเองของประชาชนสู่ความมั่งคั่ง และ

สร้างองค์ความรู้ มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมรับประโยชน์ พร้อมสร้างระบบทายาทสู่ความยั่งยืน ดังนั้นประชาชนในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ไม่ใช่เพียงเป็นราษฎรหรือ People ที่หมายถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทยเท่านั้น แต่ให้เป็นพลเมืองที่เรียกว่า Citizen หมายถึงผู้ที่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของแผ่นดิน รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อรักษาและพัฒนาผลประโยชน์ของส่วนรวม ไม่ใช่ประชาชนผู้อาศัยและรอรับการช่วยเหลือจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว

บุฟฟาร์ด คูเปอร์ และเบอร์กเซท (Bouffard, Cooper, & Bergseth, 2016) ทำการศึกษาประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบต่าง ๆ เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ยเผชิญหน้าโดยตรง การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยไม่มีการเผชิญหน้า การใช้คณะกรรมการชุมชน และคณะทำงานที่ไม่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่สมานฉันท์ ที่นำมาใช้สำหรับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดในสหรัฐอเมริกาจำนวน ๕๕๑ คดีในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ผู้ที่กระทำความผิดที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ในรูปแบบของการเจรจาไกล่เกลี่ยเผชิญหน้าโดยตรง การเจรจาไกล่เกลี่ยโดยไม่มีการเผชิญหน้า และคณะทำงานที่ไม่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่สมานฉันท์ มีระยะเวลาในการกระทำผิดซ้ำเฉลี่ยน้อยกว่าผู้ต้องหาเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชน นั่นคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบต่าง ๆ มีประสิทธิภาพในการลดอัตราการกระทำผิดซ้ำได้มากกว่าการดำเนินการในศาลเยาวชนตามปกติ

แมกซ์เวลล์และมอริส (Maxwell & Morris, 2002) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์กับอัตราการถูกพิพากษาลงโทษซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า การประชุมกลุ่มครอบครัวเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการลดอัตราการถูกพิพากษาลงโทษซ้ำและผู้ต้องหาที่เข้าร่วมกลุ่มคณะชุมชนมีประวัติการถูกพิพากษาลงโทษน้อยกว่ากลุ่มผู้ต้องหาที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมปกติ นอกจากนี้ความผิดที่มีการถูกลงโทษซ้ำก็มีความรุนแรงน้อยกว่าด้วย

ฮิปเปิล กรูเนอวอลด์ และแมคการ์เรล (Hipple, Gruenewald, & McGarrell, 2014) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในรูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family group conference) กับการกระทำผิดซ้ำ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ต้องหาเด็กที่เข้าร่วมการประชุมกลุ่มครอบครัวมีอัตราการกระทำผิดซ้ำน้อยกว่ากลุ่มผู้ต้องหาเด็กที่ถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนและความเสียหายในการกระทำผิดมีผลทำให้อัตราการกระทำผิดซ้ำลดลง

แนนซี โรดริเกวส (Rodriguez, 2007) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ต่อการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนในรัฐอริโซนา ผลการวิจัยพบว่า เยาวชนที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีอัตราการกระทำผิดซ้ำต่ำกว่ากลุ่มเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีในศาลเยาวชนตามปกติในช่วงหลังจากผ่านการเข้าโปรแกรมทางเลือกสองปี และเยาวชนที่เข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีการกระทำผิดซ้ำในคดีที่มีความรุนแรงน้อยกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ แต่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ค่อยมีประสิทธิภาพในการลดการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนที่เป็นผู้กระทำผิดเป็นนิสัย (Chronic offenders)

มิลเลอร์และไอโอวานนี (Miller & Iovanni, 2013) ได้ศึกษาความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้หลังจากมีการพิพากษาคัดสินคดีในคดีความผิดเกี่ยวกับการกระทำความรุนแรงทางเพศ ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้หลักการตัดสินคดี

เป็นเหมือนยาที่คอยรักษาความบอบช้ำของเหยื่อที่ถูกทำร้าย โดยมีเวลาเป็นปัจจัยที่สำคัญในกระบวนการเยียวยา

สเตฟานี สโตบ (Stobe, 2016) ได้ศึกษาการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในประเทศลาว ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของประชาชนชาวลาวมี ๒ ประเภท คือ

๑. ระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีหลายรูปแบบ
๒. การใช้พิธีกรรมในการแก้ไขปัญหาและการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม ได้แก่ พิธีสู่ขวัญ และพิธีสมา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมและส่วนหนึ่งของกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

สำหรับกระบวนการไกล่เกลี่ยมีอยู่ด้วยกัน ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นตอนการรับทราบและแนวทางการแก้ปัญหา เป็นการหาทางแก้แก้ไขปัญหาโดยคู่กรณี เรียกว่า อบรม โดยมีผู้นับถือในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ
๒. ขั้นตอนการไกล่เกลี่ย จะเกิดขึ้นเมื่อคู่กรณีไม่สามารถตกลงกันได้ โดยจะมีลำดับในการดำเนินการ ๕ ระดับ ดังนี้

๒.๑ การเชิญพ่อแม่ของคู่กรณีมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

๒.๒ หากพ่อแม่ไม่สามารถตกลงกันได้ ก็จะเชิญญาติของทั้งสองฝ่ายมาช่วยในการแก้ไข้ปัญหา

๒.๓ หากญาติไม่สามารถตกลงกันได้ ก็จะให้ผู้อาวุโสในชุมชนมาช่วยในการไกล่เกลี่ย

๒.๔ หากผู้อาวุโสตกลงแก้ปัญหาไม่ได้ ก็จะให้ผู้ใหญ่บ้าน/นายบ้านมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย

๒.๕ หากนายบ้านไม่สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ ก็จะมีกรรมการไกล่เกลี่ยของหมู่บ้านเป็นผู้พิจารณาแก้ไข้ปัญหาให้

๓. ขั้นตอนการการส่งไปยังระบบศาล ซึ่งจะใช้ในกรณีที่คณะกรรมการหมู่บ้านไม่สามารถไกล่เกลี่ยได้

โดยลักษณะของการจัดการความขัดแย้งของลาว จะนำวิธีการแบบไม่เป็นทางการมาใช้ ก่อนวิธีการที่เป็นทางการ และความขัดแย้งส่วนใหญ่จะสามารถไกล่เกลี่ยและตกลงกันได้ ในขั้นตอนที่สอง โดยไม่ต้องนำปัญหาความขัดแย้งเข้าสู่ขั้นตอนที่สามซึ่งเป็นทางการ

กล่าวโดยสรุปงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศโดยทั่วไปได้สนับสนุนแนวทางกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่ได้มีการดำเนินการในสังคม โดยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีสามารถใช้ในการแก้ไข้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่ากระบวนการยุติธรรมทั่วไป โดยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเหล่านี้สามารถที่จะนำมาเป็นกรอบในการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมกับหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายในประเทศไทยได้

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการ บรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรมให้กลับสู่สภาพดีดังเดิม ทำให้เหยื่ออาชญากรรม เป็นศูนย์กลางของกระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกันก็บูรณาการผู้กระทำผิดและสังคมเข้าด้วยกัน โดยสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution) เป็นการทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงอาจจะโดยให้ทุกฝ่ายตกลงกัน โดยอาจจะใช้กระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ (Restorative justice) ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้กระบวนการ สมานฉันท์ (Restorative process) อันมีผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และบุคคลอื่นที่ได้รับผลกระทบจาก อาชญากรรมหรือสมาชิกชุมชน (ถ้ามี) มาเข้าร่วมในการหาทางออกหรือแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจาก

อาชญากรรมที่เป็นผลลัพธ์แบบสมานฉันท์ (Restorative outcomes) ซึ่งข้อตกลงกันที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสมานฉันท์ อาจจะเป็นในรูปแบบการตอบสนอง โครงการต่าง ๆ เช่น การซ่อมแซม การชดเชย การชดใช้ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ให้กับสังคมตามความต้องการของบุคคลและสังคมและความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ประเทศไทยได้มียุทธศาสตร์ชาติที่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๖๕ กำหนดให้รัฐจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเป็นเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับมาตรา ๒๕๗ มาตรา ๒๕๘ และมาตรา ๒๕๙ กำหนดให้มีการจัดการความขัดแย้งในทุกระดับ ประกอบกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศไทยให้ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” อันเป็นการส่งเสริมให้มีการลดปัญหาความขัดแย้งในกระบวนการยุติธรรมอันนำไปสู่เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ประกอบกับมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ระยะ ๒๐ ปี และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยกระบวนการดังกล่าวจะเป็นการบรรเทาความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งเป็นการบรรเทาความเสียหายด้วยการเยียวยาอาการบาดเจ็บ การบรรเทาความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่สูญหายไป การบรรเทาความเสียหายแก่เกียรติยศศักดิ์ศรี การบรรเทาความเสียหายด้วยการทำให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยและได้รับความเป็นธรรมที่แท้จริง เป็นต้น นอกจากนี้วิธีการที่ใช้ในการจัดการกับอาชญากรรมนั้นเป็นวิธีการที่ทำให้เหยื่ออาชญากรรมมีความรู้สึกสูญเสีย ซึ่งครั้งแรกก็มีความรู้สึกสูญเสียกับการกระทำผู้กระทำผิด และต่อมาก็รู้สึกสูญเสียให้กับเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม โดยพวกเหยื่ออาชญากรรมต้องเก็บความรู้สึกเหล่านี้ไว้ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงเป็นการทำให้เกิดความยุติธรรมที่แท้จริง เป็นวิธีการที่ใช้ความสุขุมฉะฉานจัดการกับผลที่เกิดตามมาจากอาชญากรรม และสามารถป้องกันตนเองจากอาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ด้วย

บทที่ ๓

กลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์ และสันติวิธี

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย มีการศึกษาแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี โดยแบ่งหัวข้อในการศึกษาออกเป็น ๒ หัวข้อ คือ กลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของประเทศไทย และ การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในต่างประเทศ

กลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของประเทศไทย

๑. การไกล่เกลี่ยโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน

คณะกรรมการหมู่บ้านจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗ มาตรา ๒๘ ตรี โดยให้ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งเป็นประธาน มีกรรมการโดยตำแหน่งได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาในหมู่บ้าน ผู้นำผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ถึง ๑๐ คน มาจากการเลือกตั้งของราษฎรในหมู่บ้านโดยนายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้ง โดยมีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๐ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑.๑ การข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ในกรณีที่ข้อพิพาทเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน หากเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแพ่งหรืออาญาในความผิดต่อส่วนตัว คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถแสดงความประสงค์ระงับข้อพิพาทต่อผู้ใหญ่บ้านได้

๑.๒ การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย เมื่อคู่พิพาททุกฝ่ายตกลงบันทึกยินยอมให้คณะกรรมการหมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาท คณะกรรมการจะมอบหมายให้กรรมการจำนวนไม่น้อยกว่า ๒ คน เป็นผู้ดำเนินการแทนรวมถึงอาจเชิญบุคคลอื่นที่เห็นสมควรมาร่วม ทั้งนี้ข้อบังคับกำหนดว่าให้คณะกรรมการนัดหมายทำการประนีประนอมข้อพิพาทโดยไม่ชักช้า

๑.๓ คณะกรรมการหมู่บ้านสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่พิพาทหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบเอกสาร วัตถุพยาน หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องตามความยินยอมของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง แล้วทำการประนีประนอมต่อหน้าคู่พิพาททุกฝ่ายโดยอาศัยหลักกฎหมายหรือจารีตประเพณีท้องถิ่นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย โดยข้อบังคับกำหนดให้นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ตำรวจนายร้อยตรีขึ้นไปในเขตอำเภอ และพนักงานอัยการให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนช่วยเหลือ สนับสนุนในการฝึกอบรมให้ความรู้คณะกรรมการหมู่บ้านในเขตท้องที่ หากคู่พิพาทตกลงกันได้ให้จัดทำสัญญาประนีประนอม แต่หากไม่สำเร็จให้ยุติแล้วรายงานให้นายอำเภอท้องที่ทราบเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

๒. การไกล่เกลี่ยโดยอำเภอ

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๗) พ.ศ.๒๕๕๐ กำหนดให้อำเภอมีหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทในเรื่องพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับที่ดิน มรดก ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ในกรณีที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ และคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวที่ไม่ใช่เรื่องเพศที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอ สำหรับขั้นตอนการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งเป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ.๒๕๕๓ และขั้นตอนการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาเป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิด ที่มีโทษทางอาญา พ.ศ.๒๕๕๓ ดังนี้

๒.๑ การนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ.๒๕๕๓ กำหนดว่าหากความผิดที่มีโทษทางอาญาเกิดขึ้นในเขตอำเภอใด ผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหาสามารถแสดงความประสงค์ต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอในเขตนั้น หลังจากนั้นให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอแจ้งและสอบถามคู่กรณีว่ายินยอมเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยหรือไม่ หากคู่พิพาททุกฝ่ายยินยอมให้เริ่มดำเนินการ

๒.๒ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ.๒๕๕๓ กำหนดให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอที่รับข้อพิพาทไว้ดำเนินการไกล่เกลี่ยให้แล้วเสร็จภายใน ๑๕ วัน และขยายเวลาได้อีก ๑๕ วันหากผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหายินยอมไกล่เกลี่ยแจ้งให้ผู้เสียหายหรือผู้กล่าวหาทุกฝ่ายทราบว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถบอกเลิกการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเมื่อใดก็ได้ แต่หากทั้งสองฝ่ายได้จัดทำหนังสือตกลงยินยอม ในกรณีเช่นนี้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องจะระงับไป อย่างไรก็ตาม หากภายหลังไม่สามารถปฏิบัติตามความตกลงยินยอมได้ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอจำหน่ายข้อพิพาทออกจากระบบการไกล่เกลี่ยคดีอาญา และห้ามรับดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดังกล่าวอีก โดยหากดำเนินการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ให้เริ่มนับอายุความการร้องทุกข์ตั้งแต่วันที่มีการจำหน่ายข้อพิพาท

๒.๓ การสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับข้อพิพาทให้ดำเนินการต่อหน้าทุกฝ่าย ยกเว้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาตามที่นัดหมายโดยไม่มีเหตุอันควร ส่วนการไกล่เกลี่ยให้กระทำพร้อมหรือแยกกันก็ได้ โดยแต่ละฝ่ายสามารถให้บุคคลที่ไว้วางใจไม่เกิน ๒ คนเข้ารับฟัง ยกเว้นครั้งที่ผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่าการอนุญาตจะทำให้เกิดอุปสรรคขึ้นนี้ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเสนอข้อผอนผันต่อกัน เสนอทางเลือกและห้ามเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการดำเนินการยกเว้นเป็นการเปิดเผยตามคำสั่งศาล

นอกจากนี้ กระทรวงมหาดไทย ยังกำกับดูแลศูนย์ดำรงธรรม ซึ่งมีทั้งศูนย์ดำรงธรรม จังหวัดและศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ซึ่งศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเป็นการจัดตั้งตามประกาศ คสช. ที่ ๙๖/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๕๗ เพื่อทำหน้าที่ในการรับเรื่องร้องเรียนร้องทุกข์ให้บริการ ข้อมูลข่าวสาร ให้คำปรึกษา รับเรื่องปัญหาความต้อการและข้อเสนอแนะของประชาชนและเป็น ศูนย์บริการร่วมตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.๒๕๔๖ ทั้งนี้เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพการบริหารงานระดับจังหวัดและให้การปฏิบัติงานของส่วนราชการในจังหวัด สามารถ ให้บริการประชาชนได้อย่างเสมอภาค มีคุณภาพ รวดเร็ว ลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน และประชาชน ได้รับความพึงพอใจ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการศูนย์ดำรงธรรม เป็นคำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่ ๔๓๖/๒๕๕๗ ลงวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๗ โดยมีปลัดกระทรวง มหาดไทยเป็นประธาน และผู้อำนวยการสำนักตรวจราชการและเรื่องราวจังหวัด สำนักงาน ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นกรรมการและเลขานุการ โดยมีผู้ช่วยเลขานุการเป็นผู้อำนวยการกอง วิชาการและแผนงาน กรมการปกครอง ผู้อำนวยการศูนย์บริการร่วม กรมการปกครอง และหัวหน้า กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย โดยคณะกรรมการมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล อำนวยการให้การบริหารงานของศูนย์ดำรงธรรมเป็นไปด้วยความเรียบร้อย โดยมีการมอบหมาย หน้าที่ในการกำกับดูแลตามภารกิจของศูนย์ดำรงธรรม ดังนี้

๑. ภารกิจการดำเนินการตามนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล มีรองปลัดกระทรวงมหาดไทย หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านกิจการความมั่นคงภายใน ทำหน้าที่หัวหน้าภารกิจ

๒. ภารกิจอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน มีรองปลัดกระทรวงมหาดไทย ฝ่ายบริหาร ทำหน้าที่หัวหน้าภารกิจ

๓. ภารกิจการให้บริการประชาชนเพื่อให้ได้รับความพึงพอใจ มอบหมายให้อธิบดี กรมการปกครอง ทำหน้าที่หัวหน้าภารกิจ

๔. ภารกิจอำนวยการ มีรองปลัดกระทรวงมหาดไทย หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านการพัฒนา ชุมชนและส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ทำหน้าที่หัวหน้าภารกิจ

๕. หน่วยปฏิบัติการแก้ไขปัญหาเร่งด่วน มีรองปลัดกระทรวงมหาดไทย หัวหน้ากลุ่ม ภารกิจด้านสาธารณสุขและพัฒนาเมือง ทำหน้าที่หัวหน้าภารกิจ

โดยต่อมาในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙ ได้มีมติคณะรัฐมนตรี ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด สามารถออกคำสั่งจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมขึ้นในอำเภอและกำหนดให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้ความ ร่วมมือและช่วยเหลือนายอำเภอในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่มีสาเหตุจากการ ร้องเรียน ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจึงได้จัดตั้งขึ้นทุกอำเภอ ๘๗๘ อำเภอ ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถ เข้าถึงความเป็นธรรมได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยมีนายอำเภอเป็นผู้อำนวยการของ คณะกรรมการอำนวยการศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ โดยมีหน้าที่ที่สำคัญดังนี้

๑. อำนวยการ กำหนดแนวทางการดำเนินงาน และสั่งการ เพื่อมอบหมายภารกิจให้ ชุดปฏิบัติการตำบล (ชปต.)

๒. ดำเนินการแก้ไขปัญหาในกรอบอำนาจหน้าที่ เช่น การอำนวยความสะดวก เป็นธรรม ทางแพ่ง อาญา และปกครอง/การรับเรื่องร้องทุกข์/เบาะแสการกระทำผิดกฎหมาย/ให้คำปรึกษา แนะนำด้านต่าง ๆ ให้บริการข้อมูลข่าวสาร และบริการแบบเบ็ดเสร็จ

กล่าวโดยสรุป บทบาทหน้าที่ของนายอำเภอในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทย มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีเพื่อจัดการกับปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

๓. การไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน

ศูนย์ยุติธรรมชุมชน อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ซึ่งสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม โดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือก แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีกฎหมายโดยเฉพาะออกมารองรับการดำเนินการ มีเพียงความพยายามในการร่างพระราชบัญญัติยุติธรรมชุมชนซึ่งต่อมาได้มีการระงับการออกกฎหมายฉบับนี้แล้ว โดยทั่วไปแล้วศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีกรอบภารกิจหลัก ๕ ด้าน คือ

๓.๑ การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชนด้วยการยับยั้งหรือชะลอสถานการณ์มิให้เกิดความขัดแย้ง ข้อพิพาท หรือการกระทำผิดทางอาญาโดยการเฝ้าระวังป้องกันการให้ความรู้ความเข้าใจ แก่ประชาชน เช่น ระเบียบ กฎหมายที่ประชาชนควรรู้ เป็นต้น

๓.๒ การรับเรื่องราวร้องทุกข์ แจ้งเบาะแสการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของผู้ด้อยโอกาส (เด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการ) แล้วส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไปและติดตามผลการดำเนินงานและแจ้งให้ผู้รับบริการรับทราบเป็นระยะ

๓.๓ การไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาท ตามหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือสันติวัฒนธรรม

๓.๔ การเยียวยาเสริมพลัง แก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน ด้วยการให้ความเข้าใจกำลังใจช่วยเหลือสนับสนุนให้เหยื่ออาชญากรรมและชุมชนนั้นมีความรู้สึกที่ดีและใช้ชีวิตเป็นปกติต่อไปรวมทั้งการให้ความรู้หรือคำแนะนำในการยื่นขอรับความช่วยเหลือจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง

๓.๕ การรับผู้พ้นโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนสังคมได้เป็นปกติและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกต่อไป

โครงสร้างการดำเนินการของศูนย์ธรรมชุมชนประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ปรึกษาและส่วนคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำหรับส่วนที่ปรึกษา ประกอบด้วย

๑. ปลัดอำเภอประจำตำบล
๒. พัฒนาการประจำตำบล
๓. กำนัน
๔. นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และ/หรือนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบล
๕. ผู้แทนยุติธรรมจังหวัด ๑ คน

และคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนประกอบด้วย

๑. ประธานกรรมการ (กรรมการเลือกกันเอง)
๒. รองประธานกรรมการ (กรรมการเลือกกันเอง ๒ คน ตามลำดับ)
๓. กรรมการ ประกอบด้วย

๓.๑ ประธานคณะกรรมการด้านอำนวยการในคณะกรรมการหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน
ดำเนินการเลือกกันเอง ๒ คน

๓.๒ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลที่มีภูมิลำเนา
ในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน เลือกกันเอง ๒ คน

๓.๓ ผู้แทนผู้นำองค์กร/กลุ่มอาชีพในตำบล เลือกกันเอง ๑ คน

๓.๔ ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เดิม) ที่มีอยู่ในตำบล ๑ คน

๓.๕ ตำรวจชุมชน ๑ คน

๔. กรรมการและเลขานุการ ซึ่งประกอบด้วย นิติกร/เจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจาก
นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/นายกเทศมนตรีเทศบาลในพื้นที่ตำบล ๑ คน

สำหรับกระบวนการไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชนคู่กรณีสามารถนำข้อพิพาท
ที่เกิดขึ้นในชุมชนมาไกล่เกลี่ยกันได้ด้วยความสมัครใจ โดยในข้อพิพาททางอาญาที่สามารถนำมา
ไกล่เกลี่ยกันได้จะเป็นเฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือคดีที่ยอมความกันได้ โดยคณะกรรมการศูนย์
ยุติธรรมชุมชนจะรับเรื่องไว้และจัดประชุมเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยกันระหว่างคู่กรณี

๔. ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน

ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนอยู่ภายใต้การดูแลของกองส่งเสริมการระงับข้อ
พิพาท กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม โดยการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในปัจจุบัน
อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งได้กำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
ภาคประชาชนได้ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
เป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย สำหรับโครงสร้างคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมี
องค์ประกอบ ดังนี้ ๑. ที่ปรึกษา ๒. ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ๓. รองประธานศูนย์
ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ๔. กรรมการ ๕. เหนรัญญิก ๖. ประชาสัมพันธ์ ๗. ปฏิคม ๘. เลขานุการ
๙. ผู้ช่วยเลขานุการ ฯลฯ

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ กำหนดให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
โดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถกระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

๑. ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าแสนบาทหรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนด
ในพระราชกฤษฎีกา

๒. ข้อพิพาททางแพ่งอื่นนอกจาก (๑) ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๓. ข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา ๓๕

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาให้กระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

๑. ความผิดอันยอมความได้

๒. ความผิดลหุโทษตามมาตราต่าง ๆ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษ
อื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ประกอบด้วย

มาตรา ๓๙๐ ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตราย
แก่กายหรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๑ ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น โดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กาย
หรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๒ ผู้ใดทำให้ผู้อื่นเกิดความกลัว หรือความตกใจ โดยการขู่เข็ญ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๓ ผู้ใดดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าหรือด้วยการโฆษณา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๔ ผู้ใดไล่ ต้อน หรือทำให้สัตว์ใด ๆ เข้าในสวน ไร่ หรือนาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิตผลอยู่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๙๕ ผู้ใดควบคุมสัตว์ใด ๆ ปล่อยปละละเลยให้สัตว์นั้นเข้าในสวน ไร่หรือนาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิตผลอยู่ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

มาตรา ๓๙๗ ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใด ๆ ต่อผู้อื่น อันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัลหรือเป็นการกระทำอันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคสองเป็นการกระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำอันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

สำหรับผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเมื่อคู่กรณีทำข้อตกลงระงับข้อพิพาททางอาญากันแล้วให้ถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับเฉพาะคู่กรณีซึ่งทำข้อตกลงดังกล่าว

๕. การไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนนำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ โดยความผิดทางอาญาที่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนประกอบด้วย

๑. คดีความผิดอันยอมความได้

๒. คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๙๐ มาตรา ๓๙๑ มาตรา ๓๙๒ มาตรา ๓๙๓ มาตรา ๓๙๔ มาตรา ๓๙๕ และมาตรา ๓๙๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๓. ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติได้แก่

๓.๑ ความผิดฐานเข้าร่วมในการข่มขู่ต่อผู้และมีผู้ถึงแก่ความตายจากการข่มขู่ต่อผู้

๓.๒ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย

๓.๓ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยมีเหตุฉกรรจ์

๓.๔ ความผิดฐานเข้าร่วมในการข่มขู่ต่อผู้และมีผู้ได้รับอันตรายสาหัสจากการข่มขู่

๓.๕ ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส

๓.๖ ความผิดฐานลักทรัพย์

โดยหลักการที่สำคัญการไต่ถามในชั้นพนักงานสอบสวน ประกอบด้วย

๑. การเปลี่ยนจากการไต่ถามโดยพนักงานสอบสวน มาเป็น ผู้ไต่ถามที่ผ่านการฝึกอบรมและขึ้นทะเบียนตามกฎหมายแล้ว

๒. ความผิดที่ยอมความได้ และความผิดที่ยอมความไม่ได้บางมาตรา

๓. การไต่ถามอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจของคู่กรณี

๔. ถ้าการไต่ถามสำเร็จ อัยการสั่งยุติคดี และสิทธินัดคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

๕. ถ้าการไต่ถามไม่สำเร็จให้พนักงานสอบสวนทำการสอบต่อไป (มาตรา ๖๑)

๖. การให้หยุดหรือดใช้กฎหมายบางเรื่องในระหว่างการไต่ถาม เช่น การให้หยุดนับอายุความในการดำเนินคดีอาญา และการให้หยุดนับระยะเวลาในเรื่อง การฟ้อง การผิดฟ้อง การควบคุม และการชิง

๗. การไม่ให้นำบทบัญญัติเรื่องระยะเวลาในการปล่อยตัวชั่วคราว ตามมาตรา ๑๑๓ ป.วิ.อาญา มาใช้บังคับในระหว่างการไต่ถาม

สำหรับกระบวนการไต่ถามในชั้นพนักงานสอบสวน มีดังนี้

๑. พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิคู่กรณี

๒. คู่กรณียื่นคำร้องขอไต่ถามต่อพนักงานสอบสวน

๓. พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่ง มีคำสั่งให้ไต่ถามโดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ พฤติการณ์ไม่ร้ายแรง ไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

๔. พนักงานสอบสวนประชุมคู่กรณีเพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไต่ถามภายใน ๗ วันนับแต่วันออกคำสั่งไต่ถาม ถ้าตกลงกันไม่ได้ให้พนักงานสอบสวนเลือกและแต่งตั้ง

๕. การเริ่มไต่ถาม พนักงานสอบสวนนัดวันไต่ถามภายใน ๗ วันนับแต่วันแต่งตั้งผู้ไต่ถาม แล้วแจ้งให้ผู้ไต่ถามและคู่กรณีทราบ ขยายได้อีก ๗ วัน

๖. ผู้มีสิทธิเข้าร่วมการไต่ถามประกอบด้วย คู่กรณีด้วยตนเองและคนไว้วางใจไม่เกิน ๒ คน กรณีผู้ต้องหาเป็นผู้เยาว์ต้องมีสหวิชาชีพเข้าร่วมการไต่ถามด้วย อันได้แก่ บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์

๗. การไต่ถามต้องกระทำเป็นความลับ ในการไต่ถามจะต้องอธิบายพฤติการณ์แห่งการกระทำ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดี กระบวนการ ผลทางกฎหมาย และสิทธิในการยุติการไต่ถาม ต้องทำการไต่ถามให้เสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่นัดไต่ถามครั้งแรก ขยายได้อีก ๓๐ วัน ถ้าตกลงกันได้ให้ผู้ไต่ถามทำบันทึกส่งพนักงานสอบสวน

๘. กรณีไต่ถามสำเร็จ พนักงานสอบสวนส่งบันทึกไต่ถามพร้อมสำนวนสอบสวนไปให้พนักงานอัยการ พนักงานอัยการสั่งยุติคดี ทำให้สิทธินัดคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ สำหรับกรณีไต่ถามไม่สำเร็จ ผู้ไต่ถามส่งบันทึกไต่ถามให้พนักงานสอบสวนและพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนต่อไป

๖. การไต่ถามในชั้นพนักงานอัยการ

ระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการไต่ถามและประណอมข้อพิพาทคดีอาญา ในชั้นพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๕ ได้กำหนดให้มีการไต่ถามและประណอมข้อพิพาทในชั้นอัยการได้

โดยในเขตกรุงเทพมหานครเป็นหน้าที่ของสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย ส่วนในต่างจังหวัดให้เป็นความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการจังหวัดในท้องที่ที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนมา ในกรณีที่พนักงานสอบสวนส่งสำนวนให้สำนักงานอัยการคดีศาลแขวง สำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ให้สำนักงานอัยการที่ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอหรือจังหวัดนั้นมีหน้าที่รับผิดชอบแล้วแต่กรณี โดยพนักงานอัยการ มีอำนาจในการไกล่เกลี่ยเฉพาะคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวจากพนักงานสอบสวน และพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีไม่มีลักษณะต้องห้ามเนื่องจากผู้ต้องหาประกอบอาชญากรรมเป็นอาชีพ กระทำความผิดติดเป็นนิสัย

สำหรับขั้นตอนการดำเนินการไกล่เกลี่ย มีดังนี้

๑. เมื่อสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมายหรือสำนักงานอัยการจังหวัดได้รับสำนวนการสอบสวนคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวจากพนักงานสอบสวน และพิจารณาแล้วเห็นว่าคดีไม่มีลักษณะต้องห้ามเนื่องจากผู้ต้องหาประกอบอาชญากรรมเป็นอาชีพ กระทำความผิดติดเป็นนิสัย หรือมีข้อเท็จจริงเป็นที่แน่ชัดว่าพนักงานอัยการจะต้องมีคำสั่งยุติการดำเนินคดีเพราะเหตุอื่นให้มีหนังสือแจ้งสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.) หรืออัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการสูงสุดรับผิดชอบงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนประจำสำนักงานอัยการจังหวัด (อจ.สคช.) โดยเร็วเพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทโดยไม่ต้องรอส่งสำนวนไปด้วย หากจังหวัดใดไม่มี อจ.สคช. ให้อัยการจังหวัดนั้นมอบหมายพนักงานอัยการซึ่งมิใช่ผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญานั้นเป็นพนักงานอัยการเจ้าของเรื่องในกรณีที่สำนวนการสอบสวนส่งไปที่สำนักงานอัยการคดีศาลแขวง หรือสำนักงานอัยการคดีเยาวชนและครอบครัวจังหวัด ก็ให้มีหนังสือแจ้งสำนักงานอัยการจังหวัดโดยเร็วเช่นกัน ซึ่งการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการนั้น จะเริ่มขึ้นทันทีเมื่อพนักงานสอบสวนส่งสำนวนคดีให้โดยไม่ต้องรอให้ผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาร้องขอ และจะดำเนินการควบคู่กันไปโดยแยกจากการพิจารณาสั่งฟ้องศาลตามปกติ

๒. เมื่อสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย สคช. หรือ อจ.สคช. ได้รับหนังสือแจ้งให้มอบหมายพนักงานอัยการคนหนึ่งหรือหลายคนที่รับผิดชอบงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนรับผิดชอบเป็นเจ้าของเรื่องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย

๓. พนักงานอัยการเจ้าของเรื่องที่ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องแจ้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาภายใน ๕ วันทำการ ให้มาพบหรือส่งผู้แทนมาพบตามวันเวลาที่นัดหมายซึ่งวันดังกล่าวต้องกำหนดขึ้นไม่เกิน ๑๕ วันนับแต่วันที่ออกหนังสือ หากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอเลื่อนนัดและมีเหตุผลอันสมควรให้เลื่อนเวลานัดออกไปได้ไม่เกิน ๑๕ วัน นับแต่วันนัดครั้งแรกหรือเลื่อนตามเห็นสมควร แต่หากคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาตามนัดหมายโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือไม่สามารถติดตามตัวได้ ให้พนักงานอัยการเจ้าของเรื่องเสนออัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือ อจ.สคช. เพื่อเสนออัยการจังหวัดพิจารณาสั่งยุติกระบวนการ แล้วแจ้งให้อธิบดีอัยการ สคช. หรือ อธิบดีอัยการภาคทราบ

๔. ก่อนเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ย พนักงานอัยการผู้ไกล่เกลี่ยต้องแจ้งให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาทราบว่าแต่ละฝ่ายมีสิทธิเลือกว่าจะเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทหรือไม่ก็ได้ และมีสิทธิให้บุคคลที่ไว้วางใจเข้ารับฟังได้ฝ่ายละไม่เกิน ๒ คน รวมถึงแจ้งว่าผลทางกฎหมายของ

กระบวนการ ข้อเสนอ ข้อเสนอแนะ หรือคำชี้แจงเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในชั้นไกล่เกลี่ยจะเก็บเป็นความลับ ไม่มีสิทธิใช้อ้างอิงไม่ว่ากรณีใด ๆ ไม่ผูกมัดให้ต้องปฏิบัติตาม และหากไม่สามารถตกลงกันได้จะไม่ส่งผลต่อการพิจารณาความเห็นและคำสั่งของพนักงานอัยการ

๕. เมื่อเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ย ให้พนักงานอัยการรับฟังข้อพิพาทที่ละฝ่าย แต่ห้ามรับฟังและซักถามข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวกับรายละเอียดหรือพฤติการณ์ในการกระทำผิดหรือข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญของคดีในขณะที่คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ร่วมฟังด้วย นอกจากนี้ พนักงานอัยการเจ้าของเรื่องจะต้องดำเนินการด้วยความเที่ยงธรรมและเป็นกลาง และต้องไม่กระทำการใดที่เป็นการชักจูง ให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบ เพื่อให้คู่พิพาทยินยอมในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท รวมถึงห้ามวินิจฉัยว่าคู่พิพาทฝ่ายใดผิดฝ่ายใดถูก

๖. กรณีการไกล่เกลี่ยสำเร็จให้พนักงานอัยการผู้ไกล่เกลี่ยทำแบบบันทึกยอมความกันไว้และส่งผลการไกล่เกลี่ยให้พนักงานอัยการที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป ซึ่งเมื่อยอมความกันแล้วคดีอาญาก็สิ้นสุดลงโดยไม่มี การฟ้องคดีต่อศาล สำหรับกรณี ที่การไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จให้พนักงานอัยการผู้ไกล่เกลี่ยรายงานผลต่ออัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย หรือ อจ.สคช. เพื่อเสนออัยการจังหวัดพิจารณาสั่งยุติกระบวนการไกล่เกลี่ย อันทำให้นำไปสู่ การฟ้องคดีต่อศาลต่อไป

๗. กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชั้นศาล

ศาลยุติธรรมมีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การยุติข้อพิพาทให้แก่ประชาชนให้เป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ศาลยุติธรรมจึงมีการนำระบบการไกล่เกลี่ยเป็นการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ควบคู่กับการพิจารณาคดีของศาล โดยมีผู้ประนีประนอม เป็นคนกลางทำหน้าที่ในการช่วยเหลือคู่กรณีในการเจรจาข้อยุติร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม ลดปริมาณคดีในการพิจารณาของศาล และยังเป็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทด้วยตนเองด้วย แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการสมานฉันท์หรือการไกล่เกลี่ยในชั้นศาลนั้น ยังมีเพียงการไกล่เกลี่ยคดีทางแพ่งเท่านั้น ยังไม่มีการกำหนดช่องทางอย่างเป็นทางการไว้สำหรับคดีอาญา แต่ในทางปฏิบัติคู่ความทางอาญาสามารถตกลงกันผ่านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งกำหนดให้สามารถยอมความหรือถอนฟ้องก่อนคดีถึงที่สุดได้ (ลัชชา สวัสดิ์ผล, ๒๕๕๘)

๘. กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมบังคับคดี

กรมบังคับคดีมีภารกิจในการให้บริการด้านการบังคับคดีแพ่ง คดีล้มละลาย การฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ การชำระบัญชี การวางทรัพย์ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ประชาชนได้เข้าใจในสิทธิของตนเองด้านการบังคับคดี ทั้งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายด้านการบังคับคดีและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเข้าถึงบริการต่าง ๆ ของกรมบังคับคดี ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชั้นบังคับคดีเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่กรมบังคับคดีได้ดำเนินการโดยมีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกรมบังคับคดี ทำหน้าที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายหลังจากที่ศาลมีคำพิพากษาแล้ว ทั้งก่อนการ

บังคับคดีและภายหลังจากที่มีการบังคับคดีแล้ว โดยสามารถยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยได้ที่กรมบังคับคดี และสำนักงานบังคับคดีทุกสาขาทั่วประเทศ (กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.)

การไกล่เกลี่ยชั้นบังคับคดี เป็นวิธีการระงับข้อพิพาทเพื่อยุติการบังคับคดีโดยมีบุคคลที่สามซึ่งเป็นกลาง ที่เรียกว่า “ผู้ไกล่เกลี่ย” ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือ เสนอแนะแนวทาง เพื่อให้คู่กรณีหาทางออกของข้อพิพาทร่วมกัน หากตกลงกันได้จะเป็นผลให้มีการถอนการยึดทรัพย์ ถอนการอายัดทรัพย์ หรือถอนการบังคับคดี โดยการทำบันทึกข้อตกลง ซึ่งมีผลผูกพันให้คู่กรณีต้องปฏิบัติตาม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะช่วยให้คู่กรณีทุกฝ่ายสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกันจากการที่พิพาทกัน นั้นได้ โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะคอยเป็นผู้กระตุ้น แนะนำ โน้มน้าว หรือชี้แนะหนทางที่เป็นไปได้ในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทให้กับคู่กรณี โดยผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่กรณีเหมือนดัง อนุญาโตตุลาการ หรือผู้พิพากษาแต่อย่างใด การจะตกลงหรือไม่จึงเป็นการตัดสินใจของคู่กรณีเอง (ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกรมบังคับคดี, ม.ป.ป.)

ผลดีของการไกล่เกลี่ยชั้นบังคับคดี

๑. รวดเร็ว ไม่ยุ่งยาก
๒. ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย
๓. เป็นที่ยุติโดยการตัดสินใจของคู่กรณีเอง
๔. ข้อยุติที่ได้นั้นมีความเหมาะสมกับคู่กรณีเป็นความลับ
๕. ข้อตกลงระหว่างคู่กรณีสามารถบังคับได้
๖. รักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันได้หรือก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในระยะยาว
๗. มีความยืดหยุ่น
๘. ยังคงสิทธิในการบังคับคดี

โดยมีขั้นตอนการไกล่เกลี่ย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ คู่ความหรือผู้มีส่วนได้เสียในการบังคับคดียื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ย

ขั้นตอนที่ ๒ เจ้าพนักงานผู้รับคำร้องอธิบายขั้นตอนการบังคับคดีและวิธีการไกล่เกลี่ย

ให้คำแนะนำชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาเบื้องต้นให้กับผู้ร้อง

ขั้นตอนที่ ๓ กำหนดวันนัดไกล่เกลี่ย

ขั้นตอนที่ ๔ มีหนังสือแจ้งวันเวลานัดไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีทราบ

ขั้นตอนที่ ๕ มาทำการไกล่เกลี่ยตามกำหนดนัด

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในต่างประเทศ

สำหรับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศตะวันตกมีหลายประเทศที่ได้นำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ไปใช้ในรูปแบบต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย เช่น สาธารณรัฐเช็ก นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แคนาดา แอฟริกาใต้ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ที่ประสบความสำเร็จในการนำหลักการสมานฉันท์ไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากปัญหาอาชญากรรม ดังนั้น การทบทวนเอกสารและงานวิจัยทั้งในภูมิภาคอาเซียนและต่างประเทศจะช่วยให้เข้าใจถึงรูปแบบและประโยชน์ที่ได้จากกระบวนการยุติธรรม ทางเลือก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ศูนย์กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการสร้างสันติภาพ (Center for Restorative Justice & Peacemaking, 2000) ได้รายงานจำนวนโปรแกรมเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหาในประเทศต่าง ๆ ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีการดำเนินการทั่วโลก โดยประเทศที่มีการนำรูปแบบนี้ไปใช้อย่างแพร่หลายที่สุดจะพบในประเทศนิวซีแลนด์ที่นำไปใช้ในทุกเขตพื้นที่ รองลงมาเป็นเยอรมนี จำนวน ๓๔๘ โปรแกรม ตามมาด้วยสหรัฐอเมริกา จำนวน ๒๘๙ โปรแกรม ฟินแลนด์ จำนวน ๑๓๐ โปรแกรม ฝรั่งเศส จำนวน ๗๓ โปรแกรม นอร์เวย์ จำนวน ๔๔ โปรแกรม อังกฤษ จำนวน ๔๓ โปรแกรม เบลเยียม จำนวน ๓๑ โปรแกรม แคนาดา จำนวน ๒๖ โปรแกรม ออสเตรเลีย จำนวน ๑๗ โปรแกรม สวีเดน จำนวน ๑๐ โปรแกรม เดนมาร์คและออสเตรเลีย จำนวน ๕ โปรแกรม อิตาลี จำนวน ๔ โปรแกรม สกอตแลนด์ จำนวน ๒ โปรแกรม และแอฟริกาใต้ จำนวน ๑ โปรแกรม

๑. สหรัฐอเมริกา

จากการสำรวจโปรแกรมเกี่ยวกับการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหาในสหรัฐอเมริกา พบว่า ส่วนใหญ่จัดตั้งขึ้นภายใต้การสนับสนุนของชุมชน/ภาคเอกชน จำนวน ๔๙ โปรแกรม รองลงมาเป็นการสนับสนุนของโบสถ์ จำนวน ๒๖ โปรแกรม ตามมาด้วยการสนับสนุนของกรมคุมประพฤติ จำนวน ๑๘ โปรแกรม การสนับสนุนจากหน่วยงานราชทัณฑ์ จำนวน ๙ โปรแกรม การสนับสนุนจากสำนักงานอัยการ จำนวน ๕ โปรแกรม การสนับสนุนจากองค์กรพิทักษ์เหยื่อ จำนวน ๔ โปรแกรม การสนับสนุนจากหน่วยงานตำรวจและหน่วยงานที่פקอาศัย จำนวน ๒ โปรแกรม สำหรับจำนวนคดีที่มีการดำเนินการเป็นคดีเยาวชนประมาณ ๑๓๖ คดีต่อปี และคดีผู้ต้องหาเป็นผู้ใหญ่ เฉลี่ย ๗๔ คดีต่อปี เป็นคดีร้ายแรงร้อยละ ๓๓ และคดีเล็กน้อยร้อยละ ๖๗ โดยเป็นคดีที่มาจากเจ้าหน้าที่คุมประพฤติ จำนวน ๔๓ คดี ผู้พิพากษา จำนวน ๓๔ คดี พนักงานอัยการ จำนวน ๒๓ คดี กระบวนการทางเลือกเด็ก จำนวน ๑๙ คดี เจ้าหน้าที่ตำรวจ ๑๕ คดี หน่วยงาน จำนวน ๑๐ คดี ชุมชน จำนวน ๓ คดี และองค์กรเกี่ยวกับเหยื่อ จำนวน ๑ คดี สำหรับความผิดที่มีการดำเนินการส่วนใหญ่จะเป็นคดีความผิดเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกาย จำนวน ๗๒ คดี ประมาททำให้ถึงแก่ความตาย จำนวน ๑๕ คดี การกระทำรุนแรงในครอบครัว จำนวน ๑๒ คดี การกระทำความผิดทางเพศ จำนวน ๑๘ คดี ฆาตกรรม จำนวน ๘ คดี พยายามฆ่า จำนวน ๘ คดี และอื่น ๆ จำนวน ๑๑ คดี ซึ่งส่วนใหญ่จะมีการเจรจาไกล่เกลี่ยก่อนที่จะมีการพิสูจน์ความผิดอย่างเป็นทางการ โดยจะใช้เป็นกระบวนการทางเลือก จำนวน ๗๑ คดี รองลงมาเป็นช่วงหลังมีการตัดสินคดี (Center for Restorative Justice & Peacemaking, 2000)

๒. แคนาดา

แคนาดาได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างกว้างขวางอีกประเทศหนึ่ง โดยมีการนำการพิจารณาลงโทษแบบล้อมวง (Circle sentencing) มาใช้ในช่วงปี ค.ศ.๑๙๘๐ เป็นการนำเอาผู้ต้องหา เหยื่อ ญาติของแต่ละฝ่าย และสมาชิกในชุมชนมาร่วมในการพูดคุยถึงสถานการณ์และสาเหตุของความขัดแย้ง (Strang, 2001) นอกจากนี้ในปี ค.ศ.๑๙๙๖ ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเพื่อให้สามารถนำการลงโทษเชิงชุมชนและสร้างสมานฉันท์ ส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เสียหายและชุมชนจากการกระทำของตนเอง หลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีรากฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาและประเพณีของประชาชนในท้องถิ่น ที่เชื่อว่าความยุติธรรมมีความเกี่ยวข้องกับการเยียวยา รักษา และการ

ทำทุกอย่างให้ถูกต้องระหว่างกัน การให้อภัยและการฟื้นฟูเป็นพื้นฐานในการตอบสนองต่อการกระทำ ความผิดของมนุษย์ ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สร้างมาจากความเชื่อที่ต้องการทำให้ ทุกอย่างถูกต้องการฟื้นฟูความสมดุล และความสมานฉันท์ ซึ่งทำให้ประชาชนส่วนใหญ่พึงพอใจ มากกว่ากระบวนการยุติธรรมหลักที่เน้นการลงโทษเพื่อการแก้แค้น

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดามีการดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ โดย พบมากที่สุดในเมือง British Columbia จำนวน ๓๐ โปรแกรม รองลงมาเป็นเมืองออนตาริโอ จำนวน ๑๕ โปรแกรม เมืองอัลเบอร์ตา จำนวน ๘ โปรแกรม เมืองควิเบคและโนวาสโกเชีย จำนวน ๔ โปรแกรม เมืองยูคอน จำนวน ๓ โปรแกรม และโปรแกรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ระดับชาติ จำนวน ๔ โปรแกรม สำหรับรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในแคนาดามี หลายรูปแบบ สามารถนำมาใช้ทั้งในช่วงก่อนการมีคำพิพากษาตัดสินและช่วงหลังที่มีการพิพากษา ตัดสิน (Canadian Resource Centre for Victims of Crime, 2011) เช่น

๒.๑ Circles of Support and Accountability เป็นกลุ่มอาสาสมัครคอยให้ คำปรึกษาช่วยเหลือฟื้นฟูผู้ต้องหาที่กระทำผิดในคดีเกี่ยวกับเพศหลังจากพ้นโทษแล้ว

๒.๒ Peacemaking Circles เป็นกลุ่มที่มีรากฐานมาจากประเพณีของชนเผ่า พื้นเมืองที่มีความเชื่อว่า ความรับผิดชอบในการจัดการปัญหาอาชญากรรมเป็นหน้าที่ของชุมชนไม่ใช่ เพียงแค่ผู้เสียหายและครอบครัวเท่านั้น กลุ่มมีหน้าที่ในการหาวิธีการเยียวยา สร้างความสัมพันธ์อันดี ในชุมชน และลงโทษผู้ที่กระทำผิด โดยมุ่งเน้นไปที่การหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาอาชญากรรมและ หาวิธีการป้องกันอาชญากรรมไม่ให้เกิดขึ้นอีก

๒.๓ Community-assisted healing/healing circles เป็นคณะกรรมการคุมประพฤติที่ ทำหน้าที่ในการรับฟังความเห็นจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังชนเผ่าพื้นเมืองที่จะถูกปล่อยตัว โดยผู้เข้าร่วมพูดคุยประกอบด้วยกรรมการ ผู้ต้องหา เจ้าหน้าที่คุมประพฤติ ผู้ค้ำประกันผู้ต้องหาผู้ อาวุโสชนเผ่าพื้นเมือง ผู้ช่วยในการพูดคุยและเหยื่อ ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนพบได้ที่ British Columbia

๒.๔ Healing Circles เป็นพิธีการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขความขัดแย้งโดยการให้ ผู้ร่วมพูดคุยได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกของแต่ละฝ่าย และช่วยให้แต่ละฝ่ายได้รับการเยียวยา รักษาอย่างแท้จริง

๒.๕ Sentencing Circles เป็นกระบวนการที่นำเหยื่อ ผู้ต้องหา ครอบครัว และ สมาชิกในชุมชน เข้ามาประชุมกับผู้พิพากษา ทนายความ ตำรวจ และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อพูดคุย เสนอแนะแนวทางการลงโทษผู้ต้องหาต่อผู้พิพากษา เหยื่อและสมาชิกในชุมชนมีโอกาสนในการแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการของตนเองในการลงโทษผู้ต้องหา

๒.๖ Community conferencing เป็นรูปแบบที่รับมาจากเผ่าเมารีของนิวซีแลนด์ มุ่งเน้นไปที่การให้ผู้ต้องหาและครอบครัวรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้น และทำการซ่อมแซมความ เสียหายที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม รวมทั้งป้องกันไม่ให้อาชญากรรมเกิดขึ้นอีกในชุมชน

๒.๗ Community Justice Forums เป็นรูปแบบการจัดการปัญหาอาชญากรรมที่ใช้ ผู้ประสานงานในการช่วยผู้ที่กระทำผิดและครอบครัวมาพูดคุยกับเหยื่อ ผู้ติดตาม ตำรวจ และ ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพูดคุยหาทางออกของปัญหา ในแคนาดาได้มีการฝึกอบรมตำรวจและสมาชิกในชุมชน เพื่อให้สามารถนำรูปแบบนี้ไปใช้ ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ในคดีที่เยาวชนกระทำผิด เป็นรูปแบบที่สอดคล้อง

กับประเพณีของชนเผ่าพื้นเมืองอะบอริจิน ที่สนับสนุนการใช้เครือข่ายในชุมชนในการช่วยเหลือผู้เสียหายและฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้มีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน

๒.๘ Victim-Offender Mediating Programs มีการเริ่มใช้ในแคนาดามานานกว่า ๒๕ ปี ซึ่งประสบความสำเร็จในการนำมาใช้ในการจัดการกับความขัดแย้งในชุมชนได้ดี และในปัจจุบันได้มีการนำมาใช้ในคดีที่มีความร้ายแรง โดยการเข้าร่วมของคู่กรณีจะต้องเป็นด้วยความสมัครใจและมีผู้ประสานงานเป็นผู้ช่วยในการไกล่เกลี่ย ซึ่งการเจรจาไกล่เกลี่ยอาจจะเกิดขึ้นในช่วงใดก็ได้ระหว่าง การไต่สวนจนถึงในช่วงที่ผู้ต้องหาอยู่ในเรือนจำ ข้อตกลงจากการเจรจาไกล่เกลี่ยจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร อาจจะมีตารางนัดหมายการจ่ายเงินชดเชยและการตรวจสอบผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของผู้กระทำผิด

๒.๙ Healing Lodges เป็นแนวทางใหม่ของราชทัณฑ์ในการจัดการกับผู้ต้องหาชนเผ่าพื้นเมืองที่อยู่ในเรือนจำรัฐบาลกลาง เป็นการสร้างพื้นที่จำลองชุมชนของชนเผ่าพื้นเมือง โดยมีการจัดการสอน พิธีกรรมพื้นเมือง และมีผู้อาวุโสจากชนเผ่าพื้นเมืองมาให้ความรู้และพูดคุย เพื่อเป็นการเตรียมกลับไปใช้ชีวิตอย่างปกติในสังคมก่อนมีการปล่อยตัว

๒.๑๐ Surrogate Victim/Offender Restorative Justice Dialogue เป็นการจัดการพบปะพูดคุยระหว่างผู้ต้องหาหรือเหยื่อที่มีความต้องการพบปะพูดคุยกับผู้ต้องหาหรือเหยื่อในคดีอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน เพื่อเป็นการเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ย

๓. อังกฤษและเวลส์

อังกฤษและเวลส์มีการนำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้สำหรับกระบวนการยุติธรรมเด็กในรูปแบบ Youth Offenders Panels ซึ่งจะใช้ในกรณีของเด็กและเยาวชนอายุระหว่าง ๑๐ - ๑๗ ปี กระทำความผิดไม่ร้ายแรงเป็นครั้งแรก โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาส่งคดีเหล่านี้ไปที่คณะพิจารณาดังกล่าว ซึ่งประกอบไปด้วย สมาชิกในชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมมาแล้ว ๒ คน ในกระบวนการพิจารณาจะมีเด็กที่กระทำความผิดและผู้ปกครอง ผู้เสียหาย (ถ้ามี) และบุคคลที่เด็กเคารพนับถือ ๑ คน คณะกรรมการนี้จะพิจารณาวิธีการที่จะให้เด็กที่กระทำความผิดชดเชยเยียวยาและพูดคุยถึงปัญหาของเด็กที่กระทำความผิด และจะมีการประชุมอีกครั้งในช่วงท้ายของคำสั่งเพื่อประเมินผลการปฏิบัติของเด็ก แต่อย่างไรก็ตามในกระบวนการนี้ระดับการมีส่วนร่วมของเหยื่อค่อนข้างมีน้อย (UNODC, 2005) นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของ Youth Offending Team (YOT) ที่มุ่งเน้นในการให้ความช่วยเหลือเหยื่อในการที่จะพูดคุยกับผู้กระทำความผิด หรือแสดงความต้องการให้ผู้กระทำความผิดทราบและชดเชย สำหรับผู้เสียหายที่ไม่ต้องการจะเข้าร่วมพูดคุยสามารถที่จะเลือกวิธีการที่จะให้ผู้กระทำความผิดทำในชุมชนเพื่อเป็นการชดเชยได้ เจ้าหน้าที่ในทีมจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับเด็กที่กระทำความผิดเพื่อช่วยในการตรวจสอบควบคุมในระหว่างการถูกลงโทษ จุดเด่นของการทำงานของทีมนี้นี้คือ การมุ่งเน้นไปที่การชดเชยเยียวยาที่สาธารณชนทั่วไปสามารถรับรู้ได้ มีการประชาสัมพันธ์ในชุมชนให้รับรู้และร่วมมือในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการลงโทษเด็กที่กระทำความผิด (Chavez, Cinco, & Drennan, 2015)

๔. ไอร์แลนด์

ไอร์แลนด์ได้เริ่มนำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้สำหรับเยาวชนในช่วงปี ค.ศ.๒๐๐๑ โดยได้นำหลักการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แทรกไว้ในกฎหมาย Children Act of 2001 ซึ่งบัญญัติให้มีการนำ restorative conference มาใช้ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนที่กระทำ

ความผิด เป็นที่รู้จักในชื่อ Garda Diversion Programme นอกจากนี้ยังมีโปรแกรมที่นำหลักการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้โดยศาลผ่านทางหน่วยงานคุมประพฤติ โดยเหยื่อสามารถพูดคุยกับเด็ก ที่กระทำผิดถึงผลกระทบที่ได้รับจากอาชญากรรม บางกรณีมีการทำข้อตกลงในการชดเชยค่าเสียหาย ระหว่างคู่กรณี และบางกรณีมีการให้เด็กที่กระทำผิดทำงานบริการชุมชนโดยวิธีการหนึ่งในการขอโทษเหยื่อ (Chavez, Cinco, & Drennan, 2015)

๕. สาธารณรัฐเช็ก

สาธารณรัฐเช็กมีการนำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบ ของการเจรจา โกล่เกลี่ยในขั้นตอนก่อนการไต่สวนและในระหว่างการพิจารณาของศาล โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ Probation Mediation Service Centre เพื่อช่วยหาทางออกให้กับความขัดแย้งที่เกิดจาก อาชญากรรมที่มีประสิทธิภาพและประโยชน์ต่อสังคม การเจรจาไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นเมื่อได้รับการ ยินยอมจากทั้งสองฝ่าย โดยมีผู้ประสานงานเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทั้งสองฝ่ายในการหาทางออก ร่วมกัน โดยไม่มีการประเมินความขัดแย้งหรือตัดสินใจในรูปแบบของทางออก นอกจากนี้ ยังมี เจ้าหน้าที่คุมประพฤติที่จะเข้าร่วมในกระบวนการเริ่มต้นของกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยการจัดทำ รายงานเกี่ยวกับประวัติ สถานการณ์ แรงจูงใจของฝ่ายที่กระทำผิดในการเข้าร่วมกระบวนการ โกล่เกลี่ย (pre-sentence report) ให้กับเจ้าหน้าที่ของศูนย์ไกล่เกลี่ย รวมทั้งอัยการและผู้พิพากษาด้วย ซึ่งจะมีประโยชน์ในการกำหนดรูปแบบในการดำเนินการกับผู้กระทำผิดต่อไป ในการเจรจากับฝ่าย ผู้กระทำผิดเจ้าหน้าที่ศูนย์จะพูดคุยในประเด็นเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขผลกระทบที่เกิดจากการ กระทำผิดเพื่อให้ผู้กระทำผิดเข้าใจและพร้อมที่จะยอมรับสิ่งที่ต้องเจอ รวมทั้งการหาทางแก้ไขฟื้นฟู พฤติกรรมของผู้กระทำผิดที่ต้นเหตุ (UNODC, 2005)

๖. นอร์เวย์

นอร์เวย์เป็นอีกประเทศที่มีการนำหลักการสมานฉันท์มาใช้ในการจัดการปัญหา อาชญากรรม โดยรูปแบบที่นำมาใช้จะเป็นการเจรจาไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหา (Victim-Offender Mediation) แม้ว่าจะมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้บริการจัดการไกล่เกลี่ย/ ประชุม แต่มีเพียงศูนย์ Norwegian Mediation Service เท่านั้นที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายใน การจัดการไกล่เกลี่ย เนื่องจากถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายการไกล่เกลี่ย (The National Mediation Service Act of 1991) และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรม โดยมีผู้ประสานงานและ ผู้ไกล่เกลี่ยประมาณ ๖๐๐ คน ศูนย์การไกล่เกลี่ยมีที่ทำการใน ๒๒ เขตได้รับทุนสนับสนุนจากรัฐบาล ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง (Chavez, Cinco, & Drennan, 2015) นอกจากนี้ สภากาชาदनอร์เวย์ได้จัด Street Mediation สำหรับเยาวชนที่มีความเสี่ยง ซึ่งเป็นการทำงานเชิงรุก เพื่อช่วยในการลดปัญหาอาชญากรรม สำหรับการไกล่เกลี่ยในเรือนจำในนอร์เวย์ยังอยู่ในระหว่าง การดำเนินการและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ ในกระบวนการไกล่เกลี่ยจะมีผู้ประสานงานหรือ ผู้ไกล่เกลี่ย ที่เป็นประชาชนธรรมดาที่ทำงานเป็นอาสาสมัครในช่วงเวลาว่างในการมาทำหน้าที่ดังกล่าว โดยคุณสมบัติของผู้ประสานงานต้องมีอายุเกิน ๑๘ ปี ไม่เคยต้องโทษอาญาในช่วง ๕ ปี มีทักษะในการ เป็นผู้ฟังที่ดี มีความเป็นกลาง และมีความน่าเชื่อถือ ผู้ประสานงานจะได้รับการแต่งตั้งเป็นเวลา ๔ ปี โดยคณะกรรมการของแต่ละเขต โดยทั่วไปในการเป็นผู้ประสานงานใหม่จะได้รับการฝึกอบรม ๒ ครั้ง ๆ ละ ๒ วัน รวมจำนวน ๔ วัน แต่ละครึ่งห่างกัน ๘ สัปดาห์

๗. สวีเดน

สวีเดนมีการบัญญัติกฎหมายการไกล่เกลี่ยในปี ค.ศ.๒๐๐๒ (Mediation Act of 2002) ซึ่งได้สร้างกรอบในการนำหลักการยุติธรรมสมานฉันท์ในรูปแบบของการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหามาใช้ ส่วนใหญ่จะมุ่งเป้าหมายไปที่กลุ่มผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชน ในการจัดการเจรจาไกล่เกลี่ยต้องเป็นความสมัครใจของคู่กรณี โดยผู้ต้องหาต้องยอมรับผิด เนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของการไกล่เกลี่ยคือ การให้ผู้ต้องหาได้เข้าใจถึงผลกระทบของอาชญากรรมที่เขาทำและให้เหยื่อได้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นและได้รับการชดเชย โดยการจัดการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะจัดโดยตำรวจและหน่วยงานบริการสังคม (Rytterbro, 2003) ในแต่ละปีมีจำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประมาณ ๔๐๐ คดี และมีศูนย์การไกล่เกลี่ยทั่วประเทศจำนวน ๕๐ แห่งในปี ค.ศ.๒๐๐๐ คดีส่วนใหญ่จะเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในสวีเดนจะเป็นคดีที่เกี่ยวกับการลักเล็กขโมยน้อย (shoplifting) และเป็นเยาวชนร้อยละ ๘๕ ของผู้ที่เข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ยทั้งหมด

๘. ฟินแลนด์

ฟินแลนด์ได้นำการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้ต้องหาใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ.๑๙๘๓ และได้มีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องออกมาในปี ค.ศ.๒๐๐๕ (Mediation in Criminal and /Civil Cases Act of 2005) ทำให้มีการนำวิธีการไกล่เกลี่ยไปใช้ในคดีอาญาและคดีแพ่งที่ไม่ค่อยร้ายแรง โดยการจัดการไกล่เกลี่ยจะอยู่ในการกำกับดูแลและรับผิดชอบของกระทรวงสังคมและสุขภาพ (Ministry of Social Affairs and Health) กระบวนการไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินการได้โดยหลายหน่วยงานทั้งของรัฐและองค์กรอิสระ ในกรณีที่เป็นคดีเกี่ยวกับความรุนแรงภายในครอบครัวมีเพียงตำรวจและเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่สามารถนำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ โดยในปี ค.ศ.๒๐๐๙ มีจำนวนคดีความรุนแรงในครอบครัวถูกส่งเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยจำนวน ๑๑,๘๘๐ คดี ซึ่งหากคดีใดเคยผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยไปแล้วกระทำผิดซ้ำอีกก็จะไม่ถูกนำมาเข้าสู่กระบวนการอีกครั้ง (Uotila & Sambou, 2010)

๙. นิวซีแลนด์

นิวซีแลนด์เป็นประเทศที่มีการนำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างแพร่หลายและเป็นรูปธรรมมากที่สุด เนื่องจากมีการนำรูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในทุกเขตพื้นที่ทั่วประเทศและเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีการใช้รูปแบบยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทุกเขตอำนาจ (Center for Restorative Justice & Peacemaking, 2000) โดยมีการตรากฎหมายออกมาโดยเฉพาะสำหรับกระบวนการยุติธรรมของเยาวชน Children, Young Persons and Their Families Act ซึ่งจะมีการนำเอาวิธีการจัดการความขัดแย้งของชนเผ่าเมารีซึ่งเป็นพื้นเมืองของนิวซีแลนด์ โดยรูปแบบดังกล่าวเป็นการจัดการความขัดแย้งแบบ Family Group Conference (พงษ์ธร ธิญญสิริ, ๒๕๕๙; Strang, 2001) ชนเผ่าเมารีมีวัฒนธรรมประเพณีในการจัดการความขัดแย้งในรูปแบบดังกล่าวข้างต้น โดยเริ่มต้นจากการพบกับสมาชิกในชุมชน (Hui) ซึ่งจะเป็นผู้ช่วยในการแก้ไขความขัดแย้ง โดยวิธีการจัดการความขัดแย้งจะใช้การสั่งสอนจากผู้ใหญ่ในชุมชน (Kaumatua) ที่เป็นผู้ที่มีทักษะในการพูดคุยและรับฟัง รวบรวมความคิดเห็นจากสมาชิกในชุมชนและตัดสินใจ โดยเรียกกระบวนการนี้ว่า การประชุม “Hui whakatika” โดยมีกระบวนการดังนี้

๑. พิธีการสวดมนต์และการทักทายเพื่อเป็นการยอมรับในพิธีกรรมและให้เกียรติซึ่งกันและกัน

๒. การเขียนหรือพูดคุยเกี่ยวกับปัญหา แต่ไม่เกี่ยวกับเรื่องของบุคคล

๓. บุคคลแต่ละฝ่ายได้รับโอกาสในการพูดคุยเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการจากสมาชิกชุมชน

๔. บุคคลแต่ละฝ่ายกล่าวถึงปัญหาของแต่ละฝ่ายในหลาย ๆ ลักษณะ

๕. บุคคลแต่ละฝ่ายพูดคุยกันถึงผลกระทบของปัญหาที่จะได้รับ

๖. กลุ่มจะพิจารณาถึงระยะเวลาที่จะทำให้ปัญหาคลีคลายไป

๗. กลุ่มจะอธิบายถึงภาพอนาคตที่จะเกิดขึ้น เมื่อปัญหานี้คลี่คลาย

๘. กลุ่มจะพูดถึงแนวทางการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นจากปัญหา

๙. กลุ่มจะระดมความคิดเห็นและระดมทรัพยากรที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหา

๑๐. กลุ่มจะกำหนดแผนการที่จะพบปะพูดคุยกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหา

๑๑. กลุ่มจะกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการปัญหาและติดตามการ

ดำเนินการ

๑๒. พิธีการสวดมนต์และกล่าวความยินดีและขอบคุณผู้เข้าร่วมดำเนินการ

ลักษณะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในนิวซีแลนด์มีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ (พงษ์ธร ธัญญศิริ, ๒๕๕๙)

๑. จำแนกแยกแยะประเภทและความสัมพันธ์ของอาชญากรรมที่มีผลกระทบต่อ

บุคคล

๒. จำแนกความต้องการและพันธผูกพันระหว่างกัน เพื่อสร้างความถูกต้องซึ่งกันและกัน

๓. มีการสื่อสารระหว่างกันและสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

๔. ให้บทบาทและยึดถือผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดเป็นศูนย์กลาง

๕. การตัดสินใจที่คำนึงถึงความรับผิดชอบร่วมกัน ความต้องการที่ถูกต้องตรงกัน และการรับฟังความคิดเห็นของแต่ละฝ่าย รวมถึงความสัมพันธ์อันดีที่จะเกิดขึ้นต่อไป

๑๐. ออสเตรเลีย

ออสเตรเลียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้อย่างแพร่หลายในช่วงหลังปี ค.ศ.๒๐๐๑ (Larsen, 2014) โดยรูปแบบที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็น victim-offender mediation, conferencing และ circle sentencing ในปี ค.ศ.๒๐๑๓ รูปแบบ conferencing สำหรับเยาวชนมีดำเนินการในทุกเขตพื้นที่ในออสเตรเลีย ในขณะที่ conferencing สำหรับผู้ต้องหาที่เป็นผู้ใหญ่มีการดำเนินการในเขตนิวเซาท์เวลส์ และออสเตรเลียใต้ ส่วน circle sentencing มีการดำเนินการในเขต นิวเซาท์เวลส์ และออสเตรเลียตะวันตก และ victim-offender mediation มีการนำมาใช้ในทุกเขต ยกเว้นเมืองวิกตอเรียและเขตเมืองหลวงออสเตรเลีย

๑๑. แอฟริกาใต้

แอฟริกาใต้ได้นำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของ คณะกรรมการการสร้างสันติชุมชนมาใช้ในปี ๑๙๙๗ (UNODC, 2005) โดยนำมาใช้ในเมือง Zwelethemba เพื่อนำเอาความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการข้อขัดแย้งและสร้างความสามัคคีของชุมชน คณะกรรมการชุมชนนี้จะประกอบด้วยสมาชิกในชุมชนที่จะทำหน้าที่จัดการความ

ขัดแย้งทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา (peacemaking) และทำหน้าที่สร้างสันติภาพในชุมชนโดยการขจัดที่ต้นเหตุของปัญหา เช่น ความยากจน หรือการขาดการเข้าถึงบริการ (peacebuilding) ในช่วงแรก คณะกรรมการไม่ได้รับคดีจากตำรวจหรือศาล แต่จะได้รับคดี/ข้อขัดแย้งจากชุมชนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อมีการพัฒนามากขึ้นและได้รับคดีมากขึ้นจากหน่วยงานตำรวจในกระบวนการทำงานจะไม่มีกฎระเบียบตายตัวแต่มีเพียงขั้นตอนที่กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางเท่านั้น คณะกรรมการได้สร้างแบบแผนในการแก้ไขปัญหาขึ้นมาเอง แต่ก็อยู่ภายใต้กรอบกฎหมาย กระบวนการจัดการข้อขัดแย้งไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินคดี แต่จะมุ่งเน้นไปที่การค้นหาทางออกที่สามารถทำได้เพื่อลดหรือขจัดปัญหาให้หมดไป ผลลัพธ์ที่ได้จากการประชุมการจัดการความขัดแย้ง (peacemaking) จะมีลักษณะเป็นรูปแบบสมานฉันท์อยู่แล้ว เช่น การขอโทษ การชดเชย และการชดเชย สำหรับกระบวนการสร้างสันติสุข (peacebuilding) จะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในมุมกว้างเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งเกิดขึ้นอีก

๑๒. บราซิล

บราซิลได้นำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน โดยการจัดตั้งศูนย์เจรจาไกล่เกลี่ยสำหรับเด็กและเยาวชนทั่วประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมาย Children and Adolescent Act of 1990 ที่อนุญาตให้ผู้พิพากษาสามารถนำวิธีการลงโทษอื่นมาลงโทษได้ เช่น การบริการชุมชน และการชดเชยเยียวยาสำหรับเด็กที่กระทำความผิดในคดีที่มีโทษไม่ร้ายแรงเฉพาะผู้ที่กระทำความผิดครั้งแรก (UNODC, 2005)

สรุป

หน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายที่มีการนำรูปแบบกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่น่าสนใจในประเทศไทยที่มีกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของประเทศไทย โดยวิธีการไกล่เกลี่ยโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน การไกล่เกลี่ยโดยอำเภอ การไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชน เป็นต้น และสอดคล้องกับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในต่างประเทศ ที่ได้นำหลักการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เช่น สาธารณรัฐเชค นิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย แคนาดา แอฟริกาใต้ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ที่เป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการนำหลักการสมานฉันท์ไปใช้ในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดจากปัญหาอาชญากรรม

ดังนั้น การทบทวนเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และคัดเลือกเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำนวน ๕ หน่วยงานในแต่ละพื้นที่ประกอบด้วย

๑. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของอำเภอและศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ
๒. สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน
๓. กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน

๔. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งมีการใกล้เคียงข้อพิพาทของพนักงานสอบสวน

๕. สำนักงานอัยการสูงสุด ซึ่งมีการใกล้เคียงข้อพิพาทในคดีอาญาโดยสำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.)

ซึ่งทั้ง ๕ หน่วยงานมีการบังคับใช้กฎหมายด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่น่าสนใจ โดยมีการดำเนินการครอบคลุมทุกพื้นที่ในประเทศไทย เป็นหน่วยงานเบื้องต้นที่รับเรื่องร้องเรียนหรือร้องทุกข์จากประชาชนโดยตรงและมีอำนาจสามารถดำเนินการใกล้เคียงความขัดแย้งได้ก่อนที่มีการดำเนินการฟ้องคดีในชั้นศาล โดยจุดมุ่งหมายหลักของการศึกษากระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งของหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายในครั้งนี้ เพื่อที่แสวงหาแนวทางในการลดจำนวนคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่หลักของทั้ง ๕ หน่วยงานดังกล่าวข้างต้น สำหรับการใกล้เคียงคดีอาญาในชั้นศาล ซึ่งไม่ได้กำหนดช่องทางการใกล้เคียงที่เป็นกระบวนการสมานฉันท์หรือกระบวนการทางเลือกอย่างเป็นระบบไว้ มีเพียงกระบวนการดั้งเดิมคือ การยอมความกันหรือถอนฟ้องตามกฎหมายเท่านั้น จึงไม่มีความน่าสนใจในการศึกษากระบวนการใกล้เคียงในชั้นศาล และสำหรับการใกล้เคียงโดยศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทกรรมบังคับคดี เป็นการใกล้เคียงทางแพ่งและคดีล้มละลาย ไม่มีการใกล้เคียงคดีอาญา รวมทั้งกระบวนการใกล้เคียงเกิดขึ้นหลังจากที่คดีข้อพิพาทถึงที่สุดแล้วเท่านั้น ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการศึกษาในครั้งนี้ที่มุ่งไปที่การใช้กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนก่อนที่จะมีการดำเนินการฟ้องคดีอย่างเป็นทางการ

ดังนั้น กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทซึ่งเป็นการใช้กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในการจัดการความขัดแย้งก่อนที่จะมีการฟ้องคดีของทั้ง ๕ หน่วยงานคือ ๑) อำเภอบึงสามพัน ๒) ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ภายใต้สังกัดกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ๓) ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ภายใต้สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ๔) ศูนย์ใกล้เคียงระงับข้อพิพาทชุมชน กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ๕) พนักงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และ ๖) สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด จึงมีความเหมาะสมที่จะใช้ในการศึกษาระเบียบ รูปแบบ และกลไกของการจัดการความขัดแย้งของแต่ละหน่วยงานทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อนำมาเป็นแนวทางในศึกษาแนวคิด วิธีการ และรูปแบบของกฎหมายในการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ด้วยการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติวิธีในประเทศไทยต่อไป เพื่อให้สามารถลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก ซึ่งจะเป็นการลดภาระของรัฐและยังช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม โดยตัวประชาชนได้มีส่วนร่วมในการยุติธรรมความขัดแย้งด้วยตนเอง อันจะทำให้คู่พิพาทเกิดความพึงพอใจและอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างสมานฉันท์ต่อไป

บทที่ ๔

แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมด้วยกระบวนการ สมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย

จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ๕ หน่วยงาน ประกอบด้วย สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ทั้งหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำนวนอย่างน้อย ๑ คนของหน่วยงานทั้ง ๕ หน่วยงานใน ๕ พื้นที่ พื้นที่ละ ๕ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ๒๕ คน โดยสามารถแจกแจงรายละเอียดจำแนกตามพื้นที่ได้ดังนี้

ตารางที่ ๔-๑ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ๕ หน่วยงาน

หน่วยงาน	ผู้ให้ข้อมูล
๑. ส่วนกลาง	
๑.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สำนักงานอัยการสูงสุด	อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย
๑.๒ สถาบันส่งเสริมงานสอบสวน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	ผู้กำกับการฝ่ายอำนวยการ สถาบันส่งเสริมงานสอบสวน
๑.๓ สำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	เจ้าพนักงานปกครองชำนาญการพิเศษ / หัวหน้ากลุ่มงานศูนย์ดำรงธรรม หัวหน้ากลุ่มงานกำกับ การทวงถามหนี้ ส่วนอำนวยการความยุติธรรม สำนัก การสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง
๑.๔ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรม ชุมชนและยุติธรรมจังหวัด กระทรวงยุติธรรม	นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทน ผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด
๑.๕ กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	ผู้อำนวยการกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
๒. ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่)	
๒.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี จังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานอัยการสูงสุด	อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย และการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ ๔-๑ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ๕ หน่วยงาน (ต่อ)

หน่วยงาน	ผู้ให้ข้อมูล
๒.๒ สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่
๒.๓ อำเภอเมืองเชียงใหม่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	ปลัดอำเภอเมืองเชียงใหม่ เจ้าพนักงานปกครอง ปฏิบัติการ รับผิดชอบงานศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ
๒.๔ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่
๒.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
๓. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดขอนแก่น)	
๓.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี จังหวัดขอนแก่น สำนักงานอัยการสูงสุด	อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดขอนแก่น
๓.๒ สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	ผู้กำกับการหัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น
๓.๓ อำเภอเมืองขอนแก่นกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	ปลัดอำเภอ รักษาราชการแทนนายอำเภอเมืองขอนแก่น
๓.๔ ศูนย์ยุติธรรมชุมชน เทศบาลตำบลสาวะถี สำนักงานยุติธรรมจังหวัดขอนแก่น สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน เทศบาลตำบลสาวะถี สำนักงานยุติธรรมจังหวัดขอนแก่น
๓.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น
๔. ภาคกลาง (จังหวัดนครปฐม)	
๔.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดี จังหวัดนครปฐม สำนักงานอัยการสูงสุด	รองอัยการจังหวัดประจำสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดนครปฐม
๔.๒ สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	ผู้กำกับการหัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม

ตารางที่ ๔-๑ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ๕ หน่วยงาน (ต่อ)

หน่วยงาน	ผู้ให้ข้อมูล
๔.๓ อำเภอเมืองนครปฐม กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม
๔.๔ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม
๔.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม
๕. ภาคใต้ (จังหวัดสุราษฎร์ธานี)	
๕.๑ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดสุราษฎร์ธานี สำนักงานอัยการสูงสุด	อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๕.๒ สถานีตำรวจภูธรเมืองสุราษฎร์ธานี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองสุราษฎร์ธานี
๕.๓ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย	นายอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
๕.๔ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี กระทรวงยุติธรรม	หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๕.๕ ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม	ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๖

โดยสามารถสรุปประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีจำแนกเป็นรายหน่วยงานได้ดังนี้

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของอัยการ

๑. รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

อัยการมีการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในชั้นพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับใหม่ที่เพิ่งถูกตราออกมาเมื่อไม่นาน และมีผลทำให้ยกเลิกระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๕๕๕ โดยมีพนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิเป็นผู้ที่ทำหน้าที่หลักในการดำเนินการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท โดยอาจจะมีการมอบหมายให้นิติกร ทนายความอาสา หรือทนายความอาสาอาวุโส ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยก็ได้ สำหรับในเขตกรุงเทพมหานครเป็นหน้าที่ของสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย ส่วนในต่างจังหวัดให้เป็นความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและบังคับคดีจังหวัด โดยพนักงานอัยการมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาเฉพาะในความผิดต่อส่วนตัว สำหรับแนวทางการให้ความช่วยเหลือในการประนอมข้อพิพาทให้กระทำโดยไม่คำนึงถึงฐานะรายได้ของผู้รับความช่วยเหลือ และผู้ที่ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทจะต้องกระทำความเที่ยงธรรมเป็นกลาง และต้องไม่กระทำการใดเพื่อเป็นการจูงใจ ให้คำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น เพื่อให้คู่กรณียินยอมในการประนอมข้อพิพาท สำหรับขั้นตอนการดำเนินการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท มีดังนี้

๑.๑ หัวหน้าพนักงานอัยการมอบหมายพนักงานอัยการ นิติกร ทนายความอาสา หรือทนายความอาสาอาวุโสเป็นผู้ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทและให้ลงสารบบประนอมข้อพิพาท ซึ่งจะทำเป็นสำนวนการประนอมข้อพิพาท

๑.๒ ผู้ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทแจ้งวันนัดประนอมข้อพิพาทเป็นหนังสือทางไปรษณีย์ตอบรับให้คู่กรณีมาพบหรือมอบหมายให้ผู้แทนมาพบผู้ที่ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาท ณ สถานที่และวัน เวลาที่กำหนด พร้อมทั้งประสานงานทางโทรศัพท์หรือวิธีการอื่นใดเพื่อให้คู่กรณีทราบ

๑.๓ หากคู่กรณีได้รับหนังสือแจ้งแล้ว ไม่มาตามนัดโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้ทราบ หรือแจ้งเหตุขัดข้องแต่ไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ผู้ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทเสนอหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่งยุติการประนอมข้อพิพาท และเสนออธิบดีอัยการหรืออธิบดีอัยการภาคเพื่อทราบ หากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขอเลื่อนนัดและมีเหตุผลอันสมควรให้เลื่อนเวลานัดออกไปได้ไม่เกิน ๑๕ วัน นับแต่วันนัดครั้งแรกหรือเลื่อนตามเห็นสมควร หรือหากไม่สามารถส่งหนังสือแจ้งคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้ แต่มีพฤติการณ์ที่เชื่อว่าน่าจะติดตามได้ ให้ผู้ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทให้มีหนังสือแจ้งคู่กรณีอีกครั้ง และหากยังส่งหนังสือไม่ได้ก็จึงเสนอหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อสั่งยุติ หรือหากส่ง

หนังสือแจ้งได้ แต่มีพฤติการณ์ที่เชื่อว่าไม่น่าจะติดตามได้ก็สามารถเสนอหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อสั่งยุติ

๑.๔ การประนอมข้อพิพาทให้ดำเนินการ ณ สำนักงานอัยการ สถานที่ราชการ หรือสถานที่อื่นตามสมควรที่มีการจัดแยกเป็นสัดส่วนเพื่อรักษาความลับ โดยก่อนเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ย ผู้ประนอมข้อพิพาทต้องแจ้งให้คู่กรณีทราบสิทธิหน้าที่และพันธะทางกฎหมายอันเป็นผลจากการประนอมข้อพิพาท โดยเฉพาะผลของคดีอาญาในความผิดอันยอมความได้ และคู่กรณีมีสิทธิให้บุคคลที่ไว้วางใจเข้ารับฟังได้ตามที่เห็นสมควร

๑.๕ เมื่อเริ่มกระบวนการประนอมข้อพิพาท ผู้ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทอาจเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อเท็จจริง รวมทั้งตรวจสอบเอกสาร พยานหลักฐาน หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้อง โดยความยินยอมของเจ้าของหรือผู้ครอบครองได้

๑.๖ กรณีการไกล่เกลี่ยสำเร็จให้ผู้ทำหน้าที่ประนอมข้อพิพาทจัดทำร่างสัญญาประนีประนอมยอมความและอ่านให้คู่กรณีฟัง หรือให้คู่กรณีอ่านเองจนเข้าใจข้อความที่ตกลงกันได้ โดยตลอด แล้วเสนอหัวหน้าพนักงานอัยการหรือพนักงานอัยการที่ได้รับมอบหมายเพื่อพิจารณาตรวจร่าง เมื่อตรวจสอบเสร็จให้คู่กรณีลงลายมือชื่อเป็นหลักฐานต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน แล้วมอบให้คู่กรณีไว้ฝ่ายละ ๑ ฉบับและติดไว้ในสำนวน ๑ ฉบับ แล้วรายงานให้หัวหน้าพนักงานอัยการทราบ

การไกล่เกลี่ยของพนักงานอัยการมีจำนวนไม่ค่อนแยะในแต่ละพื้นที่ไม่ถึงปีละร้อยคดีในแต่ละปี บางจังหวัดมีคดีไกล่เกลี่ยเพียงสิบกว่าคดีต่อปี ส่วนใหญ่คดีที่มีการไกล่เกลี่ยจะเป็นคดีแพ่งเกือบทั้งหมดเช่น คดีจ้างแรงงาน ที่ดิน ข้อหา หรือการกู้ยืมเงิน ส่วนคดีอาญามีน้อยมาก เช่น ฉ้อโกง ความรุนแรงในครอบครัว ทั้งนี้เนื่องจากคู่กรณีไม่สมัครใจยินยอมเข้าสู่การไกล่เกลี่ย ประนีประนอม ยินยอมจะไปต่อสู้กันในชั้นศาลหรือให้ศาลเป็นผู้ตัดสิน โดยภาพรวมในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ มีการรับเรื่องไว้ดำเนินการประนอมข้อพิพาททั้งหมดทั่วประเทศ จำนวน ๗,๓๓๘ เรื่อง ไกล่เกลี่ยสำเร็จจำนวน ๓,๐๑๑ เรื่อง ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ๑,๑๔๖ เรื่อง ยุติเรื่องไปจำนวน ๒,๘๘๑ เรื่อง และอยู่ในระหว่างดำเนินการ ๓๓๑ เรื่อง ส่วนใหญ่ในคดีที่มีการไกล่เกลี่ยมักจะสำเร็จเนื่องจากคู่กรณีมีความเชื่อมั่นในตัวอัยการและยอมรับฟังคำแนะนำทำให้สามารถเจรจาข้อตกลงกันได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความศรัทธาและเชื่อมั่นเชื่อถือในตัวผู้ไกล่เกลี่ยมีส่วนสำคัญทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จ สำหรับการรับเรื่องเพื่อการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท คดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการทั่วประเทศในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ มีจำนวน ๕๔๘ คดี เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยจริง ๔๑๖ คดี ไกล่เกลี่ยสำเร็จ ๑๐๑ คดี ไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ๑๓๒ คดี ยุติเรื่อง ๕๒ คดี และที่เหลืออยู่ในระหว่างดำเนินการ (อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย)

“...ประชาชนมาด้วยความเชื่อมั่นในองค์กร เชื่อมั่นในหน่วยงานของรัฐ ผลลัพธ์ที่ได้จึงมีความสำเร็จสูงมาก...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

นอกจากนี้ อัยการคุ้มครองสิทธิฯ จะเน้นการช่วยเหลือประชาชนเชิงรุกโดยการให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชนตามหมู่บ้านและผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นการช่วยในการจัดการความขัดแย้งก่อนที่จะเข้าสู่ต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมหรือตำรวจ

“...เราจัดอบรมไกล่เกลี่ยให้ความรู้ในการประนอมข้อพิพาทกฎหมายทั่วไปให้กับผู้นำชุมชนกำนันผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน โดยจะมีแผนที่จะดำเนินการใน ๑ ปีหรือ ๑ ไตรมาส จะต้องมีการกำหนดว่า ๒๐๐-๓๐๐ คน จะเป็นการให้ความรู้ ผู้นำท้องถิ่นจะได้นำความรู้ไปใช้ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกับประชาชนชาวบ้าน กำหนดเป็นแผนไตรมาสที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ จะต้องมีการอบรม ๑ ครั้ง เป้าหมายผู้นำชุมชน ๒๐๐ คน จะใช้วิทยากรจากพนักงานอัยการทางกลุ่มนิติกร ไปบรรยายให้ความรู้กับผู้นำชุมชนเพื่อที่จะนำไปใช้ไกล่เกลี่ยกับประชาชน...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...ทางอัยการจังหวัดได้เข้ามาจัดอบรมด้านกฎหมายเกี่ยวกับเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ศูนย์ใหญ่ โดยได้เชิญคณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยและผู้นำชุมชนเข้าร่วมอบรมทุกปี...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม)

สำหรับพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ อัยการยังไม่เป็นหน่วยงานราชการที่เข้าไปขอใช้ผู้ไกล่เกลี่ย อัยการยังไม่ได้ใช้กฎหมายนี้ เพราะกฎหมายดังกล่าวเน้นให้ใช้ประชาชนทำการไกล่เกลี่ย และในงานของอัยการตัวอัยการก็เป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้เอง โดยตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ หากหน่วยงานใดที่ประสงค์จะดำเนินการไกล่เกลี่ยเองตามมาตรา ๕ ให้แจ้งกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ทางอัยการยังไม่เข้าไปเนื่องจากทางอัยการมีอำนาจหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยด้วยตัวเองซึ่งมีความรู้ทางด้านกฎหมาย จบเนติบัณฑิตและมีประสบการณ์ในการทำงานอยู่แล้ว ซึ่งอัยการมีสำนักงานทั้งหมด ๑๑๒ สำนักงาน และมีอัยการอยู่ประมาณ ๔๐๐ กว่าคนทั่วประเทศทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย

นอกจากนี้อัยการยังเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในหลายคณะ ตัวอย่างเช่น ตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรโดยร่วมกับหน่วยงานภายนอกสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากจน จะมีอัยการเป็นอนุกรรมการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยนี้กับเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการไกล่เกลี่ยนั้นอกระบบอัยการก็เป็นประธานไกล่เกลี่ยร่วมกับอีก ๑๓ หน่วยงานในต่างจังหวัด และ ๑๑ หน่วยงานในกรุงเทพมหานคร ปัญหาที่อกระบบอัยการเป็นประธานในการไกล่เกลี่ยในต่างจังหวัด โดยมีอนุกรรมการประกอบไปด้วยหน่วยงานอื่น จำนวน ๑๖ หน่วยงาน ส่วนในกรุงเทพมหานครมี ๑๔ หน่วยงาน ดังนั้นคณะกรรมการในการไกล่เกลี่ยนั้นอกระบบทั้งประเทศมีอัยการเป็นประธาน ๗๗ คณะ โดยในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ มีการดำเนินการไกล่เกลี่ยนี้ อกระบบทั่วประเทศทั้งหมด ๕,๑๐๔ เรื่อง ไกล่เกลี่ยสำเร็จจำนวน ๓,๑๘๙ เรื่อง สำหรับกองทุนหมู่บ้านอัยการก็เป็นผู้ไกล่เกลี่ย โดยเป็นอนุกรรมการจังหวัด ทำหน้าที่แก้ไขติดตามปัญหาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในจังหวัดให้กับกองทุนในหมู่บ้าน (อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย)

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

๒.๑ ปัญหาการแสวงหาความสมัครใจของคู่กรณีในการเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ย โดยการไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีผู้ยื่นคำร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทั้งฝ่ายสมัครใจเข้า

ร่วม พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการบังคับให้คู่กรณีเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ย สามารถทำเพียงการทำหนังสือแจ้งและเชิญคู่กรณีมาร่วมประชุมไกล่เกลี่ยตามวันนัดหมาย หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมจะเข้าร่วมก็ไม่สามารถจะบังคับได้แต่อย่างใด

“...เวลามีชาวบ้านมาขอความช่วยเหลือ การแจ้งให้คู่กรณีมาพบ ขาดมาตรการรองรับในเรื่องของอำนาจการเรียก เราออกหนังสือไป การที่คู่กรณีเข้ามา เขามาด้วยความสมัครใจ ขาดสภาพบังคับ ในเรื่องของคำสั่งเจ้าพนักงาน คือต้องยอมรับว่าส่วนใหญ่ที่มาเป็นชาวบ้าน แต่ถ้าคนที่มีความศรัทธาในเรื่องของการเงิน ที่เขาสามารถจะจ่ายหนี้ได้ เขาก็จะไม่ค่อยให้ความร่วมมือ บางทีก็อาจจะแต่งตั้งทนายมา หรือบางกรณีก็อาจจะไม่มาเลย คำสั่งของอัยการไม่มีสภาพบังคับในเรื่องของการเรียกคู่กรณีมาไกล่เกลี่ย อันนี้เป็นข้อจำกัดอย่างยิ่งที่เป็นอุปสรรคในเรื่องของการทำงาน...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

“...การเชิญคู่กรณีเข้ามาในกระบวนการไกล่เกลี่ยจะทำหนังสือส่งไปรษณีย์แจ้งไป แต่ไม่สามารถที่จะไปบังคับให้คู่กรณีมาร่วมในการไกล่เกลี่ยได้เพราะไม่มีอำนาจบังคับตามกฎหมาย ต้องใช้ความสมัครใจของคู่กรณี...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดนครปฐม)

“...การไกล่เกลี่ยของอัยการไม่มีสภาพบังคับ ถ้าเชิญแล้วเขาไม่มาก็ต้องยุติการไกล่เกลี่ย เช่นเดียวกับการไกล่เกลี่ยของผู้ไกล่เกลี่ยอำเภอ การไกล่เกลี่ยของ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ย พ.ศ. ๒๕๖๒ การไกล่เกลี่ยของยุติธรรมชุมชน เหล่านี้ไม่มีสภาพบังคับ ถ้าเชิญมาแล้วไม่มาก็ยุติเรื่องเพราะการไกล่เกลี่ยต้องมาพร้อมกัน ๒ ฝ่าย ไม่เหมือนการไกล่เกลี่ยของ สคบ. ถ้าฝ่ายใดไม่มาสามารถออกหมายเรียก ตามมาตรา ๕ ได้และมีโทษตามมาตรา ๔๕ เป็นโทษจำคุก ๑ เดือนปรับไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท...” (อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย)

๒.๒ สัญญาประนีประนอมยอมความยังไม่สามารถใช้บังคับในทางกฎหมายได้ ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลพิจารณาคัดสินอีกครั้งไม่สามารถให้ศาลดำเนินการบังคับตามสัญญาได้

“...ติดอยู่อย่างเดียวเรื่องกฎหมายในเรื่องการบังคับตามสัญญา อย่างหน่วยงานของอำเภอพอประนอมไปแล้วสามารถออกคำบังคับไปที่ศาลได้เลย ไม่ต้องไปฟ้องศาลใหม่ ฟ้องแค่ปฏิบัติตามคำบังคับอย่างเดียว แต่ของผมไม่มีตัวนี้ ที่สามารถมีคำบังคับทางอัยการไปแล้ว สามารถนำคำบังคับไปร้องต่อศาล เพื่อให้ศาลพิพากษาให้ปฏิบัติตามคำบังคับได้เลย ต้องไปฟ้องไปสืบพยานใหม่ ไม่มีอำนาจไปบังคับได้ ในการทำบันทึกข้อตกลงสามารถมีผลในศาลมีแค่เป็นพยานไปฟ้องต่อศาลว่าเคยมีข้อตกลงประนีประนอมกัน แต่ว่าต้องสืบกันใหม่ ไม่ได้เหมือนการออกคำบังคับเลยเหมือนของอำเภอ...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดขอนแก่น)

“...แต่มีปัญหาอย่างเดียวคือ ผลของกฎหมายหรือสภาพของกฎหมายที่เรามีหน้าที่ไกล่เกลี่ยแต่ละตัวนั้นแตกต่างกัน เช่น ไกล่เกลี่ยอำเภอ เมื่อเขาไกล่เกลี่ยเสร็จแล้วผลของการประนอมของเขานั้นเหมือนคำวินิจฉัยอนุญาโตตุลาการ เหมือนคำพิพากษาออกคำบังคับได้เลยรวมทั้งพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ย พ.ศ. ๒๕๖๒ ด้วยแต่ผลการไกล่เกลี่ยต่างกัน เมื่อได้จำยอมกันแล้วสัญญายอมเหมือนผลของคำพิพากษาศาลสามารถไปยื่นข้อบังคับจากศาลได้เลย การไกล่เกลี่ยของยุติธรรมชุมชน

การไกล่เกลี่ยของอัยการที่สำนักงานเมื่อไกล่เกลี่ยแล้วทำสัญญายอมได้แล้วหากผิดนัดต้องเอาสัญญายอมไปฟ้องคดีอีกที นั่นคือผลต่างกัน...” (อัยการผู้เชี่ยวชาญพิเศษ สำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมาย)

๒.๓ การขาดงบประมาณในการลงพื้นที่ในการไกล่เกลี่ยนอกพื้นที่ ส่วนใหญ่จะมีงบประมาณในการจัดการฝึกอบรมเพียงอย่างเดียว สำหรับค่าตอบแทนในการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งจะมีงบประมาณเฉพาะสำหรับทนายอาสา ไม่มีสำหรับพนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิ

“...ในเรื่องด้านงบประมาณ นี่คือข้อจำกัด เพราะว่าสำนักงานคุ้มครองสิทธิ จะมีงบประมาณมาจากส่วนกลาง และมีข้อจำกัดอย่างมากเลยที่ได้มาในแต่ละปี เราจะมีแผนงานหลักก่อนว่าในแต่ละปีเราจะทำอะไร แต่ส่วนใหญ่งบประมาณที่ได้มาก็จะเป็นในเรื่องของการจัดฝึกอบรมซึ่งมีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนเงิน เราก็ต้องจัดทำให้ได้ภายในข้อจำกัดอันนี้เป็นข้อหลัก แต่ในเรื่องของงบประมาณในเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เราก็จะมีให้เฉพาะในส่วนของทนายอาสา แต่ในส่วนของการที่เจ้าหน้าที่ออกพื้นที่อะไรต่าง ๆ เราก็ไม่ได้มีเบี้ยเลี้ยงอะไรให้ ก็เป็นข้อจำกัด...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

๓. ข้อเสนอแนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิธีการและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสม

๓.๑ การเพิ่มอำนาจตามกฎหมายให้สามารถเชิญคู่กรณีเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยได้ จะทำให้การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จมากขึ้น

“...หากสำนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิมีกฎหมายรองรับในเรื่องของการให้อำนาจการออกหนังสือเชิญได้ก็จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จมากขึ้น...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

“...การให้มีกฎหมายให้อัยการสามารถทำงานได้คล่องตัวขึ้น เช่น การเชิญคู่กรณีอยากให้มีบทบังคับ...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดขอนแก่น)

๓.๒ การปรับปรุงกฎหมายให้สัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นพนักงานอัยการสามารถใช้บังคับในทางกฎหมายได้ โดยไม่ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลพิจารณาคัดสินอีกครั้งให้มีสภาพบังคับเพื่อดำเนินการบังคับให้ดำเนินการตามสัญญาได้เลย

“...ส่วนกฎหมายที่รองรับในเรื่องของผลของการไกล่เกลี่ย อยากให้มีสภาพบังคับยกตัวอย่างเช่น สมมติไกล่เกลี่ยในชั้นนี้ได้จบแล้ว ถ้าไกล่เกลี่ยโดยความยินยอมทั้งสองฝ่ายเกิดความขัดแย้งขึ้นมาอีก เรายังต้องไปฟ้องร้องกันในชั้นศาล...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๓ การเพิ่มเติมบทบาทของอัยการคุ้มครองสิทธิในการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน โดยให้อัยการคุ้มครองสิทธิเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาและให้คำปรึกษาด้านกฎหมายเมื่อมีเหตุความขัดแย้งในชุมชน ก่อนที่จะไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจจะเป็นในรูปแบบของการเข้าร่วมกับยุติธรรมชุมชนหรือการเป็นที่ปรึกษาให้กับยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้เพราะอัยการมีความน่าเชื่อถือมากกว่า

ผู้นำชุมชนเมื่อได้เข้าร่วมก็จะทำให้ประชาชนคู่ขัดแย้งมีความเชื่อมั่นและหาทางออกของปัญหาความขัดแย้งร่วมกันได้ง่ายขึ้น

“...การไกล่เกลี่ยก่อนต้นน้ำของกระบวนการยุติธรรมน่าจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด...ก่อนต้นน้ำ คือเรื่องยังไม่ถึงตำรวจเลยเขารู้ว่าอัยการมีสำนักงานนี้ขึ้นมา ตามที่ได้กล่าวแล้วในเบื้องต้นว่าอัยการคุ้มครองสิทธิฯมีพันธะมิตร มีสาขาอยู่ครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัด เมื่อประชาชนทราบก็จะเดินทางเข้ามาติดต่อด้วยตนเอง บางที่อัยการไปจัดรายการวิทยุก็จะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ หากมีปัญหาให้มาปรึกษาอัยการ เมื่อประชาชนมีปัญหาเขาจะมาอัยการได้เลย...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

“...อัยการคุ้มครองสิทธิฯทำงานส่วนนี้มานานกว่า ๓๐ กว่าปีและก็เติบโตมาเรื่อย ๆ แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณและข้อกฎหมาย...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๔ การจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมสำหรับการทำงานไกล่เกลี่ยหรือให้คำปรึกษานอกพื้นที่สำหรับอัยการ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น เป็นการทำงานเชิงรุก ซึ่งจะมีประสิทธิภาพในการจัดการความขัดแย้งมากกว่ารอให้เกิดปัญหาความขัดแย้งแล้วค่อยรอแก้ไข โดยงบประมาณจะเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนงานให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“...การกระทำทุกอย่างก็จำเป็นจะต้องใช้เงินงบประมาณ บางสิ่งบางอย่างที่ไม่มีงบประมาณ แต่ในเรื่องของบทบาทหน้าที่ เราก็กจำเป็นต้องทำ เพื่อการบริหารจัดการให้สำเร็จไปได้...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๕ การจัดสรรงบประมาณสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะต้องเชิญเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยเพื่อช่วยในการหาทางออกให้กับปัญหาในแต่ละเรื่องที่แตกต่างกันไป เพราะบางครั้งลำพังตัวอัยการเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่มีความรู้สึกในปัญหาที่ขัดแย้งจำเป็นจะต้องเชิญหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องในปัญหาความขัดแย้งเข้ามาช่วยชี้แจงหรืออธิบายให้ข้อมูลกับคู่กรณีได้รับทราบ

“...อัยการคุ้มครองสิทธิฯยังขาดการมีส่วนร่วมในภาคประชาชน ในภาคองค์กรพันธมิตร ในการที่จะเข้ามามีบทบาทเต็มในเรื่องของการไกล่เกลี่ยเชิงสหวิชาชีพ ซึ่งอาจจะต้องมีงบประมาณ เบี้ยเลี้ยง ค่าตอบแทนให้กับผู้ที่มีหน้าที่ดังกล่าว...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๖ การขยายขอบเขตคดีในการเจรจาไกล่เกลี่ยให้ครอบคลุมคดีมากขึ้น โดยเฉพาะคดีลหุโทษหรือคดีที่ยอมความกันไม่ได้แต่มีโทษไม่สูงมาก

“...กฎหมายควรเปิดช่องให้สามารถประนีประนอมหรือยอมความได้ ซึ่งความผิดบางประเภท เป็นความผิดยอมความไม่ได้แต่อาจจะเป็นความผิดเล็กน้อย ไม่ว่าจะป็นในเรื่องของลหุโทษ หรือว่าในความผิดด้านอื่น ๆ ที่กฎหมายบัญญัติ เห็นว่าจะต้องเปิดช่องให้สามารถไกล่เกลี่ยกันได้...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๗ การจัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกธรรมร่วมกันระหว่างสำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงมหาดไทย เพื่อสะดวกในการควบคุมสั่งการ ในปัจจุบันต่างคนต่างทำ ทำให้ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน

“...ไม่รู้จะแยกทำไมหน่วยงานใกล้เคียงประชาชน ไม่ว่าจะ เป็นของอำเภอ ของยุติธรรม อัยการ อยากให้ร่วม โดยมีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเป็นศูนย์...อยากให้ไม่ว่าจะเป็น สำนักงานอัยการสูงสุดเอง หรือกระทรวงมหาดไทย หรือกระทรวงยุติธรรมเอง ลองพิจารณาศูนย์ สักศูนย์เพื่อที่จะได้บริหารให้เป็นเนื้อเดียวกัน จะได้สั่งการไปในศูนย์นี้ศูนย์เดียวกันทำทุกเรื่อง ดีกว่าที่จะแยกกัน...” (อัยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายและการบังคับคดีจังหวัดขอนแก่น)

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของตำรวจ

๑. รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของตำรวจมีการดำเนินการในรูปแบบของการไกล่เกลี่ยเจรจาคดีระหว่างคู่กรณีบนสถานีตำรวจโดยพนักงานสอบสวน ซึ่งมีการดำเนินการมาเป็นระยะเวลาช้านานแล้ว แต่ในอดีตการไกล่เกลี่ยคดีจะดำเนินการโดยปราศจากกฎหมายรองรับหรือให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนสำหรับคดีที่ยอมความกันไม่ได้และการไกล่เกลี่ยนั้นยังไม่มีขั้นตอนหรือแบบแผนที่เป็นทางการจะขึ้นอยู่กับทักษะและความสามารถของพนักงานสอบสวนแต่ละคน ซึ่งการดำเนินการไกล่เกลี่ยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะต้องไม่รับเลขคดีหรือนาคดีเข้าสู่ระบบการสอบสวนเนื่องจากเมื่อรับเลขคดีแล้วจะมีกรอบการปฏิบัติตามกฎหมายการสอบสวนคดีที่เคร่งครัดทั้งในด้านระยะเวลาและเอกสารทางคดี ทำให้พนักงานสอบสวนพยายามจะหาวิธีการในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งก่อนที่จะรับเลขคดี แต่อย่างไรก็ตามจำนวนคดีก็ยังคงมีจำนวนมาก โดยเฉพาะสถานีตำรวจในเขตเมือง สำหรับการไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นได้นั้นจะต้องขึ้นอยู่กับความสมัครใจของคู่กรณีเป็นหลัก

แม้ในปัจจุบันจะมีพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ให้อำนาจและกำหนดแนวทางให้พนักงานสอบสวนสามารถทำการไกล่เกลี่ยคดีเพิ่มเติมจากคดีอันยอมความกันได้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการหรือนำแนวทางที่กฎหมายกำหนดมาใช้ในการปฏิบัติงานจริงบนสถานีตำรวจ ทั้งเนื่องจากความไม่พร้อมของหลายส่วนทั้งในส่วน of พนักงานสอบสวน และระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรายละเอียดของปัญหาในการดำเนินการจะได้นำเสนอต่อไป

สำหรับพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ได้กำหนดให้พนักงานสอบสวนนำคดีเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้ โดยความผิดทางอาญาที่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนประกอบด้วย

๑. คดีความผิดอันยอมความได้

๒. คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๙๐ มาตรา ๓๙๑ มาตรา ๓๙๒ มาตรา ๓๙๓ มาตรา ๓๙๔ มาตรา ๓๙๕ และมาตรา ๓๙๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๓. ความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปีตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติได้แก่

๓.๑ ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุลมุนต่อสู้และมีผู้ถึงแก่ความตายจากการชุลมุนต่อสู้

๓.๒ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย

๓.๓ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยมีเหตุฉกรรจ์

๓.๔ ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุลมุนต่อสู้และมีผู้ได้รับอันตรายสาหัสจากการชุลมุนต่อสู้

๓.๕ ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส

๓.๖ ความผิดฐานลักทรัพย์

โดยหลักการที่สำคัญการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน ประกอบด้วย

๑. การเปลี่ยนจากการไกล่เกลี่ยโดยพนักงานสอบสวน มาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านการฝึกอบรมและขึ้นทะเบียนตามกฎหมายแล้ว

๒. ความผิดที่ยอมความได้ และความผิดที่ยอมความไม่ได้บางมาตรา

๓. การไกล่เกลี่ยอยู่บนพื้นฐานของความสมัครใจของคู่กรณี

๔. ถ้าการไกล่เกลี่ยสำเร็จ อัยการสั่งยุติคดี และสิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ

๕. ถ้าการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จให้พนักงานสอบสวนทำการสอบต่อไป (มาตรา ๖๑)

๖. การให้หยุดหรืองดใช้กฎหมายบางเรื่องในระหว่างการไกล่เกลี่ย เช่น การให้หยุดนับอายุความในการดำเนินคดีอาญา และการให้หยุดนับระยะเวลาในเรื่อง การฟ้อง การผิดฟ้อง การควบคุม และการชั่ง

๗. การไม่ให้นำบทบัญญัติเรื่องระยะเวลาในการปล่อยชั่วคราว ตามมาตรา ๑๑๓ ป.วิ.อาญา มาใช้บังคับในระหว่างการไกล่เกลี่ย

สำหรับกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน มีดังนี้

๑. พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิคู่กรณี

๒. คู่กรณียื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยต่อพนักงานสอบสวน

๓. พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่ง มีคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยโดยมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา คือ พฤติการณ์ไม่ร้ายแรง ไม่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม

๔. พนักงานสอบสวนประชุมคู่กรณีเพื่อเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยภายใน ๗ วันนับแต่วันออกคำสั่งไกล่เกลี่ย ถ้าตกลงกันไม่ได้ให้พนักงานสอบสวนเลือกและแต่งตั้งเองแล้วแจ้งกลับให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบ

๕. การเริ่มไกล่เกลี่ย พนักงานสอบสวนนัดวันไกล่เกลี่ยภายใน ๗ วันนับแต่วันแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย แล้วแจ้งให้ผู้ไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทราบ ขยายได้อีกกรณีมีเหตุจำเป็น ๗ วัน

๖. ผู้มีสิทธิเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยประกอบด้วย คู่กรณีด้วยตนเองและคนไว้วางใจไม่เกิน ๒ คน กรณีผู้ต้องหาเป็นผู้เยาว์ต้องมีสหวิชาชีพเข้าร่วมการไกล่เกลี่ยด้วย อันได้แก่ บิดา/มารดา/ผู้ปกครอง นักจิตวิทยา และนักสังคมสงเคราะห์

๗. การไกล่เกลี่ยต้องกระทำเป็นความลับ ในการไกล่เกลี่ยจะต้องอธิบายพฤติการณ์แห่งการกระทำ ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดี กระบวนการ ผลทางกฎหมาย และสิทธิในการยุติการไกล่เกลี่ย ต้องทำการไกล่เกลี่ยให้เสร็จภายใน ๓๐ วัน นับแต่วันที่นัดไกล่เกลี่ยครั้งแรก ขยายได้อีก ๓๐ วัน ถ้าตกลงกันได้ให้ผู้ไกล่เกลี่ยทำบันทึกส่งพนักงานสอบสวน

๘. กรณีไกล่เกลี่ยสำเร็จ พนักงานสอบสวนส่งบันทึกไกล่เกลี่ยพร้อมสำนวนสอบสวนไปให้พนักงานอัยการพนักงานอัยการสั่งยุติคดี ทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องเป็นอันระงับ สำหรับกรณีไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ผู้ไกล่เกลี่ยส่งบันทึกไกล่เกลี่ยให้พนักงานสอบสวนและพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนต่อไป

โดยในปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้ตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน จำนวน ๔ ฉบับ ประกอบด้วย

๑. ประกาศสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ย พ.ศ. ๒๕๖๒ (ออกตามความในมาตรา ๙ วรรคสาม พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒)

๒. ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจออกคำสั่งให้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา พ.ศ. ๒๕๖๒ (ออกตามความในมาตรา ๔๐ วรรคสอง พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒)

๓. ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา การพิจารณาและระยะเวลาการสั่งคำร้อง และกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทางอาญา พ.ศ.๒๕๖๒

๔. ระเบียบสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการเลือกและแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย พ.ศ.๒๕๖๒

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

การไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวนตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ที่แม้จะมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๒ แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้จริงในทางปฏิบัติเนื่องจากมีปัญหาหลายประการ ดังตัวอย่างเช่น

๑. ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติให้กับพนักงานสอบสวนในการดำเนินการยังไม่ได้ถูกตราให้เสร็จสมบูรณ์และครอบคลุมการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย โดยในปัจจุบันมีกฎหมายที่ถูกตราออกจำนวน ๔ ฉบับ ดังกล่าวข้างต้น โดยยังมีกฎหมายที่สำคัญบางส่วนยังไม่ถูกตราออกมาบังคับใช้คือ กฎหมายเกี่ยวกับค่าตอบแทนผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณาของกระทรวงยุติธรรม โดยร่างระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการจ่ายค่าตอบแทน และค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็นในการดำเนินการ

ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. .... ออกตามความในมาตรา ๑๙ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งกฎหมายนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินการไกล่เกลี่ย เนื่องจากการดำเนินการไกล่เกลี่ยจำเป็นจะต้องมีผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วตามกฎหมายในการดำเนินการ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวจะต้องได้รับค่าตอบแทนและมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้น หากไม่มีเงินสนับสนุนในการดำเนินการก็ยากที่จะดำเนินการให้สำเร็จ ดังนั้นหากกฎหมายฉบับนี้ยังตราไม่เสร็จก็จะทำให้มีปัญหาในการนำแนวทางการไกล่เกลี่ยมาปฏิบัติในพื้นที่จริงได้ ทั้งในส่วนที่เป็นการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวนและการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน

นอกจากนี้หากพิจารณาในร่างกฎหมายค่าตอบแทนของผู้ไกล่เกลี่ยน่าจะมีปัญหาที่กระทบต่อการดำเนินการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน เนื่องจากการจ่ายค่าตอบแทนผู้ไกล่เกลี่ยร่างกฎหมายได้กำหนดให้จ่ายเฉพาะผู้ไกล่เกลี่ย ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามที่นายทะเบียนประกาศกำหนด ทั้งนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างในหน่วยงานซึ่งดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทน แต่ให้ได้รับเฉพาะค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็นในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามสิทธิของตนตามกฎหมายว่าด้วยการเดินทางไปราชการของทางราชการแต่ละหน่วยงาน เท่านั้นดังนั้น กรณีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นการสอบสวน หากเจ้าหน้าที่ตำรวจมาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย จะไม่สามารถเบิกค่าตอบแทนได้ แต่จะได้เฉพาะค่าใช้จ่ายอื่นที่จำเป็นในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามสิทธิของตนตามกฎหมายว่าด้วยการเดินทางไปราชการของทางราชการแต่ละหน่วยงานเท่านั้น

“...พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยไม่มีค่าตอบแทนให้พนักงานสอบสวน แต่มีให้ผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกเดินทางมาหาเราเหมือนกฎหมายคุ้มครองเด็ก เขาจะออกให้อัยการ ออกให้นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ แล้วพนักงานสอบสวนไม่มีงบประมาณ ไม่มีค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัตินี้ ทั้ง ๆ ที่ทางโรงพักประสาน จัดเตรียมทุกอย่าง แต่กระทรวงยุติธรรมเขาให้ผู้ไกล่เกลี่ย คดีละ ๑,๐๐๐ บาท ค่าเดินทาง ๓๐๐-๕๐๐ ระเบียบของเขาจะออกมาแล้ว แต่พนักงานสอบสวนยังอยู่กับที่ แต่ถ้าวันไหนที่พนักงานสอบสวนต้องเดินทางไปหาคู่กรณี ผู้ไกล่เกลี่ยก็ต้องเดินทางไป ดังนั้นงบประมาณไม่ได้มีพิเศษสำหรับคดีไกล่เกลี่ยพวกนี้ ค่าตอบแทนยังเหมือนเดิมสำหรับพนักงานสอบสวน...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

๒. ปัญหาด้านนโยบาย เนื่องจากความไม่พร้อมทำให้สำนักงานตำรวจแห่งชาติยังไม่มียุทธศาสตร์ในการนำการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายมาใช้ในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนอย่างจริงจัง ทำให้พนักงานสอบสวนยังไม่ให้ความสนใจกระบวนการไกล่เกลี่ยเท่าที่ควร โดยในปัจจุบันมียุทธศาสตร์ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหราบถึงสิทธิในการสมัครใจไกล่เกลี่ยในคดีตามที่กฎหมายกำหนด

“...ตอนนี้เราก็บอกพนักงานสอบสวนเราว่าให้แจ้งสิทธิทุกราย ยอมความได้ ประมาทสาหัส ยักยอก ฉ้อโกง ซุลมุนต่อสู้อ และคดีประท้วงชุมนุม ตอนนี้เราจะเริ่มให้ความรู้พนักงานสอบสวนแล้ว...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

“...ตอนนี้มีการให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิ์เกี่ยวกับการไต่ถามทนายให้ผู้เสียหายและผู้ต้องหาทราบทุกรายเท่านั้น แต่ยังไม่มีการดำเนินการไต่ถามทนายตามกฎหมายใหม่...” (ผู้กำกับการหัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม)

๓. การขาดงบประมาณในการดำเนินการไต่ถามทนาย

“...การจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการยังไม่มีในปีงบประมาณ ๒๕๖๓ เนื่องจากกฎหมายเพิ่งมีผลบังคับใช้ เนื่องจากการตั้งงบประมาณสำหรับการเบิกจ่ายจะต้องจัดทำล่วงหน้าก่อนหนึ่งปีงบประมาณ และมีระเบียบการเบิกจ่ายรองรับ ดังนั้นในปัจจุบันเชื่อได้ว่ายังไม่มีงบประมาณในส่วนนี้...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม)

“...บางอย่างเราจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานต่าง ๆ การจัดพื้นที่สถานที่ในการตกลง ห้องเจรจา ที่โรงพักห้องทำงานจะใช้เป็นห้องไต่ถามทนาย บางครั้งก็เหมาะสม บางครั้งก็ไม่เหมาะสม พื้นที่โรงพักค่อนข้างออกแบบมาจำกัด...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองสุราษฎร์ธานี)

๔. การขาดผู้ไต่ถามทนายตามกฎหมาย การดำเนินการไต่ถามทนายในชั้นพนักงานสอบสวนจะต้องมีการแต่งตั้งผู้ไต่ถามทนายที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติไว้แล้ว และประกาศขึ้นบัญชีผู้ไต่ถามทนายของแต่ละสถานีตำรวจ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้มีบัญชีผู้ไต่ถามทนายที่ขึ้นทะเบียนของแต่ละสถานีตำรวจ ซึ่งทำให้ไม่สามารถดำเนินการไต่ถามทนายตาม พระราชบัญญัติไต่ถามทนายข้อพิพาทได้ เนื่องจากไม่สามารถที่จะแต่งตั้งผู้ไต่ถามทนายตามกฎหมายได้

“...ผู้ไต่ถามทนายยังไม่มีก็เลยไม่มีการขึ้นทะเบียน มีการไปอบรมมาแล้วแต่อยู่ระหว่างยื่นให้ ผบ.ตร. อนุมัติ...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

“...ยังไม่มีการขึ้นทะเบียนผู้ไต่ถามทนายที่จะใช้ในการไต่ถามทนายของโรงพัก...” (ผู้กำกับการหัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม)

“...ตอนนี้กำลังรวบรวมทั้งที่อบรมจากตำรวจ พยายามตามมาให้ครบ ไม่อยากให้ค่าอบรมเสียไป พยายามจะให้ขึ้นทะเบียนให้ได้ทั้งหมด รอบแรก ๓๔๖ คน ของตำรวจ ๒๔๙ คน ที่เหลือเป็นศาลและกรมคุ้มครองสิทธิ แบบค่าขอยื่นขึ้นทะเบียนต้องรอ ผบ.ตร. ลงนามก่อน ตอนนี้ยังไม่มีใครได้ขึ้นทะเบียนมีค่าตอบแทนแล้วแต่ความยากง่ายอยู่ที่คดี...” (ผู้กำกับการฝ่ายอำนวยการสถาบันส่งเสริมงานสอบสวน)

๕. ความพร้อมของพนักงานสอบสวนในการดำเนินการไต่ถามทนายตามกฎหมายใหม่ยังไม่ค่อยพร้อม โดยพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบกระบวนการไต่ถามทนายในชั้นสอบสวน มีเพียงหัวหน้างานสอบสวนบางส่วนที่ได้รับการอบรมเกี่ยวกับกระบวนการไต่ถามทนายในชั้นพนักงานสอบสวน ซึ่งดำเนินการฝึกอบรมโดยสถาบันส่งเสริมการสอบสวน ทั้งนี้เนื่องจากพนักงานสอบสวนมีจำนวนมากไม่สามารถที่ดำเนินการฝึกอบรมได้ทั้งหมด จำเป็นจะต้องค่อย ๆ ทายอบรมไปเรื่อย ๆ ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาสักระยะกว่าจะดำเนินการฝึกอบรมได้ทั้งหมด ซึ่งปัจจุบันมีการจัดการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการไต่ถามทนายให้พนักงานสอบสวนไปแล้วจำนวน ๑,๐๐๓ คน จากพนักงานสอบสวนทั่วประเทศทั้งหมดประมาณ ๑๑,๕๒๕ คน (ผู้กำกับการฝ่ายอำนวยการ สถาบันส่งเสริมงานสอบสวน ข้อมูล ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๖๒) โดยมีเนื้อหาในการอบรมประกอบด้วย สารสำคัญของ

พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนและแนวทางการไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวน ทักษะที่จำเป็นและเทคนิคในการเจรจาไกล่เกลี่ย การเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ยเจรจา ธรรมชาติของความขัดแย้งและการวิเคราะห์ความขัดแย้ง แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในบริบทสากล ภาษากายกับการไกล่เกลี่ย การสร้างความสัมพันธ์และบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยสันติวิธี ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ข้อท้าทาย และอุปสรรคในการเจรจาไกล่เกลี่ย คุณสมบัติและจริยธรรมของผู้ไกล่เกลี่ย

“...มีการอบรมให้ความรู้แก่หัวหน้าพนักงานสอบสวนแล้ว แต่ยังไม่ครอบคลุมพนักงานสอบสวนที่ปฏิบัติหน้าที่ตามสถานีตำรวจต่าง ๆ ทั่วประเทศ...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม)

“...พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ที่จะเริ่มมีผลให้ดำเนินการตรงนี้ ตำรวจมีความรู้ตรงนี้น้อย...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองสุราษฎร์ธานี)

“...บางครั้งพนักงานสอบสวนอาจจะยังไม่เข้าใจ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยด้วยซ้ำไป มีน้อยคนที่จะมานั่งสนใจในตัวนี้ ในพื้นที่ของเรา ภาระในการที่จะไปศึกษากฎหมายเพิ่มเติมของพนักงานสอบสวนเกิดขึ้นได้น้อยเพราะเวลาในการทำงานแม้จะ ๖ ชั่วโมงแต่เป็นเวลาบีบอัดมาก...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น)

“...ในกรณีที่ พระราชบัญญัติ ไกล่เกลี่ย... ในส่วนขององค์กรตำรวจ คิดว่าการอบรมของการสัมมนาตำรวจมีน้อยมาก...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น)

๖. การเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ มีการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายและผู้ต้องหาทราบ เมื่อมีการมาแจ้งความที่สถานีตำรวจกับพนักงานสอบสวน แต่ยังไม่มีการทำการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นแต่อย่างใด

“...ในกรณีที่พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยยังขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในเรื่องนี้...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น)

๗. ความไม่ยินยอมเข้าสู่การไกล่เกลี่ยของผู้เสียหาย การไกล่เกลี่ยคดีระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดที่ผ่านมามักจะพบปัญหาเกี่ยวกับความไม่สมัครใจในเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย โดยเฉพาะผู้เสียหายที่ในช่วงแรกที่มาแจ้งความเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดมักจะไม่ยินยอมให้มีการเจรจาไกล่เกลี่ย

“...ผู้เสียหายส่วนใหญ่มักจะยืนยันว่าจะต้องให้มีการดำเนินคดีให้ถึงที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากยังมีอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจกับการกระทำของผู้ที่กระทำผิดอยู่ ต้องรอให้เวลาผ่านไปสักระยะผู้เสียหายจึงจะมีแนวโน้มที่จะยินยอมเข้าสู่การเจรจา สำหรับผู้ที่กระทำผิดมักจะมีปัญหาเรื่องความไม่ยินยอมเข้าสู่การเจรจาไกล่เกลี่ยเช่นเดียวกัน โดยผู้กระทำผิดมักจะมีคำพูดว่า อยากได้ไปฟ้องเอาเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความไม่สมัครใจเข้าไกล่เกลี่ย ทำให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยไม่สามารถทำได้...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม)

๘. การดำเนินการไกล่เกลี่ยตาม พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการเพิ่มภาระงานให้กับพนักงานสอบสวน ที่ต้องมีขั้นตอนในการดำเนินการด้านเอกสารและการประสานงานกับผู้ไกล่เกลี่ยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเดิมหากเป็นคดีที่ยอมความกันได้พนักงานสอบสวนจะดำเนินการจัดการให้คู่กรณีมีการไกล่เกลี่ยกันเองได้ แต่หากให้ถูกต้องเป็นไปตามกฎหมายใหม่จะต้องใช้ผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งไม่ใช่พนักงานสอบสวนเข้ามาร่วม ซึ่งสร้างความยุ่งยากมากขึ้นในการดำเนินการในทางปฏิบัติ และยังคงต้องทำสำนวนคดีเหมือนเดิมแม้จะสามารถไกล่เกลี่ยกันได้ ทั้งนี้เพื่อส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งยุติคดี

“...ถึงแม้ว่าจะมี พระราชบัญญัติมาใหม่ ก็ไม่ได้ทำให้การไกล่เกลี่ยสัมฤทธิ์ผล เพราะว่า ต้องมีการรับเลขคดีอาญา มีการแจ้งข้อหา มีการสรุปสำนวน ผู้ต้องหาต้องมีการพิมพ์มือ ต้องเข้ากล่องทะเบียนประวัติ ขั้นตอนไม่ได้เอื้อสิ่งใดเลย มีแต่เพิ่มภาระให้กับพนักงานสอบสวน...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

“...พระราชบัญญัตินี้ก็ไม่ได้ช่วยอะไรพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนก็ยังคงรับคดี แจ้งข้อหา และพิมพ์มือ ทำทุกอย่างเหมือนปกติ...ทุกเรื่องต้องเป็นคดีอาญาไปหมด ต้องรับคดี พนักงานสอบสวนจะปิดไม่ให้ระบบก็ไม่ได้ เป็นภาระไปหมด และต้องแจ้งข้อหาก่อนถึงจะสามารถไกล่เกลี่ยได้ หากไกล่เกลี่ยจบ พนักงานสอบสวนต้องส่งสำนวนไปที่อัยการ อัยการมีความเห็นควรยุติหากคู่กรณีไม่เอาเรื่องกัน...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

“...เรามาอ่านกฎหมายมันไม่ใช่ กลายเป็นเพิ่มภาระ อะไรที่ทำได้พนักงานสอบสวนทำหมด อีกหน่อยพนักงานสอบสวนไม่ไกล่เกลี่ย เพราะมันยุ่งยาก ไปว่ากันที่ศาลเลยดีกว่า ผู้เสียหายก็ไม่ยอม แต่ต้องแจ้งสิทธิ แจ้งสิทธิผู้ต้องหา แจ้งสิทธิผู้เสียหาย คุณมีสิทธิที่จะเข้าไกล่เกลี่ยนะแล้วการไกล่เกลี่ยบางคนก็ต้องบอกว่าขึ้นศาลดีกว่า ยิ่งไงก็ต้องไปจบที่ศาล สำนวนก็ทำไปตามปกติ ไม่ได้แค่นับที่ข้อตกลง ๒ ฝ่าย แล้วลงประจำวัน ๑ ใบจะสิ้นสุดคดี กลายเป็นว่ายังไม่จบต้องทำเป็นสำนวนและให้อัยการสั่งยุติจึงจะจบคดี กลายเป็นภาระให้พนักงานสอบสวนเพิ่มขึ้นอีก...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

๙. ความขัดแย้งของระเบียบที่เกี่ยวข้องระหว่างดำเนินคดีตามปกติกับการไกล่เกลี่ยคดี เช่น ตำรวจมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ ๔๘ ชั่วโมง หรือ ๒ วัน แต่กระบวนการในการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อสามารถเริ่มไกล่เกลี่ยได้ใช้เวลา ๓ วัน ดังนั้นหากมีการให้ไกล่เกลี่ยในวันที่ ๓ ซึ่งผู้ต้องหาถูกนำตัวไปฝากขังที่ศาลแล้ว จะดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไปอย่างไรเมื่อผู้ต้องหาอยู่ในเรือนจำแล้ว

“...ระเบียบออกมาว่าคำสั่งตั้งผู้มีอำนาจตั้งคำสั่งตั้งออกคำสั่งให้ผู้ไกล่เกลี่ยภายใน ๓ วัน ผกก.เป็นผู้ลงนามเป็นผู้สั่งตั้งในระเบียบ แต่ระเบียบจะให้ ๓ วัน แต่เราควบคุมได้ ๔๘ ชม. แต่ถ้า ผกก.ยังไม่อ่านวันที่ ๓ ผู้ต้องหาต้องไปฝากขังแล้วมันเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยไม่ได้ เพราะฉะนั้นต้องขยับลงมา ระเบียบ ตร.ขยับลงมาเป็น ๔๘ ชม.ในระเบียบที่มันออกมาขณะนี้มันแย้งกันอยู่ ที่เรามองเห็นมันน่าจะปรับได้ ถ้าเกิด ผกก.วันที่ ๑ ไม่อยู่วันที่ ๒ ไม่อยู่ แล้ววันที่ ๓ ผู้ต้องหาต้องนำไปฝากขัง ไปผิดฟ้องแล้ว เกินควบคุมแล้ว...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

๓. ข้อเสนอแนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิธีการและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสม

๓.๑ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้พนักงานสอบสวนได้รับทราบทุกคนเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการให้เสร็จสิ้นก่อน

“...ตำรวจมีความรู้ตรงนี้น้อย การอบรม ความเข้าใจของตำรวจได้ส่วนหนึ่ง แต่ว่ามันต้องมีการปฏิบัติจริง ข้อเสนอแนะมองว่าออกมาแล้วเป็นหน้าที่ของตำรวจในการดำเนินการ ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ถือเป็นเรื่องหลักเพราะว่าถ้าจะให้มีประสิทธิภาพก็ต้องมาอบรมและปฏิบัติจริง เพื่อความพร้อมในการรองรับการให้บริการประชาชนในเรื่องนี้ ทั้งการอบรมการปฏิบัติจะต้องมีหน่วยงานอื่นที่เขาทำหน้าที่เกี่ยวกับเรามาช่วยกันบ้าง...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองสุราษฎร์ธานี)

“...ควรมีการอบรมความรู้เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายใหม่ให้กับพนักงานสอบสวนที่ทำงานจริงบนสถานีตำรวจได้รู้...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม)

“...การให้ความรู้กับบุคลากร เป็นข้อเสนอแนะสำหรับทุกอย่าง กฎหมายฉบับนี้มันต้องแพร่หลาย และต้องใช้ในการสอบสวน ในกฎหมายพวกฉบับนี้ควรจะต้องเปิดกว้างให้ได้รับรู้และควรจะทำอะไรยังไง ดังนั้นเมื่อมีกฎหมายตัวนี้ขึ้นมาควรจะต้องเรียกบุคลากรให้มาอบรมทำความเข้าใจมากขึ้น ไม่ใช่การไกล่เกลี่ยไปอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง ควรจะเริ่มในหน่วยใช้กฎหมาย เช่น พนักงานสอบสวนควรมีความรู้ที่แตกฉาน มีความเข้าใจว่าอะไรทำได้ไม่ได้...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น)

๓.๒ การออกกระเปียบที่เกี่ยวข้องให้เสร็จสิ้นครอบคลุมการดำเนินการไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวนโดยเฉพาะในส่วนของคำตอบแทนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย

“...ควรมีการดำเนินการออกกระเปียบหรือกฎหมายลูกเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยให้ครบถ้วนจึงสามารถนำมาปฏิบัติงานได้จริงในสถานีตำรวจ ตอนนี้อย่างไรก็ต้องเบิกจ่ายเงินจากส่วนไหนเพราะยังไม่มีระเบียบการใช้จ่ายออกมารองรับ...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองนครปฐม)

๓.๓ การจัดฝึกอบรมและขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยให้พร้อมและเพียงพอสำหรับการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน และจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยประจำสถานีตำรวจให้เรียบร้อย

“...แต่ถ้าจะให้ประสบความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจริง ๆ เป็นบุคคลที่ผ่านการอบรมและก็ได้เกี่ยวข้องกับส่วนราชการเป็นหลักอย่างเช่นคนที่ทำหน้าที่ คนที่มีบทบาทที่เขาสามารถเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยได้ และผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยมา ถือว่าทำหน้าที่ตรงนั้นได้แล้วก็มารองรับกับเรา เป็นการแบ่งเบางานของเรา อย่างน้อย ๆ เวลาที่เขาคุยเจรจากันเราอาจจะได้เอาเวลาช่วงนั้นมาบริการประชาชน ในส่วนอื่นการเจรจาก็อาจไม่ได้จบในครั้งเดียว ต้องนัดกัน ๒-๓ ครั้ง เป็นปัญหาที่จะต้องดำเนินการ ที่ผ่านมามีพนักงานสอบสวนเข้าเวรปฏิบัติหน้าที่ พอเขามาแจ้งความ นัดคู่เจรจากัน ซ้อนกัน มานั่งรอกัน แต่ถ้าแยกส่วนโดยเฉพาะ และมีบุคคลที่มีหน้าที่โดยเฉพาะและเข้ามาดำเนินการ

ถือว่าอำนวยความสะดวกมีการเจรจาไกล่เกลี่ยได้เร็วขึ้น จบได้เร็วขึ้น ปัญหาต่าง ๆ ก็ไม่ตกค้าง งานจบ เรื่องไม่ขึ้นไปรกที่ศาล...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองสุราษฎร์ธานี)

“...ในกรณีที่ พระราชบัญญัติ ไกล่เกลี่ยควรจะเป็นคนที่ผ่านการอบรม การที่จะมีความชำนาญในเรื่องไกล่เกลี่ยโดยตรงยังมีไม่ทั่วถึง จำเป็นที่จะต้องเพิ่มทักษะคน...” (ผู้กำกับการ หัวหน้างานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองขอนแก่น)

๓.๔ การจัดให้มีพนักงานสอบสวนทำเฉพาะคดีไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องเป็นระบบเดียวกัน เพราะหากให้พนักงานสอบสวนทุกคนต้องทำการไกล่เกลี่ยจะทำให้เกิดปัญหาความสับสนเกี่ยวกับระยะเวลาและการทำสำนวนคดี

“...ถ้าจะเอาตาม พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยที่ออกมาต้องมีพนักงานสอบสวนชำนาญเฉพาะด้านเลย เช่น ทำคดีไกล่เกลี่ยไปเลย ไม่ต้องเข้าเวร ไม่ต้องทำอะไร รับเฉพาะคดีไปเลย แล้วประสานงานผู้ไกล่เกลี่ย อย่างพนักงานสอบสวนเด็ก ๆ ต้องเข้าเวรด้วย ต้องทำไกล่เกลี่ยด้วย ต้องทำคดีลัก วิ่ง ชิง ปล้นด้วย ทุกอย่างอยู่ที่เขาหมดเลย แล้วไกล่เกลี่ยบางที่อยู่ในลิ้นชัก นานแล้วลืมนับอายุขึ้นมา ถ้าวันนี้ไม่ผ่านเขาต้องนับแต่วันนี้เลย เพื่อดำเนินการผลัดฟ้องต่อ ต้องมาใส่ใจ แล้วคดีลหุโทษ คดียอมความได้มันเยอะนะ มันต้องมีพนักงานสอบสวนเฉพาะของตรงนี้ไว้...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

๓.๕ ควรปรับเปลี่ยนให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนเข้าระบบงานยุติธรรมมากกว่า เพื่อเป็นการลดภาระงานของพนักงานสอบสวน หากปล่อยให้เข้าระบบคดีจะมีระเบียบหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้พนักงานสอบสวนมีภาระงานด้านคดีหลายอย่างต้องดำเนินการในแต่ละคดี

“...ไกล่เกลี่ยก่อนเข้าระบบ หาก ทร.อยากได้สถิติอาชญากรรม ก็ทำบันทึกลงประจำวันไว้ บางคดีก็ไม่จำเป็นต้องเข้าระบบ แค่ว่าทั้งสองฝ่ายมาตกลงกันจบ ไม่ต้องเข้าระบบ ก็ถือว่าเป็นผลงานของพนักงานสอบสวน แล้วก็ลงเล่มไว้ว่าวันนี้มีคดีไกล่เกลี่ยไปที่คดี ควรมีแบบนี้ดีกว่า เพราะคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ มีเยอะ ทุกคดีพนักงานสอบสวนก็จับเข้าตารางทุกคดี...” (รองผู้กำกับการสอบสวน สถานีตำรวจภูธรเมืองเชียงใหม่)

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

๑. รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งกำกับดูแลการทำงานของนายอำเภอ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งแต่ละส่วนมีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายและรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและจัดการความขัดแย้งภายในชุมชน สำหรับในระดับอำเภอ มีพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๕๕๗ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๗) พ.ศ.๒๕๕๐ กำหนดให้อำเภอมีหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา โดยในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในเรื่องพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับที่ดิน

มรดก ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ในกรณีที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอและคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวที่ไม่ใช่เรื่องเพศที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอ

สำหรับขั้นตอนการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งเป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททางแพ่ง พ.ศ.๒๕๕๓ และขั้นตอนการ ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาเป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษ ทางอาญา พ.ศ.๒๕๕๓ ดังนี้

๑. การนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา กฎกระทรวง ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิดที่มีโทษทางอาญา พ.ศ.๒๕๕๓ กำหนดว่าหากความผิดที่มีโทษทางอาญา เกิดขึ้นในเขตอำเภอใด ผู้เสียหายหรือผู้ถูกกล่าวหาสามารถแสดงความประสงค์ต่อนายอำเภอหรือ ปลัดอำเภอในเขตนั้น หลังจากนั้นให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอแจ้งและสอบถามคู่กรณีว่ายินยอม เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยหรือไม่ หากคู่พิพาททุกฝ่ายยินยอมให้เริ่มดำเนินการ

๒. ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา กฎกระทรวงว่าด้วยการไกล่เกลี่ยความผิด ที่มีโทษทางอาญา พ.ศ.๒๕๕๓ กำหนดให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอที่รับข้อพิพาทไว้ดำเนินการ ไกล่เกลี่ยให้แล้วเสร็จภายใน ๑๕ วัน และขยายเวลาได้อีก ๑๕ วันหากผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหา ยินยอมไกล่เกลี่ยแจ้งให้ผู้เสียหายหรือผู้กล่าวหาทุกฝ่ายทราบว่ายินยอมบอกเลิกการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเมื่อใดก็ได้ หากดำเนินการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ ให้เริ่มนับอายุความการร้องทุกข์ ตั้งแต่วันที่มีการจำหน่ายข้อพิพาท

๓. การสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับข้อพิพาทให้ดำเนินการต่อหน้าทุกฝ่าย ยกเว้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาตามที่นัดหมายโดยไม่มีเหตุอันควร ส่วนการไกล่เกลี่ยให้กระทำพร้อมหรือแยกกัน ก็ได้ โดยแต่ละฝ่ายสามารถให้บุคคลที่ไว้วางใจไม่เกิน ๒ คนเข้ารับฟัง ยกเว้นครั้งที่ผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่าการอนุญาตจะทำให้เกิดอุปสรรคทั้งนี้ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเสนอข้อผ่อนผันต่อกัน เสนอ ทางเลือกและห้ามเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการดำเนินการยกเว้นเป็นการเปิดเผยตามคำสั่งศาล

๔. การทำหนังสือตกลงยินยอม เมื่อผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาตกลงยินยอมตามที่ ไกล่เกลี่ยให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอจัดทำเป็นหนังสือตกลงยินยอมและบันทึกการตกลงยินยอมนั้น ไว้ในสารบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา โดยหนังสือตกลงยินยอมให้ระบุวันเดือนปีและ รายละเอียดความตกลงยินยอมให้ชัดเจน อ่านข้อความที่บันทึกไว้ให้ทุกฝ่ายฟังและลงลายมือชื่อไว้เป็น หลักฐาน

๕. การปฏิบัติตามที่ตกลงยินยอม หากผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาได้ปฏิบัติตาม ความตกลงยินยอม ในกรณีเช่นนี้สิทธิการนำคดีอาญามาฟ้องจะระงับไป อย่างไรก็ตาม หากไม่ สามารถปฏิบัติตามความตกลงยินยอมหรือปฏิบัติไม่ครบถ้วนภายในเวลาที่ตกลงกันไว้ได้ ให้นายอำเภอหรือปลัดอำเภอจำหน่ายข้อพิพาทออกจากระบบการจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีอาญา และห้ามรับดำเนินการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทดังกล่าวอีก

สำหรับศูนย์ดำรงธรรมอำเภอซึ่งเป็นกลไกอีกรูปแบบหนึ่งในการจัดการความขัดแย้ง ในชุมชน โดย คณะรัฐมนตรีได้มีมติ ในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถออก คำสั่งจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมขึ้นในอำเภอและกำหนดให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือและ

ช่วยเหลือนายอำเภอในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่มีสาเหตุจากการร้องเรียนร้องทุกข์ ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจึงได้จัดตั้งขึ้นทุกอำเภอ ๘๗๘ อำเภอ ซึ่งทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยมีนายอำเภอเป็นผู้อำนวยการของคณะกรรมการอำนวยการศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ โดยมีหน้าที่ที่สำคัญดังนี้

๑. อำนวยการกำหนดแนวทางดำเนินงานและสั่งการเพื่อมอบภารกิจให้แก่ชุดปฏิบัติการประจำตำบล

๒. ดำเนินการแก้ไขปัญหาในกรอบอำนาจหน้าที่ เช่น การอำนวยความสะดวกความเป็นธรรมทางแพ่ง อาญา และปกครอง/ การรับเรื่องร้องทุกข์ เบาะแสการกระทำผิดกฎหมาย/ ให้คำปรึกษาแนะนำ ด้านต่าง ๆ/ ให้บริการข้อมูล ข่าวสาร และการบริการแบบเบ็ดเสร็จ ฯลฯ

๓. กรณีสภาพปัญหาเกินขอบอำนาจของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ ให้รายงานศูนย์ดำรงธรรมจังหวัด

๔. ติดตามผลดำเนินงาน ให้ผู้รับบริการทราบ

สำหรับในระดับชุมชนจะมีศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายและช่องทางในการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนให้ครอบคลุมทั่วถึงทุกพื้นที่ เป็นเสมือนการจัดการยุติธรรมแบบสมานฉันท์โดยชุมชนเป็นหลัก โดยใช้กลไกโครงสร้างขององค์กรที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ของฝ่ายปกครอง คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นกลไกในการขับเคลื่อน ทั้งนี้มีชุดปฏิบัติการประจำตำบล (ชปต.) เป็นพี่เลี้ยงในการปฏิบัติงานและประสานการปฏิบัติในพื้นที่ โดยศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้านมีภารกิจและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

๑. ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยในหมู่บ้านตามอำนาจหน้าที่ของผู้ใหญ่บ้าน การส่งเสริมดูแลให้ราษฎรปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับของหมู่บ้าน การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และติดตามฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด การป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า และทรัพยากรธรรมชาติ การแก้ไขปัญหาแรงงานต่างด้าว และการค้ามนุษย์

๒. ด้านการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท (ทางแพ่งและทางอาญา) เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ ได้แก่ การประนีประนอมข้อพิพาทตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. ๒๕๓๐ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในหมู่บ้าน

๓. ด้านการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ได้แก่ การรับปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชนทุกเรื่องมาแก้ไขและประสานการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนกับส่วนราชการ ที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาชน คຸ້ມគຣອງສີທິເສຣີພາບຂອງປະຊາກອນ ການຄຸ້ມគຣອງ ປ້ອງກັນ ສູ້ເສຣີມ ແລະ ສູ້ເສຣີມ ຜູ້ດ້ອຍໂອກາດໃນຮູ້ມຸ້ມບ້ານເພື່ອໃຫ້ຮັບຮູ້ມຸ້ມເປັນຮູ້ມຸ້ມ ເຊັ່ນ ຜູ້ພິການ ຜູ້ສູງອາຍຸ ເດັກ ສຕຣີທີ່ຖືກທາຣຸ້ນກຣຣມ ຕຳຈັດການສພູ້ສູງອາຍຸການຄຸ້ມគຣອງຜູ້ບຣີໂກດ ເປັນຕົ້ນ

๔. ด้านการรับเรื่องร้องเรียน/ร้องเรียน และเบาะแสการกระทำผิดกฎหมาย ได้แก่ การรับฟังปัญหา เรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ของประชาชน เฝ้าระวังติดตามข่าวความไม่สงบ

เรียบร้อย หรือที่จะทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยต่อประชาชนในหมู่บ้าน และรับแจ้งเบาะแสการกระทำผิดกฎหมาย

๕. ด้านการให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน

นอกจากนี้ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ยังกำกับดูแลควบคุมการใกล้ชิด โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๔๕๗ มาตรา ๒๘ ตรี โดยให้ผู้ใหญ่บ้านดำรงตำแหน่งเป็นประธาน มีกรรมการโดยตำแหน่งได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาในหมู่บ้าน ผู้นำผู้แทนกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน และมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ๒ ถึง ๑๐ คน มาจากการเลือกตั้งของราษฎรในหมู่บ้านโดยนายอำเภอเป็นผู้แต่งตั้ง โดยมีกฎหมายที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการใกล้ชิดข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน ได้แก่ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๐ ซึ่งตามคู่มือของกรมการปกครอง มีขั้นตอนดังนี้

๑. การข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการใกล้ชิด ในกรณีที่ข้อพิพาทเกิดขึ้นในหมู่บ้าน หรือข้อพิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน หากเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับความแพ่งหรืออาญาในความผิดต่อส่วน คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสามารถแสดงความประสงค์รับข้อพิพาทต่อผู้ใหญ่บ้านได้

๒. การแต่งตั้งผู้ใกล้ชิด เมื่อข้อพิพาททุกฝ่ายตกลงบันทึกยินยอมให้คณะกรรมการหมู่บ้านประนีประนอมข้อพิพาท คณะกรรมการจะมอบหมายให้กรรมการจำนวนไม่น้อยกว่า ๒ คน เป็นผู้ดำเนินการแทนรวมถึงอาจเชิญบุคคลอื่นที่เห็นสมควรมาร่วม ทั้งนี้ ข้อบังคับกำหนดว่าให้คณะกรรมการนัดหมายทำประนีประนอมข้อพิพาทโดยไม่ชักช้า

๓. คณะกรรมการหมู่บ้านสอบถามข้อเท็จจริงจากคู่พิพาทหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบเอกสาร วัตถุพยาน หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้องตามความยินยอมของเจ้าของหรือผู้ครอบครอง แล้วทำการประนีประนอมต่อหน้าคู่พิพาททุกฝ่ายโดยอาศัยหลักกฎหมายหรือจารีตประเพณีท้องถิ่นที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย โดยข้อบังคับกำหนดให้นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ตำรวจยศ นายร้อยตรีขึ้นไปในเขตอำเภอ และพนักงานอัยการให้คำแนะนำปรึกษา ตลอดจนช่วยเหลือสนับสนุนในการฝึกอบรมให้ความรู้คณะกรรมการหมู่บ้านในเขตท้องที่ หากคู่พิพาทตกลงกันได้ ให้จัดทำสัญญาประนีประนอม แต่หากไม่สำเร็จให้ยุติแล้วรายงานให้นายอำเภอท้องที่ทราบเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

“...กรณีของศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเราสามารถใกล้ชิดได้เฉพาะคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่เรา ไม่ว่าจะเหตุที่เกิดที่ไหนก็ตามแต่ จะได้เฉพาะภูมิลำเนาตามพื้นที่รับผิดชอบ แต่คณะกรรมการหมู่บ้านได้ทั้งกรณีที่เกิดในพื้นที่ และนอกพื้นที่กับคู่กรณีมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่ มีโอกาสที่จะทำงานได้ ๒ ตัวเลือกนี้ค่ะ ซึ่งข้อนี้ดิฉันมองว่าถ้าจะเป็นกลไกการขับเคลื่อนอันนี้เป็นหลักดิฉันมองในระดับหมู่บ้านมากกว่า...” (ปลัดอำเภอ รักษาการแทนนายอำเภอเมืองเชียงใหม่)

จากข้อมูลของสำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง มีการใกล้ชิดคดีอาญาอันยอมความได้จำนวน ๗๑ เรื่อง และใกล้ชิดสำเร็จ ๖๑ เรื่อง ในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ สำหรับการดำเนินการใกล้ชิดที่มักจะประสบความสำเร็จจะเป็นการบูรณาการทำงานร่วมกันหลาย

หน่วยงานในลงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยจะประกอบด้วยหน่วยงานในพื้นที่เช่น ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ กรมโรงงานอุตสาหกรรม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ตัวอย่างเช่น การปล่อยน้ำเสียจากการเลี้ยงหมูผ่านหน้าบ้านคนอื่นเพื่อไปลงคลองในเมืองนครปฐม มีการร้องเรียนเข้ามาศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเมืองนครปฐม มีการแก้ปัญหาโดยการนำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมดลงพื้นที่ตรวจสอบและหาทางออกร่วมกัน ประกอบด้วยศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ กรมโรงงานอุตสาหกรรม องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยได้ข้อสรุปให้เจ้าของเล้าหมูทำที่พักและกรองน้ำเสียก่อนปล่อยลงคลองเพื่อลดกลิ่นเหม็นตามคำแนะนำของสาธารณสุขอำเภอและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการทำท่อน้ำเสียให้เพื่อไม่ให้ไหลผ่านหน้าบ้านคนอื่น เป็นต้น

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

๒.๑ การไม่มีอำนาจในการบังคับให้คู่กรณีเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือยินยอมตามข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ต้องให้คู่กรณียินยอมเข้าร่วมด้วยความสมัครใจเท่านั้นจึงจะสามารถดำเนินการให้ได้ ซึ่งทำให้หลายครั้งที่ไม่สามารถหาข้อตกลงเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้

“...การไม่มีอำนาจในการบังคับคู่ขัดแย้งให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ได้แก่ทำหนังสือแจ้งไปให้ทราบวันนัดประชุมเจรจาไกล่เกลี่ยที่เลือกก็แล้วแต่ความสมัครใจ...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๒ ปัญหาการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทนผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากจังหวัดยังไม่ได้ทำประกาศผู้ไกล่เกลี่ยประจำจังหวัดขึ้น (ตัวอย่างเช่น กรณีของจังหวัดนครปฐม)

“...ที่อื่นไม่มีปัญหา แต่ในส่วนของจังหวัดนครปฐมยังไม่มีการทำประกาศผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยให้เป็นไปตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย ซึ่งทำให้ไม่สามารถที่จะเบิกจ่ายค่าตอบแทนได้ แต่ได้ส่งเรื่องไปให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแล้ว...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๓ เจ้าหน้าที่ประจำขาดแคลนไม่เพียงพอในการดำเนินการไกล่เกลี่ยและลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง เช่น นิติกร และเจ้าหน้าที่สืบสวน รวมทั้งการโยกย้ายข้าราชการบ่อย ทำให้มีผู้รับผิดชอบไม่ต่อเนื่อง

“...ที่ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเมืองนครปฐมมีปลัดอำเภอดูแลศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และมีลูกจ้างเหมารายปักษ์ ๔ คน เป็นผู้ช่วยในการจัดทำเอกสารและงานธุรการ โดยไม่มีเจ้าหน้าที่สืบสวนหรือนิติกรประจำศูนย์ดำรงธรรม...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๔ การขาดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้างในศูนย์ดำรงธรรมเนื่องการทำงานมีความเสี่ยงแต่ไม่มีการคุ้มครองหรือค่าเสี่ยงภัยรวมทั้งค่าตอบแทนสำหรับลูกจ้างตามกฎหมายเฉพาะข้าราชการที่จะสามารถเบิกค่าตอบแทนได้ หากได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตใน

ระหว่างการทำงานก็จะไม่สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ เพราะไม่ใช่ข้าราชการ และไม่มีประกันสังคม

“...ลูกจ้างซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในศูนย์ดำรงธรรมไม่มีสวัสดิการที่เหมาะสม ยกตัวอย่าง เช่น ปีที่แล้วมีลูกจ้างลงพื้นที่ประสบอุบัติเหตุรถชน อำเภอก็ไม่สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลให้ได้ ต้องมาเรียไร้ข้าราชการในอำเภอไปช่วยเป็นค่ารักษาพยาบาล...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๕ การขาดแรงจูงใจและความก้าวหน้าในการทำงานของลูกจ้างที่ทำงานในหน้าที่ซึ่งมีประสบการณ์ทำงาน แต่ไม่ได้บรรจุเป็นพนักงานราชการต้องเป็นลูกจ้างต่อสัญญาทุกปี ซึ่งทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำงานเพราะไม่เห็นความแน่นอนในหน้าที่การงาน

“...เจ้าหน้าที่ในศูนย์ดำรงธรรมจะเป็นลูกจ้างเหมารายปีจำนวน ๔ คน ทำหน้าที่ทุกอย่างตั้งแต่รับเรื่องจนถึงลงพื้นที่ ค่าตอบแทนก็ไม่เยอะอะไรและไม่มีความแน่นอนในหน้าที่การงานด้วย บางคนอยู่มาเป็นสิบปีมีประสบการณ์มากมาย รู้ระบบงานทุกอย่างอย่างดี ก็ยังทำงานในตำแหน่งเดิม แต่ส่วนใหญ่ที่ยอมอยู่ทำงานก็เพราะบ้านอยู่ใกล้...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๖ เจ้าหน้าที่และลูกจ้างที่ทำหน้าที่ในศูนย์ดำรงธรรมไม่สามารถเข้ารับการอบรมด้านการไกล่เกลี่ยต่าง ๆ ที่จัดขึ้นได้ เนื่องจากส่วนใหญ่จะจำกัดไว้เฉพาะข้าราชการประจำที่จะสามารถเบิกค่าใช้จ่ายในเข้าอบรมได้ ไม่ใช่ลูกจ้าง ทำให้ลูกจ้างที่ทำหน้าที่คัดกรองเรื่องร้องทุกข์หรือปัญหาความขัดแย้งไม่ได้รับการฝึกอบรมในเรื่องที่จำเป็น มีเพียงหัวหน้าศูนย์ที่สามารถเข้ารับการอบรม

“...การฝึกอบรมส่วนใหญ่จะเขียนโครงการเฉพาะให้ข้าราชการเข้ารับการฝึกอบรม ทำให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในศูนย์ดำรงธรรมไม่สามารถเข้ารับฝึกอบรมได้เพราะไม่สามารถเบิกค่าใช้จ่ายให้ได้ หากต้องการให้เข้าฝึกอบรมจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๗ ขอบเขตในการไกล่เกลี่ยคดีความขัดแย้งทางแพ่งอยู่ที่ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งมีมูลค่าต่ำเกินไป ทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยมีข้อจำกัด ไม่สามารถช่วยไกล่เกลี่ยในกรณีที่มีความเสียหายเกินกว่าสองแสนบาทได้

“...ทุกวันนี้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมักจะเกี่ยวกับทรัพย์สินที่มีมูลค่ามากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งทำให้อำเภอไม่มีอำนาจในการไกล่เกลี่ยคดีได้ โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรที่มักจะถูกเอาเปรียบเกี่ยวกับเรื่องที่ทำมาหากิน ซึ่งมักจะมีมูลค่าเกินกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๘ การขาดฐานข้อมูลที่เป็นระบบเพื่อรายงานและบันทึกผลการดำเนินการที่สะดวกและรวดเร็วไม่ซับซ้อน ปัจจุบันยังต้องทำงานซ้ำซ้อนมีทั้งงานเอกสารและงานบันทึกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์อีกครั้ง ทำให้สิ้นเปลืองทั้งกำลังพลและเวลา

“...ในส่วนของฐานข้อมูลการร้องทุกข์ตอนนี้ยังต้องมานั่งกรอกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์เพื่อทำการบันทึกและรายงานผลเข้าระบบ ซึ่งทำให้เสียเวลามากเป็นการทำงานซ้ำซ้อน...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๙ การขาดความร่วมมือในเขตเทศบาลเมือง/เทศบาลนคร เนื่องจากเป็นเขตปกครองพิเศษอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนให้เป็นแนวทางเดียวกันได้เพราะไม่ได้อยู่ในการบังคับบัญชาเดียวกัน ทำได้เพียงการประสานขอความร่วมมือเท่านั้น

“...ปัญหาที่เจอเกี่ยวกับการประสานงานน่าจะเป็นในส่วนของเขตเทศบาลเมืองหรือนครที่อยู่ภายใต้อำนาจสั่งการโดยตรงของผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือเท่าที่ควรเมื่อมีการประสานงานไป เพราะอำเภอส่งเขาไม่ได้...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๒.๑๐ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนยังขาดความรู้และทักษะในเรื่องการไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เทคนิคการเจรจา จิตวิทยา มนุษยสัมพันธ์ที่จำเป็นในการเจรจา เป็นต้น รวมทั้งความใส่ใจในการจัดเก็บข้อมูลและรายงานผลการปฏิบัติงานให้อำเภอทราบ ทั้งนี้เนื่องจากมักจะทำกันแบบไม่เป็นทางการหรือแบบวิถีชาวบ้านที่ไม่ต้องใช้เอกสาร ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบผลการดำเนินการที่แท้จริงได้

“...กลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน ถือเป็นจุดแข็งของกรมการปกครอง เพียงแต่ว่าในกระบวนการไกล่เกลี่ยความสมานฉันท์กรณีมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เบื้องต้นประชาชนจะนึกถึงผู้ใหญ่บ้าน นึกถึงคณะกรรมการในหมู่บ้านก็จะมีกลไกตรงนั้นเข้ามาช่วยเหลือ กรณีมีข้อพิพาทกันเล็กน้อย เช่น ระหว่างนาย ก. นาย ข. มีเรื่องกระทบกระทั่งกัน มันก็จะสามารถจบด้วยกลไกที่ผมกล่าวข้างต้น แต่กลไกนี้จุดอ่อนเลยที่เรามองเห็น คือเรื่องของระบบการรายงาน คือ พอคุยกันจบก็จบเลยไม่มีการรายงานมา...” (ปลัดอำเภอ รักษาการแทนนายอำเภอเมืองเชียงใหม่)

๒.๑๑ การดำเนินการไกล่เกลี่ยของคณะกรรมการหมู่บ้านไม่มีค่าตอบแทนหรืองบประมาณเฉพาะสำหรับสนับสนุนการดำเนินการ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุส่วนที่ทำให้ผู้ใหญ่บ้านกำนันไม่ได้มีแรงจูงใจที่จะใส่ใจหรือให้ความสำคัญกับการรายงานผลและจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบเท่าที่ควร

“...กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยไม่มีงบประมาณจัดสรรเป็นค่าตอบแทนให้ แต่ในส่วนของอำเภอจะมีค่าตอบแทนสำหรับผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยให้ตามกฎหมาย...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

“...ในส่วนของตัวหมู่บ้านนั้น ไม่มีงบประมาณเลย เราจะสนับสนุนเป็นค่าประชุม ๓ เดือน เบิก ๑ ครั้ง ๔๕๐ บาท แค่ว่าประชุมอย่างเดียว งบประมาณในเรื่องของคณะกรรมการหมู่บ้านที่ให้ดำเนินการในเรื่องนี้ ไม่มีเลย เป็นงานจิตอาสาล้วน ๆ...” (ปลัดอำเภอ รักษาการแทนนายอำเภอเมืองเชียงใหม่)

๒.๑๒ ปัญหาการร้องเรียนเท็จ โดยเฉพาะที่เป็นรูปแบบของบัตรสนเท่ห์ที่ไม่มีการระบุตัวตนผู้ร้องเรียน ยังไม่มีกฎหมายลงโทษผู้ที่ร้องเรียนเท็จ

“...การที่ไม่ยอมระบุตัวตนผู้ร้องเรียนเป็นปัญหาอย่างยิ่งในการตรวจสอบข้อเท็จจริง เพราะข้อมูลอาจจะไม่ละเอียดเพียงพอในการจะเข้าไป เช่น มีการแจ้งว่ามีเหตุเกิดในพื้นที่

หมู่ ๕ เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ไปตรวจสอบก็ไม่ทราบว่าเป็นส่วนไหนของหมู่ ๕ อยากจะสอบถามให้ได้ รายละเอียดก็ไม่สามารถที่จะติดต่อผู้ร้องเรียนได้ ทำให้เสียเวลาในการลงพื้นที่โดยเปล่าประโยชน์ โดยกฎหมายจะต้องมีการตรวจสอบข้อเท็จจริงทุกเรื่อง ซึ่งบางเรื่องเป็นเรื่องเท็จ หรือเป็นการร้องเรียนเพื่อกลั่นแกล้งกัน หรือบางเรื่องมีรายละเอียดไม่เพียงพอที่ต้องระงับไป...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓. ข้อเสนอแนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิธีการและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสม

๓.๑ การประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชนเพื่อนำความขัดแย้งเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยความสมัครใจโดยเฉพาะในกรณีความขัดแย้งทางอาญา

“...ปัจจุบันประชาชนไม่ค่อยมีการนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ ทั้งนี้เนื่องกระบวนการไกล่เกลี่ยยังเป็นภาคสมัครใจไม่ได้มีการบังคับด้วยกฎหมาย จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องให้ประชาชนเห็นประโยชน์และความสำคัญของการไกล่เกลี่ยภาคประชาชนเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๒ การจัดทำชุดความรู้สำหรับเจ้าหน้าที่และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งเพื่อใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้วิธีการจัดการแก้ไขปัญหาในกรณีต่าง ๆ แจกจ่ายไปยังศูนย์ต่าง ๆ

“...ควรมีการจัดทำเหมือนชุดความรู้สำเร็จ เช่น กรณีปัญหาที่ดิน กรณีเดือดร้อนรำคาญ กรณีหนี้สิน กรณีเรื่องครอบครัว แล้วให้แต่ละศูนย์ไว้เป็นเครื่องมือ ที่ผ่านมาก็ยังไม่เคยเจอรูปแบบการทำงานแบบนี้...” (ปลัดอำเภอ รักษาการแทนนายอำเภอเมืองเชียงใหม่)

๓.๓ การเพิ่มเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ดำรงธรรมโดยให้มีเจ้าหน้าที่สืบสวนและนิติการมาประจำศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อช่วยในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายในการดำเนินการไกล่เกลี่ย

“...ถ้าเป็นไปได้อยากขอให้มีเจ้าหน้าที่สืบสวนและนิติการมาปฏิบัติหน้าที่ประจำศูนย์ดำรงธรรมเพื่อทำหน้าที่ในการลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๔ การส่งเสริมสวัสดิการและความก้าวหน้าในการทำงานที่เหมาะสมสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้างในศูนย์ดำรงธรรม เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการทำงานของลูกจ้าง

“...อยากให้มีระบบการจ้างงานแบบถาวรขึ้น โดยการกำหนดระยะเวลาการทำงาน ๑๐ ปีแล้วสามารถได้รับการพิจารณาบรรจุเข้าเป็นพนักงานราชการได้หรือมีโควตาพิเศษให้ในการสอบบรรจุเป็นข้าราชการ...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๕ หน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินการฝึกอบรมควรจัดเตรียมงบประมาณในการจัดการฝึกอบรมให้ครอบคลุมและเพียงพอกับเจ้าหน้าที่และลูกจ้างที่ทำหน้าที่ในศูนย์ดำรงธรรม

“...ควรเขียนโครงการฝึกอบรมและงบประมาณเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยที่ครอบคลุมถึงเจ้าหน้าที่ที่เป็นลูกจ้างด้วย เพราะคนเหล่านี้คือกำลังหลักในการดำเนินการจัดการความขัดแย้ง

เขาควรจะมีความรู้ทุกอย่างมากกว่าข้าราชการด้วยซ้ำ เพราะต้องทำหน้าที่ตั้งแต่ต้นจนจบเกี่ยวข้องกับทุกขั้นตอน...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๖ ควรมีการปรับปรุงกฎหมายให้อำเภอมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยคดีความขัดแย้งทางแพ่งอยู่มากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยควรกำหนดอย่างน้อย ๕๐๐,๐๐๐ บาท

“...ควรแก้ไขกฎหมายให้อำเภอสามารถไกล่เกลี่ยในคดีความขัดแย้งที่มีทรัพย์สินมูลค่ามากกว่า ๒๐๐๐,๐๐๐ บาท อย่างน้อยก็น่าจะเพิ่มเป็นอย่างน้อย ๕๐๐,๐๐๐ บาท...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๗ ควรมีการสร้างฐานข้อมูลที่เป็นระบบเพื่อให้เจ้าหน้าที่ในแต่ละพื้นที่สามารถรายงานและบันทึกผลการดำเนินการได้สะดวกและรวดเร็วไม่ซับซ้อน

“...ควรสร้างฐานข้อมูลที่สามารถเชื่อมต่อกับบัตรประชาชนได้ เพื่อดึงข้อมูลของคูกรณีที่มีอยู่แล้วมาใช้ในการบันทึกหรือเอกสารในกระบวนการไกล่เกลี่ยได้สะดวกรวดเร็ว ไม่ต้องมานั่งพิมพ์เป็นรายคน ซึ่งทำให้เสียเวลาค่อนข้างมาก...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๘ การสร้างระบบการประสานความร่วมมือกับเขตเทศบาลเมือง/เทศบาลนคร ให้เป็นสามารถทำงานได้สะดวกรวดเร็วและเป็นแนวทางเดียวกัน

“...เนื่องจากเทศบาลนครไม่อยู่ในการบังคับบัญชาของอำเภอทำให้มีปัญหาในการประสานความร่วมมือ ควรจะมีช่องทางหรือเครือข่ายไว้สำหรับการประสานงานระหว่างกันเพื่อให้ง่ายในการประสานขอความร่วมมือ...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๙ ควรจัดการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นในการเจรจาไกล่เกลี่ยให้กับเจ้าหน้าที่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านให้เห็นความสำคัญของการจัดเก็บข้อมูลและรายงานผลการปฏิบัติงาน

“...กำนันผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญที่จะเข้าไปจัดการความขัดแย้งก่อนในชุมชน แต่กำนันผู้ใหญ่บ้านส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ที่จำเป็นในการไกล่เกลี่ยปัญหาข้อขัดแย้ง เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เทคนิคการเจรจา จิตวิทยา มนุษยสัมพันธ์ที่จำเป็นในการเจรจา เป็นต้น ...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

“...ในเรื่องของการอบรมในลักษณะของ learning by doing เหมือนให้เค้ลองในเรื่องของ case study รูปแบบการอบรมในสมัยก่อนจะเป็นในรูปแบบของการนั่งฟังบรรยายอย่างเดียว อยากให้มีการอบรมเชิงปฏิบัติการ ไม่อยากให้มีการฟังอย่างเดียว เพราะบางที่อาจจะมองภาพไม่ออกว่าควรจะไปปฏิบัติอย่างไร ควรเน้นเรื่องการทักษะปฏิบัติเป็น case study อาจจะเป็น workshop หรือการให้มาระดมความคิดเห็นกัน case study ง่าย ๆ อย่างเรื่องของการสร้างความเดือดร้อนรำคาญ กรณีลูกบ้านเลี้ยงสุนัขแล้วสร้างความเดือดร้อนรำคาญ จะมีวิธีการไกล่เกลี่ยอย่างไร...” (ปลัดอำเภอ รักษาการแทนนายอำเภอเมืองเชียงใหม่)

“...การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นศาสตร์และศิลป์ของกรรมการผู้ไกล่เกลี่ยเขาจะต้องมีความอดทนและมีความเสียสละในด้านของการที่จะต้องทำเรื่องนี้ ผู้ที่ไกล่เกลี่ยจะต้องมีความรู้ในเรื่องกฎหมาย...” (นายอำเภอเมืองขอนแก่น)

๓.๑๐ การจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของคณะกรรมการหมู่บ้านที่ยังไม่มีค่าตอบแทน ซึ่งควรจะได้รับค่าตอบแทนเพิ่มเติมที่เหมาะสมกับภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้น

“...ถ้าเป็นไปได้น่าจะมีเงินค่าตอบแทนด้านการไกล่เกลี่ยให้กับผู้ใหญ่บ้านกำนันด้วย เนื่องจากในปัจจุบันกำนันผู้ใหญ่บ้านมีตำแหน่งหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานด้านการจัดการความขัดแย้งของหลายหน่วยงานทั้งในส่วนของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

“...ถ้าจะมีการสนับสนุนในด้านนี้อยากให้สนับสนุนเป็นภาพรวมมากกว่า ยกตัวอย่างเช่น รัฐบาลสนับสนุนให้ อสม. เดือนละ ๕๐๐-๑,๐๐๐ บาท ถ้าสามารถทำได้ก็อยากให้เป็นค่าตอบแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน เดือน ๕๐๐-๑,๐๐๐ บาท ก็จะเป็นขวัญและกำลังใจให้คณะกรรมการหมู่บ้าน เพราะส่วนใหญ่จะเป็นจิตอาสาล้วน ๆ คณะกรรมการหมู่บ้าน จะมี ๒ ส่วน คือ โดยตำแหน่งกับที่มีการเลือกเข้ามา...” (ปลัดอำเภอ รักษาการแทนนายอำเภอเมืองเชียงใหม่)

“...ถ้าสามารถจัดสรรงบประมาณมาในส่วนของภาพรวม มันก็จะทำให้ ๑. ในเรื่องของคนที่ทำงานก็จะมีกำลังใจในการทำงานมากขึ้น ๒. ในเรื่องของการพัฒนาให้คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย การสร้างองค์ความรู้ การเพิ่มทักษะ ควรจะมีการฝึกอบรมให้ดีขึ้น...” (ปลัดอำเภอ รักษาการแทนนายอำเภอเมืองเชียงใหม่)

๓.๑๑ การมีบทลงโทษทางกฎหมายสำหรับบุคคลที่ร้องเรียนเรียนเท็จ ซึ่งทำให้ผู้อื่นเสียหายและเจ้าหน้าที่เสียเวลาในการทำงาน

“...ควรมีบทลงโทษทางกฎหมายกับผู้ที่ร้องเรียนเท็จเหมือนการแจ้งความเท็จกับตำรวจ หรือเช่นเดียวกับกรณีการโทรศัพท์ก่อกวนตำรวจหมายเลข ๑๙๑...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

๓.๑๒ ควรยกเลิกการร้องเรียนโดยบัตรสนเท่ห์ที่ไม่มีการระบุตัวตนผู้ร้องเรียน เพื่อลดภาระที่ไม่จำเป็นในกรณีที่ข้อมูลไม่เพียงพอในการตรวจสอบ

“...ควรให้ผู้ร้องเรียนเปิดเผยตัวตนแก่เจ้าหน้าที่ผู้รับเรื่องเพื่อสะดวกในการติดต่อและตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยหากผู้ร้องเรียนไม่ประสงค์จะให้เปิดเผยตัวตนต่อสาธารณะก็สามารถแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบได้...” (ปลัดอำเภอทำหน้าที่ดูแลศูนย์ดำรงธรรม อำเภอเมืองนครปฐม)

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

๑. รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมมีกลไกการจัดการความขัดแย้งผ่านศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด โดยจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐ ตามแนวทางยุติธรรมถ่วงน้ำหนักประชาชนมีส่วนร่วม ตามหนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมด่วนมากที่ ยธ ๐๒๐๒๖.๒/ว๐๒๕ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๗ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีกฎหมาย โดยเฉพาะออกมารองรับการดำเนินการ ก็จะใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายปกครองมาช่วยรองรับผลในการไกล่เกลี่ย

“...ตามโครงสร้างยังไม่มีกฎหมายยอมรับ ยกเว้น ในกรณีที่คณะกรรมการบางท่าน ที่เขาเป็นผู้ใหญ่บ้านระเบียบของเขาทางปกครองจะมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยก็อาจจะเอามาใช้ได้ ในตัวของผู้ใหญ่บ้านอาจจะสวมหมวกใบอื่นที่มีอำนาจตรงนี้ก็เลยเอามาใช้ด้วย เช่น ฅาปนกิจ ที่ทำถูกต้องตามกฎหมาย เคยพาไปไกล่เกลี่ยที่อำเภอโดยใช้ขบวนการไกล่เกลี่ยที่อำเภอ เพราะว่าขบวนการทางอำเภอผลที่ไกล่เกลี่ยแล้วเอาไปฟ้องร้องต่อศาลได้ เพราะเป็นขบวนการและกฎหมายของเขาต้องดูแลเป็นเคสต่อเคส อย่างเคสฅาปนกิจเป็นเคสที่ไม่ได้รับเงิน ถ้าเป็นตามรูปแบบคณะกรรมการผลสุดท้ายแล้วคุณไม่ยอมชำระหนี้ก็สามารถดำเนินการตามคดีได้เลย ถ้านำมาไกล่เกลี่ยเองก็ไม่ได้ต้องมาเริ่มขบวนการใหม่ตั้งแต่ต้น...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

โดยทั่วไปแล้วศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีกรอบภารกิจหลัก ๕ ด้าน คือ

๑. การป้องกันและควบคุมอาชญากรรมในชุมชนด้วยการยับยั้งหรือชะลอสถานการณ์มิให้เกิดความขัดแย้ง ข้อพิพาท หรือการกระทำผิดทางอาญาโดยการเฝ้าระวังป้องกัน การให้ความรู้ความเข้าใจ แก่ประชาชน เช่น ระเบียบ กฎหมายที่ประชาชนควรรู้ เป็นต้น

๒. การรับเรื่องราวร้องทุกข์ แจ้งเบาะแสการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของผู้ด้อยโอกาส (เด็ก สตรี คนชรา ผู้พิการ) แล้วส่งต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการต่อไปและติดตาม ผลการดำเนินงานและแจ้งให้ผู้รับบริการรับทราบเป็นระยะ

๓. การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ตามหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์หรือสันติวัฒนธรรม

๔. การเยียวยาเสริมพลัง แก่เหยื่ออาชญากรรมและความรู้สึกของชุมชน ด้วยการให้ความเข้าใจกำลังใจช่วยเหลือสนับสนุนให้เหยื่ออาชญากรรมและชุมชนนั้นมีความรู้สึกที่ดีและใช้ชีวิตเป็นปกติต่อไปรวมทั้งการให้ความรู้หรือคำแนะนำในการยื่นขอรับความช่วยเหลือจากทางราชการที่เกี่ยวข้อง

๕. การรับผู้พ้นโทษหรือผู้ถูกคุมประพฤติกลับสู่ชุมชน เพื่อให้บุคคลนั้นสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนสังคมได้เป็นปกติและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำอีกต่อไป

โครงสร้างการดำเนินการของศูนย์ธรรมชุมชนมี ๒ แบบ แบบเก่าจะมีประธานจากการเลือกตั้งเองตามหนังสือสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ด่วนมาก ที่ ยธ ๐๒๐๒๖.๒/ว๐๒๕ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๗ กับแบบใหม่ที่มีปลัดอำเภอประจำตำบลเป็นประธาน ตามคำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ ๓๒๒/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๕๙ เรื่อง การบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน และ

คำสั่งกระทรวงยุติธรรมที่ ๕๗๐/๒๕๕๙ ลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๙ เรื่อง แก้ไขการบริหารงานศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยโครงสร้างแบบเก่าจะประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ปรึกษาและส่วนคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน สำหรับส่วนที่ปรึกษา ๕-๖ คน ประกอบด้วย

๑. ปลัดอำเภอประจำตำบล

๒. พัฒนาการประจำตำบล

๓. กำนัน

๔. ผู้แทนยุติธรรมจังหวัด ๑ คน

และคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ๗-๘ คน ประกอบด้วย

๑. ประธานกรรมการ (นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/เลือกกันเอง)

๒. รองประธานกรรมการ (กรรมการเลือกกันเอง ๒ คน)

๓. กรรมการ ประกอบด้วย

๓.๑ ประธานคณะกรรมการด้านอำนวยการในคณะกรรมการหมู่บ้าน

ทุกหมู่บ้าน โดยให้มีการเลือกกันเอง ๒ คน

๓.๒ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หรือสมาชิกสภาเทศบาลที่มีภูมิลำเนา

ในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน เลือกกันเอง ๒ คน

๓.๓ ผู้แทนผู้นำองค์กร/กลุ่มอาชีพในตำบล เลือกกันเอง ๑ คน

๓.๔ ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เดิม) ที่มีอยู่ในตำบล ๑ คน

๓.๕ ตำรวจชุมชน ๑ คน

๔. กรรมการและเลขานุการ ซึ่งประกอบด้วย นิติกร/เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการมอบหมายจาก นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/นายกเทศมนตรีเทศบาลในพื้นที่ตำบล ๑ คน

สำหรับโครงสร้างศูนย์ยุติธรรมชุมชนแบบใหม่จะประกอบด้วย

๑. ปลัดอำเภอประจำตำบล เป็นประธานกรรมการ

๒. พัฒนาการประจำตำบล เป็นกรรมการ

๓. กำนันท้องที่ เป็นกรรมการ

๔. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท้องถิ่นในตำบล เป็นกรรมการ

๕. ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน (เดิม) ที่มีอยู่ในตำบล ๑ คน เป็นกรรมการ

๖. ตำรวจชุมชนประจำตำบล เป็นกรรมการ

๗. ผู้แทนสภาเกษตรกรตำบล และผู้นำอาสาพัฒนาชุมชนระดับตำบล เป็นกรรมการ

๘. นิติกร/เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการมอบหมายจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกรรมการ

ในปัจจุบันมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศทั้งหมด ๗,๗๘๓ ศูนย์ ครอบคลุมครบทุกตำบลทั่วประเทศ เป็นโครงสร้างแบบเก่า ๕,๗๗๙ ศูนย์และเป็นโครงสร้างแบบเก่า ๒,๐๐๔ ศูนย์ ดังนั้นประธานศูนย์จะขึ้นอยู่กับโครงสร้างของศูนย์แต่ละพื้นที่ บางพื้นที่จะเป็นนายก อบต./เทศบาล บางพื้นที่จะเป็นอดีตครูหรือผู้ใหญ่บ้าน และบางพื้นที่ประธานเป็นปลัดอำเภอตามโครงสร้างศูนย์แบบ

ใหม่ล่าสุด สำหรับที่ตั้งศูนย์มีความหลากหลายแล้วแต่พื้นที่ บางพื้นที่จัดตั้งศูนย์ในส่วนของที่ทำการของเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล บางพื้นที่ใช้ศาลากลางหมู่บ้านเป็นที่ตั้งศูนย์ หรือบางพื้นที่ใช้ศาลาวัดในการจัดตั้งศูนย์

สำหรับกระบวนการการไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชนคู่กรณีสามารถนำข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนมาไกล่เกลี่ยกันได้ด้วยความสมัครใจ โดยในข้อพิพาททางอาญาที่สามารถนำมาไกล่เกลี่ยกันได้จะเป็นเฉพาะความผิดต่อส่วนตัวหรือคดีที่ยอมความกันได้ โดยคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะรับเรื่องไว้และจัดประชุมเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยกันระหว่างคู่กรณี หรือการลงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับแนวเขตแดน เหตุเดือดร้อนรำคาญ กลิ่นเหม็น น้ำเสีย เสียงดัง และฝุ่นควัน ซึ่งเป็นทั้งข้อขัดแย้งทางแพ่งและทางอาญาที่เกี่ยวข้องกัน เช่น การปล่อยน้ำเสียจากบ่อกึ่งผ่านที่นาของคนอื่นทำให้ดินเค็ม จนเกิดการทะเลาะทำร้ายร่างกายกัน เป็นต้น

“...ในกระบวนการไกล่เกลี่ยขั้นตอนของเราคือ สมมุติถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น ด้านแรกทีในพื้นที่ที่จะเกี่ยวข้องก็จะมีผู้นำกับมูลนิธิเครือข่ายคณะกรรมการของเรา หากมีปัญหาเกิดขึ้น ผู้นำก็จะนัดปรึกษาหาทางออก ส่วนมากเราจะเสนอให้เขาว่าถ้าปัญหาเจียบางที่มันก็อาจจะไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการทางศาล ทางคดี มีทางเลือกให้เขาว่า เราก็มียุติธรรมไกล่เกลี่ย ซึ่งมีคณะกรรมการกลางและสถานที่กลาง เราก็นำเสนอว่าตรงนี้พร้อมจะนำเข้าสู่กระบวนการหรือไม่ของคู่กรณีที่เกิดปัญหาในพื้นที่ ถ้าสมมติว่าเขายินยอมเราก็จะมีแบบฟอร์มให้เขารอกว่าตามประสงค์ เพราะเราจะเก็บเป็นหลักฐานด้วย หลักจากนั้นเราก็จะนำเรื่องนี้ เข้าที่ประชุมกรรมการว่าจะมีคนนี้มาขอไกล่เกลี่ย...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

นอกจากนี้ได้มีการดำเนินการให้คำปรึกษาและให้ความรู้ด้านกฎหมายกับชาวบ้านเพื่อลดความขัดแย้งในบางเรื่อง เนื่องจากความขัดแย้งบางเรื่องเกิดขึ้นมาจากการที่ชาวบ้านไม่รู้ว่าเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายและสร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นและสังคม การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยลดความขัดแย้งลงได้ส่วนหนึ่ง

สำหรับผลการดำเนินการที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่มีการนำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาหรือบุคคลที่คู่กรณีให้ความนับถือมาช่วยในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น กรณีเกิดปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินได้มีการเชิญเจ้าหน้าที่จากกรมที่ดินเข้ามาช่วยอธิบายข้อกฎหมายและยอมเจรจาตกลงหาทางออกที่ทุกฝ่ายพอใจ หรือในกรณีที่คู่กรณีมีความเคารพนับถือเจ้าอาวาสของวัดในหมู่บ้าน จึงได้มีการเชิญพระเจ้าอาวาสมาช่วยในการเจรจาไกล่เกลี่ย ทำให้สามารถปัญหาข้อขัดแย้งคลี่คลายไปด้วยดี

“...ในเรื่องของความร่วมมือประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างในเรื่องที่ดิน ก็จะให้ประสานที่ดินไปช่วยไกล่เกลี่ยให้...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

๒.๑ ปัญหาทัศนคติของประชาชนต่อคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนซึ่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล ในด้านความน่าเชื่อถือและความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ยในความรู้สึกของประชาชน

“...ในกรณีที่คู่ขัดแย้งฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับคณะกรรมการผู้ไกล่เกลี่ย ทำให้เกิดความเสียหายต่อการเสียคะแนนนิยมจากการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ทั้งนี้เนื่องจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะดำเนินการด้วยคณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมาจากการเลือกตั้งเป็นเหมือนนักการเมืองท้องถิ่น การทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยซึ่งจะต้องมีการตัดสินว่าใครผิดใครถูก และต้องบังคับใช้กฎหมายจะทำให้เกิดการเสียคะแนนหรือข้อครหาจากฝ่ายที่ถูกตัดสินว่าผิดหรือเสียประโยชน์ โดยเฉพาะเมื่ออีกฝ่ายเป็นฐานเสียงของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งจะผลต่อการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ทำให้คณะกรรมการมีความลังเลในการที่จะตัดสินหรือไกล่เกลี่ยหาข้อสรุปของข้อพิพาท โดยมีวิธีการในการแก้ปัญหาความเสี่ยงในส่วนนี้โดยการส่งปัญหาข้อพิพาทไปให้กับศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเข้ามาช่วยในการไกล่เกลี่ย หรือแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาให้เข้ามาช่วยในการไกล่เกลี่ยเจรจาหาข้อสรุปของปัญหาความขัดแย้งแทน...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม)

“...การไกล่เกลี่ยในช่วงที่ผ่านมาไม่สำเร็จสักคดีเดียวเพราะว่าเขาคิดว่า อบท. ไม่ศักดิ์สิทธิ์พอ คิดว่า อบท. ไม่กล้าทำเหมือนกับที่เราใกล้ชิดกับประชาชนเขาไม่เกรงใจคิดว่าไม่กล้าทำ...” (หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๒.๒ ภาระงานที่มากของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนบางแห่งที่ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น (อบต.) จะมีงานประจำต้องรับผิดชอบจำนวนมากอยู่แล้ว นอกเหนือจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

“...ผู้บริหารศูนย์บางครั้งไม่มีเวลาเข้าร่วมประชุมหรือลงพื้นที่ในการจัดการเจรจาไกล่เกลี่ย ทำให้เกิดความล่าช้าหรือไม่สามารถหาข้อสรุปได้ ส่งผลให้คู่กรณีไม่พอใจได้...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม)

๒.๓ การไม่มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน

“...อบรมงบประมาณก็ต้องมีให้เขา ณ ตอนนี้อยู่ อบท. บางที่ไม่รู้เขาเบิกให้หรือเปล่า เวลาเดินทางไปราชการ ยังไม่ชัดเจนว่าเราจะเบิกให้เขาได้หรือเปล่า เรื่องงบประมาณก็มีข้อจำกัดเหมือนกัน...” (หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...การลงพื้นที่เพื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยไม่มีงบประมาณสนับสนุนเพราะถือเป็นงานในหน้าที่ตามที่มีมอบหมาย โดยการลงพื้นที่บางครั้งก็จะมีความเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายหรือเกิดอุบัติเหตุขึ้น

ได้เช่น การเข้ารับเหตุทะเลาะระหว่างคู่กรณีอาจจะเกิดการบาดเจ็บได้...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม)

“...ถ้าภาคประชาชนอย่างผม ปกติผมทำงานที่บ้านเป็น หจก.เล็ก ๆ ภายในครอบครัว ผมมาครึ่งวันผมก็ขาดค่าแรงไปละ ๔๐๐ บาท มาที่นี่เรามาจิตอาสาจริง ๆ ไม่มีอะไรเลย ช่วงนี้เราได้รับความอนุเคราะห์จากผู้บริหารท้องถิ่นคือท่านนายก ให้เรามีห้อง ทุกที่ไม่ใช่ว่าจะมีเหมือนเรานะครับ แต่บางที่ก็อาศัยศาลาวัดบ้าง ศาลากลางหมู่บ้านบ้าง ผมถึงบอกว่าผมโชคดีที่เราได้เทศบาล ได้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาเป็นผู้อำนวยการความสะดวก ไม่มีเลยครับ เมื่อก่อนยังมีเทศบาลอุดหนุนให้ศูนย์ยุติธรรมปีละ ๒-๓ หมื่นบาท แต่ ๔-๕ ปีหลัง ไม่มีแม้แต่บาทเดียว ถ้ายุติธรรมจังหวัดหรือคุมประพฤติจังหวัดมาอบรมที่เราอาจจะมีบ้าง อย่างแถมมาที่นี้เรายังไม่เลี้ยงกาแฟเลย เมื่อก่อนนายกยังมีให้ ๒-๓ หมื่นบาท ให้ทางศูนย์ฯ ไปบริหารนะ ก็จัดอบรมเจ้าหน้าที่อาสาสมัครเราบ้าง ไปดูงานท้องถิ่นอื่นบ้าง แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีเลย...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

“...ที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนไม่มีค่าตอบแทน จิตอาสาล้วน ๆ มีแค่การพิจารณาให้ได้รางวัล จิตอาสาดีเด่น...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

“...ตัวศูนย์เองไม่ได้มีกฎหมายรองรับในเรื่องของการไกล่เกลี่ยให้กับเขาอาจจะอาศัยว่าเขาไปสวมหมวกใบอื่นหรือไม่ เพราะฉะนั้นในเรื่องของงบประมาณเราไม่ได้มีไปสนับสนุนตรงนั้น...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

๒.๔ การไม่มีอำนาจในการบังคับให้คู่กรณียินยอมตามข้อเสนอในการแก้ไขปัญหา ความขัดแย้ง ต้องให้คู่กรณียินยอมด้วยความสมัครใจ ทำให้หลายครั้งที่ไม่สามารถหาข้อตกลงเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้

“...เมื่อรับเรื่องไกล่เกลี่ยมาแล้ว คณะกรรมการจะประชุมหารือ นัดหมาย และเชิญคู่กรณีมาพูดคุยกัน แต่ถ้าคู่กรณีไม่ยินยอมมาเราก็ทำอะไรไม่ได้...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม)

๒.๕ การขาดความน่าเชื่อถือของกรรมการซึ่งจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและการขาดนิติกรหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายในศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งบางกรณีคณะกรรมการที่เข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ได้มีความรู้ในเรื่องที่พิพาทกัน ทำให้ประชาชนคู่กรณีไม่ยอมเชื่อและไม่ยอมเจรจาข้อสรุปของปัญหา

“...ผู้ไกล่เกลี่ยต้องน่าเชื่อถือระดับหนึ่ง...ยังกังวลอยู่ว่ากรรมการความรู้ไม่เยอะ ผู้ใหญ่ที่เป็นประธานศูนย์ก็ไม่ได้มีความรู้มากมายเขาเป็นผู้ใหญ่ที่ว่่าปลดเกษียณแล้ว และในส่วนของอบต. ไม่มีนิติกร...” (หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๒.๖ การขาดการฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ยสำหรับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน เช่น เทคนิคและจิตวิทยาการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น

“...คณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งยังไม่รับการฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยและขึ้นทะเบียน ถึงฝึกอบรมก็ไม่ได้เยอะเหมือนกับว่าคนที่เป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมเขาไม่ได้เป็นนักกฎหมายควรจะมีนักกฎหมายมาช่วย...” (หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๒.๗ การขาดระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ระบบมาตรฐาน ไม่มีฐานข้อมูลรองรับ ทำให้การจัดเก็บสถิติข้อมูลไม่เป็นระบบ ไม่มีฐานข้อมูลกลางเกี่ยวกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั้งหมด ทำให้หลายเรื่องที่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยไม่ได้นำเข้าสู่ระบบและไม่มีข้อมูลบันทึกไว้

“...ยังไม่มีฐานข้อมูลการไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เป็นระบบ มีเพียงการเก็บสถิติการไกล่เกลี่ยไว้ในแฟ้มเอกสารในสำนักงาน...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลรองประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม)

๒.๘ การขาดผู้ไกล่เกลี่ยที่มีทักษะความรู้ความสามารถที่เหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมายที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยการดำเนินการในปัจจุบันยังไม่สามารถดำเนินการให้สอดคล้องตามกฎหมายฉบับนี้ได้ เพราะยังไม่มี การขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยในพื้นที่ ซึ่งอาจจะทำให้ผลการประนีประนอมไม่สามารถใช้บังคับได้ตามกฎหมาย

“...ปัญหาจริง ๆ เหมือนกับว่าความรู้ยังน้อยถึงให้ไปไกล่เกลี่ย กรรมการถึงจะไปอบรมมีความรู้แต่ไม่ได้มากเพราะไม่เคยอบรมมาก่อน อบรมครั้งเดียวเหมือนกับว่ากำนันผู้ใหญ่บ้านไม่ใช่เป็นคนมีความรู้เหมือนกับนักกฎหมายที่เขาเรียนมา...” (หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๒.๙ ปัญหาความเสี่ยงในการโดนร้องเรียนหรือโดนฟ้องร้องของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

“...บางครั้งหากทำงานตรงเกินไป หรือเน้นการบังคับใช้กฎหมายมากเกินไป ก็เสี่ยงที่โดนร้องเรียน จึงพยายามหลีกเลี่ยงความเสี่ยงนี้โดยการใช้หลักรัฐศาสตร์นำหลักกฎหมาย เน้นการเจรจาพูดคุยกับคู่กรณีทุกฝ่ายก่อน เพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน หากจำเป็นเพื่อให้ปัญหายุติจึงจะใช้การบังคับใช้กฎหมายเป็นช่องทางสุดท้าย นอกจากนี้หากไม่ดำเนินการก็จะมีความเสี่ยงต่อการถูกฟ้องร้องในฐานการละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ด้วย เพราะคณะกรรมการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายด้วย...” (รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลรองประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดนครปฐม)

“...ในเมื่อไม่มีกฎหมายรองรับการไกล่เกลี่ยก็ไปบังคับในทางกฎหมายอะไรไม่ได้ ตัวที่จะมาคุ้มครองผู้ไกล่เกลี่ยเองมันก็ยังมี เพราะฉะนั้นก็มีความกังวลในส่วนของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ถ้าเกิดเอาภารกิจไกล่เกลี่ยไปให้เขาตอนนั้นไม่มีกฎหมายอะไรเลย อะไรจะเซฟตัวเขา เขากังวลว่าถ้าเขาไกล่เกลี่ยเรื่องนี้ไปแล้ว เขาจะโดนกลับมาฟ้องหรือไม่ เขาจะต้องถูกกลายเป็นพยานในคดีหรือป่าว ภาคประชาชนที่มาเข้าร่วมจะกลัวในเรื่องนี้ ตอนนั้นเวลามีการไกล่เกลี่ยคุณจะต้องดูดีดี ถ้าเป็นคดีแพ่งทนายต้องไม่สูงมากเกินไป ถ้าเป็นคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้เลยเราต้องไม่ไปแตะ

ยิ่งเฉพาะเรื่องเพศก็ไม่ควร...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการ ส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

๒.๑๐ การขาดการประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชน บทบาทหน้าที่ โครงสร้างและความรับผิดชอบของศูนย์

“...น่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ทาง อบต. ก็อาจจะมีบ้าง แต่ว่ามีน้อย...” (หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...บางตำบลเขายังไม่มีศูนย์ฯ มีไปอบรมแต่การขับเคลื่อนยังไม่มี เขาเลยสงสัยว่ามีจริงหรือ เนื่องจากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อาจจะยังไม่ครอบคลุม...” (หัวหน้าสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้อย ทำหน้าที่ดูแลศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลคลองน้อย สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๒.๑๑ การขาดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

“...การประสานงานกับฝ่ายปกครองค่อนข้างที่จะมีปัญหา เขาไม่ค่อยรู้บทบาทของเรา ทั้งที่ฝ่ายยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม กับ ฝ่ายปกครองน่าจะพูดคุยกันแล้ว...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

๒.๑๒ ปัญหาด้านโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ปัจจุบันยังไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะในส่วนของประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชน

“...ศูนย์มีโครงสร้าง ๒ แบบที่มีปลัดอำเภอคือแบบล่าสุด ไม่ได้ใช้ทุกที่ ส่วนใหญ่ใช้แบบเดิมก่อนเพราะว่าแบบที่ล่าสุดยังไม่เป็นที่ยอมรับเพราะว่า ประธานศูนย์คือปลัดอำเภอ แต่ก่อนโครงสร้างประกอบไปด้วย คณะกรรมการแต่ละระดับ ผู้นำชุมชน ให้คณะกรรมการคัดเลือกประธานขึ้นมาเอง ในนี้คุณจะได้ใครก็ได้ แต่พอมาตอนนี้โครงสร้างใหม่กำหนดว่าต้องเอาปลัดอำเภอมานั่งเป็นประธานศูนย์ว่าไหนที่บอกว่าเป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนแต่คุณเอาหน่วยงานรัฐมาครอบงำเขาแบบล่าสุดยังไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับ ปลัดอำเภอดูแลหลายด้านเขาไม่ใช่คนที่อยู่ในชุมชนถึงวาระเขาก็ย้ายไป ซึ่งปัญหาที่ตามมาคือบางที่ไม่เห็นด้วยจะยกเลิกถอดป้ายเพราะไม่เห็นด้วย...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

๒.๑๓ ข้อจำกัดในการเชิญบุคลากรของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย

“...ทางเราไม่ได้เอาตำรวจเข้ามาร่วมอยู่แล้ว เอาแต่คู่กรณีคนที่เกี่ยวข้องเข้ามาใช้วิธีการคนที่เขานับถือหรือเชื่อใจเป็นคนกลางไกล่เกลี่ย ถ้าเราเอาเรื่องของตำรวจเข้ามาจะเกิดข้ออยู่ในใจของผู้ร่วมไกล่เกลี่ยแล้วว่า ไหนว่าไกล่เกลี่ยเรามาคุยกันเราจะไม่พูดถึงเรื่องกฎหมาย พอมีเจ้าหน้าที่รัฐหรือตำรวจเข้ามากลายเป็นว่าเหมือนเข้ามาขู่มึงไหนหรือไม่...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

๓. ข้อเสนอแนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิธีการและรูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสม

๓.๑ การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ชัดเจน

“...ต่อไปถ้ายังไม่มียกสนับสนุนแบบนี้ ศูนย์ฯ บ้านนอกอย่างผมจะอยู่ได้หรือไม่ ทุกอย่างปัจจุบันต้องอาศัยเงินนะครับ ต้องอาศัยปัจจัยดูแล นี่ถ้าหากผมไม่ได้งบประมาณจากเมื่อก่อนมา ผมไม่มีตู้เก็บไม่มีแฟ้มใส่ นะครับ ผมมาจากภาคประชาชนเรามีจิตอาสาจริง ๆ ๑๐๐%...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๒ การฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย เทคนิค และจิตวิทยาการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น ให้กับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

“...ควรจะมีการให้ความรู้ให้การอบรมสำหรับพื้นฐานทั่วไป เหมือนเป็นการปรับพื้นฐานความรู้ด้านกฎหมายทั่วไปเบื้องต้น เพราะเราไม่ได้จบทางกฎหมายโดยตรง...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

“...กฎหมายมันสามารถเปลี่ยนแปลงได้ทุกวันเวลา น่าจะให้ความรู้พวกเราบ้าง ให้เราไปอบรม สัมมนาบ้าง อันนี้เราต้องหาเอง ใฝ่เอง เราก็ไม่ใช่ว่าจะมีหน้าที่อย่างนี้อย่างเดียว...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๓ การสร้างเครือข่ายและระบบการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาทในชุมชน หรือผู้ที่คู่กรณีให้ความเคารพเชื่อฟังหรือเกรงใจ เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงานเพื่อเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น ตำรวจ สาธารณะสุขตำบล กรมที่ดิน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ พระสงฆ์ เป็นต้น

“...กรณีต่าง ๆ เราจบที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน บางกรณีเราก็จบที่วัดเพราะเรายังมีประเพณีมีวัฒนธรรม ภาคเหนือเราได้เปรียบตรงที่เรายังประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ เรายังอาศัยพระสงฆ์องค์เจ้าจากในวัด...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

“...แล้วทำไมไม่เอาศาสนาอย่างพระสงฆ์องค์เจ้ามาร่วมด้วย เพราะท่านอย่าลืมศาสนายังสามารถที่จะเอาประชาชนเข้าถึงกันได้อย่างสบาย เพราะของผมกรณีบางกรณีไม่ต้องไปจบที่ก้านันก็ได้ ก็ไปวัดเดียวพระสงฆ์ก็พร้อมน้ำมนต์ให้ข้อคิด...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๔ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ให้เห็นความสำคัญของการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นชุมชนเมือง

“...ประชาชนบางส่วนโดยเฉพาะประชาชนในเขตชุมชนเมืองหรือหมู่บ้านจัดสรร จะมีความผูกพันกันน้อยไม่มีความสัมพันธ์แบบพี่น้องทำให้ไม่ยอมกัน จึงมักนำความขัดแย้งไปฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมายที่สถานีตำรวจมากกว่าจะนำเรื่องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชน ตัวอย่างเช่น กรณีสุนัขกัดคน หากเป็นชาวบ้านธรรมดาเจ้าของสุนัขก็จะเข้ามาดูแลคนบาดเจ็บที่ถูกกัด

เพราะความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเหมือนญาติพี่น้องกัน...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๕ การส่งเสริมให้มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครอบคลุมทุกชุมชน

“...ผมเห็นว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนในแต่ละตำบล ควรจะมีแล้วท่านน่าจะไปคุยกับการปกครองน่าจะมีที่เทศบาลทุกแห่ง แล้วทำความตกลงร่วมกันด้วย ทำยังไงจะให้มันเป็นประโยชน์ต่อในชุมชนแต่ละที่...” (ประธานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลท่าศาลา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดเชียงใหม่)

๓.๖ การพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิมให้มีการดำเนินงานภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ โดยไม่ต้องจัดตั้งศูนย์ขึ้นมาใหม่

“...ตอนนี้ มีพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ควรนำมาปรับได้แล้ว เพราะ พระราชบัญญัติมีหมวดการไกล่เกลี่ยในเรื่องของภาคประชาชนก็ต้องไปวางรูปแบบว่าศูนย์เดิมที่เรามีอยู่ คือเครื่องมือในกระทรวงยุติธรรมมีศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่แล้ว เราก็ไม่ควรที่จะไปเพิ่มเครื่องมือไปเพิ่มศูนย์อะไรให้เยอะไปกว่าเดิม ควรเอาที่มีอยู่ไปพัฒนาศักยภาพเขาให้เขาสามารถที่จะมาไกล่เกลี่ยได้ เพราะเวลาไปตั้งศูนย์ใหม่ก็ไม่พ่นคนเดิม เพราะคนเดิมหมวดหลายใบมาก จะพัฒนา ยังไงในเรื่องของแง่ภารกิจไกล่เกลี่ยสมานฉันท์ที่อยู่แล้ว น่าจะดึงตรงนี้และยกระดับให้เขาเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยโดยพัฒนาศักยภาพและให้ชัดว่าหากเขามาไกล่เกลี่ยแล้วให้ความคุ้มครองอะไรกับเขาบ้าง หรืออาจจะแรงเสริมทางบวกในเรื่องของแรงบันดาลใจหรือกำลังใจให้กับเขาว่าเขาเข้ามาเข้าร่วมเป็นอาสาสมัคร ที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนไม่มีค่าตอบแทนจิตอาสาแล้ว ๗ แต่อาจจะมีการพิจารณาได้รางวัลจิตอาสาดีเด่น...” (นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ ผู้แทนผู้อำนวยการส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด)

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

๑. รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

กรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นหน่วยงานที่มีกลไกจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการกำกับดูแลหลักสูตรฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรองตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ รวมถึงการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศกลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้หน่วยงานของรัฐ พนักงานสอบสวน และศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนใช้ในการให้บริการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแก่ประชาชน รวมถึงจัดเก็บข้อมูล สถิติการดำเนินงาน สำหรับใช้ในการวิเคราะห์ วางแผนการบริหารจัดการความขัดแย้งในภาพรวมของประเทศ โดยการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในปัจจุบันนั้นจะอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ซึ่งได้กำหนดให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้ หลังจากมี พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทฯ ทางกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิได้ดำเนินการร่วมกับส่วนนโยบายและ

ยุทธศาสตร์ยุทธธรรมชุมชนและยุทธธรรมจังหวัด สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม ในการประสานกับ ยุติธรรมจังหวัดทั่วประเทศเพื่อที่จะให้ยกระดับศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีอยู่เดิมให้เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ย ระวังข้อพิพาทชุมชนตามกฎหมายใหม่ ซึ่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะมีภารกิจการระงับไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อยู่แล้ว และดำเนินการตลอดก่อนที่จะมี พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทขึ้นมา โดยเดิมไม่ได้มี ระเบียบรองรับในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน เมื่อมี พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทออกมาแล้ว กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิจึงพยายามยกระดับให้ศูนย์ ยุติธรรมชุมชนเดิมให้เป็นศูนย์ระงับข้อพิพาทด้วย แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ครบทุกศูนย์ เพราะเพิ่งมีการประกาศใช้กฎหมายใหม่ยังไม่นาน สำหรับกระบวนการพัฒนาศูนย์ไกล่เกลี่ยให้เป็นไป ตามกฎหมายใหม่จะต้องมีการคัดเลือกศูนย์ที่มีความพร้อมที่จะเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยได้ในภาคประชาชน โดยในปี ๒๕๖๑ มีศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ทั่วประเทศทั้งหมดจำนวน ๓๘๕ ศูนย์ และ คณะกรรมการที่จะมาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยต้องผ่านหลักสูตรที่ทางกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาทจัดอบรม เท่านั้น โดยมีส่วนนโยบายและยุทธศาสตร์ยุทธธรรมชุมชนและยุทธธรรมจังหวัด สำนักปลัดกระทรวง ยุติธรรมเป็นตัวกลางที่จะประสานให้กรมคุ้มครองสิทธิได้นำนโยบายลงไปที่ยุติธรรมจังหวัดในการ คัดสรรศูนย์หรือว่าคณะกรรมการศูนย์ที่มีความพร้อมที่จะมาดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน มีคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับ ข้อพิพาทเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย สำหรับโครงสร้างคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับ ข้อพิพาท โดยมีองค์ประกอบ ดังนี้

๑. ที่ปรึกษา
๒. ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน
๓. รองประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน
๔. กรรมการ
๕. เหมัญญิก
๖. ประชาสัมพันธ์
๗. ปฏิคม
๘. เลขานุการ
๙. ผู้ช่วยเลขานุการ ฯลฯ

โดยทั่วไปคณะกรรมการของศูนย์จะมีประมาณ ๕-๑๐ คน ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ บางพื้นที่คณะกรรมการจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน บางพื้นที่จะเป็นคนนอกที่เป็น อดีตผู้ใหญ่ครูหรือผู้ใหญ่บ้าน สำหรับที่ตั้งศูนย์มีความหลายหลายแล้วแต่พื้นที่ บางศูนย์จัดตั้งไว้ที่ทำการกำนัน (นครปฐม) บางพื้นที่จัดตั้งศูนย์ในส่วนของที่ทำการของเทศบาลหรือองค์การบริหารส่วน ตำบล (ขอนแก่น)

ปัจจุบันการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทมีความมุ่งหมายให้เป็นไปตาม พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ และระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วย การไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.๒๕๖๒ ที่กำหนดให้การไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถกระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

๑. ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินห้าแสนบาทหรือไม่เกินจำนวนตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๒. ข้อพิพาททางแพ่งอื่นนอกจาก (๑) ตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๓. ข้อพิพาททางอาญาตามมาตรา ๓๕

ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาของศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทให้กระทำได้ในกรณี ดังต่อไปนี้

๑. ความผิดอันยอมความได้

๒. ความผิดลหุโทษตามมาตราต่าง ๆ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่นที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ประกอบด้วย

๒.๑ มาตรา ๓๙๐ ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๒ มาตรา ๓๙๑ ผู้ใดใช้กำลังทำร้ายผู้อื่น โดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๓ มาตรา ๓๙๒ ผู้ใดทำให้ผู้อื่นเกิดความกลัว หรือความตกใจ โดยการขู่เข็ญ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๔ มาตรา ๓๙๓ ผู้ใดดูหมิ่นผู้อื่นซึ่งหน้าหรือด้วยการโฆษณา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๕ มาตรา ๓๙๔ ผู้ใดไล่ ต้อน หรือทำให้สัตว์ใด ๆ เข้าในสวน ไร่ หรือนาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิตอยู่ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๖ มาตรา ๓๙๕ ผู้ใดควบคุมสัตว์ใด ๆ ปล่อยปลละเลยให้สัตว์นั้นเข้าในสวน ไร่หรือนาของผู้อื่นที่ได้แต่งดินไว้ เพาะพันธุ์ไว้ หรือมีพืชพันธุ์หรือผลผลิตอยู่ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

๒.๗ มาตรา ๓๙๗ ผู้ใดกระทำด้วยประการใด ๆ ต่อผู้อื่น อันเป็นการรังแก ข่มเหง คุกคาม หรือกระทำให้ได้รับความอับอายหรือเดือดร้อนรำคาญ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำในที่สาธารณะสถานหรือต่อหน้าธารกำนัลหรือเป็นการกระทำอันมีลักษณะส่อไปในทางที่จะล่วงเกินทางเพศ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคสองเป็นการกระทำโดยอาศัยเหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจเหนือผู้ถูกระทำอันเนื่องจากความสัมพันธ์ในฐานะที่เป็นผู้บังคับบัญชา นายจ้าง หรือผู้มีอำนาจเหนือประการอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน และปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท

ในอดีตการดำเนินการไกล่เกลี่ยยังไม่มีกฎหมายไกล่เกลี่ยภาคประชาชนรองรับเหมือนในปัจจุบัน จึงเป็นการดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยใช้กฎหมายของกระทรวงมหาดไทยที่ให้อำนาจ

กำนันผู้ใหญ่บ้านในการดำเนินการไกล่เกลี่ยคดีได้ ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่ของพื้นที่คณะกรรมการของศูนย์ไกล่เกลี่ยจะเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่จึงสามารถนำกฎหมายดังกล่าวมารองรับได้ หลังจากที่มี พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในปี ๒๕๖๒ ก็จะทำให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยที่ไม่มีคณะกรรมการเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยได้โดยถูกต้องตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันก็ยังไม่สามารถดำเนินการตามแนวทางการไกล่เกลี่ยแบบใหม่ได้ ทุกพื้นที่จึงดำเนินการตามแบบเดิมไปก่อน

“...ด้านกฎหมายเราอิงมหาดไทยเราใช้ตรงนี้คุ้มครองเรา เพราะตามปกติคุ้มครองสิทธิไม่มี ปัญหาที่เราสามารถจบลงได้โดยที่คุ้มครองสิทธิไม่มีกฎหมายมาบังคับ เพราะความศรัทธา บทสุดท้ายไกล่เกลี่ยจบเราจะเอาของมหาดไทยเข้ามาปิดงาน เราต้องใช้คู่มือหลาย ๆ ตัวเพื่อให้งานสำเร็จ แต่ถ้าจู้ ๆ ไขมหาดไทยเลยผมว่ายาก ข้อจำกัดหรืออุปสรรคตัวนี้ก็น่าจะเบาบางถ้าเรามีของมหาดไทยเป็นแนวอยู่ ซึ่งการจะให้อำนาจตรงนั้น ส่วนทางของเราเองใช้ความเป็นชุมชนดำเนินการไกล่เกลี่ย...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่)

ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นกำนันในพื้นที่ โดยจะมีกรรมการเป็นผู้ใหญ่บ้านในเขตตำบลที่จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยขึ้น โดยมีการทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยในกรณีที่มีชาวบ้านร้องเรียนและขอให้เข้าไปช่วยในการเจรจาไกล่เกลี่ย ซึ่งมักจะเป็นความขัดแย้งเล็กน้อยทางแพ่ง เช่น กิ่งไม้ยื่นล้ำเข้าไปในเขตบ้านคนอื่น วัวเข้าไปกินผักที่ปลูกไว้ ผัวเมียทะเลาะกัน เป็นต้น สำหรับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนจะถูกต้องไว้ที่ทำการกำนันรวมอยู่กับศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน (เช่น กรณีของตำบลห้วยพระ อำเภอเมืองนครปฐม) ซึ่งกำนันทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยการศูนย์ โดยบทบาทจะมีความคล้ายคลึงกัน สำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะเป็นแบบไม่เป็นทางการ ใช้แนวทางการพูดคุยที่ละฝ่ายเพื่อหลีกเลี่ยงการโต้เถียงกัน โดยจะให้กรรมการหรือผู้ใหญ่บ้านในท้องที่มีปัญหาลงพื้นที่ในการช่วยแก้ไขจัดการปัญหาความขัดแย้ง โดยบางครั้งอาจจะเชิญตำรวจประจำป้อมในตำบลหรือสายตรวจประจำตำบลเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ยที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชน จำนวนข้อพิพาทที่สามารถยุติหรือระงับข้อพิพาท ในปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๒ มีดังนี้ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่ง จำนวน ๔๒๑ เรื่อง สามารถตกลงกันได้ จำนวน ๓๗๑ เรื่อง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญา จำนวน ๙๔ เรื่อง ตกลงกันได้ จำนวน ๘๑ เรื่อง

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

๒.๑ การขาดการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนให้ชาวบ้านได้รับทราบถึงอำนาจหน้าที่ ช่องทาง ที่ตั้ง และขั้นตอนการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงการมีอยู่ของศูนย์ไกล่เกลี่ย

“...ประชาชนบางส่วนยังทราบว่า มีศูนย์ไกล่เกลี่ยในชุมชน โดยเฉพาะคนที่ต้องเดินทางไปทำงานนอกบ้านไม่ค่อยได้อยู่ในหมู่บ้าน บางคนก็ไม่ได้สนใจ...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม)

๒.๒ การขาดระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ระบบมาตรฐาน ไม่มีฐานข้อมูลรองรับ ทำให้การจัดเก็บสถิติข้อมูลไม่เป็นระบบ ไม่มีฐานข้อมูลกลางเกี่ยวกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของศูนย์

ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนทั้งหมด ทำให้หลายเรื่องที่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยไม่ได้ นำเข้าสู่ระบบและไม่มีข้อมูลบันทึกไว้ เนื่องจากการดำเนินการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะเป็นแบบไม่เป็นทางการ และยังไม่มีการรายงานและการบันทึกข้อมูลการดำเนินการที่สะดวกและเป็นระบบ

“...ส่วนใหญ่ถ้ามีเรื่องขัดแย้งกันก็จะให้ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกรรมการเข้าไปดูและไกล่เกลี่ยแบบไม่เป็นทางการ ถ้าคู่กรณีคุยกันรู้เรื่องก็จบ ไม่ได้มีการทำบันทึกอะไร...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม)

๒.๓ ความไม่พร้อมในการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ เนื่องจากยังไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ในทุกพื้นที่จึงยังไม่มีดำเนินการตามกฎหมายการไกล่เกลี่ย

“...แบบใหม่ยังไม่ได้ไกล่เกลี่ยเพราะเขายังไม่ได้มีคำสั่งมา คอยตั้งศูนย์ใหม่ คอยคำสั่งแต่งตั้ง ส่งไปแล้วทางกรมยังไม่เซ็นตกลงมาให้ ยังทำไม่ได้ ...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๒.๔ การขาดเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย

“...ยังไม่มีสมุดบันทึกการรับเรื่องร้องทุกข์ และแบบหนังสือข้อตกลงประนีประนอมของคู่กรณี...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม)

๒.๕ การขาดการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย จิตวิทยาการไกล่เกลี่ย เป็นต้น รวมทั้งการไม่ทราบบทบาทของคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ทราบรายละเอียดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน/กระบวนการไกล่เกลี่ย เช่น การไม่ทราบเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ เป็นต้น แม้จะมีการเข้าอบรมเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยบ้างทุกปี โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดหรืออัยการจังหวัด

“...ผู้ไกล่เกลี่ยต้องอบรมด้วย ส่วนมากจะให้ฝึกอบรมที่กรุงเทพฯ...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...กรรมการศูนย์ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยได้รับการอบรมโดยยุติธรรมจังหวัดหรืออัยการจังหวัด แต่ยังไม่ได้มีการขึ้นทะเบียนตามกฎหมายใหม่...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม)

๒.๖ การขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเกี่ยวกับไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยในปัจจุบันยังไม่มีเงินค่าตอบแทนพิเศษให้การเจรจาไกล่เกลี่ยในแต่ละเรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องลงพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มีแต่หน้าที่ที่ถูกกำหนดมาให้ดำเนินการตามนโยบายจากส่วนกลางซึ่งมีทั้งในส่วนของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุติธรรม

“...ผมมาอยู่ตรงนี้ตั้งแต่ปี ๒๕๔๘ ไม่มีงบให้ เมื่อก่อนเราขึ้นกับกรมคุ้มครองสิทธิภาค แต่ตอนนี้ถูกยุบไปแล้ว แล้วก็มาขึ้นกับสำนักปลัดฯ ที่นี้พอยุบสำนักปลัดฯ เราขอวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไม่ได้ เพราะภาคประชาชนขอไม่ได้ ปัจจุบันไม่มีงบประมาณมาให้ทางนี้ในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ

ตรงนี้จึงทำให้อาสาสมัครของคนไทยไม่เจริญก้าวหน้า เบียดเบียนเราก็ไม่มี ค่าใช้จ่ายในการติดต่อคุณกรณีต่าง ๆ เราก็ต้องออกเอง...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่)

“...ด้านงบประมาณคุ้มครองสิทธิเป็นศูนย์มาแล้ว งบประมาณไม่มีเลยแต่ละปี เราดำเนินการกันเอง ค่าเดินทางออกกันเอง ช่วยกันเอง เข้ามาในนี้ไม่มีเงินให้ ศูนย์นี้จัดตั้งมาเทศบาลช่วย บางอย่างช่วยกันเอง สถานที่แรก ๆ มีการเช่าที่ ช่วยกันจ่าย...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...ปัญหาด้านนโยบาย ให้นโยบายหลักลอย คือให้แต่นโยบายงบประมาณไม่ให้นำส่วนมากแต่ละปีจะให้นโยบาย จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ย ประชาสัมพันธ์เรื่องการไกล่เกลี่ยทางศูนย์จะจัดในงานเงาะโรงเรียน งานประจำปีของโรงเรียน ผลัดกันอยู่แหว ๑๐ วัน ๑๐ คีน...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...มีปัญหาเรื่องงบประมาณให้เงิน ๓,๐๐๐ ให้ทำงาน ๓๐,๐๐๐ เราจะเอาบที่ไหนทำ แต่ดีที่ว่ายุติธรรม พอมีโครงการอะไร จะโทรมาบอกว่ามีงบเหลือจะเอาไปทำอะไรบ้าง ทางศูนย์จะจัดกิจกรรมอะไรบ้าง ส่วนมากงบประมาณในการจัดกิจกรรมได้มากจากสำนักงาน กปพ. เพราะว่าการนี้จะเป็นอาสาสมัครของสำนักงาน กปพ. ได้งบ จาก กปพ. มา ๒ ครั้ง ได้งบเขาจะโทรมาทันที กลาง ๆ ปี แต่ของคุ้มครองสิทธิมีแต่ไม่รู้เขาโอนไปที่ไหน โอนลงเจ้าหน้าที่ในจังหวัด ส่วนมากใช้งบจากหน่วยงานอื่น...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...กระทรวงยุติธรรมไม่ได้ให้งบประมาณมาเลย หน่วยงานขึ้นอยู่กับยุติธรรมจังหวัด เคยขอแต่บอกว่ายุติธรรมไม่มีเงิน...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลหนองโก อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น)

“...คำตอบแทนมีถ้าเราไปอบรม มีเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่มีเงินเดือนประจำ มีอยู่ทำให้ยกย่องอีกทีแล้วให้ไปปรับรางวัล...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลหนองโก อำเภอกะนวน จังหวัดขอนแก่น)

“...ตอนนี้ก็ดูแลหลายศูนย์สวมหมวกหลายใบแต่ก็ไม่ได้มีเงินคำตอบแทนพิเศษอะไรและไม่มีงบประมาณเฉพาะส่งลงมาให้ ก็ได้แต่ทำตามนโยบายที่สั่งการมา...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม)

๒.๗ การขาดความน่าเชื่อถือของศูนย์ไกล่เกลี่ยที่เป็นภาคประชาชนทั้งหมด

“...ภาคประชาชนบทบาทหนึ่งถ้าไม่อิงอำเภอมันจะขับเคลื่อนยาก เพราะประชาชนมีความเชื่อในองค์กร...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่)

“...ชุดไกล่เกลี่ยชุดที่ไม่ได้เป็นผู้นำหมู่บ้าน จะได้ข้อมูลที่ตรง และก็อุ่นใจไม่ระแวง...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...ถ้ามี อบต.เป็นกรรมการ ทำงานยาก เพราะอาจจะกระทบฐานเสียง...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๒.๘ การขาดบุคลากรหรือกรรมการที่มีความรู้ด้านกฎหมายมาประจำในศูนย์ไกล่เกลี่ย

“...ไม่มีนักกฎหมาย จะใช้การขอการสนับสนุนจากยุติธรรมจังหวัด โดยจะมีทนาย นิติกรมาช่วยบางครั้ง...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...ถ้าเขียนเองเราก็บกพร่อง เขียนสัญญาไม่รอบครอบ ถ้ามีนิติกรมาช่วยมันก็จะ ครบถ้วน...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัด สุราษฎร์ธานี)

“...คณะกรรมการศูนย์จะเป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๙ หมู่บ้านในเขต ตำบล ไม่มีนิติกร...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วย พระ อำเภอดอนตุม จังหวัดนครปฐม)

๓. ข้อเสนอแนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาวิธีการและรูปแบบ การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสม

๓.๑ การให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบข้อมูล เกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน

“...การทำป้ายหรือสื่อประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทชุมชนให้ชาวบ้านได้รับทราบถึงอำนาจหน้าที่ ช่องทาง ที่ตั้ง และขั้นตอนการดำเนินการของ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน โดยอาจจะติดตั้งป้ายขนาดใหญ่บริเวณหน้าบ้านที่ตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทชุมชน และบริเวณเส้นทางที่ชาวบ้านผ่านเข้าออกเป็นประจำ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ตาม สื่อท้องถิ่น เช่น หอกระจายเสียงประจำหมู่บ้าน...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ย ระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตุม จังหวัดนครปฐม)

๓.๒ การจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย รวมทั้งการสร้าง ระบบการจัดเก็บข้อมูลที่มีมาตรฐาน เพื่อรายงานและบันทึกข้อมูลการดำเนินการที่สะดวกและเป็น ระบบ

“...อยากได้แบบฟอร์มการขอให้ช่วยไกล่เกลี่ย สมุดบันทึกการรับเรื่องร้องทุกข์ เหมือนบันทึกประจำวันของตำรวจ และแบบหนังสือ/เอกสาร/บันทึกข้อตกลงประนีประนอมของ คู่กรณีเพื่อจะได้เก็บเห็นหลักฐานได้...” (กำนันตำบลห้วยพระ ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท ชุมชนตำบลห้วยพระ อำเภอดอนตุม จังหวัดนครปฐม)

๓.๓ การฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย จิตวิทยาการไกล่เกลี่ย เป็นต้น ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยให้ทั่วถึงและ สม่ำเสมอ รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ทราบรายละเอียดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน/กระบวนการไกล่เกลี่ย ภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ และการเร่งดำเนินการ ขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ในพื้นที่ให้เรียบร้อย และเพียงพอต่อการดำเนินการไกล่เกลี่ยในทุกพื้นที่

“...พัฒนาบุคลากร ให้อาสาหรือผู้ปฏิบัติงานรู้จักการให้คำปรึกษา ผมจะบอกน้อง ๆ เสมอว่า สิ่งหนึ่งที่ต้องทำให้ได้คือทำให้เขาเห็นรอยยิ้ม เพราะทุกคนที่เข้ามาที่นี่เขามีปัญหาในใจ

เขาอยากจจะร้องไห้ มาร้องไห้ที่นี่ เราก็บอกว่าเราไม่ได้เก่งแต่เรามีเครือข่าย มีสำนักงานยุติธรรมจังหวัด เราก็ใช้ตรงนี้ในการให้คำปรึกษา กระทรวงยุติธรรมควรจะให้เจ้าหน้าที่ในการพัฒนาเครือข่ายพัฒนาบุคลากร มีศิลปะองค์ความรู้ในการให้คำปรึกษาต่าง ๆ...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่)

“...ศูนย์คุ้มครองสิทธิหน้าจะจัดให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายใหม่ ๆ ให้ความรู้กับกรรมการเวลาไกล่เกลี่ยว่ากฎหมายมันเป็นแบบไหน กรรมการในการไกล่เกลี่ยจะได้มีความรู้ อบรมความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมาย เรื่องงบประมาณน่าจะมีการจัดสรรลงมาให้บ้าง...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

๓.๔ การปรับปรุงระเบียบ/กฎหมายเพื่อจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อเป็นแรงจูงใจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นระบบ ขั้นตอน รวมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบมากขึ้น

“...เราอย่าบอกว่ากระทรวงเรามีเงินน้อย เพราะเราอยู่ตรงนี้เราแบกรับภาระของกระทรวงด้วยนะ เราช่วยงานเยอะมาก ต้องการงบประมาณมาสนับสนุนการทำงานของศูนย์ฯ...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่)

“...เรื่องงบประมาณน่าจะมีการจัดสรรลงมาให้บ้าง...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี)

“...เรื่องงบประมาณ ต้องจัดสรรมาให้ด้วย หมายถึงว่าจังหวัดขอนแก่นศูนย์นำร่องในจังหวัดขอนแก่นมีศูนย์ไกล่เกลี่ยทั้งจังหวัดอำเภอละ ๑ ที่ แต่เป็นรูปแบบมากที่สุดคือตรงนี้...” (ประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชน ตำบลหนองโก อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น)

ผลการประชุมกลุ่มย่อยเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี

จากการประชุมกลุ่มย่อยผู้เชี่ยวชาญหรือเกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๖๖ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๒.๐๐ น. โดยการประชุมผ่านระบบออนไลน์ Zoom Meeting ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน ๓๐ คน ซึ่งในการประชุมสัมมนามีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามประเด็นคำถามที่กำหนดไว้ โดยสามารถสรุปสาระสำคัญของการประชุมมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

๑. ศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายที่เป็นปลายน้ำที่มีการนำการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์มาใช้ด้วยเช่นกัน โดยในการไกล่เกลี่ยของสำนักงานศาลยุติธรรมถือได้ว่ามีมาตรฐานที่ดีในการไกล่เกลี่ยเทียบเท่าสากล ตอนนี้ศาลยุติธรรมมีทั้งผู้ประนีประนอมและผู้ไกล่เกลี่ยภายในศาลยุติธรรม ผู้ไกล่เกลี่ยดำเนินการไกล่เกลี่ยก่อนการฟ้องคดี ส่วนผู้ประนีประนอมดำเนินการเมื่อมีการฟ้องคดีแล้ว สิ่งท้าทายในปัจจุบันก็จะเป็นในเรื่องของการไกล่เกลี่ยออนไลน์มากขึ้น ในศาลอุทธรณ์หลายหลายแห่งเริ่มมีการใช้ทั้งการพิจารณาคดีเกือบเต็มรูปแบบและมีการไกล่เกลี่ยออนไลน์ด้วย

๒. การดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรมทั่วไปมีค่าเฉลี่ยต่อหนึ่งคดี เป็นจำนวนเงินประมาณ ๑๗๐,๐๐๐ บาท แม้จะเป็นคดีเล็กน้อยก็ตาม และการดำเนินคดีในกระบวนการยุติธรรม กระแสหลักแม้ศาลจะตัดสินแล้วแต่ก็เชื่อว่าปัญหาจะหมดไปอย่างแท้จริง เช่น คนข้างบ้านรดน้ำ กระเด็นไปโดนกระถางต้นไม้ของอีกข้างบ้านทะเลาะสู้กันจนถึงศาลฎีกา สิ่งสำคัญคือว่าคิดว่าการที่ สู้ไปถึงชั้นศาลฎีกาแล้วคดีจะจบหรือไม่ อาจจบในทางทฤษฎี แต่ความขัดแย้งภายในใจยังไม่จบ แต่ถ้าเรื่องนี้จบด้วยการไกล่เกลี่ยประนีประนอมก็จะจบทั้งทางทฤษฎีและความขัดแย้งภายในใจ

๓. นอกจากเรื่องค่าใช้จ่าย เรื่องความรู้สึกในใจ หากมีเรื่องของคุณ เข้ามาสุดท้ายเรื่องที่เป็นตราบาปจากการผ่านคุณ ที่เค้าจะเรียกกันว่าคนซึ่คุณ ถ้าเราดึงออกมาจากคำว่าซึ่คุณได้มากเท่าไร ก็จะเป็นผลดีกับสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะคำว่าซึ่คุณนั้นหากติดตัวออกมาแล้วในการใช้การประกอบ อาชีพหรือสมัครงานก็จะเป็นไปได้ค่อนข้างยาก คนจะไม่ค่อยยอมรับ จึงมองว่าแนวทางนี้การ เบี่ยงเบนคดีออกมาสู่ยุติธรรมทางเลือกเป็นแนวทางที่เป็นสากล

๔. พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ จำกัดขอบเขตคดีในการไกล่เกลี่ย ค่อนข้างจะแคบ ซึ่งก็พอเข้าใจได้เพราะเป็นช่วงเริ่มต้น อาจจะมีบางมาตราที่กำหนดว่าคดีที่ไกล่เกลี่ย ได้ต้องไม่ใช่คดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลเยาวชนและครอบครัว โดยส่วนตัวมองว่าไม่น่าไปจำกัด เพราะ หากทำได้ก็จะสามารถลดคดีที่จะนำไปสู่ศาลเยาวชนและครอบครัวอีกมาก ถ้าเราพูดกันในภาษา ชาวบ้านคือไม่น่าจะต้องไปขึ้นศาลเช่นคดีเด็กทะเลาะกันมีเรื่องกัน บางทีการไกล่เกลี่ย อาจจะทำให้คดีของผู้ใหญ่ด้วยเข้าไปจึงเป็นตัวอย่งว่าควรขยายขอบเขตคดีให้กว้างมากขึ้นในการไกล่เกลี่ย

๕. การไกล่เกลี่ยของอัยการในส่วนที่เกี่ยวกับคดีแพ่งเราไม่มีบทบังคับเหมือนของ ฝ่ายปกครอง จึงเห็นด้วยว่าควรจะมีบทบังคับให้อัยการในการไกล่เกลี่ย

๖. การไกล่เกลี่ยของอัยการ กรณีที่เป็นคดีอาญาที่ยอมความได้ถ้าเรามีระเบียบว่าให้ สอบถามคู่ความ ถ้าคู่ความประสงค์จะไกล่เกลี่ย จะส่งให้ไปไกล่เกลี่ยที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยอัยการคุ้มครอง สิทธิ ซึ่งที่ทำการอยู่ที่เดียวกันแต่คนละหน่วยงานกันและอัยการที่ไกล่เกลี่ยกับอัยการที่เป็นคนส่ง คดีอาญาจะเป็นคนละคนกัน และเรามีระเบียบซึ่งมีหลักการเดียวกับ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ว่าการไกล่เกลี่ย จะไม่ใช่การซึ่ถูกซึ่ผิด เพราะฉะนั้นเมื่ออัยการเจ้าของคดี ส่งสำนวน ไปให้อัยการศูนย์ไกล่เกลี่ยอัยการคุ้มครองสิทธิ เราจะไม่ให้เนื้อหาทั้งหมดไป แต่จะให้แค่ คู่กรณีขัดแย้งกันให้ไกล่เกลี่ย แต่จะไม่ให้เห็นพยานหลักฐานทั้งหมด

๗. การไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เบื้องต้นถ้าไกล่เกลี่ยสำเร็จก็จะ ส่งให้อัยการยุติ ซึ่งขอบเขตคดีที่ยังแคบอยู่ ถ้าเรานำหลักการเรื่องการชะลอฟ้อง มาผสมผสานกับการ ไกล่เกลี่ย แล้วควรขยายขอบเขต ลักษณะ ชนิดของคดีที่สามารถไกล่เกลี่ยได้ (โดยเฉพาะทางอาญา) ให้กว้างขวางขึ้นอีก เพื่อ พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะได้มีผลในทางปฏิบัติมากขึ้น

๘. ตำรวจได้มีการผลักดันให้มีการไกล่เกลี่ยมาโดยตลอดจนกระทั่งออกมาเป็นกฎหมาย พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กระบวนการไกล่เกลี่ยควรจะต้องเดินไปพร้อมกันระหว่าง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เช่น ปัญหาหนี้ในระบบ ซึ่งได้มีอัยการคุ้มครองสิทธิเป็นประธาน ดำเนินการไกล่เกลี่ย ร่วมกับหน่วยงานอีกหลายหน่วยงานร่วมกันไกล่เกลี่ยแก้ปัญหาให้ประชาชน เป็นต้น

๙. ควรมีการแบ่งระดับของเรื่องที่จะมีการไกล่เกลี่ยให้ชัดเจนและกำหนดกระบวนการที่มันชัดเจนคดีเล็ก ๆ พนักงานสอบสวนคนเดียวอาจจะดำเนินการไกล่เกลี่ยได้เลย แต่ถ้าคดีที่มีความซับซ้อนขึ้นมาเช่น คดีนั้นนอกระบบก็จำเป็นต้องมีอัยการเข้ามาช่วยเหลือมาดูแลเรื่องข้อกฎหมาย เรื่องกฎหมายที่ติดตำรวจอาจจะยังไม่ชำนาญนัก อาจจะมีฝ่ายปกครองเข้ามาร่วมในการดำเนินการ หรืออาจจะมีสถาบันการเงินเข้ามาร่วมในเรื่องของการให้สินเชื่อที่ถูกกฎหมาย

๑๐. พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการเพิ่มภาระงานให้กับพนักงานสอบสวนมากกว่าที่จะลดภาระงาน ถ้าเป็นโรงพักใหญ่ ๆ จะมีคดีจำนวนมาก นอกจากจะต้องทำคดีปกติแล้ว ต้องมาทำเพิ่มในเรื่องของการไกล่เกลี่ยจะมีขั้นตอนต่างๆมากมายที่ต้องดำเนินการตามระเบียบ ซึ่งปกติในเรื่องการไกล่เกลี่ยพนักงานสอบสวนได้ทำกันมาอยู่แล้ว ในคดีที่สามารถยอมความได้หรือ แม้แต่คดีที่ไม่สามารถยอมความกันได้บางครั้งคู่กรณีมีความประสงค์ที่จะเจรจากันพนักงานสอบสวน ก็ยินดีที่จะอำนวยความสะดวกให้คู่กรณีได้เจรจาเพื่อจะยอมความกันตามความประสงค์ของคู่กรณี เมื่อยอมความกันได้เป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการให้ทางคดีนั้นยุติไป ในทางปฏิบัติอาจจะไม่ได้แนะนำเสนอให้สังคมนับรู้ ส่วนคดีที่ยอมความกันได้พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการเป็นปกติอยู่แล้ว ถ้ามีการชดเชยค่าเสียหายทำให้ผู้เสียหายพอใจพนักงานสอบสวนก็จะทำสำนวนสั่งไม่ฟ้องเสนอทางอัยการพิจารณาให้ยุติคดี แต่พอมี พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก็จะมีข้อกำหนดที่ชัดเจนว่าคดีไหนไกล่เกลี่ยได้คดีไหนไกล่เกลี่ยไม่ได้ ทำให้เป็นการเพิ่มภาระให้พนักงานสอบสวน

๑๑. ปัญหาในปัจจุบันผู้ไกล่เกลี่ยที่จะมาปฏิบัติหน้าที่ในสถานีตำรวจต่าง ๆ ตอนนี้นักยังไม่มีความชัดเจนว่ามีใครบ้างที่จะมาประจำอยู่ตามสถานีตำรวจต่าง ๆ โดยในปัจจุบันสำนักงานตำรวจแห่งชาติได้มีการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยในครั้งแรกจำนวน ๓๔๖ คน โดยได้แจ้งเวียนไปตามกองบัญชาการและกองบังคับการต่าง ๆ แล้วในช่วงปลายเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๓ ซึ่งตอนนี้สามารถนำมาใช้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ ในส่วนของครั้งที่สองจะมีการขึ้นทะเบียนอีก ๕๗๓ คน คาดว่าน่าจะขึ้นทะเบียนภายในต้นเดือนมิถุนายน ๒๕๖๓ ซึ่งจะให้มีจำนวนผู้ขึ้นทะเบียนไกล่เกลี่ยรวมทั้งสิ้น ๙๑๙ คนทั่วประเทศ โดยผู้ไกล่เกลี่ยสามารถเป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้มากกว่าหนึ่งพื้นที่

๑๒. มุมมองตามหลักสากล พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทำให้มีคนกลางเข้ามาไกล่เกลี่ยดำเนินการแทนตำรวจ ซึ่งจะได้ลดความคลางแคลงของสังคมในส่วนที่ตำรวจไม่ได้เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียในเรื่องของกระบวนการสอบสวน ทำให้เกิดความโปร่งใสเป็นธรรมมากขึ้นในการดำเนินการ

๑๓. ควรมีการประเมินผลผู้ไกล่เกลี่ย โดยการเก็บสถิติว่า ในแต่ละ สน.คดีไหนที่มีอยู่ในกรอบของที่จะไกล่เกลี่ยได้และดำเนินการไกล่เกลี่ยและไกล่เกลี่ยสำเร็จก็เปอร์เซ็นต์ และใช้ผู้ไกล่เกลี่ยคนใด ใช้คนเดิมหรือไม่ ใช้ทั้งหมดหรือไม่ แล้วปัจจัยใดที่ทำให้ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถไกล่เกลี่ยได้สำเร็จ

๑๔. การแก้ไขปัญหาในส่วนของการดำเนินการไกล่เกลี่ยของตำรวจ เช่น ปัญหาพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะไปเพิ่มภาระให้กับพนักงานสอบสวน การแก้ไขปัญหาที่ต้องทำอย่างไรให้การไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวนง่ายและสะดวกขึ้น รวมถึงการสร้างแรงจูงใจ รวมถึง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องไปเพิ่มงบประมาณในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กระบวนการนี้สามารถขับเคลื่อนไปได้ ถ้าความขัดแย้งสามารถจบในชั้นตำรวจได้ก็เท่ากับว่าการลดงบประมาณในชั้นศาลรวมถึงชั้นราชทัณฑ์ด้วย

๑๕. ปัญหาความขัดแย้งความเดือดร้อน การขอความช่วยเหลือ และลำดับที่อยู่ใกล้เคียงกัน คือการแจ้งเบาะแสการกระทำความผิด ปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน การร้องเรียนเจ้าหน้าที่รัฐ ดังนั้นปัญหาความขัดแย้งจริง ๆ มีปัญหามากมายและปัญหาเหล่านี้อาจจะไม่ได้เข้ามาสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยตรง คือเป็นปัญหาที่อยู่ในระดับพื้นที่ เช่น มีข้างบ้านที่ส่งเสียงดังหรือประกอบกิจการที่ส่งกลิ่นเหม็น หรือมีปัญหาเรื่องที่ดินเหลื่อมกัน หรือปัญหาการกระทำความผิดในพื้นที่ซึ่งปกติทางหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายทั้งปกครองทางเจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานอื่น ๆ ก็ได้ทำหน้าที่กันอย่างเข้มแข็งมาโดยตลอด

๑๖. พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๕๕๗ ให้อำนาจของทางกำนันผู้ใหญ่บ้านโดยตรงที่ผมพยายามจะเชื่อมโยงเข้ามาในกฎหมายเหล่านี้ก็อยากจะให้ทุกท่านได้เห็นว่าเป็นเชิงบริบทของฝ่ายปกครองมีความสำคัญอย่างหนึ่งคือผู้นำท้องที่จะเป็นผู้นำที่มีชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เช่นในหมู่บ้านก็จะมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในระดับอำเภอก็ปลัดอำเภอ ในระดับจังหวัดก็จะมีท่านผู้ว่า ซึ่งบุคลากรเหล่านี้จะทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อถือศรัทธา ดังนั้นการแก้ไขปัญหาในเชิงรุกซึ่งในการปฏิบัติของศูนย์ดำรงธรรมอย่างหนึ่งเช่น ชุดเคลื่อนที่เร็ว ซึ่งประกอบด้วยหลายหน่วย ซึ่งจะเข้าไปไปช่วยแก้ไขปัญหาก่อนที่จะรอให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายมาร้องขอว่าจะไกล่เกลี่ยกัน

๑๗. ในการที่จะแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง นอกจากการที่จะใช้กฎหมายในเชิงของการบังคับใช้กฎหมาย ปฏิบัติการเชิงรุกแล้ว การไกล่เกลี่ยจริง ๆ แล้วควรจะต้องพัฒนาที่ตัวบุคคลเพราะเนื่องจากว่ามีเหตุผลทางโลกกับเหตุผลทางธรรมไม่เหมือนกัน ถ้าเกิดทะเลาะกัน ผมเคยเรียนของท่านอาจารย์ ดร.วรพัฒน์ ภูเจริญ ในนักจิตวิทยาสมัยก่อนเค้าจะหาเหตุผลว่าใครถูกใครผิด เช่น ถ้าเราดูว่าเหตุผลคืออะไรอย่างนี้จะทะเลาะกันไม่จบ แต่ถ้าเป็นนักจิตวิทยาสมัยใหม่เช่น มาร์ติน เซเลแมน จะมองว่าจะเรียนรู้ร่วมกันอย่างไรและจะไม่หาคนถูกคนผิด แต่จะมองไปข้างหน้ามากกว่า

๑๘. ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ณ ปัจจุบันมีทั้งหมด ๗,๗๘๖ แห่ง มีการดำเนินการที่ยังไม่มีกฎหมายรองรับ ในส่วนของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะใช้ความสมัครใจหรือฝ่ายปกครองมาช่วยเช่น คณะกรรมการ บางท่านเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้ใหญ่บ้านหรืออาจจะใช้ช่องทางของทางอำเภอหรือบางเรื่องที่ไม่สามารถไกล่เกลี่ยในศูนย์ได้ ก็อาจจะใช้ในส่วนของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นผู้ทำการไกล่เกลี่ยให้ แต่ ณ ตอนนี้ได้ประสานกับกรมคุ้มครองสิทธิในส่วนของกองส่งเสริมการระงับพิพาทจากการที่มี พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ในส่วนของการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน ณ ตอนนี้ได้ร่วมหารือกับกองส่งเสริมข้อพิพาท โดยจะมีการผลักดันศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีอยู่ให้เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน โดยในรอบแรกจะให้แต่ละจังหวัดส่งศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สำนักงานยุติธรรมจังหวัดก็จะทำการคัดเลือกเข้ามาและจะมีมาตรฐานการตรวจสอบโดยมอบหมายให้ยุติธรรมจังหวัดให้มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อจะตรวจสอบคัดเลือกยกระดับศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อจะได้ดำเนินการตาม พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ ได้ ณ ตอนนี้อย่างส่งเสริมได้มีการทำแนวทางที่จะให้ส่งไปทางสำนักงาน

ยุติธรรมจังหวัดที่จะขับเคลื่อนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยมีงบประมาณลงไปสนับสนุนในการจัดการไกล่เกลี่ยไม่ว่าจะเป็นการเบิกค่าเดินทาง การจัดการการประชุม เป็นต้น จะมีงบประมาณของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทว่าถ้าประชาชนมีเรื่องที่จะต้องการให้ไกล่เกลี่ยสามารถเข้ามาใช้บริการในส่วนของศูนย์ยุติธรรมชุมชนได้หรือในส่วนของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด นอกจากนี้ก็มีการขอความร่วมมือให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดช่วยตรวจประเมินศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่จะทำการยื่นคำขอเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย และให้สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมีการช่วยตรวจมาตรฐานด้วยว่า เมื่อมีการจัดตั้งศูนย์ไปแล้ว โดยจะมีการตรวจสอบสองรอบ ในรอบแรกตรวจสอบศูนย์ที่จะขอตัดตั้งว่าผ่านมาตรฐานหรือไม่ และในรอบที่สองเมื่อศูนย์ได้มีการดำเนินการไปแล้วก็จะมีการตรวจสอบติดตามว่าในการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติหรือไม่ ซึ่งตอนนี้กรมคุ้มครองสิทธิอยู่ในระหว่างการจัดทำคู่มือดังกล่าวอยู่ ดังนั้น การไกล่เกลี่ยภาคประชาชนของศูนย์ยุติธรรมของมีการยกระดับจากเดิมที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนอาจจะยังไม่มีกฎหมายรองรับ ตอนนี้มี พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งอาจจะยังไม่ได้เต็มพื้นที่ใน ๗,๗๘๖ แห่ง แต่ในระยะแรกเราอาจจะเริ่มจากจังหวัดบางแห่งก่อนแล้วก็รวมกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของกรมคุ้มครองสิทธิที่มีอยู่เดิมแล้ว และในส่วนของผู้ที่อบรมทางคุ้มครองสิทธิแจ้งว่ามีการอบรมไปแล้วบางส่วน

๑๙. แนวโน้มในเรื่องของการไกล่เกลี่ยเริ่มได้รับการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในช่วงนี้ โดยมีการออกพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และหลายหน่วยงานเริ่มดำเนินการเพราะผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีการขึ้นทะเบียนและอบรม ดังนั้นแนวโน้มที่จะมีการไกล่เกลี่ยเพื่อลดคดีความที่จะเข้าไปสู่กระบวนการชั้นศาลก็มีแนวโน้มที่มีมากขึ้น โดยจะมีหลักสูตรการไกล่เกลี่ย โดยหลักสูตรนี้ได้รับการรับรองก็จะมีของกรมคุ้มครองสิทธิกับศาลยุติธรรมที่นำเข้าไปให้ กพยช. รับรองเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้ในการอบรมผู้ไกล่เกลี่ย ถ้าจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตาม พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ จะต้องผ่านการอบรมตามหลักสูตรนี้ ซึ่งจะมีจำนวนทั้งหมด ๓๖ ชั่วโมง และในกรณีที่หน่วยงานใดอยากจะนำไปสอนก็สามารถใช้หลักสูตรนี้ได้ โดยการขออนุญาตจากกรมคุ้มครองสิทธิไปสอนได้ ซึ่งจะมีการติดตามประเมินผลว่าได้สอนตามหลักสูตรตามหัวข้อวิชาหรือไม่ อย่างไร โดยในขณะนี้มีการขอไปใช้ในการอบรมผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อที่จะได้ขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยกับกรมคุ้มครองสิทธิได้

๒๐. สำหรับการเรียนการสอนในหลักสูตรจะฝึกทักษะ ในการไกล่เกลี่ยด้วย ว่าการพูดจะพูดอย่างไรไม่ให้เกิดการวิวาท ฟังอย่างไรที่ทำให้รู้สึกว่าคุณที่พูดต้องการอย่างไร แต่หลักสูตรนี้เป็นหลักสูตรระยะสั้นไม่สามารถที่จะฝึกได้ทั้งหมด จึงต้องไปเก็บเกี่ยวและหาประสบการณ์เพิ่มเติมด้วยตนเอง เพราะส่วนใหญ่ผู้ที่มาอบรมไกล่เกลี่ยก็ทำงานด้านนี้มาแล้วอย่างน้อย ๓๐ ปี เขาก็จะมีประสบการณ์พอสมควร โดยการฝึกอบรมสามารถใช้วิธีการให้มีคนเข้ามาเรียนในห้องครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งเรียนออนไลน์ เพราะการอบรมนี้ไม่สามารถที่จะผ่านแค่ตัวหนังสือได้จะต้องเห็นภาพเห็นท่าทางต้องฝึกและจะมีการวิพากษ์ด้วย เพราะฉะนั้นการเรียนออนไลน์ ๑๐๐% ไม่ได้ผล

๒๑. พระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ มีสาระสำคัญอย่างน้อย ๓ ส่วนคือ หน่วยงานของรัฐ สำนักงานตำรวจแห่งชาติและภาคประชาชน ถ้าแบ่งเป็น ๓ ส่วนก็จะเห็นภาพชัดเจนขึ้นพระราชบัญญัติไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ หน่วยงานที่โชคดีมากที่สุดที่มีอำนาจมากที่สุด

คือ ตำรวจ เพราะมีบัญชีแนบท้ายที่สามารถไล่เกลี้ย ในเรื่องสำคัญๆ เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาที่ไล่เกลี้ยได้การทำร้ายร่างกายตามมาตรา ๒๙๕ ทำร้ายร่างกายมีเหตุฉุกเฉิน ๒๙๖ ลักทรัพย์มาตรา ๓๓๔ เป็นต้น แม้แต่การชุมนุมต่อสู้จนถึงแก่ความตายก็สามารถไล่เกลี้ยได้ ก็เป็นข้อสังเกตว่าควรจะทำเรื่องการไล่เกลี้ยให้มีมาตรฐานยิ่งขึ้น โดยมีคนนอกเข้ามาช่วยได้และหน่วยงานของรัฐกับภาคประชาชนก็สามารถขึ้นทะเบียนหรือแจ้งความประสงค์ต่อกรมคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในฐานนายทะเบียนได้ถ้าอยากไล่เกลี้ย ที่กังวลกันมากก็จะเป็นภาคประชาชน เพราะเมื่อก่อนการไล่เกลี้ยไม่มีบทลงโทษอะไร แต่ในกฎหมายฉบับนี้จะมีบทลงโทษกำหนดอยู่ ภาคประชาชนก็กลัวว่าหากไล่เกลี้ยแล้วจะต้องเข้าไปอยู่ในเรือนจำหรือไม่ แต่เจตนารมณ์ของ พระราชบัญญัตินี้ก็คือการสร้างความเป็นมืออาชีพในการไล่เกลี้ย

๒๒. ผู้พิพากษาสมทบ จะมีศูนย์ให้คำปรึกษาเยาวชนเด็ก ของศาลเยาวชนและครอบครัวในส่วนนี้เมื่อเด็กต้องคดีทางอาญาและแพ่ง เด็กจะต้องเข้ามารับคำให้ปรึกษากับศูนย์ให้คำปรึกษาเด็กของศาลเยาวชนและครอบครัวภายใน ๑๕ วัน ส่วนผู้ที่จะให้คำปรึกษากับเด็ก คือผู้พิพากษาสมทบ ที่จะต้องอยู่ในศูนย์ให้คำปรึกษาจะต้องไม่เป็นเวรในองค์คณะในการรอฟังคำตัดสิน ส่วนชั้นเตรียมการเมื่อมีการเปิดศูนย์ให้คำปรึกษาและตั้งคณะกรรมการแล้วก็จะให้มีการประชุมเพื่อชี้แจงขั้นตอนการทำงาน โดยทางศูนย์ให้คำปรึกษาจะมีการใช้แบบสอบถามขั้นตอนแรกเราจะมีการแจ้งวันเวลานัดหมาย เราจะมีการเตรียมความพร้อมก่อนให้คำปรึกษาโดยส่วนมากเด็กที่กระทำความผิดจะมีความเครียดทางด้านอารมณ์ใจ หากเด็กได้รับการให้คำปรึกษาที่เหมาะสมแล้วสิ่งที่อยู่ภายในใจของเค้าก็จะสามารถได้รับการคลี่คลายปัญหาได้ ส่วนใหญ่เด็กที่มีปัญหาจะเกิดจากสภาพครอบครัวที่แตกแยก ตอนนี้ศาลเยาวชนให้ความสำคัญมากที่จะให้โอกาสเด็กไม่ให้เข้าไปศูนย์ฝึกหรือเรือนจำเด็กบางครั้งพอเค้าเข้าไปอยู่ในศูนย์ฝึกแล้วคิดได้พอได้ไปเรียนหนังสือแล้วเหมือนกันการรับโทษที่ยาวนาน พอได้วุฒิปริญญาตรีสอบข้าราชการได้ จึงเกิดปัญหาตรงที่ว่าชื่อเขาไม่หลุดเขาก็ไม่สามารถที่จะเข้ารับราชการได้ ศาลจึงเริ่มใช้มาตรา ๙๐ มาตรานี้โจทก์กับจำเลยต้องมีการยอมความ โดยให้จำเลยสามารถเข้าไปสู่การบำบัดฟื้นฟูแก้ไขได้ โดยระยะเวลาในการทำแผนของมาตรา ๙๐ จะใช้ระยะเวลาประมาณ ๒- ๓ ปี ก็จะมีการประชุมกลุ่มย่อยมีผู้นำชุมชนผู้ปกครองเด็กและโจทก์ด้วยทุกครั้งทุกเดือนจะต้องมาเจอกันหนึ่งครั้ง แล้วเข้าสู่กระบวนการว่าเวลานี้ความรู้สึกของโจทก์ต่อจำเลยเป็นอย่างไรบ้าง เด็กที่กระทำความผิดตอนนี้ได้ทำสาธารณะประโยชน์อะไรบ้าง แต่ก็ต้องเรียนหนังสือให้จบ เข้าบ้านก่อน ๖ โมงคือไม่ทำอะไรผิดจากแผนการฟื้นฟู แต่ถ้าเด็กทำผิด ต้องเข้าสู่กระบวนการตัดสินอีกครั้งหนึ่ง ถือว่าแผนนี้ไม่พลาด ตอนนี้ร้อยละ ๘๐ ของคดีร้ายแรงจะผลึกเข้าสู่มาตรา ๙๐ ทั้งหมด แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากโจทก์ ถ้าโจทก์ไม่ยอมเข้าสู่มาตรา ๙๐ ศาลก็สามารถผลึกเข้าสู่มาตรา ๘๖ แล้วแต่ดุลยพินิจของศาล แต่มาตรา ๙๐ ก็มีปัญหาโดยปีนี้แผนไม่ผ่านประมาณ ๓๕%

๒๓. กระบวนการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีสมานฉันท์รู้สึกว่าเป็นผลดีสำหรับประชาชน คือ ๑.ช่วยให้ประชาชนประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทางคดี ๒.ประหยัดเวลาในการที่จะไปดำเนินคดี และ ๓.ช่วยให้ไม่ต้องถึงขั้นดำเนินคดีถึงศาล

๒๔. บทบาทของทนายความในการจัดการข้อขัดแย้งส่วนใหญ่แล้วทนายความที่มีประสบการณ์มักจะขาดทักษะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเวลาปัญหาที่เราเจอคือคู่ขัดแย้งก่อนจะมาเจอทนายเค้าจะมีปัญหา ทางอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง หากมีการฟ้องคดีกันแล้วหมายความว่าทั้งสองฝ่ายต้องการที่จะรู้แพ้รู้ชนะกัน ซึ่งก็จะยากต่อการจัดการ ทนายความควรจะมีความทักษะในการเจรจาโน้มน้าวจิตใจคู่ขัดแย้งให้สามารถไกล่เกลี่ยกันได้ตรงนี้หายากมาก สำหรับบทบาทของทนายความ เพราะส่วนใหญ่ทนายความจะคิดว่ารับงานมาแล้วก็ต้องตีให้ถึงที่สุด บางครั้งทนายความเป็นปัญหาที่ทำให้คู่ความไม่ยอมอ่อนข้อกัน จึงค่อนข้างเห็นด้วยกับผู้แทนของกรมการปกครองที่บอกว่าให้มองปัญหาไปข้างหน้าเพื่อจัดการปัญหาข้อพิพาทในวันนี้เพราะถ้าเรามองปัญหาในอดีตก็ไม่มีทางที่จะตกลงอะไรกันได้ ในฐานะที่เป็นทนายความและอยู่ในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของท่านพิพากษามาหลายปีก็จะเห็นข้อบกพร่องในด้านนี้เยอะ คือ ๑. ตัวความ ๒. ทนายความ และ ๓. ตัวของญาติพี่น้องที่จะก่อให้เกิดปัญหาในการเจรจายอมความใดแก่กันไม่สัมฤทธิ์ผล ที่สำคัญ คือ อยากรให้มีการฝึกอบรมทนายความให้มีทักษะในการไกล่เกลี่ยในการเจรจาปรับเปลี่ยนทัศนคติของทนายความ

สรุป

รูปแบบและกลไกการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ๕ หน่วยงาน ประกอบด้วย สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ทั้งหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ควรจะมีการประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชนเพื่อนำความขัดแย้งเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยความสมัครใจโดยเฉพาะในกรณีความขัดแย้งทางอาญา รวมถึงการจัดทำชุดความรู้สำหรับเจ้าหน้าที่และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งเพื่อใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้วิธีการจัดการแก้ไขปัญหาในกรณีต่าง ๆ แจกจ่ายไปยังศูนย์ต่าง ๆ อีกทั้งต้องเพิ่มทักษะความรู้ความสามารถที่เหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมายที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ให้กับผู้ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามหลักสากล โดยพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ มีการนำไปใช้อย่างแพร่หลาย เพื่อลดคดีความที่จะเข้าไปสู่กระบวนการชั้นศาลก็มีแนวโน้มที่มีมากขึ้น โดยจะมีหลักสูตรการไกล่เกลี่ย โดยหลักสูตรนี้ได้รับการรับรองก็จะมีของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่หลักสูตรนี้ คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ หรือ กพยช. รับรองเป็นหลักสูตรกลางที่ใช้ในการอบรมผู้ไกล่เกลี่ย

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์ และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษากฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งที่หน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคและ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิด วิธีการ และรูปแบบของการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความสมานฉันท์ด้วยการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก ๕ หน่วยงานการบังคับใช้กฎหมาย ประกอบด้วย สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ทั้งหน่วยงานในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ จำนวนอย่างน้อย ๑ คนของหน่วยงานทั้ง ๕ หน่วยงานใน ๕ พื้นที่ พื้นที่ละ ๕ คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ๒๕ คน

จากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศไทย โดยมีประเด็นที่สำคัญดังนี้

๑. กฎหมาย รูปแบบ กลไกของการจัดการความขัดแย้งที่หน่วยงานผู้บังคับใช้กฎหมายของประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

๑.๑ อัยการ

อัยการมีการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีด้วยการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทในชั้นพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปตามระเบียบสำนักอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน พ.ศ.๒๕๖๒ การดำเนินการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทจะมีพนักงานอัยการ กรุงเทพมหานครเป็นหน้าที่ของสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายช่วยเหลือทางกฎหมาย ส่วนในต่างจังหวัดให้เป็นความรับผิดชอบของสำนักงานอัยการจังหวัด (ฝ่ายอัยการคุ้มครองสิทธิฯ) ที่ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอหรือจังหวัดมีหน้าที่รับผิดชอบแล้วแต่กรณี อาจจะมีการมอบหมายให้นิติกร นายความอาสา หรือนายความอาสาอาวุโส ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยก็ได้ และอาจจะมีผู้แทนหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับแต่ละปัญหาข้อพิพาทเข้าร่วมตามคำเชิญ

๑.๒ ตำรวจ

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของตำรวจมีการดำเนินการในรูปแบบของการไกล่เกลี่ยเจรจาคดีระหว่างคู่กรณีบนสถานีตำรวจโดยพนักงานสอบสวน โดยมีพ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ให้อำนาจและกำหนดแนวทางให้พนักงานสอบสวนให้สามารถทำการไกล่เกลี่ยคดีที่ยอมความกันได้ ความผิดลหุโทษ และความผิดที่มีโทษจำคุก

ไม่เกิน ๓ ปีบางคดี แต่ในทางปฏิบัติพนักงานสอบสวนยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม หรือนำแนวทางที่กฎหมายกำหนดมาใช้ในการปฏิบัติงานจริงบนสถานีตำรวจ การดำเนินการไกล่เกลี่ย จะต้องมีการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อเป็นผู้ไกล่เกลี่ย โดยมี พนักงานสอบสวนเจ้าของคดีเป็นผู้ช่วยในการประสานงานและช่วยดำเนินการไกล่เกลี่ย

๑.๓ กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมการ ปกครอง กระทรวงมหาดไทยมีการดำเนินการในรูปแบบของนายอำเภอ/ปลัดอำเภอ/ศูนย์ดำรงธรรม อำเภอ และคณะกรรมการหมู่บ้าน สำหรับสำหรับในระดับอำเภอ มีพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ พ.ศ.๒๕๕๗ และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๗) พ.ศ.๒๕๕๐ กำหนดให้ อำเภอมีหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา โดยในการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทใน เรื่องพิพาททางแพ่งเกี่ยวกับที่ดิน มรดก ข้อพิพาททางแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท ในกรณีที่คู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอและคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวที่ไม่ใช่ เรื่องเพศที่เกิดขึ้นในเขตอำเภอ สำหรับศูนย์ดำรงธรรมอำเภอจัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๙ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถออกคำสั่งจัดตั้งศูนย์ดำรงธรรมขึ้นในอำเภอเพื่อ การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่มีสาเหตุจากการร้องเรียนร้องทุกข์ ซึ่งทำให้ประชาชน สามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้อย่างทั่วถึงและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น โดยมีนายอำเภอเป็นผู้อำนวยการ ของคณะกรรมการอำนวยการศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ โดยทั่วไปจะมีการมอบหมายปลัดอำเภอ หนึ่งท่านเป็นผู้กำกับดูแลศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และสำหรับในส่วนของคณะกรรมการหมู่บ้านจะมี ผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้ดำเนินการจัดการความขัดแย้งในชุมชนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเอง โดยมีข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการ หมู่บ้าน พ.ศ.๒๕๓๐ เป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติ

๑.๔ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมมีกลไกการจัดการความขัดแย้งผ่านศูนย์ ยุติธรรมชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด โดยจัดตั้งขึ้นตามนโยบาย ของกระทรวงยุติธรรมที่ต้องการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมกับภาครัฐตามแนวทางยุติธรรมถ่วงหน้าประชาชนมีส่วนร่วม ตามหนังสือสำนักงาน ปลัดกระทรวงยุติธรรม ด่วนมากที่สุดที่ ยธ ๐๒๐๒๖.๒/ว๐๒๕ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๗ โดย คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งในส่วนที่เป็นข้อพิพาท ทางแพ่งและทางอาญา สำหรับข้อพิพาททางอาญาที่สามารถนำมาไกล่เกลี่ยกันได้จะเป็นเฉพาะ ความผิดต่อส่วนตัวหรือคดีที่ยอมความกันได้ แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีกฎหมายโดยเฉพาะออกมารองรับ การดำเนินการ ที่ผ่านมาจะใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายปกครองมาช่วยรองรับผลในการไกล่เกลี่ย เพราะมีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเข้าร่วมเป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วย ในปัจจุบันมีศูนย์ยุติธรรม ชุมชนทั่วประเทศทั้งหมด ๗,๗๘๓ ศูนย์ ครอบคลุมครบทุกตำบลทั่วประเทศ

๑.๕ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

การจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรม คุ้มครองสิทธิเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรมในรูปแบบของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยมี

พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ และระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ.๒๕๖๒ เป็นกรอบแนวทางในการ ดำเนินการไกล่เกลี่ย โดยในปี ๒๕๖๑ มีศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชน ทั่วประเทศทั้งหมดจำนวน ๓๘๕ ศูนย์ และมีคณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทชุมชนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งจะต้องผ่าน หลักสูตรการอบรมที่ทางกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาทจัดอบรมและขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยแล้ว แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังไม่สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายดังกล่าวได้ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาทในเรื่อง (๑) ความผิดอัน ยอมความได้ (๒) ความผิดลหุโทษตามมาตรา ๓๙๐ มาตรา ๓๙๑ มาตรา ๓๙๒ มาตรา ๓๙๓ มาตรา ๓๙๔ มาตรา ๓๙๕ และมาตรา ๓๙๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา และ (๓) ความผิดลหุโทษอื่นที่ ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

๒. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการ สมานฉันท์และสันติวิธี

๒.๑ อัยการ

๒.๑.๑ ปัญหาการแสวงหาความสมัครใจของคู่กรณีในการเข้ากระบวนการ ไกล่เกลี่ย โดยการไกล่เกลี่ยจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีผู้ยื่นคำร้องขอให้มีการไกล่เกลี่ยและคู่กรณีทั้งฝ่าย สมัครใจเข้าร่วม พนักงานอัยการไม่มีอำนาจในการบังคับให้คู่กรณีเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ย สามารถ ทำเพียงการทำหนังสือแจ้งและเชิญคู่กรณีมาร่วมประชุมไกล่เกลี่ยตามวันนัดหมาย หากคู่กรณีฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมจะเข้าร่วมก็ไม่สามารถจะบังคับได้แต่อย่างใด

๒.๑.๒ สัญญาประนีประนอมยอมความยังไม่สามารถใช้บังคับในทางกฎหมายได้ ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลพิจารณาดัดสินอีกครั้งไม่สามารถให้ศาลดำเนินการบังคับตามสัญญาได้

๒.๑.๓ การขาดงบประมาณในการลงพื้นที่ในการไกล่เกลี่ยนอกพื้นที่ ส่วนใหญ่จะมิงงบประมาณในการจัดการฝึกอบรมเพียงอย่างเดียว สำหรับค่าตอบแทนในการไกล่เกลี่ย ข้อขัดแย้งจะมิงงบประมาณเฉพาะสำหรับทนายอาสา ไม่มีสำหรับพนักงานอัยการคุ้มครองสิทธิ

๒.๒ ตำรวจ

๒.๒.๑ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยที่กำหนดแนวทางการ ปฏิบัติให้กับพนักงานสอบสวนในการดำเนินการยังไม่ได้ถูกตราให้เสร็จสมบูรณ์และครอบคลุม การปฏิบัติของพนักงานสอบสวนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย

๒.๒.๒ ปัญหาด้านนโยบาย เนื่องจากความไม่พร้อมทำให้สำนักงานตำรวจ แห่งชาติยังไม่มีนโยบายในการนำการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายมาใช้ในการปฏิบัติงานของพนักงาน สอบสวนอย่างจริงจัง ทำให้พนักงานสอบสวนยังไม่ให้ความสนใจกระบวนการไกล่เกลี่ยเท่าที่ควร โดยในปัจจุบันมีนโยบายให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายและผู้ต้องทราบถึงสิทธิในการสมัคร ใจไกล่เกลี่ยในคดีตามที่กฎหมายกำหนด

๒.๒.๓ การขาดงบประมาณในการดำเนินการไกล่เกลี่ย

๒.๒.๔ การขาดผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมาย การดำเนินการไกล่เกลี่ยในชั้น พนักงานสอบสวนจะต้องมีการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติไว้แล้ว และประกาศขึ้นบัญชีผู้ไกล่เกลี่ยของแต่ละสถานีตำรวจ ซึ่งในปัจจุบันยังไม่ได้มีบัญชีผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้น

ทะเบียนของแต่ละสถานีตำรวจ ซึ่งทำให้ไม่สามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยตาม พ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ เนื่องจากไม่สามารถที่จะแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายได้

๒.๒.๕ ความพร้อมของพนักงานสอบสวนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามกฎหมายใหม่ยังไม่ค่อยพร้อม โดยพนักงานสอบสวนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวน

๒.๒.๖ การเผยแพร่/ประชาสัมพันธ์ มีการแจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายและผู้ต้องหาทราบเมื่อมีการมาแจ้งความที่สถานีตำรวจกับพนักงานสอบสวน แต่ยังไม่มีการทำการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นแต่อย่างใด

๒.๒.๗ ความไม่ยินยอมเข้าสู่การไกล่เกลี่ยของผู้เสียหาย การไกล่เกลี่ยคดีระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดที่ผ่านมามีักจะพบปัญหาเกี่ยวกับความไม่สมัครใจในเข้าร่วมการไกล่เกลี่ย โดยเฉพาะผู้เสียหายที่ในช่วงแรกที่มาแจ้งความเพื่อดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดมักจะไม่ยินยอมให้มีการเจรจาไกล่เกลี่ย

๒.๒.๘ การดำเนินการไกล่เกลี่ยตาม พ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นการเพิ่มภาระงานให้กับพนักงานสอบสวน ที่ต้องมีขั้นตอนในการดำเนินการด้านเอกสารและการประสานงานกับผู้ไกล่เกลี่ยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเดิมหากเป็นคดีที่ยอมความกันได้พนักงานสอบสวนจะดำเนินการจัดการให้คู่กรณีมีการไกล่เกลี่ยกันเองได้ แต่หากให้ถูกต้องเป็นไปตามกฎหมายใหม่จะต้องใช้ผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งไม่ใช่พนักงานสอบสวนเข้าร่วม ซึ่งสร้างความยุ่งยากมากขึ้นในการดำเนินการในทางปฏิบัติ และยังคงต้องทำสำนวนคดีเหมือนเดิมแม้จะสามารถไกล่เกลี่ยกันได้ ทั้งนี้เพื่อส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งยุติคดี

๒.๒.๙ ความขัดแย้งของระเบียบที่เกี่ยวข้องระหว่างดำเนินคดีตามปกติกับการไกล่เกลี่ยคดี เช่น ตำรวจมีอำนาจควบคุมตัวผู้ต้องหาได้ ๔๘ ชั่วโมง หรือ ๒ วัน แต่กระบวนการในการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยเพื่อสามารถเริ่มไกล่เกลี่ยได้ใช้เวลา ๓ วัน ดังนั้นหากมีการให้ไกล่เกลี่ยในวันที่ ๓ ซึ่งผู้ต้องหาถูกนำตัวไปฝากขังที่ศาลแล้ว จะดำเนินการไกล่เกลี่ยต่อไปอย่างไรเมื่อผู้ต้องหาอยู่ในเรือนจำแล้ว

๒.๓ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

๒.๓.๑ การไม่มีอำนาจในการบังคับให้คู่กรณีเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยหรือยินยอมตามข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง ต้องให้คู่กรณียินยอมเข้าร่วมด้วยความสมัครใจเท่านั้นจึงจะสามารถดำเนินการให้ได้ ซึ่งทำให้หลายครั้งที่ไม่สามารถหาข้อตกลงเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้

๒.๓.๒ ปัญหาการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทนผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทย เนื่องจากจังหวัดยังไม่ได้ทำประกาศผู้ไกล่เกลี่ยประจำจังหวัดขึ้น (ตัวอย่างเช่น กรณีของจังหวัดนครปฐม)

๒.๓.๓ เจ้าหน้าที่ประจำขาดแคลนไม่เพียงพอในการดำเนินการไกล่เกลี่ยและลงพื้นที่ตรวจสอบข้อเท็จจริง เช่น นิติกร และเจ้าหน้าที่สืบสวน รวมทั้งการโยกย้ายข้าราชการบ่อย ทำให้มีผู้รับผิดชอบไม่ต่อเนื่อง

๒.๓.๔ การขาดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้างในศูนย์ดำรงธรรม เนื่องการทำงานมีความเสี่ยงภัยแต่ไม่มีการคุ้มครองหรือค่าเสี่ยงภัยรวมทั้งค่าตอบแทนสำหรับลูกจ้าง ตามกฎหมายเฉพาะข้าราชการที่จะสามารถเบิกค่าตอบแทนได้ หากได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตในระหว่างการทำงานก็จะไม่สามารถเบิกค่ารักษาพยาบาลได้ เพราะไม่ใช่ข้าราชการ และไม่มีประกันสังคม

๒.๓.๕ การขาดแรงจูงใจและความก้าวหน้าในการทำงานของลูกจ้างที่ทำงานในหน้าที่ซึ่งมีประสบการณ์ทำงาน แต่ไม่ได้บรรจุเป็นพนักงานราชการต้องเป็นลูกจ้างต่อสัญญาทุกปี ซึ่งทำให้ขาดแรงจูงใจในการทำงานเพราะไม่เห็นความแน่นอนในหน้าที่การงาน

๒.๓.๖ เจ้าหน้าที่และลูกจ้างที่ทำหน้าที่ในศูนย์ดำรงธรรมไม่สามารถเข้ารับการอบรมด้านการไกล่เกลี่ยต่าง ๆ ที่จัดขึ้นได้ เนื่องจากส่วนใหญ่จะจำกัดไว้เฉพาะข้าราชการประจำที่จะสามารถเบิกค่าใช้จ่ายในเข้าอบรมได้ ไม่ใช่ลูกจ้าง ทำให้ลูกจ้างที่ทำหน้าที่คัดกรองเรื่องร้องทุกข์หรือปัญหาความขัดแย้งไม่ได้รับการฝึกอบรมในเรื่องที่จำเป็น มีเพียงหัวหน้าศูนย์ที่สามารถเข้ารับการอบรม

๒.๓.๗ ขอบเขตในการไกล่เกลี่ยคดีความขัดแย้งทางแพ่งอยู่ที่ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งมีมูลค่าต่ำเกินไป ทำให้การเจรจาไกล่เกลี่ยมีข้อจำกัด ไม่สามารถช่วยไกล่เกลี่ยในกรณีที่มีความเสียหายเกินกว่าสองแสนบาทได้

๒.๓.๘ การขาดฐานข้อมูลที่เป็นระบบเพื่อรายงานและบันทึกผลการดำเนินการที่สะดวกและรวดเร็วไม่ซับซ้อน ปัจจุบันยังต้องทำงานซ้ำซ้อนมีทั้งงานเอกสารและงานบันทึกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์อีกครั้ง ทำให้สิ้นเปลืองทั้งกำลังพลและเวลา

๒.๓.๙ การขาดความร่วมมือในเขตเทศบาลเมือง/เทศบาลนคร เนื่องจากเป็นเขตปกครองพิเศษอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ว่าราชการจังหวัด ไม่สามารถที่จะขับเคลื่อนให้เป็นแนวทางเดียวกันได้เพราะไม่ได้อยู่ในการบังคับบัญชาเดียวกัน ทำได้เพียงการประสานขอความร่วมมือเท่านั้น

๒.๓.๑๐ กำหนด ผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนยังขาดความรู้และทักษะในเรื่องการไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เทคนิคการเจรจาจิตวิทยา มนุษยสัมพันธ์ที่จำเป็นในการเจรจา เป็นต้น รวมทั้งความใส่ใจในการจัดเก็บข้อมูลและรายงานผลการปฏิบัติงานให้อำเภอทราบ ทั้งนี้เนื่องจากมักจะทำกันแบบไม่เป็นทางการหรือแบบวิถีชาวบ้านที่ไม่ต้องใช้เอกสาร ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบผลการดำเนินการที่แท้จริงได้

๒.๓.๑๑ การดำเนินการไกล่เกลี่ยของคณะกรรมการหมู่บ้านไม่มีค่าตอบแทนหรืองบประมาณเฉพาะสำหรับสนับสนุนการดำเนินการ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุส่วนที่ทำให้ผู้ใหญ่บ้านกำหนดไม่ได้มีแรงจูงใจที่จะใส่ใจหรือให้ความสำคัญกับการรายงานผลและจัดเก็บข้อมูลให้เป็นระบบเท่าที่ควร

๒.๓.๑๒ ปัญหาการร้องเรียนเท็จ โดยเฉพาะที่เป็นรูปแบบของบัตรสนเท่ห์ที่ไม่มีกระบวนผู้ร้องเรียน ยังไม่มีกฎหมายลงโทษผู้ที่ร้องเรียนเท็จ

๒.๔ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

๒.๔.๑ ปัญหาทัศนคติของประชาชนต่อคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาล ในด้านความน่าเชื่อถือและความเป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ยในความรู้สึกของประชาชน

๒.๔.๒ ภาระงานที่มากของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนบางแห่งที่ส่วนใหญ่เป็นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น (อบต.) จะมีงานประจำต้องรับผิดชอบจำนวนมากอยู่แล้ว นอกเหนือจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

๒.๔.๓ การไม่มีงบประมาณสนับสนุนที่ชัดเจน

๒.๔.๔ การไม่มีอำนาจในการบังคับให้คู่กรณียินยอมตามข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ต้องให้คู่กรณียินยอมด้วยความสมัครใจ ทำให้หลายครั้งที่ไม่สามารถหาข้อตกลงเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้

๒.๔.๕ การขาดความน่าเชื่อถือของกรรมการซึ่งจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและการขาดนิติกรหรือที่ปรึกษาทางกฎหมายในศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งบางกรณีคณะกรรมการที่เข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่ได้มีความรู้ในเรื่องที่พิพาทกัน ทำให้ประชาชนคู่กรณีไม่ยอมเชื่อและไม่ยอมเจรจาหาข้อสรุปของปัญหา

๒.๔.๖ การขาดการฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ยสำหรับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน เช่น เทคนิคและจิตวิทยาการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น

๒.๔.๗ การขาดระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ระบบมาตรฐาน ไม่มีฐานข้อมูลรองรับ ทำให้การจัดเก็บสถิติข้อมูลไม่เป็นระบบ ไม่มีฐานข้อมูลกลางเกี่ยวกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั้งหมด ทำให้หลายเรื่องที่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยไม่ได้นำเข้าสู่ระบบและไม่มีข้อมูลบันทึกไว้

๒.๔.๘ การขาดผู้ไกล่เกลี่ยที่มีทักษะความรู้ความสามารถที่เหมาะสมและถูกต้องตามกฎหมายที่สอดคล้องกับ พ.ร.บ.การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยการดำเนินการในปัจจุบันยังไม่สามารถดำเนินการให้สอดคล้องตามกฎหมายฉบับนี้ได้ เพราะยังไม่มี การขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยในพื้นที่ ซึ่งอาจจะทำให้ผลการประนีประนอมไม่สามารถใช้บังคับได้ตามกฎหมาย

๒.๔.๙ ปัญหาความเสี่ยงในการโดนร้องเรียนหรือโดนฟ้องร้องของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

๒.๔.๑๐ การขาดการประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชน บทบาท หน้าที่ โครงสร้างและความรับผิดชอบของศูนย์

๒.๕ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

๒.๕.๑ การขาดการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนให้ชาวบ้านได้รับทราบถึงอำนาจหน้าที่ ช่องทาง ที่ตั้ง และขั้นตอนการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงการมีอยู่ของศูนย์ไกล่เกลี่ย

๒.๕.๒ การขาดระบบการจัดเก็บข้อมูลที่ระบบมาตรฐาน ไม่มีฐานข้อมูลรองรับ ทำให้การจัดเก็บสถิติข้อมูลไม่เป็นระบบ ไม่มีฐานข้อมูลกลางเกี่ยวกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนทั้งหมด ทำให้หลายเรื่องที่มีการเจรจาไกล่เกลี่ยไม่ได้นำเข้าสู่ระบบ

และไม่มีข้อมูลบันทึกไว้ เนื่องจากการดำเนินการไกล่เกลี่ยส่วนใหญ่จะเป็นแบบไม่เป็นทางการ และยังไม่มียุทธศาสตร์รายงานและการบันทึกข้อมูลการดำเนินการที่สะดวกและเป็นระบบ

๒.๕.๓ ความไม่พร้อมในการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ เนื่องจากยังไม่มีผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ในทุกพื้นที่จึงยังไม่มีดำเนินการตามกฎหมายการไกล่เกลี่ย

๒.๕.๔ การขาดเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย

๒.๕.๕ การขาดการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย จิตวิทยาการไกล่เกลี่ย เป็นต้น รวมทั้งการไม่ทราบบทบาทของคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ทราบรายละเอียดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน/กระบวนการไกล่เกลี่ย เช่น การไม่ทราบเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ เป็นต้น แม้จะมีการเข้าอบรมเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยบ้างทุกปี โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัดหรืออัยการจังหวัด

๒.๕.๖ การขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการเกี่ยวกับไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยในปัจจุบันยังไม่มีเงินค่าตอบแทนพิเศษให้การเจรจาไกล่เกลี่ยในแต่ละเรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องลงพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง มีแต่หน้าที่ที่ถูกกำหนดมาให้ดำเนินการตามนโยบายจากส่วนกลางซึ่งมีทั้งในส่วนของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุติธรรม

๒.๕.๗ การขาดความน่าเชื่อถือของศูนย์ไกล่เกลี่ยที่เป็นภาคประชาชนทั้งหมด

๒.๕.๘ การขาดบุคลากรหรือกรรมการที่มีความรู้ด้านกฎหมายมาประจำในศูนย์ไกล่เกลี่ย

๓. ข้อเสนอแนะในพัฒนาการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสม

๓.๑ อัยการ

๓.๑.๑ การเพิ่มอำนาจตามกฎหมายให้สามารถเชิญคู่กรณีเข้ามาร่วมในการไกล่เกลี่ยได้ จะทำให้การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จมากขึ้น

๓.๑.๒ การปรับปรุงกฎหมายให้สัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นพนักงานอัยการสามารถใช้บังคับในทางกฎหมายได้ โดยไม่ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลให้ศาลพิจารณาคัดสินอีกครั้ง ให้มีสภาพบังคับเพื่อดำเนินการบังคับให้ดำเนินการตามสัญญาได้เลย

๓.๑.๓ การเพิ่มเติมบทบาทของอัยการคุ้มครองสิทธิในการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน โดยให้อัยการคุ้มครองสิทธิเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาและให้คำปรึกษาด้านกฎหมายเมื่อมีเหตุความขัดแย้งในชุมชน ก่อนที่จะไปแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาจจะเป็นในรูปแบบของการเข้าร่วมกับยุติธรรมชุมชนหรือการเป็นที่ปรึกษาให้กับยุติธรรมชุมชน ทั้งนี้เพราะอัยการมีความน่าเชื่อถือมากกว่าผู้นำชุมชนเมื่อได้เข้าร่วมก็จะทำให้ประชาชนคู่ขัดแย้งมีความเชื่อมั่นและหาทางออกของปัญหาความขัดแย้งร่วมกันได้ง่ายขึ้น

๓.๑.๔ การจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมสำหรับการทำงานไกล่เกลี่ยหรือ

ให้คำปรึกษานอกพื้นที่สำหรับอัยการ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มีการเข้าถึงประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น เป็นการทำงานเชิงรุก ซึ่งจะมีประสิทธิภาพในการจัดการความขัดแย้งมากกว่ารอให้เกิดปัญหาความขัดแย้งแล้วค่อยรอแก้ไข โดยงบประมาณจะเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนงานให้สามารถดำเนินการไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

๓.๑.๕ การจัดสรรงบประมาณสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะต้องเชิญเข้ามาร่วมในการไกล่เกลี่ยเพื่อช่วยในการหาทางออกให้กับปัญหาในแต่ละเรื่องที่แตกต่างกันไป เพราะบางครั้งลำพังตัวอัยการเพียงอย่างเดียวอาจจะไม่มีความรู้ลึกในปัญหาที่ขัดแย้งจำเป็นจะต้องเชิญหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องในปัญหาความขัดแย้งเข้ามาช่วยชี้แจงหรืออธิบายให้ข้อมูลกับ คู่กรณีได้รับทราบ

๓.๑.๖ การขยายขอบเขตคดีในการเจรจาไกล่เกลี่ยให้ครอบคลุมคดีมากขึ้น โดยเฉพาะคดีลหุโทษหรือคดีที่ยอมความกันไม่ได้แต่มีโทษไม่สูงมาก

๓.๑.๗ การจัดตั้งศูนย์อำนวยความยุติธรรมร่วมกันระหว่างสำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงมหาดไทย เพื่อสะดวกในการควบคุมสั่งการ ในปัจจุบันต่างคนต่างทำ ทำให้ทำงานไปในทิศทางเดียวกัน

๓.๒ ดำรวจ

๓.๒.๑ การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้พนักงานสอบสวนได้รับทราบทุกคนเป็นสิ่งที่ควรดำเนินการให้เสร็จสิ้นก่อน

๓.๒.๒ การออกระเบียบที่เกี่ยวข้องให้เสร็จสิ้นครอบคลุมการดำเนินการไกล่เกลี่ยในชั้นสอบสวนโดยเฉพาะในส่วนของค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย

๓.๒.๓ การจัดฝึกอบรมและขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยให้พร้อมและเพียงพอสำหรับการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน และจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยประจำสถานีตำรวจให้เรียบร้อย

๓.๒.๔ การจัดให้มีพนักงานสอบสวนทำเฉพาะคดีไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องเป็นระบบเดียวกัน เพราะหากให้พนักงานสอบสวนทุกคนต้องทำการไกล่เกลี่ยจะทำให้เกิดปัญหาความสับสนเกี่ยวกับระยะเวลาและการทำสำนวนคดี

๓.๒.๕ ควรปรับเปลี่ยนให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนเข้าระบบงานยุติธรรมมากกว่า เพื่อเป็นการลดภาระงานของพนักงานสอบสวน หากปล่อยให้เข้าระบบคดีจะมีระเบียบหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้พนักงานสอบสวนมีภาระงานด้านคดีหลายอย่างต้องดำเนินการในแต่ละคดี

๓.๓ กรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย

๓.๓.๑ การประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ความรู้และความเข้าใจแก่ประชาชนเพื่อนำความขัดแย้งเข้าสู่กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยด้วยความสมัครใจโดยเฉพาะในกรณีความขัดแย้งทางอาญา

๓.๓.๒ การจัดทำชุดความรู้สำหรับเจ้าหน้าที่และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความแย้งเพื่อใช้เป็นตัวอย่างในการเรียนรู้วิธีการจัดการแก้ไขปัญหาในกรณีต่าง ๆ แจกจ่ายไปยังศูนย์ต่าง ๆ

๓.๓.๓ การเพิ่มเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ดำรงธรรมโดยให้มีเจ้าหน้าที่สืบสวนและนิติการมาประจำศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อช่วยในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายในการดำเนินการไกล่เกลี่ย

๓.๓.๔ การส่งเสริมสวัสดิการและความก้าวหน้าในการทำงานที่เหมาะสมสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้างในศูนย์ดำรงธรรม เพื่อเพิ่มแรงจูงใจในการทำงานของลูกจ้าง

๓.๓.๕ หน่วยงานที่รับผิดชอบการดำเนินการฝึกอบรมควรจัดเตรียมงบประมาณในการจัดการฝึกอบรมให้ครอบคลุมและเพียงพอกับเจ้าหน้าที่และลูกจ้างที่ทำหน้าที่ในศูนย์ดำรงธรรม

๓.๓.๖ ควรมีการปรับปรุงกฎหมายให้อำเภอมีอำนาจในการไกล่เกลี่ยคดีความขัดแย้งทางแพ่งอยู่มากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ บาท โดยควรกำหนดอย่างน้อย ๕๐๐,๐๐๐ บาท

๓.๓.๗ ควรมีการสร้างฐานข้อมูลที่เป็นระบบเพื่อให้เจ้าหน้าที่ในแต่ละพื้นที่สามารถรายงานและบันทึกผลการดำเนินการได้สะดวกและรวดเร็วไม่ซับซ้อน

๓.๓.๘ การสร้างระบบการประสานความร่วมมือกับเขตเทศบาลเมือง/เทศบาลนครให้สามารถทำงานได้สะดวกรวดเร็วและเป็นแนวทางเดียวกัน

๓.๓.๙ ควรจัดการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นในการเจรจาไกล่เกลี่ยให้กับเจ้าหน้าที่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน รวมทั้งบทบาทหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านให้เห็นความสำคัญของการจัดเก็บข้อมูลและรายงานผลการปฏิบัติงาน

๓.๓.๑๐ การจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของคณะกรรมการหมู่บ้านที่ยังไม่มีค่าตอบแทน ซึ่งควรจะได้รับค่าตอบแทนเพิ่มที่เหมาะสมกับภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบที่เพิ่มมากขึ้น

๓.๓.๑๑ การมีบทลงโทษทางกฎหมายสำหรับบุคคลที่ร้องเรียนเรียนเท็จซึ่งทำให้ผู้อื่นเสียหายและเจ้าหน้าที่เสียเวลาในการทำงาน

๓.๓.๑๒ ควรยกเลิกการร้องเรียนโดยบัตรสนเท่ห์ที่ไม่มีการระบุตัวตนผู้ร้องเรียน เพื่อลดภาระที่ไม่จำเป็นในกรณีที่ข้อมูลไม่เพียงพอในการตรวจสอบ

๓.๔ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

๓.๔.๑ การจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ชัดเจน

๓.๔.๒ การฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมายเทคนิคและจิตวิทยาการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น ให้กับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน

๓.๔.๓ การสร้างเครือข่ายและระบบการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาทในชุมชน หรือผู้ที่คุ้นเคยให้ความเคารพเชื่อฟังหรือเกรงใจ เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงานเพื่อเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น ตำรวจ สาธารณะสุขตำบล กรมที่ดิน กรมสังคมสงเคราะห์ กระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ พระสงฆ์ เป็นต้น

๓.๔.๔ การปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ให้เห็นความสำคัญของการไกล่เกลี่ยโดยเฉพาะในส่วนที่เป็นชุมชนเมือง

๓.๔.๕ การส่งเสริมให้มีศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ครอบคลุมทุกชุมชน

๓.๔.๖ การพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิมให้มีการดำเนินงานภายใต้กรอบของ พ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ โดยไม่ต้องจัดตั้งศูนย์ขึ้นมาใหม่

๓.๕ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

๓.๕.๑ การให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน

๓.๕.๒ การจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการไกล่เกลี่ย รวมทั้งการสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลที่มีมาตรฐาน เพื่อรายงานและบันทึกข้อมูลการดำเนินการที่สะดวกและเป็นระบบ

๓.๕.๓ การฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย จิตวิทยาการไกล่เกลี่ย เป็นต้น ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยให้ทั่วถึงและสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการบริหารศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ทราบรายละเอียดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน/กระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ และการเร่งดำเนินการขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ในพื้นที่ให้เรียบร้อยและเพียงพอต่อการดำเนินการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายภายในประเทศไทยมีประเด็นในการอภิปรายที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายแต่ละหน่วยงาน ดังนี้

๑. สำหรับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของอัยการที่มีดำเนินการอยู่ค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพพอสมควรเนื่องจากความมีศักยภาพบุคลากรและความน่าเชื่อถือของหน่วยงาน แม้จะมีปัญหาในการปฏิบัติเกี่ยวกับการเชิญคู่กรณีเข้ามาร่วมในการไกล่เกลี่ยที่ไม่สามารถให้การบังคับให้ทุกคนเข้ามาร่วมได้และประเด็นเกี่ยวกับหนังสือสัญญาประนีประนอมที่ไม่มีสภาพบังคับได้ทันที สำหรับประเด็นที่น่าสนใจในการอภิปรายจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของอัยการในการที่จะเข้ามาไกล่เกลี่ยร่วมกับชุมชนตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ที่ยังไม่ได้กำหนดบทบาทของอัยการให้เข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนเหล่านี้ หากสามารถนำอัยการเข้ามาช่วยเหลือในด้านเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนได้แต่เนิ่น ๆ จะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชนมีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยอัยการเป็นหน่วยงานที่มีประสบการณ์ด้านการไกล่เกลี่ยและประชาชนให้ความนับถือและไว้วางใจ การดำเนินการในการไกล่เกลี่ยก็จะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากขึ้นทั้งในส่วนของคู่กรณีและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาท ปัญหาส่วนหนึ่งที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมในชุมชนไม่ค่อยเป็นที่นิยมในปัจจุบันก็คือการขาดความน่าเชื่อถือของผู้ที่เกี่ยวข้องใน

กระบวนการจัดการความขัดแย้งในชุมชน และโดยทั่วไปหากนำตำรวจเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ย ชาวบ้านจะมองว่ามั่นใจเป็นทางการเกินไปอาจจะมีปัญหาในกระบวนการไกล่เกลี่ย เพราะชาวบ้านบางส่วนอาจจะคุยกันเองก่อนและกลัวที่จะมีคดีความกันหรือก็คือตำรวจ แต่สำหรับอัยการแล้ว ชาวบ้านค่อนข้างมีทัศนคติที่ดีและไว้วางใจมากกว่าตำรวจ ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีมากกว่า ดังนั้นหากสามารถขยายบทบาทของอัยการให้มากขึ้นในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์ และสันติวิธีโดยให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนอาจจะเป็นในฐานะที่ปรึกษาของคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนหรือเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายไกล่เกลี่ยก็ได้

๒. สำหรับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของตำรวจ ซึ่งตามกฎหมายเป็นการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวน แต่อย่างไรปัจจุบันยังไม่ได้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังเนื่องจากความไม่พร้อมหลายอย่าง แต่ประเด็นที่น่าสนใจจะอยู่ที่แม้ว่าจะยังไม่มี การปฏิบัติจริงในพื้นที่แต่สิ่งที่ถูกมองว่าจะเป็นปัญหาในการปฏิบัติคือ การไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ได้ช่วยลดภาระงานของพนักงานสอบสวนลง ในทางตรงกันข้ามกลับเพิ่มภาระมากขึ้น ในด้านเอกสารและการประสานงานที่ต้องทำสำนวนคดีเหมือนเดิมแล้วยังต้องประสานงานกับ ผู้ไกล่เกลี่ยและทำเอกสารหลักฐานการไกล่เกลี่ยส่งให้พนักงานอัยการเป็นผู้สั่งยุติคดีด้วย ซึ่งในการปฏิบัติจริงที่ผ่านมาการดำเนินการไกล่เกลี่ยของพนักงานสอบสวนสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยและยุติคดีได้เอง แต่ในปัจจุบันหากยึดตามกฎหมายไม่สามารถดำเนินการเองได้ และระเบียบการใช้จ่ายเงิน ค่าตอบแทนไม่ได้ให้ค่าตอบแทนพนักงานสอบสวนในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ทำให้ขาดแรงจูงใจในการที่จะนำคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยตามกฎหมายดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ไข ปัญหาดังกล่าวคือ การสร้างแรงจูงใจให้กับพนักงานสอบสวนนำคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยโดยการให้ รางวัลตามผลงานการไกล่เกลี่ยคดีสำเร็จ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมการเบี่ยงเบนคดีออกจาก กระบวนการยุติธรรมซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในแต่ละคดี

อีกประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนคือ การที่จะช่วยลดภาระของพนักงานสอบสวนและตำรวจอย่างแท้จริงต้องดำเนินการก่อนที่จะมีการรับเป็นคดีความ หรือเข้าสู่ระบบคดีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเพราะเมื่อเข้าสู่ระบบคดีแล้วจะมีระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จำนวนมาก ซึ่งทำให้พนักงานสอบสวนถูกบีบด้วยเงื่อนไขตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดี ดังนั้น หากจะให้มีการไกล่เกลี่ยในชั้นตำรวจจะต้องเป็นการดำเนินการก่อนการรับแจ้งเป็นคดีความ และขั้นตอนการดำเนินการจะต้องไม่ซับซ้อนยุ่งยาก

๓. สำหรับการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เป็นรูปแบบ/กลไกที่มีกฎหมายรองรับและมีการใช้มานาน โดยเฉพาะใน ส่วนของการไกล่เกลี่ยโดยคณะกรรมการหมู่บ้านที่มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ดำเนินการหลักที่มี กฎหมายรองรับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งปัจจุบันรูปแบบการจัดการความขัดแย้งก็ยังคงใช้อยู่และเป็น รูปแบบพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ต่างจังหวัดและเป็นพื้นที่นอก เขตเมืองมีการนำไปใช้อย่างแพร่หลายหรือเป็นกลไกหลักในการจัดการความขัดแย้งต่าง ๆ ในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม รูปแบบนี้มีข้อจำกัดในพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีการปกครองแบบพิเศษ เช่น เขตเทศบาล เมือง/เทศบาลนคร เป็นต้น ซึ่งเขตชุมชนเมืองเหล่านี้จะไม่มีผู้ใหญ่บ้านกำนันแต่จะมีผู้นำชุมชนดูแล

ประชาชนในชุมชนแทนผู้ใหญ่บ้านและกำนัน แต่ผู้นำชุมชนเหล่านี้ไม่มีกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดการความขัดแย้งเหมือนผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ซึ่งมีส่วนสำคัญให้ไม่สามารถนำกลไกการจัดการความขัดแย้งของคณะกรรมการหมู่บ้านมาใช้ได้ในเขตชุมชนเมือง และส่งผลให้ประชาชนในเขตชุมชนเมืองที่มีความขัดแย้งต้องไปพึ่งพากลไกที่เป็นทางการของตำรวจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแทน ปัญหานี้จึงเป็นช่องโหว่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางเลือก/ยุติธรรมชุมชนที่เกิดขึ้นในเขตชุมชนเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งกันมากกว่าพื้นที่รอบนอก ทำให้ปัญหาความขัดแย้งทั้งหมดในเขตเมืองถูกนำไปสู่ตำรวจโดยตรงเพราะไม่มีกลไกอื่นมารองรับหรือมาเป็นช่องทางเลือกเหมือนกับพื้นที่ชุมชนนอกเขตเมืองที่มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้ที่ช่วยจัดการปัญหาความขัดแย้งให้ประชาชนก่อนเป็นขั้นตอนแรก และถ้าหากไม่สามารถจัดการไกล่เกลี่ยกันได้จึงจะถูกนำไปสู่ตำรวจเป็นขั้นตอนต่อไป ซึ่งโดยทั่วไปหากเป็นความขัดแย้งไม่ร้ายแรงนักก็มักจะสามารถตกลงกันได้ในช่วงต้นของผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ทำให้มีเฉพาะความขัดแย้งที่ร้ายแรงหรือที่ตกลงกันไม่ได้ถูกนำไปสู่ตำรวจเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมหลัก แต่ในชุมชนเมืองทุกเรื่องความขัดแย้งไม่ว่าจะเล็กน้อยหรือร้ายแรงจะถูกนำไปให้ตำรวจดำเนินการซึ่งมักจะเป็นการฟ้องร้องดำเนินคดีตามกฎหมาย

๔. การจัดการความขัดแย้งโดยอำเภอและศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ เป็นรูปแบบ/กลไกที่ประชาชนให้ความสนใจและมีการนำมาใช้มากขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากเป็นกลไกที่ค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพและมีความน่าเชื่อถือพอสมควร นั่นคือหากกลไกการจัดการความขัดแย้งในชุมชนเช่นคณะกรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ไม่สามารถจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ ก็จะถูกส่งต่อมายังอำเภอเพื่อให้อำเภอเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการไกล่เกลี่ย ซึ่งประเด็นปัญหาที่สำคัญเกิดจากการที่กลไกการจัดการความขัดแย้งในชุมชนในบางพื้นที่ไม่อยากจะดำเนินการหรือไม่มีความพร้อมในการดำเนินการก็มักจะส่งเรื่องต่อไปให้อำเภอเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง อันทำให้อำเภอมียาจำนวนเรื่องความขัดแย้งที่จะต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยจำนวนมากเกินไป อาจจะมีปัญหาจำนวนคดีล้นมือในบางพื้นที่ ประกอบกับปัจจุบันผู้ที่รับผิดชอบมีการโยกย้ายทุกปีตามระบบราชการอาจจะทำให้การดำเนินการขาดประสิทธิภาพ รวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องในงานด้านนี้ยังมีจำนวนน้อยและไม่ครอบคลุมทุกหน้าที่ เช่น การขาดผู้ไกล่เกลี่ยมืออาชีพ การขาดนักสืบสวนข้อเท็จจริง และนักกฎหมาย เป็นต้น เหล่านี้ล้วนแต่เป็นอุปสรรคสำคัญที่จะทำให้การจัดการความขัดแย้งขาดประสิทธิภาพได้ ซึ่งในภาพรวมโดยทั่วไปอำเภอเป็นกลไกการจัดการความขัดแย้งที่ค่อนข้างจะมีประสิทธิภาพ สามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ดีทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้หลากหลายรูปแบบ และผลการเจรจาตกลงสามารถที่จะนำมาฟ้องศาลให้บังคับได้ทันทีตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามอำเภอยังมีข้อจำกัดอยู่มากในด้านการจัดการความขัดแย้งทางอาญา อันเกิดจากข้อจำกัดด้านบุคลากรและสิ่งสนับสนุนต่าง ๆ

๕. สำหรับการจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม โดยจะมีสำนักงานยุติธรรมจังหวัดในแต่ละจังหวัดคอยกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด สำหรับกลไกการจัดการความขัดแย้งนี้ไม่มีกฎหมายออกมารองรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ จึงทำให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งเป็นหนึ่งในห้าบทบาทหน้าที่หลักของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีข้อจำกัดอยู่มาก เพราะมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย โดยมีการที่ผ่านมามีการเล็งความเสี่ยงอันเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายโดยการใช้อำนาจหน้าที่ของกรรมการที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน

หรือกำนันซึ่งมีกฎหมายรองรับเป็นเครื่องมือช่วยในการไกล่เกลี่ยเพื่อให้มีผลถูกต้องตามกฎหมาย แต่หากศูนย์ยุติธรรมชุมชนใดไม่มีผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเป็นคณะกรรมการก็จะทำให้เกิดปัญหาในความถูกต้องของกระบวนการไกล่เกลี่ยและผลการเจรจาไกล่เกลี่ยก็จะไม่สามารถที่จะนำมาใช้บังคับได้ตามกฎหมาย โดยในปัจจุบันโครงสร้างการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีด้วยกันสองแบบ ส่วนที่จะเป็นปัญหาคือโครงสร้างแบบเก่าที่ไม่มีการกำหนดให้กำนันเป็นกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน โดยปัจจุบันได้มีแนวทางในการปรับตัวให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเป็นไปตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ซึ่งจะต้องมีการให้คณะกรรมการเข้ารับการฝึกอบรมและขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมายฉบับใหม่ก่อน

๖. สำหรับศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่มีประธานเป็นนายกหรือรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล มักจะประสบปัญหาในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ทั้งนี้เพราะตัวคณะกรรมการส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่น หากเข้าไปดำเนินการตัดสินปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชนะหรือได้ประโยชน์ก็จะต้องเสียฐานคะแนนเสียง ทำให้การทำงานในส่วนนี้ไม่ค่อยเต็มที่หรือไม่อยากจะทำ ซึ่งส่งผลมีการส่งเรื่องความขัดแย้งต่อไปให้หน่วยงานอื่นดำเนินการให้ส่วนใหญ่มักจะส่งไปยังศูนย์ดำรงธรรมอำเภอดำเนินการให้ ทำให้งานการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งไปอยู่ในความรับผิดชอบของอำเภอจำนวนมาก จนทำให้การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรจะเป็น และขัดต่อเป้าหมายของการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนและหลักการอำนวยความยุติธรรมที่ต้องให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว

๗. สำหรับการจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม เป็นรูปแบบ/กลไกใหม่ที่ถูกจัดตั้งขึ้นภายใต้พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ แต่อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติจริงในพื้นที่การดำเนินการไกล่เกลี่ยยังไม่สอดคล้องตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ โดยเฉพาะในส่วนของคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยที่ต้องได้รับการอบรมและขึ้นทะเบียนกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ทั้งนี้เกิดจากเพิ่มมีการตราออกมาใช้ไม่นานทำให้ยังไม่สามารถจัดเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินการได้ทัน และนอกจากนี้ตัวคณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้วในฐานะของคณะกรรมการหมู่บ้าน ดังนั้นจึงทำให้ผู้ใหญ่บ้านและกำนันต้องสวมหมวกหลายใบหรือทำงานอย่างเดียวกันให้กับหลายหน่วยงานในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นเป็นการทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกัน บางพื้นที่กำนัน/ผู้ใหญ่บ้านต้องสวมหมวกสามใบหรือมากกว่าคือ เป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นคณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน และเป็นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน หรือประธานศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้านอีกหน้าที่หนึ่ง แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ แม้ผู้ใหญ่บ้านและกำนัน จะมีบทบาทอย่างมากหรือถูกมอบหมายให้หน้าที่หลายตำแหน่งในด้านการจัดการความขัดแย้งในชุมชน แต่มักจะไม่มีงบประมาณหรือค่าตอบแทนเข้ามาช่วยสนับสนุนการปฏิบัติ ทำให้ผู้ใหญ่บ้านและกำนันขาดความพร้อมขาดความรู้ ขาดการฝึกอบรม และขาดแรงจูงใจในการดำเนินงานด้านนี้

๘. เมื่อพิจารณาภาพรวมในแต่ละชุมชน จะมีกลไก/รูปแบบการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีในชุมชนหลากหลายรูปแบบและหลายหน่วยงาน สำหรับในส่วนที่เป็นยุติธรรมชุมชนที่ไม่มีหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเข้าร่วมดำเนินการก็จะมีคณะกรรมการ

หมู่บ้าน ศูนย์ใกล้เคียงซื้อพิพาทชุมชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน และศูนย์ดำรงธรรมหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติในแต่ละรูปแบบ/กลไกในบางพื้นที่อาจจะเป็นคนเดียวกันหรือคนกลุ่มเดิมที่สวมหมวกหลายใบ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นความซ้ำซ้อนของการทำหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมชุมชน นั่นคือ แม้จะมีหลายรูปแบบ/กลไกการจัดการความขัดแย้ง แต่มีเพียงคนกลุ่มเดียวทำงานมันก็ไม่ต่างจากการมีเพียงรูปแบบ/กลไกเดียว ซึ่งรูปแบบ/กลไกที่มีอยู่ไม่ได้เป็นทางเลือกที่หลากหลายจริง ๆ สำหรับประชาชนในการใช้จัดการปัญหาความขัดแย้งในชุมชน หากต้องการให้เป็นกระบวนการทางเลือกที่แท้จริงจำเป็นต้องแยกกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในการจัดการความขัดแย้งในแต่ละรูปแบบ/กลไกให้เป็นคนละกลุ่ม ไม่ซ้ำซ้อนกัน แต่ถ้าหากไม่สามารถแยกให้ออกจากกันได้ก็ควรจะนำมารวมกันหรือบูรณาการร่วมกันเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานสูงสุดเพราะยังงี้ก็ใช้คนกลุ่มเดิมในการขับเคลื่อน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่ประสบความสำเร็จของหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายทั้ง ๕ หน่วยงาน ผู้วิจัยขอเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อให้รัฐบาลมีนโยบายที่เหมาะสมแก่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญในการจัดการความขัดแย้งทั้ง ๕ หน่วยงาน ในการนำนโยบายไปปฏิบัติในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีที่เหมาะสมของแต่ละหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมาย โดยมีหลักการสำคัญจำแนกตามหน่วยงาน ดังนี้

๑.๑ สำนักงานอัยการสูงสุด

แนวทางการจัดการความขัดแย้งของสำนักงานอัยการสูงสุดมีจุดเด่นที่สำคัญคือ การที่อัยการคุ้มครองสิทธิมีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจจากประชาชน ทั้งนี้เพราะอัยการเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพด้านการไกล่เกลี่ยและมีความรู้ด้านกฎหมายเป็นที่ได้รับการยอมรับ ทำให้การดำเนินการในการไกล่เกลี่ยก็จะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของคู่กรณีและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาท ดังนั้น การขยายขอบเขตการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นอัยการให้มากขึ้นกว่าในปัจจุบันและขยายบทบาทของอัยการให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน น่าจะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากขึ้น

๑.๒ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

แนวทางการจัดการความขัดแย้งของสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีกลไกที่สำคัญ คือ พนักงานสอบสวนควรให้พนักงานสอบสวนในสำนักงานตำรวจแห่งชาติจากการปฏิบัติที่มีมาในอดีตจะเป็นการประสพการณ์และความน่าเชื่อถือของพนักงานสอบสวนในการไกล่เกลี่ย โดยเทคนิคการไกล่เกลี่ยที่นำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งคือ การแยกเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริง ความต้องการของแต่ละฝ่าย และลดการปะทะกันของคู่กรณี นอกจากนี้จะใช้เวลาเป็นเครื่องมือในการช่วยให้สามารถไกล่เกลี่ยได้สำเร็จเพราะในขณะมีความขัดแย้งใหม่ ๆ คู่กรณีต่างคน

ต่างอารมณ์ร้อนไม่มีใครยอมใคร ดังนั้นในบางกรณีต้องใช้เวลาหาคู่กลับไปคิดทบทวนหรือให้อารมณ์เย็นลง/สงบสติอารมณ์ให้ได้ก่อนแล้วค่อยนักให้มาเจรจาไกล่เกลี่ยกัน ซึ่งวิธีการนี้ได้ถูกนำมาใช้ทั้งในส่วนที่รับแจ้งความแล้วและยังไม่ได้รับแจ้งความอย่างเป็นทางการ ซึ่งส่วนหลังนี้อาจจะเป็นคดีที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจของการประนีประนอมความตามกฎหมายบ้าง แต่อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปพนักงานสอบสวนพยายามจะให้มีการเจรจาไกล่เกลี่ยยอมความกันก่อนที่จะรับแจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมายอย่างเป็นทางการเพื่อลดภาระงานทางคดี ภายใต้เงื่อนไขของความยินยอมของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมสำหรับพนักงานสอบสวนที่แท้จริงจึงควรเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเป็นคดีความตามกฎหมายอย่างเป็นทางการ จึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่จะลดคดีเข้ากระบวนการยุติธรรมและช่วยลดภาระงานในกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริง

๑.๓ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

แนวทางการจัดการความขัดแย้งของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยมีกลไกการจัดการความขัดแย้งที่สำคัญแยกออกเป็น ๒ ส่วนที่สำคัญ คือ การจัดการความขัดแย้งของอำเภอ/ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ และการจัดการความขัดแย้งโดยคณะกรรมการหมู่บ้านหรือกำนันและผู้ใหญ่บ้าน สำหรับจุดแข็งของการจัดการความขัดแย้งโดยศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ คือ การมีกฎหมายที่รองรับผลการเจรจาไกล่เกลี่ยที่สามารถนำไปฟ้องร้องบังคับตามกฎหมายได้เลย และประชาชนค่อนข้างจะเป็นที่พึงของกลไกการจัดการความขัดแย้งในระดับชุมชนได้ นั้น เป็นหน่วยงานการจัดการความขัดแย้งที่น่าเชื่อถือพอสมควรในสายประชาชน รวมทั้งความสามารถในการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้อย่างกว้างขวางและได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาทต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาในพื้นที่ทั่วประเทศพบว่า การจัดการความขัดแย้งของอำเภอส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ดังนั้น แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมของอำเภอ/ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอก็คือ การบูรณาการทำงานด้านการจัดการความขัดแย้งร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในพื้นที่

สำหรับการจัดการความขัดแย้งโดยคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้รับผิดชอบหลักและนับว่าเป็นกลไกพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งมีจุดแข็งคือ การมีความใกล้ชิดกับประชาชนสามารถที่จะเข้าถึงประชาชนได้อย่างรวดเร็วและไม่เป็นทางการ นั่นคือ เมื่อชาวบ้านปัญหาไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กหรือใหญ่ แพงหรืออาญา ชาวบ้านมักจะนึกถึงผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันก่อน หากความขัดแย้งนั้นเกินความสามารถของผู้ใหญ่บ้าน/กำนันถึงจะถูกนำไปสู่กลไกการจัดการความขัดแย้งอื่น เช่น ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ หรือตำรวจ เป็นต้น ดังนั้น ความไม่เป็นที่เหมาะสมที่ควรนำมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งต่อไปในชุมชน แต่อย่างไรก็ตามผู้ใหญ่บ้านและกำนันก็ยังมีข้อจำกัดในด้านความรู้ความสามารถในการไกล่เกลี่ย และแรงจูงใจในการทำงานจากการขาดสิ่งสนับสนุนในการไกล่เกลี่ยทั้งงบประมาณในการดำเนินการและค่าตอบแทน

๑.๔ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

แนวทางการจัดการความขัดแย้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการไกล่เกลี่ยทั่วไปประกอบด้วย (๑) การประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในพื้นที่ที่เข้ามาร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

ดังนั้น การสร้างเครือข่ายและระบบการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาทในชุมชน หรือผู้ที่คู่กรณีให้ความเคารพเชื่อฟังหรือเกรงใจ เพื่อสะดวกในการติดต่อเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น ตำรวจ สาธารณะสุขตำบล กรมที่ดิน กรมสังคมสงเคราะห์ กระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ พระสงฆ์ เป็นต้น และ (๒) การมีคณะกรรมการที่มีความรู้ความสามารถในการจัดการความขัดแย้ง โดยผู้ที่จะมาทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีความรู้มีความเป็นมืออาชีพในการจัดการความขัดแย้ง เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจของประชาชน ก็จะทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นในหลายพื้นที่ เช่น ตำบลพร้าว อำเภอเมืองเชียงใหม่ หรือ ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น เป็นต้น

๑.๕ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

แนวทางการจัดการความขัดแย้งของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนที่เหมาะสมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการไกล่เกลี่ยทั่วไปจะมีลักษณะคล้ายของศูนย์ยุติธรรมชุมชน คือ ๑) การบูรณาการความร่วมมือกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในพื้นที่ และ ๒) ความน่าเชื่อถือและความสามารถของคณะกรรมการในการจัดการความขัดแย้ง จะเห็นได้ว่ากลไกที่เป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เป็นของสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมและศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นกลไกที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน จะมีลักษณะการดำเนินการ ปัญหาและอุปสรรค รวมทั้งวิธีการปฏิบัติที่ดีที่นำไปสู่การไกล่เกลี่ยที่ประสบความสำเร็จคล้ายกัน ทั้งนี้เนื่องจากศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนเป็นศูนย์ที่ถูกยกระดับมาจากศูนย์ยุติธรรมชุมชนเดิมที่ผ่านการประเมินความพร้อมให้มีหน้าที่เฉพาะในการจัดการความขัดแย้งเพียงอย่างเดียว โดยแยกออกเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยเป็นไปตาม พ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒

๒. ข้อเสนอแนะระดับการปฏิบัติ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ/กลไกและปัญหาอุปสรรคในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายทั้ง ๕ หน่วยงาน รวมทั้งข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งในแต่ละหน่วยงาน สามารถที่จะสรุปข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีของหน่วยงานการบังคับใช้กฎหมายแต่ละหน่วยงาน โดยมีรายละเอียดการปฏิบัติจำแนกตามหน่วยงาน ดังนี้

๒.๑ สำนักงานอัยการสูงสุด

๒.๑.๑ แนวทางการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งของอัยการที่ดำเนินการอยู่ให้มีความเหมาะสมมากขึ้นในการปฏิบัติสำหรับอัยการประกอบด้วย การให้อำนาจอัยการในการบังคับคู่กรณีเข้ามา ร่วมในการไกล่เกลี่ย ซึ่งหากคู่กรณีไม่ให้ความร่วมมืออาจจะต้องถูกลงโทษตามกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการไกล่เกลี่ยประนีประนอมเกิดขึ้นได้ เพาะจากข้อมูลสถิติการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการทั่วประเทศในปีงบประมาณ ๒๕๖๒ มีจำนวนทั้งหมด ๕๔๘ คดี สามารถเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยจริง ๔๑๖ คดี ส่วน ๑๓๒ คดีไม่ได้มีการไกล่เกลี่ยส่วนหนึ่งเกิดจากการที่คู่กรณีไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ย

๒.๑.๒ การจัดการความขัดแย้งของอัยการที่เหมาะสมมากขึ้นสามารถเกิดจากการปรับปรุงกฎหมายให้สัญญาประนีประนอมยอมความในชั้นพนักงานอัยการมีสภาพบังคับตาม

สัญญาได้เหมือนของฝ่ายปกครอง โดยไม่ต้องนำไปฟ้องร้องต่อศาลใหม่ ซึ่งจะทำให้เกิดความรวดเร็วมากขึ้นในการบังคับให้ฝ่ายที่ผิดสัญญาทำตามสัญญา อันส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการไกล่เกลี่ยของอัยการมากขึ้น

๒.๑.๓ การเพิ่มเติมบทบาทของอัยการคุ้มครองสิทธิในการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน จะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชนมีความน่าเชื่อถือและได้รับความไว้วางใจเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยอัยการเป็นหน่วยงานที่มีประสบการณ์ด้านการไกล่เกลี่ยและประชาชนให้ความนับถือและไว้วางใจ การดำเนินการในการไกล่เกลี่ยก็จะราบรื่นได้รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากขึ้นทั้งในส่วนของคู่กรณีและหน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาท

๒.๑.๔ การขยายขอบเขตการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในชั้นอัยการให้มากขึ้นมากกว่าคดีความผิดที่ยอมความกันได้ พร้อมทั้งนำมาตราการชะลอฟ้องมาใช้ควบคู่กับการไกล่เกลี่ยคดี ซึ่งน่าจะทำให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จมากขึ้น

๒.๒ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

๒.๒.๑ แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งของพนักงานสอบสวนสามารถมาจากการจัดให้มีพนักงานสอบสวนทำเฉพาะคดีไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องเป็นระบบเดียวกัน เพราะการไกล่เกลี่ยในชั้นพนักงานสอบสวนไม่ได้ช่วยลดภาระงานของพนักงานสอบสวนลง ในทางตรงกันข้ามกลับเพิ่มภาระมากขึ้นในด้านเอกสารและการประสานงานที่ต้องทำสำนวนคดีเหมือนเดิมแล้วยังต้องประสานงานกับผู้ไกล่เกลี่ยและทำเอกสารหลักฐานการไกล่เกลี่ยส่งให้พนักงานอัยการเป็นผู้สั่งยุติคดีด้วย และหากให้พนักงานสอบสวนทุกคนต้องทำการไกล่เกลี่ยจะทำให้เกิดปัญหาความสับสนเกี่ยวกับระยะเวลาและการทำสำนวนคดี

๒.๒.๒ แนวทางในการจัดการความขัดแย้งของตำรวจควรปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมโดยการให้มีการไกล่เกลี่ยก่อนเข้าระบบงานยุติธรรมหรือก่อนที่จะมีการรับเป็นคดีอาญาในระบบคดีความ ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดภาระงานของพนักงานสอบสวน หากปล่อยให้ความขัดแย้งเข้าสู่ระบบคดีจะมีระเบียบกฎหมายหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้พนักงานสอบสวนมีภาระงานด้านคดีหลายอย่างต้องดำเนินการในแต่ละคดีและมีข้อจำกัดด้านเวลาด้วย

๒.๓ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

๒.๓.๑ แนวทางการพัฒนาการจัดการความขัดแย้งของอำเภอ/ศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อให้มีความเหมาะสมเพิ่มมากขึ้นสามารถทำได้โดยการปรับเพิ่มเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ดำรงธรรมโดยการให้มีเจ้าหน้าที่สืบสวนและนิติกรมาประจำศูนย์ดำรงธรรมอำเภอเพื่อช่วยในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายในการดำเนินการไกล่เกลี่ย รวมทั้งการเพิ่มทักษะที่จำเป็นในการไกล่เกลี่ยให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการไกล่เกลี่ยก็จะทำให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งหากสามารถปรับปรุงข้อจำกัดนี้ได้ก็จะเพิ่มขีดความสามารถในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งในครอบครัวมากขึ้น โดยเฉพาะความขัดแย้งในคดีอาญาที่แทบจะไม่ได้มีการรับดำเนินการไกล่เกลี่ยเลย เนื่องจากข้อจำกัดด้านบุคลากร

๒.๓.๒ การจัดการความขัดแย้งของอำเภอส่วนใหญ่ที่ประสบความสำเร็จเกิดจากความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ ดังนั้นการสร้างระบบการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่จึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะในเขตเทศบาลเมือง/

เทศบาลนคร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกการควบคุมดูแลของอำเภอเนื่องจากเป็นเขตปกครองพิเศษ ทำให้บางครั้งเกิดความไม่ล่าช้าในการดำเนินการเนื่องจากขาดการประสานงานที่ดีและเป็นระบบ หากสามารถปรับปรุงการประสานงานในส่วนนี้ได้ให้มีสะดวกรวดเร็วและเป็นแนวทางเดียวกันก็จะทำให้การจัดการความขัดแย้งมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย

๒.๓.๓ สำหรับการจัดการความขัดแย้งในชุมชนจะมีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้รับผิดชอบหลักและนับว่าเป็นกลไกพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน แต่ผู้ใหญ่บ้านและกำนันยังมีข้อจำกัดหลายอย่างทั้งในด้านความรู้ความสามารถในการไกล่เกลี่ย และแรงจูงใจในการทำงานจากการขาดสิ่งสนับสนุนในการไกล่เกลี่ยทั้งงบประมาณในการดำเนินการและค่าตอบแทน ดังนั้นควรจัดการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นในการเจรจาไกล่เกลี่ยให้กับกำนันและผู้ใหญ่บ้านซึ่งเป็นบุคลากรหลักในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ยของคณะกรรมการหมู่บ้านที่ยังไม่มีค่าตอบแทนสำหรับการดำเนินการไกล่เกลี่ย

๒.๔ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

๒.๔.๑ แนวทางในการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมควรให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีการดำเนินงานจัดการความขัดแย้งภายใต้กรอบของ พ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๖๒ เพื่อให้การดำเนินการมีมาตรฐานและผลของการไกล่เกลี่ยถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งจะทำให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะในชุมชนเมืองที่ประชาชนยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของกระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชุมชนเมืองไม่มีผู้ใหญ่บ้านและกำนันที่จะเป็นกลไกพื้นฐานในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน ดังนั้น การดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย พ.ร.บ.ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ จะช่วยให้การดำเนินการมีมาตรฐานและไม่ต้องอาศัยอำนาจตามกฎหมายของผู้ใหญ่บ้านและกำนันเข้ามาช่วยในการดำเนินการเหมือนในอดีต ซึ่งการที่จะให้กระบวนการไกล่เกลี่ยมีมาตรฐานและได้รับความไว้วางใจจำเป็นจะต้องมีการฝึกอบรมทักษะที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น กฎหมาย เทคนิคและจิตวิทยาการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น ให้กับคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยตามกฎหมาย รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ชัดเจนและเพียงพอ

๒.๔.๒ การไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่เกิดจากการประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในพื้นที่ที่เข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ดังนั้น แนวทางการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมสามารถเกิดขึ้นได้จากการสร้างเครือข่ายและระบบการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาข้อพิพาทในชุมชนหรือผู้ที่คู่กรณีให้ความเคารพเชื่อฟังหรือเกรงใจ เพื่อสะดวกในการติดต่อประสานงานเพื่อเข้าร่วมในการเจรจาไกล่เกลี่ย เช่น ตำรวจ สาธารณะสุขตำบล กรมที่ดิน กรมสังคมสงเคราะห์ กระทรวงพัฒนาสังคมและมนุษย์ พระสงฆ์ เป็นต้น

๒.๔.๓ แนวทางที่เหมาะสมอีกประการในการจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ยุติธรรมชุมชนคือ การแยกศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้ออกจากการเมืองท้องถิ่น ให้เป็นอิสระและเป็นภาคประชาชนจริง ๆ โดยให้โครงสร้างการบริหารศูนย์ยุติธรรมชุมชนจะต้องไม่มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีอำนาจและทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยในชุมชนอยู่แล้วเป็นกรรมการ และไม่ควรจะมีนักการเมืองท้องถิ่น เช่น

นายกหรือรองนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการหรือกรรมการเพราะบุคคลเหล่านี้จะมีข้อจำกัดในการดำเนินการใกล้เคียงเนื่องจากการดำเนินการอาจจะกระทบต่อฐานเสียงในพื้นที่ของตัวเอง จึงทำให้บางครั้งไม่กล้าที่จะดำเนินการใด ๆ และส่งเรื่องต่อไปให้หน่วยงานอื่นช่วยดำเนินการให้ ซึ่งสะท้อนถึงความไม่มีประสิทธิภาพของกลไกในส่วนนี้ โดยถ้าหากคณะกรรมการเป็นภาคประชาชนที่มีอิสระไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในการเมืองท้องถิ่นแล้ว ก็จะทำให้สามารถทำงานได้เต็มที่เพราะไม่มีข้อกังวลเกี่ยวกับคะแนนนิยมในพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่จะมาทำหน้าที่ผู้ใกล้เคียงจำเป็นจะต้องมีความรู้มีความเป็นมืออาชีพในด้านการจัดการความขัดแย้งอย่างน้อยก็ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจของประชาชน ซึ่งมีตัวอย่างให้เห็นในหลายพื้นที่ เช่น ตำบลพร้าว อำเภอเมืองเชียงใหม่ หรือ ตำบลสาวะถี อำเภอเมืองขอนแก่น เป็นต้น รวมทั้งต้องมีบุคคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายคอยให้คำแนะนำในศูนย์ยุติธรรมชุมชนด้วย ซึ่งเมื่อมีกรอบแนวทางการดำเนินการตาม พ.ร.บ.ใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ เป็นมาตรฐาน จึงควรมีการรวมศูนย์ยุติธรรมชุมชนกับศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนในพื้นที่เดียวกันเข้าด้วยกันเพื่อไม่ให้เป็นการทำงานที่ซ้ำซ้อนกันและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานด้านการจัดการความขัดแย้งให้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งลดความสับสนของประชาชนในบทบาทหน้าที่ของสองหน่วยงานนี้ที่ทำหน้าที่เดียวกันแต่แยกออกเป็นสองศูนย์

๒.๕ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

๒.๕.๑ การจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนเป็นกลไกที่เพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่และยังต้องได้รับการพัฒนาและเตรียมความพร้อมเพื่อให้มีความเหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ โดยการฝึกอบรมทักษะและความรู้ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการใกล้เคียงเช่น กฎหมาย จิตวิทยาการใกล้เคียง เป็นต้น ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการใกล้เคียงให้ทั่วถึงและสม่ำเสมอ รวมทั้งการให้ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการบริหารศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังไม่ทราบรายละเอียดของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน/กระบวนการใกล้เคียงภาคประชาชนตามพระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ และการเร่งดำเนินการขึ้นทะเบียนผู้ใกล้เคียงตามพระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ.๒๕๖๒ ในพื้นที่เพียงพอกับการดำเนินการ รวมทั้งการจัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการใกล้เคียง รวมทั้งการสร้างระบบการจัดเก็บข้อมูลที่มีมาตรฐาน เพื่อรายงานและบันทึกข้อมูลการดำเนินการที่สะดวกและเป็นระบบ

๒.๕.๒ แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการความขัดแย้งด้วยศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชนที่ควรได้รับการพัฒนาคือ การแยกศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชนให้เป็นอิสระจากการเมืองท้องถิ่น โดยจะต้องไม่ให้มีกำนันและผู้ใหญ่บ้านที่มีอำนาจและทำหน้าที่ใกล้เคียงในชุมชนอยู่แล้วเป็นกรรมการศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนเพราะจะเกิดความซ้ำซ้อนในบทบาทหน้าที่ ไม่เป็นกระบวนการทางเลือกที่แท้จริง โดยในปัจจุบันศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนส่วนใหญ่จะมีการดำเนินการโดยผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นหลัก ดังนั้น หากต้องการให้ศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนเป็นกระบวนการยุติธรรมชุมชนทางเลือกจำเป็นจะต้องจัดตั้งให้เป็นอิสระไม่ซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น นั่นคือ ไม่ใช้บุคลากรในหน่วยงานอื่นในการดำเนินงานหลัก จำเป็นที่จะต้องสร้างคนที่มีความรู้ความสามารถในการใกล้เคียงขึ้นมาในแต่ละชุมชนและจัดสรรงบประมาณที่ชัดเจนและเพียงพอในแต่ละชุมชน มีการจัดตั้งสถานทำการหรือที่ตั้งของศูนย์ออกจากหน่วยงานอื่นให้ชัดเจน ไม่ต้องไปขออาศัยที่

ทำการกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นที่ทำการชั่วคราวเหมือนในปัจจุบัน

๓. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ แนวทางการจัดการความขัดแย้งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายกับหน่วยงานในต่างประเทศที่มีบริบทคล้ายคลึงกันและนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย

๓.๒ ควรมีการศึกษาแนวทางการจัดการความขัดแย้ง ด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ในด้านการยุติธรรมทางแพ่ง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งทางอาญา
สำหรับสังคมไทย. ดุลพาห เล่ม ๒ ปีที่ ๕๑ หน้า ๑๑๒-๑๔๒, ๒๕๕๗.

พรนพ พุกกะพันธ์. การบริหารความขัดแย้ง. กรุงเทพมหานคร: ว.เพ็ชรสกุล, ๒๕๕๒.

วารสาร

พงษ์ธร ธีญญสิริ, พ.ต.ท.ดร. “แนวคิดและการถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการจัดการความขัดแย้งเชิง
สมานฉันท์ กรณีศึกษาศาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”. เอกสารทางวิชาการ :
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ. กระทรวงยุติธรรม,
๒๕๕๙.

ลัชชา สวัสดิ์ผล. “การระงับข้อพิพาททางเลือก”. บทความทางวิชาการส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตร ผู้บริหารศาลยุติธรรมระดับกลาง รุ่นที่ ๑๒. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลา
การศาลยุติธรรม, ๒๕๕๘.

เอกสารวิจัย

กฤษณพงศ์ พุทธระกุล และคณะ. การพัฒนาประสิทธิภาพของระบบงานราชทัณฑ์ของประเทศไทย
เปรียบเทียบกับประเทศมาเลเซีย (รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์). สถาบันอาชญา
วิทยา และการบริหารงานยุติธรรม วิทยาลัยรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรังสิต สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๖๒.

โสรัตน์ กลับลีลาและคณะ. การศึกษาเปรียบเทียบการจัดการความขัดแย้งและการเสริมสร้างความ
สมานฉันท์ของประเทศสมาชิกอาเซียน. รายงานวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการ
เสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ, ๒๕๖๑.

อภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ. รูปแบบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ภายใต้บริบทความขัดแย้ง
ในสังคมไทย. รายงานวิจัย: สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์
แห่งชาติ, ๒๕๕๘.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ยุติธรรม, กระทรวง. “การบังคับคดีและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชั้นบังคับคดี”. (ออนไลน์). เข้าถึง
ได้จาก : <https://www.moj.go.th/thainiyom/detail?id=11>. (ม.ป.ป.).

ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกรมบังคับคดี. “ประวัติและความเป็นมา”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://branch.led.go.th/drc/about.asp>. (ม.ป.ป.).

ภาษาต่างประเทศ

- Braithwaite, J. (1998). Restorative Justice. In M. Tonry (ed.), *The Handbook of Crime & Punishment*, pp.323-344, Oxford: Oxford University Press.
- Bouffard, J., Cooper, M., & Bergseth, K. (2016). The effectiveness of various restorative justice interventions on recidivism outcomes among juvenile offenders. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1-16. DOI: 10.1177/1541204016647428.
- Hipple, N. K., Gruenewald, J., & McGarrell, E. F. (2014). Restorativeness, procedural justice, and defiance as predictors of reoffending of participants in Family Group Conferences. *Crime & Delinquency*, 60 (8), 1131.
- Maxwell, G., & Morris, A. (2002). Restorative justice and reconviction. *Contemporary Justice Review*, 5(2), 133.
- Miller, S. L. & Iovanni, L. (2013). Using restorative justice for gendered violence: Success with a post-conviction model. *Feminist Criminology*, 247.
- Pepinsky, H. & Quinney, R. (1991). *Criminology as Peacemaking*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Rodriguez, N. (2007). Restorative justice at work: Examining the impact of restorative justice resolutions on juvenile recidivism. *Crime & Delinquency*, 53, 355–379.
- Stobe, S. P. (2016). *Conflict Resolution and Peacebuilding in Laos: Perspective for Today's World*. London and New York: Routledge.
- UNODC. (2005). *Handbooks of Restorative Justice Programmes*. Criminal Justice Handbook Series. New York: United Nations Publication.
- Van Ness, D.W. & Strong, K.H. (2002). *Restoring Justice*, 2nd ed. Cincinnati: Anderson.

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ชื่อ-สกุล : พันตำรวจโท พงษ์ธร ธีญญศิริ
- วัน เดือน ปีเกิด : ๒๑ กันยายน ๒๕๑๓
- การศึกษา : โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ ๒๘
: ปริญญาตรี รป.บ. (ตร.) โรงเรียนนายร้อยตำรวจ รุ่นที่ ๔๔
: ปริญญาตรี นบ. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
: ปริญญาโท ศศ.ม. (นโยบายและการวางแผนสังคม) มหาวิทยาลัยเกริก
: ปริญญาโท นม. (กฎหมายมหาชน) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
: ปริญญาเอก ประ.ด. (อาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม)
มหาวิทยาลัยมหิดล

ประวัติการทำงานโดยย่อ

- : ที่ปรึกษาเฉพาะด้านนโยบายและการบริหารงานยุติธรรม
สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงยุติธรรม
- : หัวหน้าผู้ตรวจราชการกระทรวง กระทรวงยุติธรรม
- : รองปลัดกระทรวงยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม
- ตำแหน่งปัจจุบัน : ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม